

קובץ גליונות

חג הסוכות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

לעילוי נשמת

הרב ד"ר משה בן החבר

ר' יוסף ז"ל רוטשילד

נלב"ע כ' תשרי תשע"ט

תנצב"ה

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על השארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
בני ברק	6:02	6:58	7:34
ירושלים	5:47	6:57	7:38
קרית ספר	5:56	6:58	7:36
בית שמש	5:46	6:58	7:37
אופקים	5:55	6:59	7:36
חיפה	5:54	6:58	7:35

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לזכות משפחת מוצרי החשובה

יוסף בן לאה שרית בת ציונה

בעבור שהשתתפו בהוצאות הקובץ

לע"נ הרבנית ע"ה

שיזכו לראות ברכה בכל מעשה ידיהם

ויזכו לרוות נחת מהילדים

לעילוי נשמת

מרת פרידל חדזה ע"ה

בת ר' יוסף

נלב"ע י"א תשרי

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר יעקב קאפל פרידברג ז"ל

בן הר"ר מרדכי יהודה ז"ל

נלב"ע ט' תשרי תשע"ג

תנצב"ה

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -

ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

ברכת השנים

לכל הקוראים החשובים הלומדים את תורתם של גדולי ישראל מדי שבוע,

ולכל השותפים החשובים שהוזילו מהונם במשך השנה החולפת עבור הוצאות הדפסת הקובץ,

ולכל הנציגים החשובים במוקדים ברחבי הארץ (אשר א"א לפורטם כי רבים הם) הטורחים מדי שבוע לזכות את הרבים (וזאת שלא ע"מ לקבל פרס)

נאחל ברכת

"לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר

לחיים טובים ולשלום"

ותזכו להכתב בספרן של צדיקים

בברכת התורה

מערכת 'קובץ גליונות'

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

גיליון מס' 399 | חג הסוכות תשפ"א | שנה תשיעית | עורך: יצחק גולדשטוף

אהבתנו את ה' לאלפי דבבה

- סקירה על המהפיכה בעקבות 'דברי שיח' -

400 מי לא מבין?

בגליון זה, חודש תשרי תשפ"א, נציין את הופעתו לאור של 'דברי שיח' מספר ארבע מאות.

ארבע מאות שבועות בהם אנו זוכים עוד פעם ועוד פעם להדפיס מדברי תורתו של מורנו ורבינו רשכבה"ג שליט"א.

אפילו תלמידו הצדיק של רבי פרידא, שייגע על תלמודו וחזר עליו ארבע מאות פעם, כבר לא היה צריך שום הסבר נוסף.

אנו קטני קטנים של הבנה, בודאי לא צריכים שום הסבר כדי להבין כי יד' כיוונה וזיכתה אותנו לכל זאת.

ההדים, התגובות האדירות, הדשי"ם החמים המגיעים מידי יום בהתלהבות מכל קצוות הציבור, הם שמעידים יותר מהכל על הזכות שזכינו להפיץ באופן קבוע את דבר המלך.

הפעם, החלטנו לציין את סדרת העלונים שקמה בעקבות ואחרי 'דברי שיח', מהם החזיקו תקופה קצרה ומהם ארוכה, חלק עדיין מחזיקים, הצד השווה בכולם: הרצון להגדיל תורה ולהאדיר.

הביקורות

רק נזכיר, כי בתקופת הוצאתו לאור של 'דברי שיח' לפני קרוב לעשר שנים, היה זה תקדים חריף, להוציא גליון תורני מרב שליט"א בציבור הליטאי, הרבה גבות הורמו אז, הרבה ביקורות ספגנו אז, אבל איננו מצטערים כלל. בגיבוי מלא של רבותינו מאורי הדור שליט"א היה זה בחינה של סתירת זקנים - בנין.

לשבתנו הלהקים ש"ח

כנכתב כאן בגליון קודם, שמותיהם של כל השותפים בהוצאת דברי התורה של רבינו הועברו בערב ראש השנה לברכה.

מרן קיבל לידיו את רשימת השמות איש איש ובקשתו ועיין בשמות ובבקשות וזכו כולם לברכת רבינו לברכת שנה טובה ושיתמלאו כל הבקשות במהרה לטובה.

לשבתנו נשמה

הצדיק המקובל

רבי משה יעקב

ב"ר יוסף רביקוב צוק"ל

המכונה הסנדלר הקדוש

נלב"ע ביום שמחת תורה

להבנות

חיים ברוך בן שרה פעשא

לברכה והצלחה בכל העניינים ולשנה

טובה ומבורכת

ידידי יושר

האמת תיאמר, כי בתקופה שקדמה להדפסת הגליון, בעוד אנו מתכננים את הצעדים, החל באותה תקופה ממש, טרם הופיע 'דברי שיח', לצאת על ידי נכד רבינו, הרב אריה קניבסקי יו"ר אורחות יושר, גליון פנימי בשם 'ידידי יושר' לבני המשפחה בלבד, ובו פנינים לפרשת השבוע ושאלות שנשאל רבינו בכתב ובעל פה.

יתכן בהחלט, כי 'קנאת סופרים' שהיתה לנו בו, דירבנה אותנו להזדרז להתחיל להדפיס גם...

בנוסף, מעת לעת במועדים וימים טובים מופיע גליון חגיגי מתורת מרן שליט"א על ידי ארגון אורחות יושר

עלון של 'אורחות יושר' מנכד רבינו שליט"א

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמה לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

אנו מחכים ומברכים על כל עלון ועלון נוסף מתורתו של רבינו שליט"א שמודפס, 'מי יתן והיו כל עם השם נביאים' ותרבה הדעת ותכון השמועה.

כאמור, ייחודו של העלון בו התחלנו בהוצאתו, התבטא בכך שאין בו כלל עניני ציבור או פוליטיקה, גם לא פרסומות של הבל לצרכי הכנסות, יש בו רק דברי תורה וענינים השייכים לתורתו ודברי תורתו של מרן שליט"א. אך אין עיננו צרה באחרים שנוהגים אחרת, אדרבה, מיני ומינך תסתייעא שמעתייה. נאמנים, לדרך בה צעדנו.

כאמור, כל הרשימה לעיל היא פירות ופרי פירות שזכינו בחסדי הי"ת אחרי הוצאת 'דברי שיח'.

מפליא ביותר ומדהים לראות כי כל עלון והצורת כתיבה שלו, אין בית המדרש בלא חידוש, לכולם יש את ההתחדשות שלהם ואת הדברי תורה המתוקים מדבש ממעיין האוצרות של רבינו.

כהוספה לזה - אנו מפרסמים לקראת גליון 400 של דברי שיח, בדיוק בשבוע זה אוצר של ממש: חוברת אסופה של מאות (!!) חיבורים שנחברו על ידי רבינו שליט"א ומקורביו השואלים בכתב ובעל פה. (החוברת מצורפת ל'קובץ גליונות' לחג הסוכות)

האסופה הראשונה מסוגה, מהווה גם תקדים של מעין 'מפתח ספרים' לכל ספרי רבינו, ומעתה יוכל כל אחד לחפש ולמצוא בקלות, אם יש ספר מתורת רבינו על הלכות מזוזה, או שילוח הקן, מי הקיף את מצות ציצית או תפילין, ומי שם דגש במיוחד על נושא הלכות שבת, היכן אפשר למצוא מתורת רבינו על מנחת חינוך או שמיטה, וכן הלאה וכן הלאה. ונסיים בתפילה, עד הנה עזרנו רחמין ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח.

בברכת חג כשר ושמח
יצחק גולדשטון

עזרת אליעזר

בשנת תשע"ח החל הרב אליעזר קרביץ, מהשואלים הקבועים במכתבים בעשור האחרון את רבינו, לסדר את אלפי תשובותיו שקיבל מרבינו, על סדר פרשיות התורה, את הגליון הנקרא 'עזרת ישראל' הוא מדפיס מידי שבוע ברמה תורנית גבוהה, כשמתחת לשאלות ולתשובות הוא מביא מילואים והוספות, להנות בהם את הקוראים.

תקופה מסוימת שימשה 'קובץ גליונות' המפורסם כאכסניא לגליון עזרת אליעזר, אך כיום ניתן להשיגו רק באמצעות פניה לכתובת הדוא"ל של הרב המחבר שליט"א.

גליון עזרת אמונת חכמים
שע"י עזרת אליעזר
סיפורי חיוזק באמונת חכמים
על מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א.
גליון 1 אייר תש"פ.

בדרכו אמונה

לפני קצת יותר משנה החל בחור נמרץ להתעסק בקדשים, ללקט מדברי תורתו של רבינו על הפרשה וקצת מעניני דיומא, ולהדפיס לבני התורה מידי שבת. גליון הנקרא 'בדרכו אמונה' יש מדור מיוחד העוסק בדברים אקטואליים שאינם שייכים לפרשה, ושם משתדלים לצטט ממה שאומרים בשמו של רבינו נאמניו ואנשי ביתו.

הגליון נקרא בשקיקה על ידי מאות איש מידי שבוע, באמצעות עותקים רבים המודפסים ומחולקים בבתי הכנסת, וכן באמצעות דוא"ל כשר.

חיים של תורה

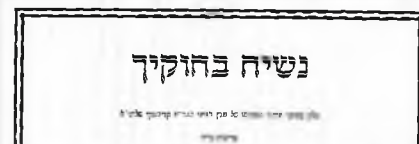
במשך תקופה של מספר חודשים הופיע במהדורה מצומצמת עלון יוקרתי בשפה האנגלית בשם 'חיים של תורה', העלון לא הודפס רק הופץ באמצעות דוא"ל לידידים בלבד, וכלל בתוכו עובדות והנהגות מרבינו שליט"א על סדר הפרשה, וכן תרגום של המדור הפופלארי 'עלי שיח' בגליון 'דברי שיח', ותמונות מרבינו שליט"א.

כעבור תקופה, מכמה וכמה סיבות הפסיק העלון לצאת.

עלון נשיח בחוקיק

חודשים ספורים אחרי הוצאת 'דברי שיח' לאור, החל להופיע בבית הכנסת לדרמן והסביבה, עלון לפרשת השבוע בשם 'נשיח בחוקיק', העלון הופיע במשך כארבע חודשים, וכלל מעט דברי תורה לפרשת השבוע מהספר טעמא דקרא, וקצת הלכות מעניני דיומא.

שני בחורי חמד - עסקו בהוצאתו, ומשבגרו, ראו כי כבד עליהם המשא, והם הפסיקו בהדפסתו.

דברי שיח - אנגלית

כארבע שנים וקצת יותר אחרי שהופיע תמידים כסדרם הגליון השבועי 'דברי שיח' נתבקשנו על ידי מספר הוצאות ספרים חשובים בארצות הברית, לתרגם את העלון השבועי לשפה האנגלית.

היות ואינני בקי בשפה זו, לא יכולתי לבצע בעצמי, אך מסרנו רשות לאיש מקצועי שיערוך את הדברים, ואכן תקופה הופיע עלון דברי שיח באנגלית (DIVREI SIACH), אלא שדי מהיר העלון פסק מלהופיע.

את הסיבה לכך, כתב לנו המתרגם והמוציא לאור: בארצות הברית אי אפשר להדפיס עלון שכולו לשם שמים... חייבים פרסומות או קצת עניני חול, גם כדי שיקראו יותר וגם כדי שיתפרסם יותר, לא נוכל להמשיך במסגרת זו...

מסיבה זו הופסקה הדפסת הדברי שיח באנגלית, ודווקא מסיבה זו 'דברי שיח' בעברית מצליח, שכן כולו לשם שמים...

אגב, אין לנו כל מניעה שיבוא אחר ויריים את הכפפה, כל הרוצה ליטול יבוא ויתאם איתנו ונשמח לשתף פעולה, לזיכוי האלפים.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✍ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

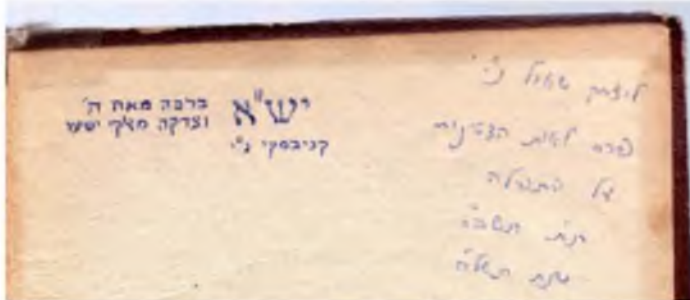
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שיח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 **שלוחה** - 1586

קהילות 073-2757000 **שלוחה** - 4310

ותלמדם חוקי חיים - פרק כ"ג האמא - הרבנית קניבסקי ע"ה

הרבנית לעומת זאת ניהלה ביד רמה את כל צרכי הבית. היא דאגה מאלף ועד ת"ו לכל הצרכים השוטפים, החל מקניה בחנויות, טיפול בילדים וניקיונם, וכלה בדאגה לבריאותם ומצבם החברתי. למעשה, בספרו אורחות יושר רומז רבינו לדברים, בעמוד כ"ט הוא כותב יסודות נפלאים הנוגעים לחיי שלום-בית בין האיש לאשתו, ובין השאר הוא כותב בחשיבות היותו אף במקום שהאיש צודק, ומסיים שם "וכל זה בדברים שאינם נוגעים להלכה אבל דברים שנוגעים לדין תורה אסור לוותר" וע"ש שראוי להתייעץ בזה עם חכם.

חלוקת עבודה ברורה. כריכת סידור מעניינת בה רשמו הרבנית ע"ה הקדשה חמה (מימין) ורבינו רשם בכתב דפוס (בשמאל) את שמו של הבן רבי יצחק שאול.

המתח מסביב

אגב, ישנו ביטוי מענין (המובא בספר באר שבע, עמוד ע"ח) בשם הרבנית, שפעם אמרה: כשאחד הילדים קיבל ציון לא טוב, הייתי יכול להיות חולה מזה... מי שהכיר מקרוב את הרבנית מבין את המשמעות. לא היה אכפת לה הציון, אלא הפריע לה העובדה שהילד לא לוקח ברצינות את נושא הלימודים, אין לו ערך כלפי זה, וכזה דבר מראה על ירידה מסוימת בכל עליות המתמדת.

בת גדולים: תמונה לא מוכרת של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בשמחה משפחתית, משוחח בלימוד עם מרן הגר"ש קרליץ והגרא"ל שטיינמן. מי המחנך?

כשמחנכת מפורסמת שאלה את הרבנית ע"ה כיצד ללמד ולהדריך לתלמידות את מלאכת החינוך בתוך ביתה, נענתה בשאלה - וכי החינוך מוטל על האמא? האמא צריכה להיות עקרת בית למופת, ולדאוג שהבעל יוכל לעשות את המוטל עליו בלי כל עול.

כל אחד מחנך!

'כל אדם מחנך. לפעמים את עצמו ולפעמים את אחרים' כך קובע הפתגם. הסבר הדברים הוא, כי כל אחד באשר הוא, התנהגותו שלו משמשת דוגמא כלפי אחרים. אם הוא מתנהג כראוי, עובד לתקן את מידותיו ועמל ליישר את דרכיו, הרי הוא דוגמא טובה לחינוך עצמי ומשמש מורה דרך מצוין לאחרים, אבל אם התנהגותו שלו היא קלוקלת ורק אצל אחרים הוא יודע לראות את הגרוע, הרי הוא מחנך גרוע מאוד.

את הדברים לעיל כתבנו כפתיחה.

בימים אלו - חג הסוכות תשפ"א יחול יום היא"צ התשיעי להרבנית הצדקנית בת שבע קניבסקי ע"ה, אשת חבר להבחל"ח רבינו שליט"א. הרבנית, רוב ימיה היתה אשת - חיל בתוך ביתה פנימה, ומעשי החסד והצדקות עם צדקתה וטוב הלב הנדיר שהיו לה, הביאו המונים לשחר לפתחה.

באופן נדיר וחריג, היא שימשה בחייה כעין 'אדמו"ר' שהיו לה מעריצות (ואף מעריצים) ששאלו והלכו בעצתה ועל פי הוראותיה. אחרי הסתלקותה הפתאומית, נכתבו אחריה כתשעה ספרים של תולדות ועובדות אודותיה. המקיף והבולט שבהם הוא מה שכתבה בתה הרבנית צביון תחי', "בית אימ", ממנו דלינו לא אחת, במאמרים אלו.

עם זאת, לא רבים יודעים כי בתבונתה האדירה, ובעצם הליכותיה, שימשה גם כמחנך ומורה דרך לרבים. יהיו שיתפללו - מה לאשה ולחינוך, אבל בימינו - הלא דורן של 'בית יעקב' גדל כולו על נשים מחנכות ולא גברים (והיו תקופות שלא היה כך).

רבינו עם ראש העיר קרית ספר שליט"א, באחד המעמדים של קריאת מוסד על שמה של הרבנית קניבסקי ע"ה.

הסכם חלוקה

'חלוקת עבודה' ברורה היתה בין רבינו שליט"א לבין הרבנית ע"ה: בכל נושאי המצוות, רוחניות, חינוך הילדים, הספק הלימודים ודקדוק ההלכה, היה מופקד רבינו. עליו היה מוטל עול המצוות במעגל השנה, הוא עמד מול המחנכים, פיקח על גבי הילדים - הבנים והבנות - בהספק הלימודים, ונשא על כתפיו את מלאכת אומנות החינוך.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕍 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשידי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

זה שורש תפקידה. מלאכת החינוך מוטלת על הבעל שהוא מצווה בתלמוד תורה.

אכן, בעצם דמותה משפיע עקרת הבית יותר מהכל. "מעולם אמנו ע"ה וגם לא להבחל"ח אבינו הרב שליט"א, אמרו לנו רשימת הוראות של עשה ואל תעשה" את הדברים שמענו לא פעם מילדיו של רבינו שליט"א.

הדוגמא האישית של דקדוק ההלכה ויראת החטא, עם מסירות הנפש ללימוד התורה, הם החדירו בנו יותר מכל ההוראות שבעולם כיצד צריך להתנהג.

בין אדם לחבירו

עם זאת, היתה לה לרבנית מדה אחת בה היא בלטה יותר מכל, ואת זה החדירה ללא לאות בכל מי שבא במגע איתה, בפרט בילדיה.

להרגיש את השני.

מהבודדים שבציבור, ואולי מהנדירים ממש, היתה הרבנית ע"ה, בכך שלא חסה על כבודה, ואם היתה רואה או מרגישה צורך לפייס אי מי, היתה ניגשת במילים פשוטות, ומבקשת... סליחה!

כן! גם מילדיה ביקשה הרבנית לא פעם מחילה, על מעשה כזה או אחר שחשבה במחשבה שניה אולי נפגעו ממנה, רוב הנכדים יודעים לספר כי לא פעם היא ניגשה אליהם "לא הייתי רגועה בעקבות... אולי פלוני נפגע? הנני מבקשת את סליחתך..."

למרות, ואולי דווקא, מחמת הציבור האדיר שעבר אצלה, היא היתה רגישה יותר לכל פגיעה באחר, ותבעה מעצמה מושלמות של זכות במדת ואהבת לרעה כמוך.

רבינו עם ידדו מנוער, הגה"צ רבי רפאל לוי בן ר' אריה זצוק"ל

הפגישה עם הערבי

היתה רגילה הרבנית לספר, שר' אריה לוי סיפר לה, שכל שנה לפני החגים ה' נוסע לאסוף כסף לחלק לנצרכים לצדקה, ושנה אחת ה' מאד קשה ולא הצליח לאסוף כסף לנצרכים, וחזר בצער גדול בידים ריקות, וישב על הספסל לחזור לביתו, ולפתע עבר ערבי אחד והניח לו מעטפה בידו ונעלם, ופתח המעטפה ראה בפנים סכום כסף בדיוק כפי שרגיל לאסוף ולחלק בכל שנה ומאד שמח.

[וה' ר' אריה אומר בצחות 'אם כבר זכיתי שאלהו הנביא יבוא אלי, אבל למה בדמות ערבי'...].

חדר קבלת קהל של הבת ממשיכת – הדרך, הרבנית קולדצקי תחי' בבית הכנסת לדרמן

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✎ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש לחצות על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 – שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 – שלוחה-4310

דברי שי"ה

ממרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הקדמה

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם שזכינו בס"ד להו"ל את גליון ה- 400 מתורת מרן שר התורה שליט"א במאות הגליונות שיצאו לאור עד היום זכינו להפיץ את דברי תורתו הנהגתו ועצתו לרבים המבקשים להנות מאורו ומחיקת ידיעותיו ברחבי התורה אשר הם כמים שאין להם סוף. לדגל גליון זה אמרנו כי טוב להגיש רשימה מיוחדת של מאות חיבורי תורה בהלכה ואגדה שיצאו מרבינו ומתלמידיו וממחברים אחרים.

הנה מרן שר התורה שליט"א משחר נעודיו היה עמל בכתיבת חידושי תורה וזכינו שהפליא פלאות וכתב ספרים בכל חלקי התורה בדברים שכמעט לא נגעו בהם שלפניו והכל בחן ובנעימות, וכרוב השגתו בכל התורה כולה שפרשו לפניו כשמלה, גילה צפונות ונסתרות המעורר לב המעין, עד שהתבטא כבר מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל על ספריו של רבנו שזה נראה של מחבר מלפני שלש מאות שנה, וכן חמיו מרן הגר"י שזצ"ל התבטא שהוא רואה את קיום דברי מרן החזו"א זצ"ל על רבנו שהוא הרוגז'באר של דור האחרון.

ובאמת כל שהתבונן פ"א בספרי רבנו ראה את הדברים, וככל שיעמיק ויתבונן יותר, יראה קוצר המשיג מעומק המושג, וכדי שלציבור הלומדים יהיה פרוש לפניו כל ספרי רבנו, טרחנו לסדר רשימה של כל ספרי רבנו ופירוט ענינים, למען ידעו לנצל את המרגינתא טובא שקיים בדורינו.

ומלבד כל זה זכה רבנו להיות המשיב הגדול שבדור ויתכן אפי' בכל הדורות האחרונים, שענה רכבות אלפי תשובות לכל תפרצות ישראל, והנה יצאו מאות ספרים מתשובותיו, וכפי שהיה רגיל מרן הגר"י זצ"ל לומר על זה שהוא רואה בעשרות ספרים איך האיר להם רבנו את העינים, ובכך ענה בכל חלקי התורה בכל חלקי שו"ע ובכל הש"ס בבלי וירושלמי וכו', ובכל ענין וענין, והכל בדרך קצרה וישרה. ולתועלת הציבור עשינו רשימה מכל אשר בא לידינו. [והנה ספרים שיש בהם מעט תשובות לא הבאנו כאן, וכזה עולה לאלפים ממש].

וכפי שראינו שלמעלה מ-20,000 אלף ספרים מביאים ודנים בדברי מרן שליט"א וכאן הבאנו בעיקר חלק א' של ספרים שכולם מתורת רבנו, ומדור של ספרים שקבעו מדור מיוחד לתשובות רבנו שליט"א. וכזה באנו במחילה שאולי נשכח מאיתנו ספרים שמביאים תשובות רבינו, או שלא הגיע לידינו, וזה במשגה ושגגה ואדרכה נשמה להוסיפם ולעדכנם.

ונביא כאן מעט מרשימות נכדו הרה"ג רבי גדליה הוניסברג שליט"א כפי שרשם והביא בספרו החשוב "הספרים"

"כבר מצעירותי אהבתי מאד ספרים"

סיפר רבינו: "כבר מצעירותי אהבתי מאד ספרים, ובמשך עשר השנים שלמדתי בישיבת לומזה היה כל חודש חלוקה לבחורים מטעם הישיבה בסך חצי לירה כדי שישתמשו בו לכל צרכיהם, וכיון שאני לא הייתי צריך מאומה כי עשו עבורי הכל בבית, לכן קניתי בזה רק ספרים".

מחברותיו של רבינו מילדותו

שמעתי מרבינו שהיה וראה בילדותו את אביו מוציא הרבה ספרים, נשתוקק גם הוא להוציא ספרים, ולפיכך כתב מחברת בהלכות סוכה, שכלל בתוכה דברים ששאל את מרן החזו"א זצ"ל [דברים פשוטים], ובא לחזו"א לבקש הסכמה, וכתב לו החזו"א "כתב יפה מאד".

סיפר רבינו: בילדותי כתבתי מחברת, וקראתי את שמה "קדש קדשים", ואבי זצ"ל ראה את זה וגער בי מדוע קראתי למחברת בשם זה [שאינו מן הראוי לקרוא שם זה], והפך את אות ד' לאות ר' כך שנקרא "קדש קדשים". שמעתי מרבינו שכתב בילדותו מחברת, ובה ליקוט שמות התנאים והאמוראים.

"התפקיד שלך זה להוציא ספרים"...

סיפר רבינו שכמה פעמים ביקשו ממנו שימסור שיעורים בישיבה, אבל אביו זצ"ל אמר לו כי התפקיד שלו זה להוציא ספרים.

מהו כלי אומנותו של רבינו

ראיתי פעם את רבינו מחפש את עטו, ואומר "היכן העט, הלא זה כלי אומנותי". ושמעתי מרבינו כשהלך בצהריים לכתוב חיבורו ("דרך חכמה" על סדר קדשים) שהיה אומר "נלך לעבודה".

הדפסת ספרי רבינו

שה רבינו: מאז ומעולם כשחיברתי ספר לא עשיתי כן לשם רווח, ותמיד חשבתי לעצמי שאף נפש חיה לא יקנה את הספרים שאחבר, והייתי סבור שכל מי שבכל זאת יקנה זה יהיה כולו ריווח, והנה הקב"ה עזר וקוננים הרבה את הספרים. הוסיף רבינו: תקופה ארוכה שכנו אצלי הספרים כאבן שאין לה הופכים, ואפילו כסף לשלם לכורך לא היה בידי, וכך עמדו דפים מדפסים בלי כריכה.

בהודאה על העבר, נבקש על העתיד מלפני ה' שנזכה עוד לדלות ממעין הנובע של מרן רבנו שליט"א ולהוציא לאור עוד מתורתו וממעשיו להגדיל תורה ולהאדירה,

ונזכה בקרוב לראות בביאת משיח ה'

בברכת התורה

יצחק גולדשטוף

ספרי מרן שליט"א

לכתוב גם בשאר ענינים, אבל בדרך כלל נהגה לכתוב רק בעניני המגילה.

דעת נוטה

או"ח א' – ציצית – מזוזה – תפילין

אחד מנכדי רבינו שאלו מדוע אינו ממשיך בכתיבת הספר "דרך חכמה", והרי זה זיכור הרבים גדול מאד, ומדוע רבינו מעדיף את כתיבת המכתבים לשואלים היחידים יותר מאשר להמשיך בספר "דרך חכמה", והשיב רבינו: "בני ר' שאול שליט"א עושה מהמכתבים זכור הרבים..." [שמדפיסם בספר "דעת נוטה"].

דרך אמונה

ה"כ

רמב"ם ה' זרעים, ובכרך ה' מפתחות

סיפר ר"מ ברום שליט"א שזוכר כשהגיע רבינו למרן ה"קהלות יעקב" להביא לו את ה"דרך אמונה" חלק א' שיצא לאור עולם, חה כבר היה בסוף ימיו, אין לתאר את השמחה העצומה שהיתה לו מזה!!! אשרי שזה ילד אשרי שזה גידל!!! (רמב"ם ג).

דרך חכמה

כ"א

רמב"ם ה' קדשים

לפני למעלה מעשר שנים כשהיה רבינו בתחילת העבודה על ספרו "דרך חכמה", נכנס אליו פעם רמב"ם ואמר לו בשמחה כי שמע שרבינו התחיל לכתוב על קדשים, ובעז"ה זה יקרב את הנאולה. אמר לו רבינו (ביידיש): "אם ה' יתן לי עוד עשרים שנים חיים בבריאות בעז"ה אוכל לחבר את זה", והוסיף רבינו: "הרבה יותר קשה לחבר ספר על קדשים מאשר על זרעים מכ" סיבות, הא' כי בורעים יש נ' פרקים ברמב"ם, ובעבודה וקרבנות יש ק"נ פרקים. והב' שביקשתי יש הרבה יותר חיבורים של האחרונים, אמנם איני מחוייב להסתכל בכולם, אבל מ"מ יש הרבה ספרים לעיין". עוד אמר רבינו: "אני רוצה להכניס גם ביאור על הרמב"ם הל' ערכין, והוסיף בדרך צחות וכי מה אשמים הל' ערכין שהרמב"ם

מלך" ל"בארה של מרים", שב"קרית מלך" הדפיס רק מה שהנ"כ השמיט, אבל ב"בארה של מרים" הכניס גם מש"כ הנ"כ של הרמב"ם. ומאידך ב"קרית מלך" יש גם הרבה הערות וחידושים בתוך הדברים, ולכן מציין כמה פעמים ב"בארה של מרים" לספר "קרית מלך".

ביאור שו"ע הלכות גרים ושער

הציון

בתוך מסכת גרים

ברייתא דמזלות עם ביאור

מזלות כסדרן ומסורת הש"ס

בתוך מסכת כותים

מהדורה ב' בתוך ברייתות הוצאת רש"מ גרליץ בברכת רבינו

ברייתא דמלאכת המשכן עם

ביאור טעם ודעת ומסורת הש"ס

מהדורה א' בתוך טעמא דקרא

מהדורה ב' בתוך ברייתות

ברייתא דמסכת מדות עם ביאור

ומסורת הש"ס

מהדורה א' בתוך טעמא דקרא

מהדורה ב' בתוך ברייתות

ברייתא דסוד העיבור עם ביאור

מזלות כסדרן ומסורת הש"ס

בתוך מסכת כותים

מהדורה ב' בתוך ברייתות

בשער המלך

מהדורה א' בהוצאת ר"א וולף (נמצא באוצר החכמה)

מהדורה ב' בתוך שיח השדה ח"ב

אמר רבינו כי מה שכתב בסוף קונטרס "בשער המלך" שבספרו "שיח השדה": "סימתי ליל פורים תשי"ז", הוא משום דמעיקר הדין מותר

ארחות חיים להרא"ש עם ביאור

ע"פ השם אורחותיו

מהדורה א' בהוצאת רבי זילבר תשי"ז עם עיונים מהגר"י סרנא והסכמתו (יצאו 6 מהדורות לפחות)

מהדורה ב' בהוצאת רבינו

מהדורה ג' בתוך שיח השדה ח"א

את הביאור "השם אורחותיו" על ה"ארחות חיים" להרא"ש שנדפס בספר "שיח השדה" [המלא וגדוש בבקיות עצומה], כתב רבינו בכחותו בישיבה.

ארחות יושר

עשרות מהדורות

מהדורה עם "ביאורים ועיונים" - מהדורת מכון אורחות יושר

אמר רבינו כי את ספרו "ארחות יושר" כתב לפי הענינים והצורך שהגיעו אליו. ולא פעם בקשו מרבינו שיכתוב עוד פרקים בספר "ארחות יושר", והשיב רבינו: "אני כותב מה שה' שם בלבי, אי אפשר סתם לכתוב".

בארה של מרים

בתוך דרך אמונה ושקל הקדש

מרים ע"ש אם רבינו

שח רבינו: בתחלה עלה במחשבותי לעשות ב"דרך אמונה" בצירוף של הדף מקורות להרמב"ם, כדוגמת "באר הגולה" שבשו"ע, ואבא זצ"ל אמר לי שלא צריך לעשות הכל לגמרי כמו המשנה ברורה, ולא ביאר מדוע, אמנם כשהוציא רבינו לאור "דרך אמונה" חלק ה' שם הדפיס את קונטרס "בארה של מרים" שהוא מקורות להרמב"ם, כתב שם בתחילה שאאמרו "זללה"ה לא הסכים לזה להדפיסו בצד ה"דרך אמונה" וטעמו נמוקו עמו, אמנם להדפיסו בנפרד בזה נ"ל שאין קפידא, עי"ש בדברי רבינו, ולכן הדפיסו לבסוף, וכן ב"שקל הקדש" וב"דרך חכמה" הדפיס רבינו את קונטרס "בארה של מרים" בסוף.

ופעם ביאר רבינו את ההבדל בין ה"קרית

הכניסם בספר הפלאה" ... (רמ"ג).

הגהות לספר הישר

הוצאת ר"ש וינטרויב

הגהות על אוצר המדרשים

הוצאת מישור

הגהות על מדרש רבה

הוצאת מישור

הנהגות והוראות חזו"א

שמועות מאם רבינו בתוך טעמא דקרא

זכר נפתלי

כתבי הג"ר נפתלי טפלי ז"ל

סודר ע"י רבינו, תשל"ג

טעמא דקרא

מהדורה א' בתוך שיח השדה

מהדורה ב' עם ברייתות

מהדורה ג' הוצאת רש"מ גרליין בכרכת רבינו שח רבינו: אבא זצ"ל עבר על כל ספר "טעמא דקרא" לפני שהדפסתי אותו, מפני שלא רציתי להוציא דברי אגדה לכד בלי שהוא יבדוק אותם, והשמיט כמה קטעים שלא מצאו חן בעיניו. ולאחר חמש עשרה שנה הדפסתי שוב עם שינויים והוספות, והראיתי לו שוב את כל מה שכתבתי, ובדיוק אותם קטעים שהשמיט אז השמיט שוב גם הפעם, וכתוב אצלי מה הם הקטעים ומה הסיבה שהוציא אותם.

טעמא דקרא מגילות

ב"כ

עם המגילות הוצאת ראי"ש קניבסקי

יפה מהישועה ספר מעשיות מר'

ניסים גאון

ציונים מרבנו ע"ז - הוצאת ר"ש וינטרויב

תלמוד ירושלמי פאה עם ביאור

רבינו

נכתב ע"י ר"מ שטיגל והוגה ע"י רבינו

ישוב הדעת

ה"כ

מהדורה א' בתוך שיח השדה ח"ב

מהדורה ב' בתוך ס' קובץ מפרשי מהרש"א ב"ב תשל"ט

הספר הראשון של רבינו נכתב בתש"ח

פעם סיפר רבינו שהקונטרס הראשון שחיבר (מתוך כל הקונטרסים שבספר "שיח השדה") היה "ישוב הדעת", ואמר רבינו: "בישיבה בלומז'ה למדו כל יום שעה מוסר, ואילו אני למדתי מוסר חצי שעה, וחצי שעה כתבתי את קונטרס ישוב הדעת" (רמ"ג).

למכסה עתיק

מהדורה א' בתוך טעמא דקרא

מהדורה ב' בתוך ברייתות

הוצאה מורחבת ע"י הרב אורי שחר

הוצאה מורחבת (תשע"ז) ע"י הרב בנימין אברהם גרינגרס

ספר "למכסה עתיק" כתב רבינו על מנת לבאר את כל המקומות בתנ"ך שהפסוק סתם ולא ביאר, וע"י בהקדמת רבינו שביאר בהרחבה מטרת החיבור, ובסוף ההקדמה כתב וז"ל "ולכן הבאתי לפעמים גם דעה שאינה להלכה כמו בפרדה ובשכועות ובר"ה וכו'". ומש"כ פרדה כוונתו למה שהביא בתחילת מלכים ב' (עה"פ על הפרדה אשר לי) ב' דעות, נפסק כהחולקים. גם בתחילת פר' בראשית (עה"פ ואת הבהמה למינה) הביא דעה אחת בענין זה. ומש"כ בשכועות, כוונתו למש"כ בפר' יתרו (עה"פ ויהי כיום השלישי) ב' דעות אי ניתנה תורה בו' סיון או בו'. ומש"כ ובר"ה, כוונתו למש"כ בפר' בראשית (עה"פ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד) ב' דעות אי בתשרי נברא העולם או בניסן ע"ש (רמ"ג).

מדרש נח

הוצאת ראי"ש קניבסקי בכרכת רבינו

מסכת גרים עם ביאור האמת

והצדק ומסורת הש"ס

מסכת כותים עם ביאור מצרף

ומטהר ומסורת הש"ס

מסכת כלה רבתי

נכתב משיעורי רבינו ע"י חתנו ר"ז ברורמן והוגה ע"י רבינו

שאלו את רבינו מדוע לא כתב ביאור על מסכת דרך ארץ כמו על מסכת כלה, ואמר שהיות וכבר נדפס על גליון הגמ' שם פירוש לכן לא חיבר גם פירוש משלו, ורק על מסכת כלה רבתי שאין עליה פירוש הוצרך לעשות פירוש משלו.

[וידוע שרבינו אוהז שלימוד מס' כלה הוא סגולה גדולה לשידוכין, וחרבה פעמים מייעץ למעוכבי שידוך ללמוד מס' כלה, ואף רבינו כשמגיע בסדר לימודו למס' כלה מבקש שיביאו לפניו שמות לברכה למעוכבי שידוך, וכשמסיים המסכת מתפלל עליהם].

מסכת מזוזה עם ביאור פרשה

פתוחה ופרשה סדורה ומסורת

הש"ס

את ספרו "מזוזות ביתך" על הל' מזוזה שערך כדוגמת המשנה ברורה, נתן רבינו להגר"ב פכטלט שליט"א ועוד ת"ח שיעברו על זה, משום שהוא ספר הנוגע למעשה, וכשם שעשה בחיבורו "שונה הלכות".

מסכת ס"ת עם ביאור קלף

ודוכסוסטוס ומסורת הש"ס

מלבד הביאור על השבע מסכתות קטנות, עשה רבינו גם ביאור לשו"ע הל' מזוזה והל' גרים, ומתחילה סבר לעשות כן אף על שו"ע הל' ס"ת, אלא כיון שראה שכבר האריכו בזה רבים העדיף להימנע מזה, וכמ"ש רבינו בהקדמתו למסכת ס"ת, משא"כ בהל' מזוזה וגרים שלא ראה חיבור מקיף שנכתב עליהם לפיכך טרח וכתב פירוש בעצמו.

מסכת סופרים ב"פ הראשונים

נוסחא שניה עם ביאור קצר

בתוך מס' ס"ת

מסכת עבדים עם ביאור קנין

הגוף וקנין פירות ומסורת הש"ס

פעם סיפרו לרבינו שלומדים במסכת קידושין את הסוגיות של עבדים, ומשתמשים הרבה בביאורו על מסכת עבדים, וסיפר רבינו שהיה אחד שהבטיח לאביו ה"קהלות יעקב" שיתן לו כסף להדפיס את ספרו "שערי תבונה", ולבסוף לא עמד בדברו ולא נתן, והוצרך בעצמו לנסוע לוורשה לגייס את הכסף. ובהיותו שם נכנס להגאון ר' מנחם זמבא זצ"ל, והראה לו הגאון ר' מנחם זמבא שיש לו חיבור גדול על עבדים שלא הספיק להדפיס, ורק ספר אחד הספיק להדפיס על הלכות הוצאה, הנקרא בשם "תרצאות חיים".

מסכת ציצית עם ביאור תכלת וארגמן ומסורת הש"ס

מסכת תפילין עם ביאור תפלה של יד ותפלה של ראש ומסורת הש"ס

מראה מקום [לצינוני רש"י ותוס'] בתוך שיח השדה

נחל איתן [ענייני עגלה ערופה] עם הערות מהקה"י

שח רבינו: ספר "נחל איתן" הוא הספר הראשון שכתבתי, וכתבתי אותו בשלש מהדורות, פעם ראשונה בבחרותי בחיי מרן החזו"א זצ"ל, שאז כתבתי רק עקרי הדינים בקצרה כי לא היה בדעתי עדיין להדפיס, והראיתי עותק זה למרן החזו"א זצ"ל. החזו"א עבר על זה במשך כמה ימים, ואיני יודע אם עבר על הכל. שאלתי אותו מספר שאלות והשיב לי, אבל לא כתב על זה הנהגות. בפעם השניה כבר הרחבתי יותר, ואז החזו"א כתב קצת הערות, ובפעם השלישית כבר כתבתי באריכות, ומזה יצא ה"נחל איתן" במהדורה הנפוצה היום.

נחלת אליהו כתבי ר"א דושניצר נערך ע"י רבינו תשכ"ב - מהדורה שניה מורחבת - תשס"ב

ספר הבהיר עם ביאור בהיר

בשחקים

הוצאת ראי"ש קניבסקי בברכת רבינו

רבינו רגיל לומר שבשנה מעוברת, בחדש אדר ב' יוצא לו ללמוד פחות דפי גמרא כל יום לפי חשבוננו הקבוע ל"חובותיו" היומיים, ולפיכך בדרך כלל יש לו אז יותר זמן כדי לכתוב את ספריו. ואכן את פירושו ל"ספר הבהיר" כתב רבינו בחדש אדר ב' שנת תשע"ה.

פי' הרוקח עה"ת עם ציונים והגהות ג"כ

לפני הרבה שנים כתב רבינו הנהגות ומ"מ לספר "הרוקח", והמו"ל של הספר קיבל הסכמה ממרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ושם כותב בהקדמה שראה את המ"מ שכתב ידידי מוהר"ח קניבסקי, ושאלו לרבינו איך הכירו, וענה רבינו "הוא הכיר אותי קצת, הרבה שנים אבא היה מבקש לי שאבדיר אצלו שאלות בהלכה, ושלחתי לו כמה פעמים שאלות".

פרק בשיר על מסכת שירה מהדורה א' יצאה כקונטרס שחולק בשלושים לקה"י

מהדורה ב' בתוך טעמא דקרא מהדורה ב' בתוך ברייתות

את פירושו "פרק בשיר" שהוא פירוש על פרק שירה, כתב מיד כשקם מה"שבעה" על אביו, והדפיסו לקראת סוף השלושים של אביו לעילוי נשמתו, כמבואר בהקדמה, והקפיד לכתוב הכ"מ (ובהכרעת הרמ"א ביד"ד הל' כיבוד או"א סי' ר"מ ס"ט ע"ש), ונשאר מודפס כך באופן קבוע.

פתשגן הכתב [ענייני כתובת קעקע]

בתוך שיח השדה ח"ב סיים לכתוב ח"י סיון תשל"ו.

קונטרס איטר יד

בתוך מסכת תפילין מהדורה ע"פ ימין משה מהדורה ע"פ ישועות חיים

סיפר רבינו שאת קונטרס "איטר יד" שנדפס במס' תפילין, הוא סידר לאביו זצ"ל שהיה איטר יד, ושולח לו זאת למשלוח מנות, ואח"כ הכניס את הקונטרס במסכת תפילין.

קונטרס הזכרון

בתוך שיח השדה ח"ב

שח מו"ח שליט"א: תקופה קצרה אחר שיצא לאור "ספר זכרון" [שנדפס אח"כ ב"שיח השדה"], ששם כתב רבינו (בחלק ב' אות י"א) שאין לאכול זיתים ואפילו עם שמן זית, ודלא כהיעב"ץ שכתב שכיון ששמן גורם לזכרון א"כ הוא כנגד זיתים שגורמים לשכחה ע"ש, פגש רבינו את הגרש"ז אריערכאך זצ"ל שהגיע אז לבני ברק, ואמר הגרש"ז לרבינו: "לרבנית שלי יש טענות עליך, משום שמאז שכתבת בספר שלא לאכול זיתים כי הם גורמים לשכחה ולא מועיל צירוף שמן זית, אין לה מה לתת לי לאכול יחד עם הלחם..."

קונטרס הזכרונות מהחזון איש

הוצאה פנימית מצומצמת

ב"קונטרס הזכרונות" כתב רבינו את הנהגות החזו"א, אחר פטירתו, אבל בספר "טעמא דקרא" הדפיס בסוף את הנהגות החזו"א ששמע מאמו ע"ה, ואת זה שמע עוד קודם פטירתו.

קונטרס הליקוטים

בתוך שיח השדה ח"ב

קונטרס הפסוקים ושמות האנשים

- א. בתוך סידור עטרת ירושלים
- ב. בתוך סידור שיח תפילה
- ג. בתוך "שמות בארץ" ועוד

קונטרס יין הטוב

נדפס בקובץ הבו לה' כבוד

אח"כ נדפס בסי' ל' מספר ארחות יושר

חתן רבינו הוציא לפני שנים רבות קונטרס "הבו לה' כבוד" על עניני תפילה, ושם יש מאמר ארוך שנקרא "יין הטוב", בו נקבצו כל עניני התפילה ממדרשי חז"ל מחכם א' שליט"א, ע"ש באריכות גדולה, וידוע שהוא מרבינו שליט"א שכתב לו כדי שידיפסנו

בספרו, ולאחר שנים רבות כשיצא ה"ארחות יושר" הדפיסו רבינו שם בשינויים מסוימים.

קונטרס ירקות ופירות

בתוך דרך אמונה ח"ה

קונטרס כיצד מברכין

הוצאת הרב דוד חפץ [מתוך נחל איתן]
נרפס גם בקובץ נטעי אש

קונטרס מזוזות ביתך על שו"ע

הלכות מזוזה ומעקה

א. בתוך מס' מזוזה

ב. בסוף דעת נוטה – מזוזה עם מפתחות

את ספרו "מזוזות ביתך" על הל' מזוזה שערך כדוגמת המשנה ברורה, נתן רבינו להגר"ב פכטלט שליט"א ועוד ת"ח שיעברו על זה, משום שהוא ספר הנוגע למעשה, וכשם שעשה בחיבורו "שונה הלכות".

קונטרס שמות נשים

בתוך שמות בארץ

קדית מלך על הרמב"ם

א. בתחילה נרפס בהוצאת פרדס

ב. ושוב בספר נפרד

ספר זה יצא לראשונה בשנת תשי"ח כשהיה רבינו אברהם צעיר בן שלושים שנה בלבד, ועשה רעש גדול בעולם, ובאמת אף היום למרות כל תוכנות המחשב ומאגרי המידע וספרי הליקוטים שישנם לא פג טעמו ולא נס ליחו של הספר, ואת היחודיות המקוריות שיש בו בהחלט לא ניתן למצוא בשום מקום מלבדו (רמ"ש"ג).

קרני חגבים

בתוך שיח השדה

אמר רבינו שיש הנהגה מיוחדת בלומדי התורה שמסייעים להם משמים ללימודם, ולדוגמא סיפר שכשעסק בחיבור קונטרס

"קרני חגבים" נצרך לראות חגב, וכדיקו באותו זמן נזדמן חגב בכיתו, וראה מה שהיה צריך. ושאלתי לרבינו מהיכן ידע שזה חגב, והשיב לפי הסימנים.

רזיאל המלאך

הוצאת ראי"ש קניבסקי בכרכת רבינו

אמר רבינו אמנם "רזיאל המלאך" זה ספר קבלה, אבל הרבה מגדולי האחרונים כתבו על קבלה, הרמ"ק כתב על קבלה, והחיד"א כתב על קבלה, והגר"א כתב על קבלה (וכמדו' שהוסיף עוד אחד), וסיים רבינו "כעת אני כותב ביאור על ההקדמה של "רזיאל המלאך", וכשאגיע לספר עצמו הלואי שאכין".

שונה הלכות

ג"כ

מהדורה נוספת ו' כרכים מנוקד

מהדורה המבואר ע"י הרב בן ישי

מהדורה המבואר ע"י הרב טורצין.

מהדורה הרב קולדצקי עם ליקוט תורות המועדים

שאלו לרבינו שבהקדמה לספרו "שונה הלכות" מודה לכמה אנשים שעברו על הספר, ובתוכם מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א, ומדוע נתן דוקא לו לעבור על הספר, רבינו חשב רגע והשיב: "אני ביקשתי מכמה ת"ח גדולים שיעברו על הספר, ר' אהרן לייב הסכים לעבור על הלכות שבת, על עצמי לבד לא יכולתי לסמוך אבל הוא ת"ח גדול ואפשר לסמוך עליו. ואחרי שעוד ת"ח עברו על הספר יכולתי להוציא לאור".

שיח השדה

ח"א וח"ב – שילוב הקונטרסים

חלק ג' על הש"ס

אמר רבינו שב"שיח השדה" חלק א' יש טעויות הדפוס למאות, וטעם הדבר כי זה היה מהספרים הראשונים שהדפיס, ועדיין לא ידע כמה חשובה ההגהה של הספר, אבל במשך

השנים כבר טרח הרבה בהגהת הספרים.

שערי אמונה

על שביעית נרפס ג"כ באוצר ספרי שביעית

שמעתי מרבינו שרצה שיהיה חיבור כצורת מהרש"א על הר"ש והרמב"ם בסדר זרעים, ולפיכך חיבר ספרו "שערי אמונה", וכפי שביאר רבינו בהקדמתו לספרו "שערי אמונה" ע"ש.

תלמוד ירושלמי עם ביאור רבנו

נכתב משיעורי רבינו ע"י חתנו ר"ז ברוורמן והוגה ע"י רבינו

נרפס ג"כ בתלמוד הירושלמי הוצאת עוז והדר

ונרפס ג"כ בירושלמי ע"פ מתא ירושלמי

בשנת האבל על מרן ה"קהלות יעקב" מסר רבינו שיעורים על כל סדר זרעים בירושלמי, ומיהר הרבה כדי להספיק לסיים את כל הסדר, ואח"כ ביקשו התלמידים שימשיך עוד, ונענה לבקשתם המשיך עד שסיים את כל הירושלמי, ולא המשיך למחזור נוסף. זמן השיעור היה לאחר תפילת ותיקן, וכל לילה היה מכין את השיעור של מחר. ושיעורים אלו היוו את הבסיס לפירושו על הירושלמי.

תקליטור הקלטות ביאורי רבינו

על ירושלמי שביעית

יו"ל ע"י חתן רבינו ר"י צביון

תשלום יפה עינים

א. בתוך ס' בשער המלך הוצאת רא"י וולף

ב. בתוך שיח השדה ח"ב

מה שהדפיס ב"שיח השדה" חלק א' קונטרס "תשלום יפה עינים", על מנת להשלים את הציונים לדברי חז"ל על זרעים וטהרות וסוף קדשים שלא ציינם היפה עינים,

ספרים שהם ליקוט מדברי מורן

אגרות וכתבים	באר שבע	דרך שיחה	ר' גדליה הוניסברג
1	1	2	הרכנית
תשע"ג	תשע"ב	ר' אליהו מן	1
ר' יעקב חלופסקי	ר' גדליה הוניסברג	דרך תורה	תשע"ב
מהדורה שניה ב"כ – תש"פ	הנהגות מהרכנית ע"ה	1	ר' יעקב חלופסקי
אלא ד' אמות של הלכה	בזאת יבחנו	תשע"ג	פרקי חיים מהרכנית ע"ה
1	ר"י בן דוד	ר' חיים צבי לרפלד	ויהללוה
תשע"ו	שו"ת	דרכי יעקב	מוסף יתד על הרכנית ע"ה
ר' אי"ש שטינמן	בית אמי	ר' אי"ש שטינמן	זמירות שבת
הנהגות על סדר השו"ע	ר' צביון	הנהגות	ר' משולם הרט
אריה שאג	עובדות	הגדה - דרך אמונה	חידושי הגר"ח על התורה
1	ברכת המזון	ר' יעקב חלופסקי	4
תשע"ט	ר"צ יכרוב	הגדה - תורת חיים	תשע"א
ר' אהרן אריה כהן	גבורי כח	ר' ש"מ ולך	ר' יצחק אוהב ציון
שו"ת	1	הגדה של פסח עם קיצור	תורה
אריז חיים	ר' ישי מזלומיאן	דיני פסח	חידושי הגר"ח על הש"ס
תש"פ	גדול בקרבך	ר' יעקב חלופסקי	1
ר' מרדכי ציון	תשע"ו	נרפס גם בהגדש"פ פונכ"ז ב'	תש"פ
עניני ארץ ישראל	אלטמן	ובהגדש"פ מוציא אסירים	ר' יצחק אוהב ציון
בשוכי לירושלים	עובדות	יצא שוב במהדורה מורחבת	
שו"ת ארץ ישראל	גם אני אודך	דרך אמונה	חנוך לנער
קום התהלך בארץ	4	הגדש"פ שיח שפתינו	1
שו"ת השואל ד"ח	ר' גמליאל רבינוביץ	ר"ל ישראלון	תשס"ג
הגדה של פסח לשנה הזאת	ג"ח כללי, וחלק על עניני חנוכה	הגהות על שו"ת צפנת	ר' צבי יכרוב
בירושלים	דברי שי"ח – גליונות	פענח	בעניני חינוך
אשיחה	400	ט' תשובות נרפס בשו"ת צפנת	טוב הארץ
2	ר' יצחק גולדשטוף	פענח ח"ד	3
ר"ז שטיגליץ	דברי שי"ח – ו' חוברות	הודאת על הנסים	תשס"א
תורה	ר' יצחק גולדשטוף	ר' משולם הרט	ר' יוסף ספטימוס
אשיח בחוקיך	דברי שי"ח מגילת אסתר	החובות	קיצור דרך אמונה – שביעית
1	1	תשע"ו	ידידי יושר
תש"פ	תשע"ה	ר' גדליה הוניסברג	ר' אריה קניבסקי
בעילום שם	ר' יצחק גולדשטוף	הליכות חיים	כל משאלותיך
שו"ת בענינים שונים	דולה ומשקה	2	1
אתון דאורייתא	ר' אברהם חיים שטיגל	ר' שלמה זלמן פייער	תשע"ח
1	תשע"ט	הספרים	ר' אליהו מן
תשע"ט	ר' יעקב חלופסקי	תשע"ז	כתיבת ספר תורה
עם גליונות דרך אמונה			תשע"ד
			ר' שמואל דוד הכהן פרידמן

<p>לכנימין אמר 1 תשע"ג ר' בנימין אברהם גרינגרס</p> <p>ליקוטים עם"ס כתובות רח"י זלושינסקי</p> <p>מאחורי הפרגוד ר"י אריאל</p> <p>מגילת אנטיוכוס 1 תשע"ט ר' יצחק אהב ציון</p> <p>מגילת אסתר אורה ושמחה 1 תשע"ד אורחות יושר עם ביאורים וחידושים על המגילה</p> <p>מדרש אלה אזכרה 1 תשע"ה ר' יצחק אהב ציון</p> <p>מדרש תהילים עם ביאורי רבנו תש"פ ר' הלל קופרמן</p> <p>מוסר אב תשע"ה ר' אי"ש קניבסקי מו"מ עניני בן סורר ומורה</p> <p>מועדי הגר"ח 2 תשע"ד ר' מתתיהו גבאי שו"ת בהלכה</p> <p>מחזור שער התפילה ר' יעקב חלופסקי</p> <p>מחשבת עם ר' עמנואל רלב"ג</p>	<p>מנחת חינוך 3 תש"פ ר' יעקב חלופסקי מהדורה ראשונה בשם שיח המנחה – תשע"ו</p> <p>מנחת תורה 1 תשע"ג ר' גדליה הוניסברג יצא בתחילה כקונטרס בשנת תשס"ז עובדות</p> <p>מספר גדול הספדים על הרבנית</p> <p>מענה ר"ח ר' יעקב דינר</p> <p>מפתחות לספר מזוזות ביתך ר' שלמה סגל</p> <p>משניות דרך אמונה על שביעית וחלה 2 תשע"ה תשע"ז ר' יעקב משה איזקאב</p> <p>משניות שביעית ע"פ דרך אמונה 1 תשע"ד ר' יוסף עמרם ברנשטיין משניות עם ביאור דרך אמונה</p> <p>נזר החיים ר' אורי טיגר</p> <p>שמות חיים תש"פ ר' אברהם סרוסי</p> <p>סגולות חיים תש"פ ר' יצחק אהב ציון</p>	<p>סדר יום כפור קטן 1 תשע"ג ר' צבי יברוכ</p> <p>סדר כפרות 1 דברי שי"ח</p> <p>סדר ספירת העומר 1 דברי שי"ח</p> <p>סידור שיח יעקב ר"ל ישראלון תפילה</p> <p>סידור שיח תפילה תשע"א ר' יעקב חלופסקי תפילה</p> <p>סידור תפילה למשה ר"צ יברוכ תפילה</p> <p>סליחות ע"פ הגר"ח ק ר"ל ישראלון</p> <p>עלון בדרכו אמונה עלון עזרת אמונת חכמים תש"פ אליעזר קרביץ</p> <p>עלון שערי ציון ר' יצחק אהב ציון</p> <p>פניני שיח תשע"ו ר' יעקב כהן שו"ת הלכה</p> <p>קובץ פסקים 1 ר' עמנואל רלב"ג</p> <p>קובץ שו"ת 7 ר' רפאל דניאל הכהן קופ</p> <p>קובץ שו"ת בעניני תפילין ר' מרדכי רפאל נאטאן</p>	<p>קונטרס אדירי התורה ר' גדליה הוניסברג</p> <p>קונטרס אור לאליהו 1 תשס"ט ר' אברהם סרוסי</p> <p>קונטרס בדידי הוי עובדא ר' שמואל דוד פרידמן יצא גם בספר עם עובדות מגדולי ישראל בשם זה</p> <p>קונטרס דרך איש ר' אורי טיגר</p> <p>קונטרס הנרות הללו 1 תשע"ד אורחות יושר</p> <p>קונטרס ורפא ירפא ר' משולם הרט</p> <p>קונטרס חידושי הגר"ח – פורים 1 תשע"ב ר' יצחק אהב ציון</p> <p>קונטרס כתבו לכם ר' יצחק אהב ציון</p> <p>קונטרס לב מדרכי 1 תשע"ז ר' הלל מן על ברכהמ"ז</p> <p>קונטרס מגד גרש ירחים ר' שמואל רוטנברג</p> <p>קונטרס מזוזה ומעקה ר' משה ברזם קיצור קו' מזוזות ביתך</p> <p>קונטרס מים חיים 1 תשע"ד ר' יצחק אהב ציון עניני מים אחרונים</p>
---	---	---	--

ר' אי"ש שטימן	ר' יצחק אהב ציון	קונטרס שערי שיח	קונטרס משפט עשה
שיח הפסח	רבי חיים	1	1
1	ר' יעקב חלופסקי	תשע"ד	תשע"ז
תשע"א	רופא ורפואה	ר' עוזאל שמש	ר' אורי טיגר
ר' אי"ש שטימן	ר' משולם הרט	ש"ת	קונטרס עזרת אליעזר
שיח השמיטה	שאלת רב	קונטרס תגלחת מצוה	ר' אליעזר קרביץ
1	2	1	קונטרס עלי שי"ח
תשע"ה	ר' יחיאל מיכל רוטשילד	תשע"ג	1
ר' אי"ש שטימן	שבוענו מטובך	ר' יצחק אהב ציון	תשס"ט
שיח התורה	1	עניני תגלחת	ר' יעקב ויגר
3	תשע"ט	קונטרס תורה יבקשו	קונטרס עלי שי"ח
תשס"ז	ר' אי"ש שטימן	מפיהו	ר' משה שמעון גרליץ
ר' מ"ד לפקוביץ	על התורה	1	קונטרס שבת הארץ
שיח שפתותינו – חנוכה	ש"ת הגר"ח ק"ח"א	תשע"ג	1
1	1	ר' מנחם פנחס שטיבל	תשע"ה
תשע"ז	תשע"א	ש"ת	ר' משה בצלאל בראון
ר' ליפא ישראלון	ר' ינן מחמלי	קונטרס תורת חיים - סת"ם	בענין שביעית
שיח שפתותינו - מחזורים	מהדורה חדשה תש"פ	ר' יעקב חלופסקי	קונטרס שיח אליהו
5	ש"ת חק השיב ==	קונטרס תורתו מגן לנו	1
ר' ליפא ישראלון	ש"ת ידון משה	1	תשע"ה
שיעורי מודנו הגר"ח	14	תשע"א	ר' אליהו נתן צולמן
ר' יעקב חלופסקי	ר' משה קופלוביץ	ר' יצחק אהב ציון	ש"ת
בסוף קיצור דיני ברית מילה	ש"ת שיח ליצחק	בסוגיא דרשב"י	קונטרס שיח דינתי
ופדיון הבן	1	קונטרס תפילה ורפואה	1
שמות בארץ	תשע"ז	תשע"א	תשע"ט
ר"צ יברוכ	ר' יצחק ולנסקי	ר' משולם הרט	ר' יוחאי ביטון
שמחת מדרכי	שיח החנוכה	קיצור דיני ברית פדיון הבן	ש"ת
1	1	ר' יעקב חלופסקי	קונטרס שיח שושנים
תשע"ח	תשע"ד	קיצור דיני נשואין	בראשית
ר' מרדכי זיסקינד הגר	ר' אי"ש שטימן	ר' יעקב חלופסקי	ר' זאב אריה שטינגליץ
שמעה תפילתי	שיח הנחמה	קיצור דיני שביעית	קונטרס שיחו בכל
1	1	1	נפלאותיו
תשס"ח	תשע"ז	תשע"ה	1
ר"צ יברוכ	ר' אי"ש שטימן	ר' יעקב חלופסקי	תשס"ז
שערי ציון	שיח הסוכות	ש"ת	ר' נתן חיים אינפלד
2	1	קיצור דיני שמיטה	קונטרס שמחת אליהו
תשע"ה	תשע"ג	תשס"א	1
ר' יצחק אהב ציון	ר' אי"ש שטימן	ר' מרדכי צביון	תשס"ח
תא שמע - ח"ח	שיח הפורים	קיצור דרך אמונה	ר' אברהם סרוסי
רמ"ש גרליץ	1	קניני חיים	הנהגות והלכות בעניני חודש
	תשע"ד	תשע"ט	אדר ופורים

תהלים ע"פ הגר"ח"ק

ר' ליפא ישראלזון

תורת חיים

1

תשע"ח

ר' יעקב חלופסקי

עניני נישואין ושבע ברכות

תורת חיים – בראשית

1

תשע"ט

ר' שלום מאיר ולך

בראשית

תורתו מגן לנו

ר' יצחק אהב ציון

תפארת ההלכה

1

תשע"ד

ר' אברהם חיים שצ'יגל

שו"ת בהלכות שבת

תשובה מאהבה

שו"ת עם ר' אביגדור נבנצל

תשובות הגר"ח

1

ר' אהרן גרנרש

מהדורה נוספת ג"כ תשע"ד

בתחילה נדפס בסו"ס אבני אהרן

– ומאור אהרן

תשובתו הרמה

ר' דוד בלום

יצא גם במהדורה עם עוד גדולי

ישראל בשנת תשע"ה

ספרים שמביאים כסדר פסקי רבנו

אב בכרכה קובץ שו"ת על מס' ברכות	אוצר המים ר' שלום רוקח בעניני מים אחרונים	אעלה בתמר ראי"ש יחזק הגהות על דברי הגרא"ל	ביר נביאך קובץ
אבידת אחיך ר' אליהו טובי שו"ת בעניני השבת אבידה	אוצרות השבת ר' שמואל קוריץ עניני שבת	ארבעת המינים כהלכתם ר' יאיר יששכר ינאי עניני ארבעת המינים	ביכורי אברהם ר' אברהם חופמן
אבני המקום – ביצה ב' ר' אריה קולדצקי שו"ת עמ"ס ביצה	אוצרות של חינוך קובץ עניני חינוך	ארבעת המינים למהדרין הרב עדס פסקים	בינת המדות קובץ עניני מדות
אבני ישראל ר' ישראל כץ שו"ת על סנהדרין	אור אליהו ר' אליהו טובי	ארזי הלבנון ר' צבי גטמן	בינת שמחה רש"ב ולדנברג עניני עירובין
אהבת חסד עם פירוש אורחות חיים ר' יהודה דוב רוטנר	אור השבת קובץ כד קובץ	ארחות רבינו על הקה"י פסקים לאורך הספר	ביקור חולים בהלכה ובאגדה ר' אשר מזמרסקי
אהבת צדקה ר' אברהם משה זמל שו"ת צדקה	אור חיים ר' חיים חרל"פ שו"ת זרעים	אש התורה ר' זאב אריה שטילגין	בירורי הלכה ח"ו רי"א זילבר
אהל יעקב ר' יעקב סוקליצס	אור ישראל קובץ	אשא כפי ר' חיים משה כץ על ברכת כהנים	בירורי הלכות ר' ישראל רובין
אהלי יעקב ר' יעקב מאיר פרבשטיין שו"ת	אור מדרכי קובץ	אשי ישראל הרב פופפר על תפילה	בירורי חיים ר' חיים שלום סגל
אהלי שם – עבדך אני הבינני ר' מיכאל פרץ ביאורים לשו"ת רבנו	אורייתא כ קובץ עניני סיום	באורח צדקה ר' יחזקאל פיינהנדלר על צדקה	בית היין מוקצה ר' אהרן זיסר עניני מוקצה
אוזן עבדיך ר' אהרן פסין שו"ת בעניני חרשים	איש תבונה קובץ	באר אליהו ר' אליהו היידלסחמר על קידושין	בית מתתיהו 3 ר' מתתיהו גבאי הלכה
אוצר בר מצוה ר' אפרים הכט עניני בר מצוה	אל תדיחנו ר' אברהם חנונו	בגרי שבת ר' אברהם אפשטיין עניני בגדי שבת	במחיצת גדולי ישראל רי"ד טאפלן שו"ת
אוצר הזמנים ה ר' אהרן בריסק שו"ת בענינים שונים	אליבא דהלכתא קובץ	בדרכי אבות ב' ר' אהרן פסין	במצות שבת גרוסה ר' חיים יונתן טעפפער
	אסיפת יצחק בתוך דור המלקטים שבת ו ובחלק נדה ר' יצחק ווינקלר עניני שבת	בזאת יבוא אהרן ר' אהרן פסין תורה	במשנתם – פורים – מת"ת עניני פורים
			בן ישי השע"ז ר' ישי מזלומיאן

תורה	ברכת ישראל קובץ	חנוכה	האשכול ¹² קובץ שו"ת כתיבת ס"ת
בני אברהם ר"א אייבראסון	בתורתו יהנה ר' דוד פלק עניני ת"ת זכרך על פרק שירה זכרך על שער הבטחון	דברי יעקב ר' יעקב עדס	הגדה - ברכת נתנאל ר' רזעי תמיד
בנתיבות הלכה קובץ	גאל ישראל ר' ישראל ליכוביץ	דברך נצב בשמים ר' פנחס ברזל תורה	הגדה - מדה כנגד מדה ר' אהרן פסין
בסוד שיח ר"ד אליאך ראיון עם רבנו	גדול המצוה ר' אליהו סוסיה עניני בר מצוה	דגן שמים ר' אליהו פלאי	הגדה - קהילות יעקב רש"מ ולך
בקש שלום קובץ עניני לשון הרע	גדרות מים ר' מנחם יאקאב	דובר מישרים בעילום שם	הולכי נתיבות השע"א ר' יעקב עובדיה שלימות הבית היהודי
ברוך אשר נתן ר' אהרן פסין	גימטריות ומשלות ³ ר' ישראל דרדק	דיני הניעור כל הלילה ר' חיים לייב מרצנט	היכל שמואל קובץ שו"ת
ברורי משנה ר' אברהם שקלאר	גירות כהלכתה ר' ש"א שטרן עניני גירות	דעת בחכמה ר"י כהן סקאלי	היכלא ה קובץ שו"ת חנוכה
ברית אפרים ר' אפרים הכט עניני ברית	גלאט כב קובץ	דעת החזון איש ר' יאיר יששכר ינאי	הכתב והמכתב ר' אברהם דוב בורנשטיין עניני חידושי תורה
ברית מדרכי ר' מרדכי יצחק ויינברג ריבית	גם אני אורך ר' גמליאל רבינוביץ	דעת זקנים ר' שלמה דב סגל	הליכות ישראל ר' ישראל טאפלן
ברכו שמו ר' יצחק פרלומטר	גנזי הקודש ר' יחזקאל פיינהנלדר עניני גניזה	דעת קדושים ר' אליהו טובי	הלכות תשובה ע"פ הללי נפשי ר' הלל קופרמן
ברכות חתנים ר' ניסן קפלן	ד' אמות של תפילה ר' מרדכי פוטאש עניני ד' אמות של תפילה	דרור יקרא קובץ	המאור קובץ
ברכות כהלכתם ר' יאיר יששכר ינאי	דבר למועד ר' מרדכי גנט עניני המועדים	דרך אכילה ר"י הופמן הלכה	המבשר 122 - 67 קובץ
ברכת אהרן ר' יריב שמואלי סוכה	דברות משה ר' משה בובליל	דרך ישרה ר"י וויגולד	המעין לב קובץ תשובות לר"ק כהנא
ברכת החמה כהלכתה הרב גרליץ שו"ת בעניני ברכת החמה	דברי הלכה ר' אילן גריינולד שו"ת	האירוסין והנשואין השלם ר"י שוורץ	הנהגה כהלכתה ר' מנחם פינחס שטיבל הל' הרחקה
ברכת השיר והשבח ר' אברהם לוי הלכות ברכות	דברי הנסים ר' אריה ברינגר	האלולים קודש לד' ¹ דרדק הלכה	

הנהגות הגרי"ש	פסקי שמות	חפץ חיים עם פירוש	ימי שמחה
הנותן שלג	וישמע משה	אורחות חיים	ר' דוד מנחם רייכמן
ר' ישי מזלמזאן	2	ר' יהודה דוב רוטנר	יצוד דיני חלה
עניני שלג	ר"מ פריד	שו"ת בעניני שמירת הלשון	ר"י חלופסקי
הקטן כהלכתו	ולגשמים בעתם	חשוקי חמד	ישא יוסף
ר' ברוך רקובסקי	1	ר"י זילברשטיין	ר"י אפרתי
עניני קטן	תשס"ט	וכן בשאר הספרים	ישמח ישראל
השבת בתפארתה	ר' אהרן כהן	מאה שערים – קב ונקי – טובך	ב
רא"ח עדס	הלכה	יביעו – עלינו לשבח וכו'	ר"י דודק
השולחן הערוך לרב	ומשחרי ימצאני	טהרה כהלכה	ישמח לב
ר"א פסין	ר' איתמר חבשוש	ר' יאיר יששכר ינאי	קובץ הרב סויץ
השמחה בתפארתה	ושבתה הארץ	טהרת התורה	יששכר באהליך
ר' שלמה קרשיבסקי	קובץ	ר' סנדר ערלנגר	קובץ
ובתם נהגה ז	שו"ת	עניני טהרת המקוה	
ובו תדבק	זורע צדקות	יד בכין המצרים	יתד המאיר
ובכל נפשך	ר' דוד הכהן	ר' יהושע פלדשטיין	קובץ גליון 100
ספר זכרון	הל' צדקה	יד בתשובה	כבוד הכהן
ובראשי חדשיכם	זכר צדיק לברכה	יד מלכים	כבוד התורה
ר"א כהן	ר' שמעון ויסברג	ר' דוד זויברמן	כנף איש יהודי
עניני ר"ח	מז"מ	צדקה	ר' משה אריאל
וגר זאב	זכרון טוביה	ידיעות השבת	עניני ציצית
ספר זכרון	קובץ	ר' מאיר קסלר	כרם אליעזר
והאיש משה	זמני ישראל	שו"ת	ר' אלחנן רבינוביץ
ר' משה סולובצ'יק	ר' ישראל טאפלן	יו"ט וחול המועד	עניני נגעים
והאר ענינו	זמרת הארץ	ר' יאיר יששכר ינאי	כרע רבין
קובץ	רא"צ וויל	יומא טבא לדבנן	ר"י בן דוד
ויאמר אברהם	זרע יעקב	ר' משה דינן	כתובה כהלכתה
רא"ח עדס	קובץ	עניני סיום	ר' שמדאל אליעזר שטרן
ויאמר שמואל	חזון אליהו א	יוסיף דעת	כתר מלוכה
רש"ב גגוט	ר' אליהו אביטן	ר' יוסף בן ארזה	ר"נ קסטנר
ויכתוב מרדכי	חיים שלום	יוסיף לקח	עניני אמן
1	ר' חיים ראב"ח	ר' יונה יוסף דימטמן	לא תתגדרו
תשס"ט	שו"ת	יחלק שלל	ר' אהרן כהן
ר' מרדכי אלמקיים	חיל הארץ	קובץ	לב בנים
ויעתר יצחק	ר' חנינה יו"ט לירוש	עניני המועדים	ר' יצחק בלעדי
ר' יצחק אמסלם	הערות על הגליון	ימי ברכה	עניני בן סורר
ויקרא שמו בישראל	חליצה כהלכתה	ר' יחיאל מיכאל רוטשילד	לבושי יוסף
ר' אברהם לוי	ר' יחזקאל שוורץ	ימי הלל והודאה	ר"י ספטנסקי
	עניני חליצה	ר' יוסף מרדכי פלק	כלאי בגדים

מסכת כלה ע"פ כלה נאה ר' רועי שור	מלאכת שמואל ר"ש דרזי	מה טובו אהליך יא קובץ	לרופקי בתשובה ר' אורי טיגר
מעייני הגדה ברורה גליונות הגדש"פ	ממלכת כהנים רא"א קאהן	מה' יצא הדבר ר"ה וריטהמר עניני שידוכין	ליבון הברכה ר"א מגדלכרים
מעלות רבקה ר"א פסין תורה	מן המים ר"י איכנשטין	מוסף שבת קודש	לכבוד ולתפארת ר"י הלפרין בגדי כה"ג
מעשה איש ר"צ יברוב	מן המעין רא"מ זילברשטרום	מוריה	לעולם אורך ר' יצחק זאב פיש הכרת הטוב
מעשה חמד ר"א כהן הל' ברכת אילנות	מן השרש קובץ	מזמור לאסף ר"א מסודרי שו"ת	לקט ההלכה ר' אלחנן כהן נדרים
מעשה כהן ר' משה עקיבא כהן פסקים	מנהגי בית כנסת לדרמן ר' אלחנן כהן	מזמור שיר קובץ	לקראת שבת מלכתא קובץ שו"ת
מפי כהן ר' ישעיהו כהן	מנוחה בלולה הרב שורצבורד	מי פנחס ר' פנחס בן הרוש	לרעד כמוך ר"ד אריאב עניני בן אדם לחבירו
מפיהם קובץ ראיון עם הרב	מנוחה שלמה ר' שלמה כהן שטרי הדיוטות	מילה שלמה ר"ש שוחט פסקים מילה	מאיר עוז ר' מאיר ערכה
מצהלות חתנים ר' יצחק אהב ציון	מנחה לחיים נמצא גם בתוך זכור לאברהם תשס"ה ר"י מזילמאן	מילי דמערכא כולל לינק	מגבעות אשורנו קובץ פסקים ר"י אהב ציון
מצוה חביבה ר' צבי גינעור חנוכה	מנחה קטנה ר"א פסין	מילי מעליתא ר' אברהם ביבר	מגילות ע"פ ביאור הללי נפשי 4
מצות איש ר' אי"ש שטינמן	מנחת אהרן – זכרו תורת משה ר' אהרן זיסר	מים חיים ר"י הוכמן עניני תרו"מ	תשע"ט ר' הלל קופרמן
מצותיך שעשועי	מנחת איש ר' אי"ש שטינמן פסקים	מים חיים – עלון ר' יהודה אריה דינר וכן שאר ספריו - הבית – לקט שאלות מצוות – דברי יוסף צבי – אפרון לשלמה – דיני הדלקת נ"ח	מגילת ספר ר' מתתיהו דויטש הערות על הספר
מקודש החודש ר' פנחס מאיר רחנבויס עניני קידוש החודש	מנחת אלימלך ר' אלימלך וינטר	מישרים אהבוןך ר"י מחימלאן פזרים	מדבש לפי מדה כנגד מדה 3
מקור מים חיים ר' רפאל דוד פולק	מנחת עיון ר' ישראל רוטנברג	מכתב ישראל רא"י בירנהק	ר' אהרן פסין ניתן למצוא בעמ' תל"ה מסגולותיו של רבינו בענינים שונים
מקראי קודש ר"מ הררי	מנחת רפאל ר' רפאל שינברג	מלאך הברית רא"ש גונן	
מדאה דבר ר' משולם הרט			

מראה כהן הרב רובין נדה	נר חנוכה ר"י ספיטפוס	עמודי ארץ ר"י ספיטפוס שביעית	קדשי שעה ר"מ פישמן גרשון
מדיח ניהוח – חלקאה	סבו ציון ר"א נבנצל	ענינו של יום ר"ד פלק	קובץ אחים לבינה קובץ
מרפסין איגרי ר"י חיון	סגולות רבותינו ר"י מזמאלן	ענפי משה ² ר"מ חליוה	קובץ דבר אברהם יא
משכן התורה קובץ	סוכת חיים ר"מ לוינסקי	עקבי הצאן רא"נ ליכוביץ	קובץ משכן שלמה
משנת אליעזר פאה ר"א זלצברג שו"ת	סידור תפילת יונה תפילה	פותח את ידיך ר"א פסין	קול התורה פ – פא
משנת פיקוח נפש ר' מאיר יוסף לורנץ וכן בשאר ספריו: האיר יוסף על סוכה ופלאות עדתיך	ספר על הרבנית בני המשפחה	פירורים משולחן גבוה ישיבת גאון יעקב	קונטרס אדירי התורה ר' גדליה הוניסברג
משנת רבי אליעזר מדרש ביאורים במדרש	ספרי הרשב"ש א-ב ר' שבאול בן שלמה	פניני קהלות יעקב רמ"מ שלוחינגר	קונטרס ביעור מעשרות הרב דינקל פסקים
משפט החושן הרב ריבלין	עטרוניהם ר"ד פלק	פסח כהלכה ר' יאיר יששכר ינאי הלכה	קונטרס בצילם חמדתי ר' מנחם פנחס שטיבל
נדב ואביהוא ר"א פסין	עזרת שלום ר' משה יהודה פריד	פסקי הלכות ו' ר' יאיר יששכר ינאי	קונטרס דבר ישראל ¹ תשע"ד
נוטרי אמן ר' אברהם קסלר	עיוני הלכות רד"י רבינוביץ	פסקי שמועות ר"א גולדברג	ר' ישראל דב שפירא בענין ברכת שהחיינו בלידת הבת
נחלי דעת ד קובץ	עיוני מדרכי עיר מקלט ר' ישראל רוט	פעמי יעקב צב קובץ	קונטרס הולכי נתיבות ר' יצחק עכדיה
נחמת ישראל ר"י דודק הלכה	עירוב תבשילין כהלכתן הערוך ר' ישראל דוד שטרן	פשוטו כמשמעו ר"א ביבר	קונטרס מצות הפורים ר"מ סנדר
נטע רענן ר' ראובן לוי	עם התורה קובץ	צהר יא – יג – יז קובץ	קונטרס מתנות לאביונים קופת העיר
נצח ישראל ח"א קובץ גירות	עם לברד קובץ גירות	צוף יהונתן ר"י הוניגסברג	קונטרס שבת הארץ
נקי יהיה שו"ת	עם מקדשי שביעי ר' יאיר יששכר ינאי	ציצית ר' צבי כהן פסקים	קונטרס שום כצל כיצה ¹ תשע"ז
נקיות וכבוד התפילה ר' יאיר יששכר ינאי	עם סגולה ר' עקיבא משה סילבר	קדושת היום רנ"י וילהלם	ר' נתן שלום זיידמן
		קדושת השבת ר"מ הררי	קונטרס שמחת אליהו
			קונטרס תורת פיך רא"י בלומנטל
			קיצור דיני סוכה ר"י חלופסקי

תורת אמוך ר"א קפלן חולין	האוכל בשוק שמחה לאיש ר"י מזמילאן	שועתי אליך ר"א גולדברג	קיצור הלכות פורים ר"י חלופסקי
תורת הזימון ר' צבי ורשנר הערות בעניני זימון	שמחת המועדים ר"ש הונלדר	שיח איש שבתוך קיצור שו"ע הל' נדה ר"ש קלופט פסקי החזו"א בנדה	קיצור הלכות פסח ר"י חלופסקי
תורת המציאה ר' יהודה כהן	שמחת לב ישיבת קרית מלך	שיח הלכה ח"ג ר"א שטרנפלד	קיצור מדריך לחתן
תורת הרהור ר' חיים נתנאל	שמירת החיים ר"ח אודצל	שיח שלמה ר"ש טולידאנו	קרא עלי מועד ר"י ספטיפוס
תורת חיים הנהגות הגרי"ח זוננפלד	שמירת הלשון עם פי' אורחות חיים ר' יהודה דוב רוטנר	שיח תפילה – ספר זכרון הל' תפילה	קרית ספר כ - 34 ח - כט
תלמוד ירושלמי בנין ירושלים עמ"ס ב"ק העתקת כת"י על ב"ק	שערי העין 1 תשס"ח ר' אליהו אריאל	שיר ושבחה קובץ הל' כתיבת ס"ת	לג – לד מז – מח
אכני אש - ובתוכו קונטרס בעלות הלהב הגר"י זילברשטיין	שערי בינה ר' ישכר ברוך גולדנטל	שירת מרים קובץ תפילה	מט – נ קובץ
קונטרס ימי הרחמים והסליחות ר"י ספטימוס	שערי הוראה קובץ	שירת שלמה ר' שלמה יצחקי	ראש אליהו ר' אליהו כץ
יגל יעקב ר' יעקב דרדק	שערי תפילה ר"מ אנגלרד	שירת שמואל ר"ש מנאטל שיר של יום	ראש הגבעה קובץ
שמחת ישראל 2 ר"י דרדק	ששים גבורים 1 תשע"ד ר' שמואל דרזי דברי הלכה	שכב כארי ר"י בן יהודה	רכבות אפרים ר"א גרינבלט
דיני שהיה חזרה והטמנה ר"י סמטפזפס	תאריך ישראל הרב טעפלן	שלהי דקיטא רש"ב גנוט בין הזמנים	שאו ידיכם קודש ר' יואל קראוני
עלון קולדצקי ר' שלמה קולדצקי	תכונות א קובץ	שלום בית ה' קובץ תפילה	שבט הכהונה קובץ ח"ח שו"ת
אגרת הפורים ר' יוסף ספטימוס הלכה		שלום רב עניני שלום	שכיבי איש רש"א שטרן
ומתוק האור ר"ש לוינשטיין		שלח תשלח ר"נ דינברגר עניני שילוח הקן	שבת לישראל ספר הזכרון לישראל אמסלם
נחלת ישראל ר' ישראל נפתלי קרויס		שלמי חיים ר' חיים מלין	שדה צופים ר' שמואל דוד פרידמן
			שהחיינו ר' משה כהן
			שואלין ודורשין ז ר' אליהו שלזינגר

לזכרון עולם ולעילוי נשמותם

איש יקר רוח, רודף צדקה וחסד, מוקיר ורחים רבנן כנש"ק

הרה"ח ר' משה הגר ז"ל ב"ר יוסף דוד הי"ד

נלב"ע ביום כ"ז סיון תשמ"ז

ודעיתו אשת החיל, עדינת הנפש מגזע היחס

מרת מלכה מחלה ע"ה

בת הרב מרדכי זיסקינד סג"ל לנדא זצ"ל

נלב"ע ביום ג' אייר תשס"ו

לזכרון עולם ולעילוי נשמותם

של נדיב לב שעסק בצרכי ציבור באמונה

איש המדק ובעל המעשים שפיזר מהונו לנצרכים

ר' דוד הלוי וואסנער ז"ל ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע ביום א' ט' אייר תשמ"ב

ודעייתו אשת החיל

מרת מאלא ע"ה בת ר' יהודה לייב ז"ל

נלב"ע ערב ר"ח שבט תשס"ד

ת.ג.צ.ב.ה.

הונצח לע"נ הוריהם ע"י

הר"ר ר' מרדכי זיסקינד ופעסא לאה הגר

ומשפחתם שיחיד

ניו יורק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

מרבנו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • גיליון חג הסוכות

פניני אגדה ומוסר לחג הסוכות

מדברי רבינו שליט"א שהובאו במהלך השנים בגיליונות דרכי החיזוק

המועדים, חג הפסח זמן חירותנו, שיש בו השפעה לחירות מיצר הרע, ושבועות זמן מתן תורתנו, ולאחר מכן סוכות שכתוב בו שלוש פעמים שמחה, ובמשך שבעת ימי החג מקבלים השפעה מקדושת הסוכה, ועל ידי זה מתקדשים וזוכים בכוחות חדשים, ואפשר להוסיף מעשים טובים לזכות לגמר חתימה טובה.

השפעת שמחה של מצוה

חג הסוכות נקרא 'זמן שמחתנו' מפני שיש בו השפעה של שמחה רוחנית, שמחה של מצוה.

ואמנם גם יש שמחה גשמית באסיפת הפירות, ולכן נקרא 'חג האסיף', על שם שאוספים בו את התבואה והפירות לבתים, אך לא מסתבר שנקרא זמן שמחתנו רק משום השמחה הגשמית, אלא העיקר הוא שמחה רוחנית, שמחה של מצוה.

ובכל שנה בסוכות חוזרת ההשפעה של שמחה של מצוה, על ידי שיוצאים מדירת קבע לדירת עראי, ומכירים שהעולם הזה הוא כלום, והעיקר זה העולם הבא, ומכוח זה מקבלים שמחה של מצוה, שהמצוה משמחת, מתוך הרגשת חשיבות המצוה.

בפרט כשיושבים בסוכה, שיש בה קדושה מיוחדת, שהסוכה נקראת 'צילא דמהימנותא', ויש קדושה גם בעצי הסוכה, כדאיתא בסוכה דף ט' שעצי סוכה אסורים בהנאה כקרנן, וכן צריך לזהר שלא לעשות תשמיש בזוי בסוכה, שהיא מקום קדוש.

בעל מדרגה מרגיש את ההשפעה

זכורני כשבאנו לארץ ישראל אמר אאמו"ר זצ"ל כי הוא מרגיש כמו שיושב בסוכה. וידוע מהגר"א שביאר הפסוק בתהלים (עו, ג) 'ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון', שיש שתי מצוות שמקיימים 'בשלם' עם כל גופו, 'סוכו ומעונתו בציון' – מצות סוכה ויישוב ארץ ישראל. והרגיש אאמו"ר זצ"ל את הקדושה המקיפה אותו כמו בסוכה. אמנם לא כל אחד מרגיש זאת.

וכפי שאמר מו"ר הגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל לגבי שבת, שאפשר להרגיש את הנשמה היתירה בשבת (מכתב מאליהו ח"א עמ' 72), אבל מי זוכה להרגיש זאת? – מי שהנהיגו בשבת היא בשלמות, כראוי לקדושת השבת, כמו שכתב באגרת הגר"א כי שבת היא קודש קדשים, וצריך להיזהר בקדושתה, שלא לדבר דברים בטלים, ולהשתדל עד כמה שאפשר שהראש יהיה תפוס בקדושה ובדברי תורה, וכל אחד כפי מדרגתו בזה מרגיש את קדושת השבת והנשמה היתירה שיש בו. וכך גם בחג הסוכות, כל אחד לפי מדרגתו יכול להרגיש את השפעת הקדושה של שמחה רוחנית.

חג הסוכות זמן שמחתנו

הנה חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, ופסח נקרא זמן חירותנו, ושבועות זמן מתן תורתנו.

ונשאלתי כי לכאורה פסח מובן שנקרא זמן חירותנו, מפני שבאותו הזמן יצאו לחירות משעבוד מצרים, וכן שבועות נקרא זמן מתן

ראשון לחשבון עוונות

הנה אמרו במדרש (תנחומא אמור כב) כי יום טוב הראשון של סוכות הוא 'ראשון לחשבון עוונות', היינו שבימים הקודמים כולם היו עסוקים בעבודת התשובה ובהכנת צרכי חג הסוכות, בעשיית הסוכה וארבעת המינים.

ובביאור הגר"א (או"ח תרכד) הביא בשם מדרש כי הימים שמיום כיפור עד סוכות הם יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת, והיינו שהשפעת יום כיפור נמשכת גם בימים אלו, ויש בהם קצת קדושה מיום כיפור, ולכן לא נכשלים בהם בעבירות, אבל מיום הראשון של סוכות הוא כבר 'ראשון לחשבון עוונות'.

אמנם ודאי שלא כל אחד נכשל בעוונות מחג הסוכות ואילך, ויש צדיקים שאין להם עבירות, ובפרט שאמרו חשבון 'עוונות', הרי עוונות הם עבירות שבמידה, ולא יתכן שצדיקים יעשו עוונות במידה, אלא הכוונה שחלק מהציבור נכשלים בעוונות, אבל ישנם צדיקים רבים שעוסקים בתורה ומצוות ומעשים טובים ולא נכשלים בעוונות, ואצלם אין זה ראשון לחשבון עוונות.

וכל אחד יחשוב לעצמו, האם אצלי זהו ראשון לחשבון עוונות, וכי אני מוכרח להיכשל בעבירות, הלא אין זה מוכרח, והעצה למנוע את הירידה היא על ידי קביעות לימוד המוסר.

בסוכה מוקפים בקדושה

מצות סוכה היא מצוה מיוחדת שאין כדוגמתה, שעצי הסוכה יש בהם קדושה ואסורים בהנאה כל שבעה, ואין זה כמו תפילין ושאר תשמישי קדושה, שקדושתם היא מצד דברי התורה הכתובים בהם, ואילו עצי סוכה זה רק עצים, ויש בהם קדושה.

וכיצד חלה קדושה על העצים? למאן דאמר הזמנה מילתא היא הקדושה חלה על ידי עשיית הסוכה לשם סוכה, ולמאן דאמר הזמנה לאו מילתא היא, קיום המצוה של ישיבה בסוכה מקדש את הסוכה, והיינו שהאדם עצמו בישיבתו בסוכה מקדש את הסוכה, ועל ידי זה ממילא הוא יושב בתוך קדושה ונמצא במקום קדוש, וקדושת הסוכה משפיעה גם עליו ומקדשת אותו.

וכמו הנמצא בארץ ישראל שקדושת הארץ משפיעה עליו, ומבואר בנדרים דף כ"ב שקדושת הארץ נותנת מידות טובות, אבל סוכה היא יותר מזה, שגם עצי הסוכה מתקדשים ונאסרים בהנאה, וכשאדם יושב בסוכה הוא מוקף בקדושה, והסוכה מקדשת אותו.

ובאמת כל מצוה מקדשת את האדם, כפי שאנו אומרים בתפילה 'ויקידשתנו במצוותיך', היינו שהציווי עצמו מקדש את האדם, ועוד אנו מבקשים 'קדשנו במצוותיך', שנוכה לקיים את המצוות בפועל עם טהרת הלב לשם שמים, שזה מוסיף עוד קדושה, ואפילו מחשבה קדושה שאדם חושב לעשות מצוה זה מקדש את האדם, אבל הסוכה היא יותר מזה, שהאדם מוקף בקדושת המצוה.

ובזה מובן מה ששייך לזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה, כי הוא סוף ימי הסוכות, לאחר שכבר התעלו וקיבלו את הדרגות מכל

תורתנו מפני שבאותו הזמן זכינו לקבלת התורה במעמד הר סיני, אבל בסוכות לא מצינו שהייתה שמחה מיוחדת באותו הזמן, ומדוע זה נקרא זמן שמחתנו, הרי החג הוא זכר לענני כבוד שהיו ביציאת מצרים, ולא משום שמחה מיוחדת שהייתה אז.

ויש לבאר לפי מה שכתב הרמח"ל (דרך השם ח"ד פ"ז) כי בכל המועדות אין החג רק זכר למאורע שהיה פעם באותו הזמן, אלא בכל שנה ושנה בזמן המועד חוזרת ההשפעה הרוחנית שהייתה פעם באותו הזמן, וכל השפעה רוחנית שהייתה בזמן מסוים, מדי שנה באותו הזמן מתעוררת מלמעלה אותה ההשפעה.

וכגון בחג הפסח הנקרא זמן חירותנו, אין הכוונה רק לחירות הגוף אלא עיקר הכוונה לחירות הנפש מטומאת מצרים, וכפי שאומרים בתפילה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", ולכאורה הרי היו עוד הרבה גלויות אחר כך, ומדוע זה נקרא חירות עולם, אבל הכוונה בזה לחירות הרוחנית, שיצאו ממ"ט שערי טומאה וזכו לחירות מיצר הרע, כמאמרם (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, וחירות זו היא חירות עולמית, ובחג הפסח בכל שנה חוזרת ומתעוררת ההשפעה של חירות מיצר הרע.

וכן חג השבועות זמן מתן תורתנו, הוא זמן המסוגל לזכות להצלחה בתורה, ובכל שנה חוזרת בו ההשפעה מן השמים שאפשר לזכות לתורה כמו במעמד הר סיני, וזה אחד מן הטעמים שנשארים ערים ללמוד כל הלילה, כדי לנצל את הזמן המסוגל לזכות לכל הדרגות בתורה שיכולים לקבל בו, וכשאנו אומרים "זמן מתן תורתנו" אין הכוונה שהיה פעם מתן תורה בחג השבועות, אלא בכל שנה ושנה זהו זמן מתן תורתנו, שכל אחד יכול לזכות בו להצלחה בתורה, כפי ההכנה שהכין את עצמו לזה.

ונמצא כי מה שאומרים בפסח זמן חירותנו ובשבועות זמן מתן תורתנו, אין הכוונה רק להזכיר המאורעות שהיו פעם באותו הזמן, אלא גם בזמן הזה פסח הוא זמן חירותנו, שיכולים לזכות בו לחירות מיצר הרע ולהתגבר על תאוות הגוף בכל שנה מחדש, וכן שבועות הוא זמן מתן תורתנו בכל שנה ושנה. ומעתה גם בחג הסוכות אפשר להבין שנקרא זמן שמחתנו לא מפני שהיה בו פעם מאורע של שמחה, אלא בכל שנה חג הסוכות הוא זמן של שמחה.

והענין בזה כמו שאמרנו בילקוט (אמור תרנד) שבחג הסוכות כתוב בתורה שלוש פעמים שמחה, ואילו בפסח לא מוזכר שמחה כלל, ובשבועות כתוב שמחה רק פעם אחת, כי בפסח נידונים על התבואה, ובשבועות על פירות האילן, והאדם דואג מה יהיה עם התבואה ופירות האילן, "אבל בחג (סוכות) לפי שנטלו הנפשות דימוס ביום הכיפורים כמו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לכך כתב שלוש שמחות, ושמחת בחגך, ושמחתם לפני השם אלוכם, והיית אך שמח".

ומבואר כי בחג הסוכות יש מצוה של שמחה יותר מכל המועדים, וכיון שיש בו מצוה, מן השמים נותנים לאדם כוחות שיוכל לקיים את המצוה, ומשום כן נקרא חג הסוכות "זמן שמחתנו", שיש בו אפשרויות לשמחה יותר מכל השנה, וכמו שאמרנו בילקוט כי החג הוא לאחר שיצאו זכאים בדין ביום הכיפורים, וגם אספו את התבואה ופירות האילן אל הבתים, וממילא שייך יותר לשמוח ולקיים מצות שמחת בחגך.

ואמנם כבר כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) "לא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", וכן אמרו במדרש (שיר השירים רבה א, לא) "זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו אמר רבי אבין אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, אמר רבי יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה, בי"ת שניים כ"ף עשרים הרי בך".

והיינו שעיקר מצות השמחה בחג היא שמחה רוחנית, לשמוח בתורה ובמצוות, וגם השמחה הגשמית באסיפת התבואה עיקרה הוא לצורך הרוחניות, שעל ידי זה אדם רגוע מכל הדאגות ויכול יותר לשמוח בתורה ובמצוות, כמו שביאר רבינו יונה (ד, ט) לגבי סעודת יום טוב, שהסעודה היא "לשמחת המצוה", והיינו שהשמחה היא במצוה ולא בסעודה הגשמית, והסעודה רק נועדה לחזק את שמחת

המצוה, שעל ידי הסעודה אדם רגוע ואינו רעב, וממילא הוא יכול לשמוח בשמחת המצוה בשלמות.

שמחה באכילת בשר קדשים

בענין מצות שמחת יום טוב, מה היא המצוה של "ושמחת בחגך", וכיצד מקיימים את המצוה למעשה.

הרמב"ם כתב בתחילת הלכות חגיגה כי השמחה האמורה ברגלים היא בשלמי שמחה, וכמו שכתוב (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני השם אלוכם".

וכן כתב בספר החינוך (מצוה תפח) "הענין הראשון הרמזו בשמחה זו הוא שנקריב שלמים על כל פנים בבית הבחירה, ובענין שכתוב וזבחת שלמים והדר ושמחת בחגך".

ומבואר כי עיקר שמחת יום טוב היא באכילת בשר שלמים, ואמרנו חז"ל (חגיגה ח, א) "ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו חכמים ישראל יוצאים ידי חובתם בנדירים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאת ואשם ובבכור ובחזה ושוק", והיינו שמקיימים מצות שמחת יום טוב באכילת בשר קדשים.

קדושה נותנת שמחה

והענין בבשר קדשים הוא מפני שאכילת דבר קדוש מקדשת את האדם, וכל קשר שיש לאדם עם קדושה נותן שמחה, כמו שכתוב (דה"י א טז, כז) "עזו וחדווה במקומו", וככל שאדם מתקדש יותר כך הוא שמח, כמו שרואים את כל הגדולים והאנשים הקדושים שתמיד יש להם מצב רוח טוב, כי הקדושה נותנת שמחה.

וכל ענייני עבודת השם, העסק בהם מוכרח להיות מתוך שמחה, תורה בשמחה, ותפילה בשמחה, וכבר כתב במשנה ברורה (א, יב) כי אף שראוי לכל ירא שמים שיחא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, מכל מקום התורה והתפילה צריכים להיות בשמחה.

ועיקר מצות תלמוד תורה היא לעסוק בתורה מתוך שמחה ומתיקות, כפי שאנו מבקשים בברכות התורה "והערב נא השם אלוקינו את דברי תורתך בפנינו".

וכן כתב האגלי טל בהקדמה "עיקר מצות לימוד התורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה".

ובחינושי רבי אברהם מן ההר בנדרים (מח, א) כתב בענין מודר הנאה מחברו: "לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו", והיינו שעיקר מצות תלמוד תורה היא ללמוד עם הנאה ושמחה, ואם הלימוד אינו משמח, חסר בשלמות עסק התורה.

כל קשר ושייכות עם קדושה נותן לאדם שמחה, ואפילו מחשבה קדושה גם כן משמחת, כפי שאנו אומרים בתפילה "ישמח לב מבקשי השם", וביאר בזה בשיח יצחק בסידור הגר"א כי מבקשי השם שמחים מפני שהם מחפשים קרבת אלוקים, וזוהי מחשבה קדושה שהיא עצמה נותנת שמחה והרגשה נעימה מאד.

שמחה בגשמיות לשם שמים

אבל יש גם שמחת יום טוב חוץ משלמי שמחה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, יז) "אף על פי שהשמחה האמורה היא קרבן שלמים, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו, כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלים בשר ושותים יין". ע"כ.

והיינו שיש מצוה של שמחת יום טוב גם בהנאות גשמיות כל אחד בראוי לו, ואמנם מי שאוכל ושותה רק למלא תאוותו, על זה נאמר (מלאכי ב, ג) "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם", אבל מי שמתכוון בהנאתו לשם מצוה, מפני שהמצוה היא ליהנות ולשמוח ביום טוב, הרי הוא מקיים בזה מצות שמחת יום טוב.

השמחה כל השנה הכשר מצוה

החינוך כתב במצות שמחת יום טוב "לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים ואל המנוחה ואל השינה, ורצה הקל לזכותנו אנחנו עמו וצאן מרעיתו וציוונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו", היינו שיש ארבעה דברים שהם צרכי הגוף, מזון, שינה, וגם מנוחה חוץ מהשינה, כי אדם שעסוק בפעילות תמידית ללא מנוחה עלול להתמוטט, וגם השמחה נצרכת לבריאות הגוף.

ובמשך כל השנה כשאדם עוסק בצרכי הגוף זה הכשר מצוה, כי הוא אוכל ושותה כדי שיהיו לו כוחות לעבוד עבודת השם, וכמו חייל בצבא המלך שמוכרח לאכול ולשתות כדי שיוכל לתפקד, ואם אינו אוכל הוא מורד במלכות, כך כל אחד ואחד חייב לעסוק בצרכי הגוף כדי שיהיה בריא ויוכל לעבוד את השם.

וכבר כתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) כי אדם שכל מעשיו לשם שמים ואוכל ושותה וישן כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם "נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא", והיינו שהוא עובד השם גם בשעת השינה, מפני שהשינה שלו היא צורך העבודה, כדי שיהיה לו כוח למחר לעסוק בכל ענייני התורה והמצוות.

ומטעם זה שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה גם בשעת שינתם, וכתב המרדכי (סוכה סימן תשמ) "משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתן יכולים לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה", והיינו כי גם השינה היא הכשר מצוה, שישנים כדי שיהיה להם כוח למחר לעסוק במצוה, ונקראים עוסקים במצוה גם בשעת השינה.

אמנם זה תלוי בכוונה, אם באמת מתכוונים לשם שמים לצורך עבודת השם, ואף על פי שגם נהנים מזה, מכל מקום אם עיקר הכוונה היא לשם שמים, וכמו באכילת מצה שלפעמים המצה טעימה מאד אבל הכוונה היא לשם מצוה, באופן כזה כל צרכי הגוף הם הכשר מצוה. ומי שאין כוונתו בצרכי הגוף לשם מצוה, אינו עובר באיסור, אבל חסר לו הדרגה הזאת.

ביום טוב מצות עשה מיוחדת לשמוח

וכתב החינוך שם "והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים לזכור בהם הנסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם ציוונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו. וימצא לנו תרופה גדולה בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו, כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר לבל נצא מדרך היושר יותר מדי". עכ"ל.

והיינו שביום טוב יש מצות עשה וחיוב מיוחד לעסוק בדברים המשמחים, ולעומת כל השנה שאין זה אלא הכשר מצוה (אם מתכוונים לצורך עבודת השם) ביום טוב קבעה תורה את השמחה לחיוב ומצוה בפני עצמה, ומי שאינו עוסק ביום טוב בדברים המשמחים ביטל מצות עשה מתרי"ג מצוות.

שמחת בית השואבה במקדש

שינו בסוכה דף נ"א כי בשמחת בית השואבה שבבית המקדש היו מרקדים חסידים ואנשי מעשה, והריטב"א בדף נ"ג שם כתב "והוי יודע שכל השמחה היתירה הייתה בהלל ולהודות להשם על הטובה שעשה לישראל להשרות שכינתו בתוכנו, וגם כנגד העולם הבא הנתון לצדיקים, לפיכך לא היה אלא על ידי גדולים וחסידים".

וכוונתו לבאר מדוע רק החסידים ואנשי מעשה היו ראויים לרקוד בבית המקדש, מפני ששם לא היו שמחים על ידי הנאות גשמיות וכמו הדרגה הפשוטה של מצות שמחת יום טוב, אלא היו שמחים בהודאה והלל להקב"ה על שהשרה שכינתו בתוכנו ועל העולם הבא, שזוהי דרגה גבוהה יותר של שמחה.

ובגמרא שם אמר רבי יהושע בן חנני כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא טעמנו טעם שינה, היינו **ששמחת יום טוב הייתה גדולה כל כך שלא היו יכולים לישון, וכמו אדם שמקבל בשורה טובה שאינו יכול להירדם מרוב אושר ושמחה, כך היו במדרגה ששמחת המצוה מונעת שינה מעיניהם ומעוררת ומרקידה אותם!**

וזוהי הדרגה הגבוהה ביותר של שמחת יום טוב, ומדרגה זו שייכת רק לחסידים ואנשי מעשה, אך גם פשוטי העם היו מגיעים לשמחת בית השואבה, לראות מה היא שמחה אמיתית, וכפי שיש בימינו חילוניים שבאים לשמחות של בני תורה ומתפעלים לראות שמחה אמיתית, ואמרו חז"ל (ירושלמי סוכה ה, א) למה נקרא שמה בית השואבה שמשם שואבים רוח הקודש, היינו שגם האנשים הפשוטים היו שואבים משם השפעה של קדושה.

שמחה יתירה בחג הסוכות

אנו עוסקים עכשיו בשמחה, שמחת יום טוב, זכר לשמחת בית השואבה שהייתה בבית המקדש, ומהו הענין של שמחת בית השואבה? מצינו בזה מחלוקת בראשונים, דעת רש"י בסוכה (דף מ"ב ע"ב ודף נ' ע"א) שהוא לכבוד ניסוך המים, ואילו הרמב"ם כתב (הלכות לולב ח, יב) שהוא משום שמחת יום טוב שנאמר ושמחתם לפני השם אלוהיכם שבעת ימים.

והנה לפי דברי רש"י מובן למה דווקא בחג הסוכות עשו כן, כי רק בסוכות היה ניסוך המים ולא בכל המועדים, אבל לפי הרמב"ם שזה מצד שמחת יום טוב, הרי גם בשאר ימים טובים יש מצות שמחת יום טוב, ומדוע לא עשו שמחה זו גם בשאר ימים טובים.

אמנם באמת אנו רואים שחג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, ואילו פסח נקרא זמן חירותנו, ושבועות זמן מתן תורתנו, ורק סוכות נקרא זמן שמחתנו, ואמרו בילקוט (אמור תרנד) אתה מוצא שלוש שמחות כתיב בחג: ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני השם אלוהיכם שבעת ימים, אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה? שבפסח התבואה נידונה ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה... וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת... מפני שהתבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידונין... אבל בחג לפי שנטלו הנפשות דימוס ביום הכיפורים... ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלוש שמחות, ע"כ.

ולכן חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, משום שיש בו שמחה יותר משאר המועדים, ואמנם הטעם מבואר מפני שהוא 'חג האסיף' ויש בו שמחה גשמית על אסיפת התבואה, שאוספים את כל מה שצמח ומכניסים באוצר, וזו שמחה גשמית, אבל יש גם שמחה רוחנית, כי זה לעומת זה עשה האלוקים, והוא זמן שיש בו השפעה של שמחה ברוחניות יותר משאר המועדים.

כיצד שייך לצוות על שמחה

אנו אומרים בתפילה ותתן לנו השם אלוהינו באהבה מועדים לשמחה, היינו זמנים של שמחה, שיש בהם חיוב של שמחה – שמחת יום טוב, וכן חגים וזמנים לישון, יש גם חיוב של ששון, וידוע מהגר"א ששמחה וששון הם שני עניינים.

ויש להתבונן כיצד שייך לחייב חיוב של שמחה, הרי שמחה זה דבר טבעי, וצריכים סיבה שתגרום לשמחה, כגון אם אדם מקבל דבר חדש שהוא חפץ בו מאד, הוא שמח בזה, אבל אם אינו מקבל שום דבר ואין סיבה הגורמת שמחה, כיצד אפשר לשמוח, ובמה ישמח, וכי לשמוח ולרקוד סתם בלי סיבה נחשב שמחה?

והלא כבר נאמר (קהלת ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה", היינו שיש שחוק ויש שמחה, והשחוק אינו דבר חיובי, אלא הוללות, ואמנם אפשר לחידך, אבל אם צוחקים בקול רם, על זה נאמר (שם ז, ו) "כי כקול הסירים תחת הסיר כן שחוק הכסילי", ואין זה מתאים למי שהוא בר דעת.

"ולשמחה מה זה עושה", בשמחה תלוי מה הסיבה של השמחה, יש שמחה טובה ויש שמחה לא טובה, יש שמחה שיש לה חשיבות והיא מדרגה, ויש שמחה שאינה מוצדקת, שמחה לא אמיתית, וזה תלוי "מה זה עושה", מה הסיבה שגורמת את השמחה, אם אדם שמח במצוות, שהמצוה משמחת אותו, זה דבר טוב, וזוהי מדרגה, אבל אם אדם שמח כשהוא אוכל ושותה, ושאר הנאות העולם הזה

שגורמות מצב רוח טוב, זה רק כמו "כדורי הרגעה", ששוכח לזמן קצר מהצרות ומהקשיים שיש לו.

וביום טוב יש מצוה של שמחה, לשמוח שמחה אמיתית, שמחה של מצוה. אך כאמור יש להבין כיצד שייך לצוות ציווי של שמחה, הרי שמחה זה דבר טבעי שבא מעצמו.

הטבע מתעורר לשמחה של מצוה

ומבואר ומוכרח מזה שבאמת השמחה הזו קיימת בטבע האדם, וביום טוב יש סייעתא דשמיא מיוחדת שהטבע מתעורר יותר לשמחה של מצוה, כי מאחר שהתורה ציוותה לשמוח ביום טוב, בודאי שכל אחד יש לו האפשרות לקיים זאת.

וכמו שביארנו במקום אחר במה שציוותה התורה (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ולכאורה איך שייך לצוות לאהוב, הרי אהבה זה דבר טבעי, ואי אפשר להכריח לאהוב את מי שאינו אוהב.

ואמרנו לבאר בזה, כי מאחר שהתורה ציוותה כן, מוכרח שהאהבה קיימת בטבע האדם, כמו שכתוב (קהלת ז, כט) אשר עשה האלוקים את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים, והאדם בטבעו הישר אוהב את הבריות, כפי שרואים במציאות שילדים קטנים שאין להם חשבונות אוהבים זה את זה, ורוצים להתחבר האחד עם רעהו, אבל כשגדלים יש יצר הרע המפתה בחשבונות ונגיעות נגד הישרות ומונע אהבת הבריות.

ועל כך ציוותה התורה "ואהבת" לסלק את כל החשבונות ולהתנהג כפי הטבע הישר באהבת הבריות, ודבר זה הוא ביד האדם, להתגבר על היצר הרע, על ידי שילמד ספרי מוסר, ויעשה חשבונות, כמאמרם (אבות ב, א) הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'.

וכך גם ביום טוב שיש מצות שמחה, אף על פי ששמחה זה דבר טבעי, ומה שייך לצוות על זה, אבל כיון שזו המצוה סימן שכך טבע האדם, ויש סייעתא דשמיא מיוחדת ביום טוב שכך טבע הבריא שאדם יכול להיות במדרגת שמחה של מצוה.

מצוה לשמח אחרים ביום טוב

מלבד המצוה לשמוח בעצמו ביום טוב, יש גם ענין שאמרו (פסחים קט, א) חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך, והמשך הפסוק שם: אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, היינו שיש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמח אחרים, מי שחסרה לו שמחה, צריכים לשמח אותו, וזה נכלל בעיקר המצוה של שמחת יום טוב.

ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב שמי שאינו משמח אחרים ביום טוב לא קיים המצוה בשלמות: "והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניינים והגרים והחלשים שנאמר אתה וגוי והלוי והגר והיתום והאלמנה וכו' ועובר על זה ואינו משמח עצמו ובני ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל ביטל עשה זה".

ואמנם ענין זה לשמח אחרים הוא ממצות חסד הנוהגת כל השנה, והיא מן החמורות, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, יג) כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, ע"כ.

וזו מצוה גדולה מאד וחמורה מאד אם לא מקיימים אותה גם בכל השנה, אבל ביום טוב יש מצות עשה מיוחדת על זה, לשמח אחרים, מתוך אהבת הבריות ואהבת חסד, וזו מצות הרגל.

לימוד מקרבנות החג – אהבת הבריות

ראיתי מובא ממרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינסטיין זצ"ל (בספר ירחי כלה עמ"ס סוכה) שדיבר פעם בהושענא רבה, במה צריכים להתחזק בהושענא רבה כדי לזכות בדיון, מה הם הזכויות הגדולות שאנו מזלזלים בהם.

ואמר כי בסוכות נצטוונו להביא שבעים קרבנות, ואיתא בחז"ל (עין סוכה נה וברש"י פרשת פינחס) שקרבנות אלו הם כנגד שבעים אומות העולם, שאנו מביאים קרבנות לכפר עליהם שלא יכלו ויאבדו מן העולם, כלומר שאנו חייבים לדאוג לאומות העולם שיהיה להם קיום, ואף שהם עושים לנו צרות, עלינו לדאוג להם.

ואמר המשגיח שרואים מזה את ענין אהבת הבריות, שהוא לא רק בישראל, אלא בכל הבריות, אפילו שאינם ישראל, ואמנם בישראל החיוב גדול יותר, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, והיינו כמוך ממש כמו שכתב המסילת ישרים פ"א.

וזהו ששינוי (אבות ג, יד) חביב אדם שנברא בצלם וכו' חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, היינו שכל אדם יש לו חביבות, מפני שנברא בצלם אלוקים, אלא שישראל יש להם יותר חביבות שנקראו בנים למקום, אבל גם כל אדם שנברא בצלם יש לו חביבות, וצריכים להרגיש את החביבות הזאת שתהיה אהבת הבריות.

ואמר המשגיח שעל ידי שמחזקים את אהבת הבריות בימי חג הסוכות, זוהי זכות גדולה מאד לזכות בדיון בהושענא רבה.

הגלות מהבית לסוכה מכפרת השגגות

הנה הושענא רבה הוא יום גמר החתימה, ומובא בספר המנהגים (טירנא, סוכות טז) שהקב"ה אמר לאברהם אבינו "אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עוונותיהם, וזהו הושענא רבה". ועוד כתב שם שהקב"ה אמר לאברהם אבינו "אם אין כפרה לבניך בראש השנה יהיה ביום הכיפורים, ואם לאו יהיה בהושענא רבה", והיינו שגם מי שלא זכה לכפרת העוונות בראש השנה ויום הכיפורים, יכול לזכות לכפרה בהושענא רבה.

וצריך ביאור מה המיוחד בהושענא רבה שאפשר לזכות בו לכפרת עוונות, הרי אין כפרה בלי תשובה, ובראש השנה ויום כיפור שהם ימי תשובה זוכים לכפרה על ידי שעוסקים בתשובה ומוסיפים זכויות, אבל בהושענא רבה כיצד זוכים לכפרה, ומה הן הזכויות המיוחדות שיש בהושענא רבה יותר מראש השנה ויום כיפור.

ונראה בזה על פי מה שכתבו הראשונים (ספר המנהגים אחרים סימן לח, ובארחות חיים תפילת המועדים סימן טז) "מערב ראש השנה עד יום הכיפורים נמחלו העוונות והזדונות והפשעים, וכל חייבי מיתות שוגגין המה גולים מהבתים לסוכות שהן דירת עראי ועל זה נתכפר לנו הגלות", היינו שבראש השנה ויום כיפור נמחלו העוונות שבמזיד, אך עדיין נשארו שגגות, ובסוכות זוכים גם לכפרת השגגות.

ובטעם הדבר יש לפרש שהרי אמרו חז"ל (יומא פ, ב) כי בתשובה מאהבה זדונות נעשות זכויות, ואילו בתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות ולא זכויות, ובדרך כלל בראש השנה ויום כיפור עושים תשובה מיראה מאימת הדין, ולכן זוכים לכפרת העוונות במזיד, שנעשים כשגגות, אבל עדיין צריכים כפרה על השגגות.

והשגגות גם כן צריכים תשובה וכפרה, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, טו) כי השוגג ענוש יענש, וכפרת השגגות היא על ידי גלות, כמו שמצינו ברוצח בשוגג שגולה לערי מקלט, ובית דין הם שמחייבים אותו גלות, מפני שיש חיוב של גלות עבור רציחה בשוגג, וכן בשאר חטאים בשוגג אפשר לזכות לכפרה על ידי גלות.

ולכן בהושענא רבה זוכים לכפרת השגגות, אחרי שבחג הסוכות במשך שבעה ימים יוצאים מהבתים לסוכות, והסוכה נחשבת גלות, שאינה נוחה כמו הבית, ובזה זוכים לכפרה.

ההמחשה בישיבת הסוכה

ואמנם לא שייך לזכות לכפרה בלא תשובה, ולא די במה שאדם יוצא מהבית לסוכה, אלא העיקר הוא לחזק בלבו את ההכרה בביטול העולם הזה, כמו שאמרו (סוכה ב, א) כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, וזהו משל לחיי העולם הזה שצריך להרגיש שהם רק עראי, ולא כאותם החושבים שיש להם דירת קבע בעולם הזה, כמו שכתוב (תהלים מט, יב) "קרבם בתימו לעולם", ופירש רש"י מחשבותם לבנות להם בתים שיתקיימו לעולם,

גמר חתימת הדין בהושענא רבה

הנה הושענא רבה הוא יום דין, בראש השנה הייתה הכתיבה, וביום כיפור החתימה, וגמר החתימה הוא בהושענא רבה. כלומר שאפילו מי שלא זכה בכתיבה בראש השנה ובחתימה ביום כיפור עדיין הוא יכול לזכות בהושענא רבה לגמר חתימה טובה, אם יוסיף מעשים טובים וישתנה עד הושענא רבה יזכה לגמר חתימה טובה, למרות שכבר הייתה קודם חתימה אחרת.

ומצינו כן גם בדיני אדם, שאפילו מי שנגמר דינו למיתה, שהוא כבר גברא קטילא, אם נתחדש איזה לימוד זכות, שבא אחד ולימד עליו זכות, כל זמן שלא נסקל עדיין אפשר לבטל את הגמר דין. לכן חתימת הדין תלויה בהנחת האדם בימים שבין יום כיפור להושענא רבה, וכפי מצבו בהושענא רבה יהיה גמר החתימה.

ובאמת אנו רואים שבהושענא רבה נוסח התפילה הוא כמו בימים נוראים, שמוסיפים מזמורים, ואומרים "קדוש ונורא", עם ניגונים של ימים נוראים, כי באמת זהו יום דין וגמר החתימה.

ועוד כתוב בספרים שמיום כיפור עד הושענא רבה יש עשרה ימים, יום כיפור הוא ב' והושענא רבה ב"א, ויש ביניהם עשרה ימים כנגד עשרת ימי תשובה שמראש השנה עד יום כיפור, וימים אלו מסוגלים להתעלות ותיקון המעשים כדי לזכות לגמר חתימה טובה.

ומרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל (הובאו דבריו בס' ירחי כלה עמ"ס סוכה) אמר בשם הסבא מקלם, שהושענא רבה הוא ממש כמו יום כיפור, אלא שביום כיפור יש איסור אכילה ועינויים, ואילו בהושענא רבה אין עינויים, ואדרבה יש מצות שמחה, אבל הוא יום דין, וצריכים להרגיש בו הרגשה של יום דין כמו ביום כיפור.

ואמנם, מאחר שהושענא רבה הוא יום טוב, וכן הימים שלפניו, ודאי שהמצוה של שמחת יום טוב יכולה להצטרף ולהכריע, להוסיף זכויות על ידי המצוה הזאת שהיא רק ביום טוב, אך זהו בתנאי שהמצוה תהיה בשלמות כפי ההלכה של שמחת יום טוב, וכמו שכתב הרמב"ם שתהא שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל.

השמחה בחג סימן שזכינו בדין

ראיתי שמביאים בשם מדרש שביאר הטעם שנקבע חג הסוכות אחר יום הכיפורים, משל לאדם שעמד במשפט, ואנו לא יודעים מה נפסק בדינו, אך הוא בעצמו כן יודע מה שנפסק בדינו, אם בני אדם רואים אותו שהוא שמח לאחר הפסק, הרי זה סימן שיצא זכאי בדין, וכך גם ישראל השמחים שמחה יתירה בחג הסוכות, שמחת יום טוב, זה סימן שיצאו זכאים בדין.

ולכאורה אמנם המשל שהובא במדרש מובן, שהאדם היוצא שמח לאחר הפסק, זה מפני שהוא יודע שנפסק דינו לטובה ולכן הוא שמח, אך מי שאינו יודע את הפסק כיצד יוכל להיות שמח, וכיצד אנו שמחים בחג הסוכות כאשר אין אנו יודעים מה נפסק בדינו, הרי אנחנו לא בטוחים כלל, ומי יודע מה היה, ואמנם כלל ישראל יש להם את זכות הציבור והם בטוחים בדינם, אך היחיד במה יוכל לשמוח, ומהיכן יש לו ביטחון שנפסק דינו לטובה.

וחשבתי לפרש על פי הקדמה, כי הנה שמחה היא דבר טבעי, ולא שייך לעשות שמחה מלאכותית, שאין זו שמחה אלא הצגה, רק אם יש דבר המשמח שאדם נהנה מזה, ממילא הוא שמח, כי אז השמחה באה בטבע, וככל שאדם נהנה יותר, והדבר חשוב אצלו יותר, כך הוא יותר שמח מזה, אך אם אין שום סיבה לשמחה לא שייך שמחה. ויש להתבונן אם כן מה היא סיבת השמחה ביום טוב.

ורבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) כתב "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", היינו שיש שמחת המצוה, ויש סעודה הבאה מחמת השמחה שמחת המצוה, **ושמחת המצוה נובעת מכך שאדם מחשיב את המצוה עד כדי כך שזה נותן לו שמחה, וזו דרגה גבוהה מאד בפנימיות, לשמוח במצוות מחמת הכרת חשיבות המצוה**, וכן ביום טוב שיש את מצוות היום, מקרא קודש ושבתה ממלאכה, מי שהוא בעל מדרגה ומכיר את חשיבות המצוות, הרי הוא שמח מחמת מצוות היום.

אבל האמת היא שרק בעולם הבא יש בית עולמי, וכל העולם הזה אינו אלא עראי כצל עובר.

וכדי שאדם יתנהג ויחיה לפי הידיעה הזו, צריך להמחיש זאת לעצמו על ידי הישיבה בסוכה שבעה ימים, שהסוכה נקראת צילא דמהימנותא כדאיתא בזוהר, ויש בה קדושה, כמו שמצינו (סוכה ט, א) שעצי סוכה אסורים בהנאה כל שבעה, והאיסור הוא מצד הקדושה שבזה כמו קרבן, **ועל ידי שנמצאים בתוך הסוכה שהיא דירת עראי, ומוקפים בקדושת הסוכה, זה נותן השפעה של הרהורי תשובה, להרגיש באמת שכל חיי העולם הזה הם רק פרודור, ותכלית האדם הוא להיכנס לטורקלין בעולם הבא**, וכשזוכרים ומתנהגים לפי הידיעה הזאת זוכים לכפרה.

צא מדירת קבע ושב בדירת עראי

[הדרן למסכת סוכה ותחילת לימוד מסכת נזיר בבולל פוניבו] סיימו עכשיו מסכת סוכה ומתחילים ללמוד מסכת נזיר, ומסכתות אלו אינן בזה אחר זה בסדר הש"ס, אבל יש קשר ביניהן.

ענין מצות סוכה מבואר בתחילת המסכת "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", כלומר שזהו הרמז וההתעוררות שיש ממצות סוכה, לזכור שכל העולם הזה הוא רק דירת עראי, ומשבעת ימי החג יתעורר האדם לזכור שגם כל השנה הוא חי ונמצא בדירת עראי ודירת הקבע שלו היא בעולם הבא, כמו שכתב בשערי תשובה (ב, יט) "יוכל אנשי לבב יחשבו העולם הזה כמו דירת עראי ולא ישתמשו בו רק לעבודת הבורא יתברך ויכינו בו צידה לנפשם", כל הנאות וצרכי העולם הזה הם רק אמצעי בשביל עסק התורה וקיום המצוות, ובזה מגיעים לדירת הקבע בעולם הבא שהיא התכלית.

וידוע שלימוד המסכת משפיע על הלומדים, כמו שמשופר כי בעת שלימד החתם סופר בשיבתו מסכתא בבא קמא מענייני ארבעה אבות נזיקין, פרצו שריפות ונזקים בבתי היהודים בעיר פרשבורג (ראה במבוא לחידושי החת"ס על ב"ק).

ואם כן כאשר למדו מסכת סוכה, ודאי שזה השפיע לקבל הבנה והרגשה וידיעה שהעולם הזה הוא דירת עראי, ויש דירת קבע בעולם הבא, ועל ידי זה כל החיים מתנהלים בצורה אחרת לגמרי.

כשאדם יודע את האמת מה תכלית החיים, מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מגמתו וכו', אם הוא לומד בכל יום קצת מוסר, אפילו כמה דקות, זה משפיע ומזכיר שהעולם הזה הוא דירת עראי, ואזי כל החיים מתנהלים בצורה אחרת.

וכשלמדו מסכת סוכה הרי המסכת השפיעה על הלומדים להבין ולהרגיש את זה, ולהתנהג כך!

ועכשיו שמתחילים ללמוד מסכת נזיר זה גם כן אותו הענין, שהנזיר מקבל עליו פרישות מהנאות העולם הזה, שלא לשתות יין ולא להסתפר, וגם אסור להיטמא למתים, אשר זהו מצד קדושתו, שהוא ככהן גדול ואסור אפילו בטומאת קרובים.

וקדושת הנזירות באה על ידי שמבטל את העולם הזה, שהנאות העולם כיון ותגלחת אינן חשובות בעיניו, והעיקר אצלו זה הקדושה, שהוא רוצה את הקדושה, ועל ידי זה זוכה להיות "נזר אלוקיו על ראשו" עוד יותר מכהן הדיוט, כמו כהן גדול!

ונמצא כי אותו הרעיון הנלמד ממסכת סוכה, ישנו גם במסכת נזיר, וכשמתחילים עכשיו בלימוד המסכת יזכו להמשך ההשפעה של ביטול העולם הזה שהוא רק דירת עראי, והבנה כי שלמות האדם זה הקדושה, להתקדש להיות "נזר אלוקיו על ראשו".

ואמנם הדרך להתקדש ולהגיע לכל המדרגות היא רק על ידי עסק התורה, כמו שכתב המסילת ישרים פ"ה כי היצר הרע חזק מאד והדרך להתגבר עליו היא רק על ידי עסק התורה, יחד עם עסק היראה, ובספר מסילת ישרים יש דרך ומסילה כיצד להשיג את כל המעלות עד לקדושה ורוח הקודש, וענין רוח הקודש ידוע מהמפרשים שביארו בתפילה "ורוח קדשך אל תיקח ממנו" שהכוונה לגדולי הדור, הצדיקים, שיש בהם רוח של קדושה, וכל אחד ואחד יכול להגיע לזה על פי הדרגת המסילת ישרים.

ומעתה, מי שהוא בדרגה כזו, שיש לו שמחת יום טוב מחמת המצוה, כבר אפשר להבין היטב מהיכן הוא בטוח שיצא זכאי בדין, שהרי כתוב במסילת ישרים פ"ט כי שמחת המצוה היא מענפי אהבת השם, וזו דרגה עמוקה מאד של אהבת השם, שמכיר את ריבונו עד כדי כך שקיום המצוות מביאו לידי שמחה, ואמנם אין זו הדרגה העליונה ביותר של אהבת השם, אך מכל מקום גם זו היא דרגה גבוהה מאד, והיא מענפי האהבה.

והרי מצינו בגמרא שאדם שיש לו אהבת השם וזדונות נעשות לו זכויות, שכן אמרו (יומא פו, א) כי בתשובה מאהבה וזדונות נעשות לו זכויות, והיינו מפני שמחת החטא הגיע לידי תשובה מאהבה, וכמו שביאר רבינו יונה (שע"ת א, א) כי בעלי תשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם.

והיינו כי בזמן שיש לאדם אהבת השם, ממילא הוא מתחרט על מעשיו וחוזר בתשובה, כי אהבת השם היא סתירה עם החטאים שעשה קודם, ואהבת השם שבאה מטהרת הנשמה העליונה גורמת לו להצטער על מעשיו הקודמים, וזוהי מדרגת היגון שכתב רבינו יונה (א, יג) "כי היגון יבא מאת טוהר הנשמה העליונה", כי הנשמה העליונה אוהבת את השם ומצטערת על החטאים.

ונמצא כי בזמן שיש לאדם אהבת השם, ממילא יש לו צער וחרטה עמוקה מאד על החטאים, וזוהי התשובה מאהבה שעליה אמרו שזדונות נעשות לו זכויות.

ויש להוסיף שהתשובה מועלת למפרע, ולא רק מכאן ולהבא, כמו שביאר המסילת ישרים פ"ד "שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מראונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו".

והיינו כי אף שהחוטא עשה פגם בכל העולמות העליונים, ומקלקל בזה את כל הבריאה, עדיין אפשר על ידי התשובה לתקן את מה שפגם, וכשם שיש בכוח החכם לעקור את הנדר למפרע, שאף אם עבר אדם על נדרו, וכבר נתחייב בבית דין קרבן או מלקות, מכל מקום אם יישאל על נדרו בטל הכל למפרע, כי מאחר שנעקר הנדר שוב אין כאן חטא והוא נקי וזכאי, כך היא המידה באדם העושה תשובה מאהבה, שלא שייך עליו שום פסק דין רחמנא ליציל.

וכן כששמח במצוה בסוכות, הרי זה בא מתוך דרגה גבוהה של אהבת השם, וממילא הוא מתחרט חרטה גמורה על חטאיו, וכשיש חרטה על החטאים זה בטל למפרע ונעשה כזכויות, שאפילו אם כבר נתחייב במשפט ראש השנה, משתנה עכשיו הדין לטובה. לכן מי ששמח בסוכות זה סימן מובהק על המשפט שלו שהוא זכאי, כי עכשיו הוא כבר נקי וצדיק בזכות שמחת המצוה.

כפרה על ידי ארבעת המינים

הושענא רבה הוא זמן של גמר החתימה, כבר הייתה כתיבה וחתימה בראש השנה ויום כיפור, אבל יש עוד חתימה בהושענא רבה, וכפי שאנו אומרים ביהי רצון שאחרי ההושענות "ותיטיב לנו החתימה וכו' וחתמנו בספר חיים טובים", וצריך ביאור מה שייך עוד חתימה, אחרי שכבר הייתה חתימה ביום כיפור.

ומצינו במדרש (תנחומא אמור כ) "אלו ארבע מינים שבלולב שכל אחד ואחד מישאל הולך ורץ ליקח לו מהם להלל לפני הקב"ה שיתרצה לו ויכפר לו על כל עוונותיו", היינו שעל ידי ארבעת המינים אפשר לזכות לריצוי ולכפרת עוונות, כלומר שאחרי מחילת העוונות ביום כיפור, עדיין יש עבירות שלא נמחלו, ויש צורך בעוד מחילת עוונות בחג הסוכות, על ידי נטילת ארבעת המינים.

ומעתה כיון שיש עוד מחילת עוונות, ממילא שייך גם עוד חתימה, ואפשר לזכות בהושענא רבה לחתימה יותר טובה ממה שהיה קודם. אך צריך ביאור כיצד ארבעת המינים גורמים למחילת עוונות.

ושמעתי לפרש בזה, כי הנה בתשובה מאהבה אמרו (יומא פו, ב) שזדונות נעשות כזכויות, והיינו כמו שביאר המסילת ישרים בפרק ד'

כי התשובה והחרטה הגמורה על החטא היא כעקירת הנדר, וכשם שחכם עוקר את הנדר למפרע כך תשובה עוקרת את החטא למפרע ונחשב כמו שלא חטא כלל, ואם התשובה היא מיראה וזדונות נעשות כשגגות, אבל בתשובה מאהבה וזדונות נעשות כזכויות.

ומעתה הרי החתימה ביום כיפור הייתה לפי המצב של האדם באותו הזמן, ואם עשה אחר כך תשובה אזי החתימה משתנה למפרע ונעקר החטא כלא היה, עד כדי כך שיכול להיות שהחטאים יהפכו לו לזכויות. אבל יש להבין מדוע הריצוי ומחילת העוונות הם על ידי ארבעת המינים, וכיצד זה מכפר.

מדרגת האהבה בחג הסוכות

ונראה בזה, כי הנה תשובה מאהבה היא דרגה גבוהה, ויש הרבה מדרגות באהבת השם, וכתוב בחובות הלבבות כי אי אפשר להשיג בדרך הטבע את המדרגות הגבוהות ביותר של אהבת השם, וצריכים לזה זכויות מיוחדות וסייעתא דשמיא, אבל יש גם מדרגות שהם בדרך הטבע, כגון מה שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט ששמחה במצוות היא מענפי האהבה, כי השמחה באה מתוך הכרת חשיבות המצוה, שטבע האדם שכשיש לו דבר חשוב הוא שמח, והשורש לזה הוא מאהבת השם הקיימת בנפש האדם.

ולפי זה הרי בארבעת המינים כתוב (ויקרא כג, מ) "ושמחתם לפני השם אלו קיכם שבעת ימים", וחג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, שהוא זמן המיוחד יותר לשמחה של מצוה, ועל ידי שמחת המצוה בחג הסוכות זוכים לאהבת השם, וממילא כל התשובה שהייתה ביום כיפור אך לא בדרגה גבוהה של אהבה, עכשיו בחג הסוכות מגיעים גם לדרגה הגבוהה של אהבה, ועל ידי התשובה מאהבה נעשות הזדונות כזכויות והחתימה משתנה למפרע.

ויש להוסיף לפי מה שכתב בשערי תשובה (א, א) כי לבעלי תשובה יש סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג לאהבת השם: "כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלת אהבתו, שנאמר ושבתי עד השם אלו קיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ואומר בגוף הענין ומל השם את לבבך ואת לבב זרעך – להשיג אהבתו".

ולכן בחג הסוכות אחרי יום כיפור שהוא זמן תשובה יש סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם, ובצירוף כל המצוות שעושים במשך החג מתוך שמחת יום טוב, זוכים לדרגה גבוהה של אהבת השם, ועל ידי זה אפשר לזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה, כי במשך החג אפשר להתעלות במדרגת האהבה, ועל ידי התשובה מאהבה כל הזדונות נעשות כזכויות למפרע, וכבר אפשר לזכות לחתימה יותר טובה ממה שנחתם ביום כיפור.

הכנה להושענא רבה בתשובה מאהבה

בסוף ימי הסוכות בא הושענא רבה שהוא יום הדין וגמר החתימה, ולכאורה הרי לפני ראש השנה ויום כיפור עוסקים הרבה בהכנות ליום הדין, וכל חודש אלול תוקעים בשופר, גם יש מנהגים לומר פרקי תהלים בכל יום כמבואר בפוסקים, ובעשרת ימי תשובה אומרים אבינו מלכנו, ומוסיפים הרבה תפילות כדי לזכות בדין, וצריך ביאור מדוע אין עושים הכנה כזו גם לפני הושענא רבה, ולא מצינו שעוסקים בתשובה ובוידוים בחג הסוכות.

וצריכים לפרש כי הרי יש שתי מדרגות בתשובה, יש תשובה מיראה ויש תשובה מאהבה, והמדרגה הנמוכה היא תשובה מיראה, ששבים מיראת העונש, מפני שמאמינים שיש שכר ועונש בעולם הזה ובעולם הבא, ולדרגה זו מגיעים בימים הנוראים על ידי כל ההכנות שעוסקים בוידוים ובתשובה.

אמנם ביום כיפור זוכים גם למחילה וכפרת עוונות, ועל ידי זה מקבלים טהרת הנפש וכבר יכולים להתעלות יותר לזכות גם למדרגה של תשובה מאהבה, ובמשך ימי חג הסוכות עוסקים בהכנה לזה על ידי שמחת המצוה, כמו שכתב המסילת ישרים פ"ט שהשמחה בתורה ובמצוות זה ענף מאהבת השם.

והיינו שבאמת קשה להגיע לדרגה הגבוהה של אהבת השם, מפני שאין רואים בחוש את מציאות השם, ורק יודעים ומאמינים בזה, אבל יש ענפים לאהבת השם, וכמו אדם שנמצא בתוך נהר ויש שם זרם חזק ועלול לטבוע, וכשרואה ענף הרי הוא מחזיק את הענף ותופס בו ומתקדם עד שמגיע אל העץ עצמו, כך גם אדם שעוסק בתורה ובמצוות מתוך שמחה, הרי זה נובע מאהבת השם שקיימת בקרבו, ובוה הוא מחובר לאהבת השם.

ובחג הסוכות זמן שמחתנו יש השפעה מן השמים לזכות לשמחה של מצוה יותר מכל השנה, וממילא על ידי זה זוכים לאהבת השם, כמו שנתבאר שהשמחה במצוות היא מענפי האהבה, ועל ידי זה זוכים לתשובה מאהבה, ותשובה מאהבה היא ההכנה הטובה ביותר לזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה.

סוכה נאה בזכות הידור במזוזה

סיפר לי אדם שרצה לבנות סוכה, והיו לו קשיים מחמת שכנים וכיוצא בזה, וחשב עצה לפי מה שאמרו חז"ל (שבת כג, ב) הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה, וגם סוכה הרי היא דירה, אמנם היא דירת עראי, אבל היא דירה, דירה של מצוה, והלך ובדק את המזוזות או שעשה הידור אחר במצות מזוזה, ומיד נעלמו כל הקשיים, וכבר יש לו סוכה נאה, סוכה נוחה מאד.

הגילוי בחלום בענין נענועי הלולב

בחזון איש סוף חלק אורח חיים כתב הקדמה ובה העתיק גמרות ומאמרי חז"ל, ומביא שם מדברי הבית יוסף באו"ח סימן תרנ"א שכתב בענין נענועי הלולב, שנטילים את הלולב עם ההדסים והערבות ביד ימין, ואת האתרוג ביד שמאל, והסתפק האם בשעת הנענועים צריך לנענע רק את הלולב עם המינים שביד ימין, ואילו את האתרוג יחזיק ביד שמאל ולא ינענע, או שצריך לנענע גם את האתרוג, וכתב הבית יוסף שם כי דבר זה לא נתפרש בגמרא ולא בדברי הפוסקים, אבל הר"ר מנחם מרקנ"ט כתב בזה שצריך לנענע גם את האתרוג יחד עם הלולב ושאר המינים, שכל ארבעת המינים הם כמו בנין אחד ואין להפריד ביניהם.

וכתב שם "סוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות, בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כתב השם יו"ד ה"א, והיה מרחיק הה"א אחרונה מן הגי' אותיות ראשונות, ואמרתי לו מה זה עשית, והשיב כך נוהגים במקומנו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין. למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי, וחזר בו".

והביא ראיה לזה מדברי חז"ל, שארבעת המינים רומזים לשמו של הקב"ה, שאמרו במדרש (ויקרא רבה ל, ט) פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו, כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח (הקב"ה נקרא צדיקו של עולם כמבואר בכמה מקומות), וענף עץ עבות זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות, ומכל זה מבואר שארבעת המינים רומזים לשמו של הקב"ה, ולכן אין להפריד ביניהם.

ורואים בזה את המדרגה שמתגלים לאדם סתרי תורה בחלומו, ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' שמוזכר בראשונים (כמדומה במרדכי) על אחד שחלם בלילה בדברי תורה, ושמח שמחה גדולה מאד שזה סימן שראשו מונח בדברי תורה, שהרי אמרו (ברכות נה, ב) אין מראים לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו, ופירש רש"י מה שהוא מהרהר ביום, ומי שחולם בלילה בדברי תורה זה סימן שהוא שקוע ומונח בלימוד, ובמשך היום הוא חושב בדברי תורה.

שמחת יום טוב בתורה ובמצוות

המשנה ברורה בסימן תק"ל הביא מדברי הירושלמי "כלום אסור לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין", היינו שיש איסור מלאכה בחול המועד [בביאור הלכה שם הביא שיטות הראשונים אם זה איסור דאורייתא או דרבנן], והמטרה בזה כדי שינצלו את הזמן ויעסקו בתורה, אבל המציאות היא לא כך, אלא יש הרבה שאוכלים

ושותים לקיים שמחת יום טוב ומתוך כך פוחזין ובאים לידי קלות ראש, וזה נגד ההלכה והמטרה של חול המועד.

ולמעשה צריכים שתהיה שמחת יום טוב עם עסק התורה, וזוהי שמחת יום טוב בשלמות, ובגמרא (ביצה טו, ב) נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע כיצד האופן לקיים מצות שמחת יום טוב, אם לחלקו חציו להשם וחציו לכס, או שיהא או כולו להשם או כולו לכס, והיינו ששייך שתהיה שמחה על ידי כולו להשם בלי לכס, יש מדרגה כזו, לעסוק כל היום בתורה ולא לאכול, שהתורה משביעה את הנפש כמאמרם (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, ונותנת הרגשה נעימה כל כך עד שאין צורך לאכול, אמנם ההלכה היא לחלקו חציו להשם וחציו לכס (או"ח סימן תקכט).

ואמנם גם מה שמקיימים חציו לכס בסעודת יום טוב, אין המטרה האכילה עצמה, אלא שעל ידי זה יכולים יותר לשמוח במצוה, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, ט) "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", היינו שכל יום טוב יש בו מצוות, כגון אכילת מצה בפסח, ונטילת לולב וסוכה בסוכות, וכן שבתון ומקרא קודש, ומצות שמחת יום טוב, וצריכים לקיים מצוות אלו בשמחה, וכדי לחזק את הרגשת השמחה במצוה קובעים סעודה, כי אדם שטרוד ברעבונו אינו מיושב בדעתו לשמוח במצוה כראוי, והסעודה היא אמצעי כדי שיוכל לשמוח יותר במצוות.

מקראי קודש – אלה הם מועדי

בספורנו על הפסוק (ויקרא כג, ב) "מועדי השם אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי" כתב: "והכוונה בהם, שעם שמחת היום שישמח ישראל בעושי, יהיה העסק בקצתו בעסקי קודש כאומרם ז"ל יום טוב חציו להשם וחציו לכס, ובזה תשרה שכינה על ישראל בלי ספק כאמרו אלקים נצב בעדת קל".

והמשיך ופירש שם: "אותם מועדים שתקראו אותם מקראי קודש פירוש אסיפות עם לעסקי קודש וכי' אלה הם מועדי – הם אותם המועדים שארצה בם, אמנם כשלא תקראו אותם מקראי קודש אבל יהיו מקראי חול ועסק בחיי שעה ותענוגות בני האדם בלבד, לא יהיו מועדי, אבל יהיו מועדיכם שנאה נפשית". היינו שמקרא קודש פירוש לעסוק בתורה ובתפילה ובשאר דברים שבקדושה, ואם עוסקים רק בדברים בטלים שאין בהם קדושה, זה לא "מועדי" אלא "מועדיכם", ועל זה נאמר (ישעיה א, יד) מועדיכם שנאה נפשית.

חיוב עסק התורה יותר מכל השנה

אנו עומדים בימי חול המועד, ומבואר בירושלמי שהטעם שאסור לעשות מלאכה בחול המועד הוא כדי שיעסקו יותר בתורה, כי כשפנויים ממלאכה יש יותר זמן לעסק התורה, אך המציאות היא שבמקום לעסוק בתורה "אוכלין ושותין ופוחזין", כי יש מצוה של שמחה וסעודת יום טוב, ועל ידי האכילה והשתיה נמשכים לקלות ראש, ופוחזים מלשון "פחזו כמים" (בראשית מט, ד).

נמצא שבחול המועד, האיסור מלאכה מחייב ללמוד יותר מכל השנה, ואמנם ב"ה אנו בני תורה, וגם כל השנה לומדים הרבה, אבל יש כאלה שבמשך השנה עובדים וטרודים במלאכה, ובחול המועד שלא עובדים יש יותר זמן, וצריכים יותר ללמוד, והמציאות היא לא כך. יוצא שיש חטא של ביטול תורה מחמת חול המועד.

ויש עוד ענין בימים אלו, שהם ימי בין הזמנים, ואין בהם סדרים קבועים בישיבות, אמנם יש ישיבות בין הזמנים הסמוכות לבית, אבל זה לא באותה ההתמדה כמו בתוך הזמן. אם כן בימים אלו יש תרתי לריעותא, הן מצד חול המועד שאוכלין ושותין ופוחזין, והן מצד בין הזמנים, יש רפיון מתורה.

והאמת היא להיפך, שבחול המועד ובבין הזמנים יש יותר חיוב ללמוד, כיון שהם זמנים שיש בהם רפיון מתורה וחסר זכות התורה, לכן כל אחד חייב להשתדל יותר להשלים את מה שחסר.

ורואים שבבין הזמנים עד עכשיו היו הרבה אסונות, רח"ל, שלא יהיו הלאה, וחלק מהאסונות ניכר בבירור שהם מחמת בין הזמנים, כגון שיצאו לטיולים, ותוך כדי הטיולים אירעו אסונות, אבל היו גם

אסונות שלא ניכר שהם מחמת בין הזמנים, בלי שיצאו לטיולים, ומסתבר כי הסיבה לזה היא מפני שזכות התורה חסרה, שיש רפיון מתורה, ועל כל פנים ההתמדה אינה כמו באמצע הזמן.

ומי שמתחזק בתורה בזמני רפיון, שכרו גדול מאד, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות להשם, היינו שבזמן שיש רפיון מתורה, בבחינת הפרו תורתך, זהו העת לעשות להשם להתחזק בלימוד התורה, ומי שמתחזק נוטל שכר כולם.

הרגשים של שמחת התורה

זכורני שהגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל דיבר פעם בישיבה למחרת יום כיפור, ואמר כי הנה עכשיו נוסעים הביתה, וחוזרים לישיבה לשמחת תורה, וצריכים לדעת כי המטרה היא "אריין טאנצן אין זיך די שמחת תורה" – להרקיד בתוך עצמו את השמחת התורה, ששמחת התורה תהיה כמו שצריכה להיות, שמחה עם התורה, מתוך הכרת חשיבות התורה, ועל ידי הריקודים שהם מעשים של שמחה, מכניסים יותר את ההרגשים של שמחת התורה.

שמחה של תורה

מסופר על הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל ממיר, שבשמחת תורה אחרי ההקפות עלה אל ארון הקודש, ואמר דברי התעוררות בהתלהבות גדולה, להרגיש כי השמחה היא בתורה.

אאמו"ר זצ"ל למד תקופה קצרה בוואלוז'ין, וסיפר כי הוא זוכר שבשמחת תורה היה אחד מבני הישיבה שרקד בשמחה גדולה "איד האב גיענדיגט גאנצ נדרים" – זכיתי לסיים כל מסכת נדרים, כזו שמחת תורה היה.

הרב מפוניבז' זצ"ל היה רוקד בשמחת תורה ושר בניגון מיוחד "לערנען, לערנען" (ללמוד, ללמוד!) וניגש לבחורים תוך כדי ריקוד ואמר להם "קלאר ווערן שייס" – קבלו עליכם ללמוד בהתמדה עד שתהיו בקיאים בכל השי"ס!

חיזוק בהתמדה לאחר שמחת תורה

הנה שמחת תורה זהו יום ששמחים בתורה, מפני שמחשיבים את התורה, ומרגישים את חשיבות התורה.

וראיתי את הצעירים בישיבה שרקדו ושמחו בשמחת תורה, והיה ניכר עליהם איך ששמחים בתורה, והתורה משמחת אותם, שמחים במה שיש לנו תורה, במה שלמדנו תורה ומה שאנו עתידים ללמוד עוד תורה, וזו שמחה אמיתית ממש.

ולכאורה היה צריך להיות שאחרי שמחת תורה ילמדו בהתמדה גדולה מאד, שאם שמחים כל כך בתורה סימן שמחשיבים את התורה, וממילא צריכים ללמוד בהתמדה גדולה, וגם אם התעייפו קצת מהריקודים, הרי כבר עברו כמה ימים וכל אחד הספיק לנוח ולחזור לכוחותיו, ומדוע אין רואים את ההתמדה?

הסיבה לזה מפני שאדם בטבעו אוהב את המנוחה ואינו רוצה להתאמץ, כמו שכתב המסילת ישרים בפרק ו' "כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החומריות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה", והיינו שגוף האדם הוא גוף גשמי כמו של בהמה, והגוף בטבעו רוצה הנאות העולם הזה, לאכול ולישון ולנוח, וכדי ללמוד בהתמדה צריכים להתגבר על טבע הגוף.

ולכן צריכים ללמוד ספרי מוסר, ששם מבואר גודל החיוב ללמוד בהתמדה ובלי ביטול תורה.

והנה לפני שנים רבות היו שתי דעות בין הגדולים, האם לקבוע סדר מוסר בישיבות, והיו מגדולי ישראל שאמרו כי אמנם בודאי שכל אחד צריך ללמוד ספרי יראה ומוסר, אבל אין לקבוע זמן מסוים לזה, מפני שנמצאים באמצע הלימוד, ולא שייך לסגור את הגמרא כדי ללמוד מוסר, ומאידך היו גדולים אחרים שאמרו כי כשם שמפסיקים את הלימוד לתפילה ואין בכך ביטול תורה, כך גם אפשר להפסיק לצורך לימוד המוסר, ואין בכך ביטול תורה, כי זמן מוסר לחוד וזמן תורה לחוד.

אמנם בימינו הכל מודים שסדר המוסר הוא דבר הכרחי, וכן הנהיגו בכל הישיבות זמן קבוע ללימוד המוסר בכל יום, וכמו שכתב החפץ חיים במכתבו לראשי הישיבות (בית ישראל פ"ט) "יראוי ונחוץ לקבוע בכל הישיבות עת קבוע ללימוד המוסר בכל יום, וכן דיברתי עם גדולים שהתנגדו מלפנים ללימוד המוסר בישיבות, ועתה הודו הכל כי כהיום נחוץ מאד לימוד המוסר, ובלא לימוד המוסר אין אנו בטוחים שתתקיים תורת השם ויראתו בידינו".

אם כן עכשיו בעמדנו לאחר שמחת תורה, העצה לחיזוק ההתמדה בתורה היא על ידי קביעות לימוד המוסר.

והנחילנו מועדי קדשך

אנו מבקשים בתפילה ביום טוב "והנחילנו השם אלוהינו בשמחה ובששון מועדי קדשך", היינו שהקב"ה ינחילנו את השפעת הימים הטובים, שתימשך אצלנו המדרגה שקיבלנו ביום טוב, כמו "נחלה" שאין לה הפסק (ב"ב קכט, ב).

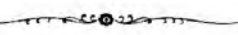
וצריכים תפילה על זה להמשיך את המדרגה, שלא תהיה ירידה, וכל אחד שזכה לקיים שמחת יום טוב בשלמות לפי דרגתו, יכול על ידי התפילה לזכות שתימשך המדרגה הזו גם בכל השנה.

אבל תפילה צריכה להיות מעומקא דליבא, ואם לא מבקשים מעומק הלב אין זו תפילה, וצריכים באמת לרצות מאד את המדרגה הזו, ולבקש עליה בתחנונים ממש, כמו שאמרו (אבות ב, ג) אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום [ועיין שו"ע או"ח סימן צח סעיף ג'], ובלי תחנונים אין התפילה מתקבלת.

ותחנונים היינו להרגיש שהוא מסכן אם תחסר לו המדרגה הזו, אם לא ימשיך את התענוג הזה, את השמחה של מצוה, וכשמבקשים מעומק הלב, אזי בסייעתא דשמיא אפשר לזכות לזה.

ואמנם אלו הן מדרגות גבוהות, ומי זוכה לזה, אך אנו מדברים רק בדרך לימוד והתבוננות במה שכתוב, ומתוך זה כל אחד יכול להתעלות, יש כאלה שיכולים בקלות להתקדם בזה, ויש שצריכים יותר להתאמץ, ומכל מקום ודאי שאי אפשר ברגע אחד לזכות לזה, וכל המדרגות של חובות הלבבות וענייני האמונה אינן נקנות בבת אחת, אלא בהתקדמות איטית מדרגה אחר מדרגה עד שההרגל נעשה טבע, וזה לוקח הרבה זמן.

והעצה להתקדם בכל העניינים האלו היא על ידי לימוד המוסר, כל אחד בספר שהוא מרגיש שמחמם אותו ומשפיע עליו, זוהי העצה היחידה, ובלי זה אדם שוכח ומסיח דעת, וצריך תמיד לעסוק בדברים המזכירים ומחזקים את האמונה, וכן דבקות בתורה ותפילה מועילים לחיזוק האמונה.

לע"נ הרבנית הצדקנית, אמן של בנות ישראל, מרת **בת שבע אסתר קניבסקי** ע"ה
אשת חבר יבלחט"א מרן שר התורה רבינו הגר"ח שליט"א בת מרן גאון ישראל רבינו יוסף שלום זצוק"ל
נלב"ע שבת חוה"מ סוכות י"ז תשרי תשע"ב - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת
הרב **יעקב ב"ר גרשון** זצ"ל
נלב"ע כ' תשרי - תנצב"ה

נדבת החפץ בעילום שמו בהודיה להשי"ת
לרגל היכנס בנו **מנחם** נ"י בעול תורה ומצוות
יה"ר שיזכו לרוות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם

מוקדש לעילוי נשמת
הר"ר **מרדכי ב"ר יעקב** ז"ל
נלב"ע י"ח תשרי - תנצב"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' –
אימתי הן ישרים כשיצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

חג הסוכות תשפ"א לפ"ק * גליון 43 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

שבעים פרי החג – כנגד אומות העולם

יש לו חביבות, וצריכים להרגיש את החביבות הזאת שתהיה אהבת הבריות.

וסיים המשגיח שעל ידי זה שמחזקים את אהבת הבריות בימי חג הסוכות, זוהי זכות גדולה מאד לזכות בדן בהושענא רבה.

(משיחות רבינו שליט"א)

עוד בענין זה של פרי החג, כנגד שבעים אומות העולם, עי' בשיעורי רבינו ב"ב ת,א שהביא קושית הגהות אשר"י במה שמצינו שם שאין מקבלין צדקה מן העכו"ם משום 'ביבוש קצירה תישברנה', ומ"ש מקרבנות דילפ"י שעכו"ם נודרים ונודבין כישראל, ותיירץ שם בשם מורי הר"ר אברהם ז"ל דשאני נדרים ונדבות שאין באין לכפר, והאריך רבינו שם בביאור דבריו מדוע לא נחשב שבאין הקרבנות לכפרה ע"ש.

והוסיף רבינו דהא דמצינו בקרבנות החג שבאין על אומות העולם, אין זה לכפר עליהן, אלא על ישראל שלא יסבלו מהן, שהרי כל קיומן הוא בשביל ישראל להצר לנו כדי שנשוב בתשובה, עכ"ד.

והנה דברי רבינו בשיעוריו לכאורה הן דלא כמשנ"ת שהפרים באים לטובת אוה"ע עצמן, ובאמת שיל"ע בדברי רבינו מלשון הגמ' בסוכה דמשמע שקרבנות אלו מכפרין על אומות העולם, וכדפירש"י שם, וצ"ע.

אך באמת נראה מבואר כדברי רבינו ממדרש שיר השירים רבה (פרשה א) – 'שכל אותן שבעים פרים שמקריבים בחג כנגד שבעים אומות שלא יצדה העולם מהם, הה"ד (תהלים קט) תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה', כלומר שהקרבנות כנגד העכו"ם שלא יתרוקן העולם מהן, ומשמע שאין הכפרה על העכו"ם כי אם על העולם, שנצרך לאוה"ע בשביל קיומו.

וכע"ז איתא גם בזוה"ק (רעיא מהימנא פרשת פנחס) – 'דשבע יומין דסוכות בהון היו מקריבין ישראל שבעים פרים לכפרא על שבעין ממנן בגין דלא ישתאר עלמא חרוב מנייהו הדא הוא דכתיב ובחמשה עשר יום והקרבתם עולה אשה לריח ניחח ליי' פרים בני בקר שלשה עשר תמימים, וביום השני פרים י"ב וכו' וכלהו שבעין וכו' ע"כ.

מבואר כנ"ל, שהמטרה היא לצורך העולם שלא יחרב מיושביו, וביאור הענין י"ל, דהנה גם בדברי רש"י עה"ת צ"ב, שהביא הגמ' בסוכה הנ"ל ששבעים פרים מגינים על העכו"ם מן היסורין, אך בתחילת דבריו הביא עוד ממדרש אגדה שהם כנגד שבעים אומות שמתמעטים והולכים, סימן כליה היא להם, וא"כ מבואר שאינו לכפרה להם אלא להיפך.

הנה בשמחת יום טוב, מלבד עצם הדבר שצריכים להרגיש את חשיבות המצוות וחשיבות היום טוב, מצינו ענין נוסף, שאמרו חז"ל בפסחים – חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל שנאמר (דברים טז, יד) 'ושמחת בחגך', והמשך הפסוק שם 'אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך', היינו שיש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמח אחרים, מי שחסרה לו שמחה, צריכים לשמח אותו, וזה נכלל בעיקר המצוה של שמחת יום טוב.

ובספר החינוך (מצוה תפ"ח) כתב שמי שאינו משמח אחרים ביום טוב לא קיים את המצוה בשלמות: 'והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניים והגרים והחלושים שנאמר אתה וגו' והלוי והגר והיתום והאלמנה וכו' ועובר על זה ואינו משמח עצמו ובני ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל ביטל עשה זה', עכ"ל.

ואמנם ענין זה לשמח אחרים הוא ממצות חסד הנוהגת כל השנה, והיא מן החמורות, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יג) כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, ע"כ.

וזו מצוה גדולה מאד, וחמורה מאד אם לא מקיימים אותה גם בכל השנה, אבל ביום טוב נאמרה מצות עשה מיוחדת על זה, לשמח אחרים, מתוך אהבת הבריות ואהבת חסד, וזו מצות הרגל.

וראיתי מובא ממרן המשגיח זצ"ל (בספר ירחי כלה עמ"ס סוכה) שדיבר פעם בהושענא רבה, במה צריכים להתחזק בהושענא רבה כדי לזכות בדן, מה הם הזכויות הגדולות שאנו מזלזלים בהם.

ומזכיר שם, כי הנה בחג הסוכות נצטוונו להביא שבעים קרבנות, ואיתא בחז"ל (עיין סוכה נה, ב, וברש"י פרשת פינחס) שקרבנות אלו הם כנגד שבעים אומות העולם, שאנו מביאים קרבנות לכפר עליהם שלא יכלו ויאבדו מן העולם. כלומר אנו חייבים לדאוג לאומות העולם שיהיה להם קיום, ואף שהם עושים לנו צרות, עלינו לדאוג להם.

ואמר המשגיח כי רואים מזה את ענין אהבת הבריות, שהוא לא רק בישראל, אלא בכל הבריות, אפילו שאינם ישראל, ואמנם בישראל החיוב גדול יותר, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, והיינו כמון ממש כמו שכתב המסילת ישרים פ"א.

וזהו שאמרו בפרקי אבות (ג, יד) חביב אדם שנברא בצלם וכו' חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, היינו שכל אדם יש לו חביבות, מפני שנברא בצלם אלוקים, אלא שישראל יש להם יותר חביבות שנקראו "בנים" למקום, אבל גם כל אדם שנברא בצלם

מבואר בזה"ק שע"י המצוות שעושים ישראל בחג מתמעטין חובותיהן, וע"י כך מתמעט כח שבעים אומות מלשלוט בעולם, ואי"ז סתירה למבואר שם קודם לכן שקרבנות החג מכפרים על האומות, דהיא גופא - שמתמעט כוחן והן נכנעין תחת ישראל - היא גופא הסיבה לכפרתן וקיומן, וזהו **כמ"ש רבינו שהוא בשביל ישראל**, והיינו לכפר על חטאיהם שלא יגרמו על ידן שישלטו העכו"ם ויחריבו את העולם.

ולפי"ז אפשר שזו גם כונת הש"ס שמכפרין על העכו"ם, היינו **שצריכים הם ג"כ לכפרתנו כדי שלא יגרם בחטאינו שישלטו הם תחת שישלטו ישראל בהם**, ויגרום הדבר חורבן לעולם ולכל יושביו, ודו"ק.

סגולת הושענא רבה – לזכות לתשובה מאהבה

השם, וצריכים לזה זכויות מיוחדות וסייעתא דשמיא, אבל יש גם מדרגות שהם בדרך הטבע. וכגון מה שכתב **המסילת ישרים** בפרק י"ט כי השמחה בעשיית המצוות היא מענפי האהבה, והשמחה במצוה באה מהכרת חשיבות המצוה, כי טבע האדם שכשיש לו דבר חשוב הוא שמח, והשורש לזה הוא מאהבת השם הקיימת בנפש האדם.

ולפי זה נראה כי בארבעת המינים כתוב (ויקרא כג, מ) **"ושמחתם לפני השם אלוהיכם שבעת ימים"**, וחג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, שהוא זמן המיוחד יותר לשמחה של מצוה, ועל ידי שמחת המצוה **בחג הסוכות זוכים לאהבת השם, וממילא כל התשובה שהיתה ביום כיפור אך לא בדרגה גבוהה של אהבה, עכשיו בחג הסוכות מגיעים גם לדרגה גבוהה של אהבה**, ועל ידי התשובה מאהבה זדונות נעשות כזכויות והחתימה משתנה למפרע.

ויש להוסיף עוד בזה מה שכתב **רבינו יונה** (א, א) כי לבעלי תשובה יש סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם: **"כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו"**, שנאמר ושבת עד ה' אלוהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנוכי מצוהך היום ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ואומר בגוף העניין ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך - להשיג אהבתו, ע"כ.

לכן אחרי יום כיפור שהוא זמן של תשובה, יש סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם, ובצירוף כל המצוות שעושים במשך החג מתוך שמחת יום טוב, זוכים לדרגה גבוהה של אהבת השם, ועל ידי זה אפשר לזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה, כי במשך החג אפשר להתעלות במדרגת האהבה, ועל ידי התשובה מאהבה כל הזדונות נעשות כזכויות למפרע, וכבר אפשר לזכות לחתימה יותר טובה ממה שנחתם ביום כיפור.

(נאמר בהוש"ר תשס"ח בביהמ"ד שערי תבונה רמות א' ירושלים)

אכן הביאור בזה ע"פ מה דאיתא בזה"ק הנ"ל בהמשך הדברים ח"ל- ובכל יומא הוו חסרים, אמאי חסרים, אלא הכא קא רמיז (בראשית ח) ותנח התיבה בחדש השביעי ומה התם בימי טופנא (שם) והמים הלכו הלך וחסור אופי הכי בתשרי דאיהו ירחא שביעאה דביה כמה פקודין ראש השנה ויום הכפורים סכה ולולב אתרוג מינין דלולב שופר, שכינתא עלאה שרייא על ישראל דאיהי תשובה סוכה אתרוג, וקודשא בריך הוא דאיהי לולב, מיד והמים היו הלך וחסור, מתמעטין חובין דישאל אופי הכי מתמעטין ממנן דאינון מלאכי חבלה דממנן עלייהו דדמיין למי טופנא, כמה דאוקמוה עשה עברה אחת קנה לו קטיגור אחד, **בהווא זמנא דמתמעטין חובין מתמעטין פרים דלהון, מתמעטין ממנן דע' אומין, מתמעטין ע' אומין, מתמעט טובא דלהון וכו' עכ"ל**.

הושענא רבה הוא זמן של גמר החתימה, כבר היתה כתיבה וחתימה בראש השנה ויום כיפור, אבל יש עוד חתימה בהושענא רבה, וכמו שאומרים בנוסח ה"יהי רצון" שאחרי ההושענות **"ותיטיב לנו החתימה וכו' וחתימנו בספר חיים טובים"**, ובאמת צריך ביאור בזה, מה שייך עוד חתימה, אחרי שכבר הייתה חתימה ביום כיפור?

ובאמת מצינו במדרש **תנחומא** סוף פרשת אמור (פרק כ') שאמרו "אלו ארבע מינים שבלולב שכל אחד ואחד מישאל הולך ורץ ליקח לו מהם להלל לפני הקב"ה **שיתרצה לו ויכפר לו על כל עוונותיו**", והיינו שאפשר לזכות על ידי ארבעת המינים לריצוי ולכפרת עוונות.

והיינו שאחרי מחילת העוונות ביום כיפור, יש עדיין עבירות שלא נמחלו, ולכן יש צורך בעוד מחילת עוונות בחג הסוכות, על ידי נטילת ארבעת המינים, ומעתה כיון שיש עוד מחילת עוונות, ממילא שייך גם עוד חתימה, **ואפשר לזכות בהושענא רבה לחתימה יותר טובה ממה שהיה קודם**. אך צריך ביאור כיצד ארבעת המינים גורמים למחילת עוונות?

ושמעתי לפרש בזה, כי הנה בתשובה מאהבה אמרו חז"ל (יומא פו, ב) שזדונות נעשות לו כזכויות, והיינו כמו שביאר **המסילת ישרים** בפרק ד' כי התשובה והחרטה הגמורה על החטא היא כמו עקירת הנדר, וכשם שהחכם עוקר את הנדר למפרע כך התשובה עוקרת את החטא למפרע, ונחשב כמו שלא היה כלל חטא, ואם התשובה היא מראה זדונות נעשות כשגגות, אבל בתשובה מאהבה זדונות נעשות כזכויות.

ומעתה הרי החתימה ביום כיפור היתה לפי המצב של האדם באותו הזמן, ואם עשה אחר כך תשובה מאהבה אזי **החתימה משתנה למפרע ונעקר החטא כלא היה, עד כדי כך שיכול להיות שהחטאים נהפכו לזכויות!**

אבל צריך להבין מדוע הריצוי ומחילת העוונות הם על ידי ארבעת המינים?

ונראה הטעם בזה, כי הנה תשובה מאהבה היא דרגה גבוהה, ויש הרבה מדרגות באהבת השם, וכתוב **בחובות הלבבות** כי אי אפשר להשיג בדרך הטבע את המדרגות הגבוהות ביותר של אהבת

ברכה על נטילת לולב עובר לעשייתה

בפסחים ז, ב אמרו לגבי מצות נטילת לולב דמעידנא דאגבהה נפיק ביה, **והקשו התוס'** כיון דנפיק כבר משעת הגבהה היאך יברך אח"כ, הרי אין כאן 'עובר לעשייתו', ותרצו- **ואומר ר"י אע"ג דנפק אכתי עוסק במצוה דצריך לנענע בקריאת ההלל** עכ"ל, היינו דהמצוה נמשכת ולא נגמרה עד אחר הנענועים. וצ"ע הא הפסק גדול איכא בין הברכה לנענועים שבהלל, וכתב **בשאג"א** (סי' כ"ו) דמ"ש התוס' 'בקריאת ההלל' הוא לאו דוקא, אלא כונתם לנענועים שבשעת הנטילה, שסמוכים לברכה.

אכן אכתי צ"ב הא הנענועים אינן מגוף המצוה, שאותה קיים כבר בנטילה, **והנענועים אינן אלא הידור מצוה מדרבנן** ועל הידור מצוה הרי דעת כמה פוסקים דלא מברכין (עי' **שו"ת רעק"א** מהדו"ת סי' י"ג), וא"כ איך יברך כאן אחר גמר המצוה על הידור בעלמא, והיה נראה להוכיח מכאן כהפוסקים דשפיר מברכין על הידור מצוה.

אכן י"ל דכיון שגם אחר הגבהת הלולב יש עדיין מצות נענועים הרי זה נחשב שהמצוה נמשכת, **ושוב חלה הברכה לא רק על הנענועים, כי אם על כל המצוה שנעשתה כבר**, אלא שלקיום דין עובר לעשייתו בעינן שתהיה קודמת הברכה למצוה ולגבי זה י"ל דסגי אף בהמשך המצוה, ומשום דכל שלא נגמרה המצוה עדיין יכול לברך עליה, [וכדמצינו **במשנ"ב** (סי' תרצ"ו סק"ו) לענין הקורא את המגילה ונזכר שלא ברך לפניו, שיברך בין הפרקים, וביאו"ד כנ"ל דלעובר לעשייתו סגי שיברך קודם גמר המצוה], **ונתחדש כאן דאף שאין הנענועים מגוף המצוה דאורייתא, רק הן תוספת מדרבנן, מ"מ סגי בהו שתהא הברכה 'עובר לעשייתו'**, אבל למעשה הברכה חלה על כל המצוה ואף על שעבר.

ומזה הטעם מברכין בנוסח של **'על נטילת לולב'**, ד'על' קאי שפיר גם על שעבר וכולל גם את הנטילה שנעשית קודם הברכה.

ונראה דזו גם כונת **רש"י** שפירש **'ומברך על שעבר'**, ולהנ"ל אין כונתו דאי"ז עובר לעשייתו, רק כונתו דשפיר חיילא הברכה גם על שעבר, דמאחר שמברך קודם גמר המצוה שפיר חיילא על כל המצוה, וכמשנ"ת.

(משיעורי רבינו שליט"א פסחים ז, ב ונדפס בחלקו באסיפת שמועות-תשרי)

בקונטרס שם אבותי (סוכה סי' ט"ו ע"ש עוד) יישב לפי דברי **רבינו שליט"א** משה"ק **האחרונים** להדעות דברכת המילה מברכין לאחר המילה קודם שפרע, וחשיב עובר לעשייתו משום הפריעה, והא לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו ואיך יברך להכניסו וכו'.

ולדברי רבינו מיושב היטב, דהברכה שפיר מתייחסת אף לשעבר, ורק דמצד עובר לעשייתו בעינן שלא יאחר הברכה מקיום המצוה ולזה סגי שמברך קודם פריעה.

טלטול הלולב בשבת

בסוכה מב, ב שנינו שאין לולב ניטל בשבת בשאר ימי החג, ומקשינן עלה בגמ' אמאי **טלטול בעלמא הוא** ולידחי שבת, ומשני

אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד"א ברה"ר, ע"כ. מבואר א"כ בגמ' דלולב חשיב מוקצה בשבת.

והק' התוס' הא לולב יש בו שימוש דחזי למצוה, ואמאי חשיב מוקצה, ותרצו 'דאע"ג דחזי למצוה שייך ביה איסור מוקצה לטלטול, **מאחר דאין עשוי כלי** עכ"ל, כונתם, דדוקא כלי שיש בו שימוש מחמת צורך האדם כגון כסא וספסל ששימושו בהם לשיבה, הוא דלא הוי מוקצה כיון ששימושו לצורך האדם עצמו, **אבל לולב דאין בו שימוש לאדם מחמת צורך עצמו אלא מחמת המצוה**, לא חשיב עומד לשימוש וה"ז מוקצה.

ויש להעיר שהרי אנו קוראים בספר תורה בשבת, ולכאורה מדוע לא יהיה בו איסור טלטול דמוקצה, הא אין בו שימוש לצורך האדם, רק מחמת המצוה, ולדברי התוס' כה"ג לא חשיב שימוש לענין מוקצה.

וי"ל דס"ת יש בו שימוש גם לצורך האדם, כיון דקיום מצותו הוא ע"י קריאה מתוכו, וזהו **גופא שקורא ומשתמש בו האדם לצורך קיום המצוה חשיב שימוש להחיות טלטול**, ומשא"כ בלולב דכל השימוש הוא במעשה המצוה גרידא, זה לא חשיב שימוש ואסור בטלטול.

(משיעורי רבינו עמ"ס יבמות, נדפס באסיפת שמועות-תשרי)

האם 'שלו ואינו ברשותו' מיקרי 'לכם'

יש להסתפק בדין 'לכם' דבעינן לגבי ד' מינים, היכא דהאחרו שלו אבל אינו ברשותו, אם סגי בזה לצאת י"ח או לאו, **והנפק"מ בזה**, כגון במי שגזל אתרוג ונתנו בתוך מסגרת שא"א להוציאו משם, והניח הגזלן לבעלים לקיים מצות נטילה ע"י הגבהת המסגרת, האם מקרי לכם או לא, כיון דאף שהאחרו שלו מ"מ אינו ברשותו, דהא אין יכול ליטלו לביתו, [ועי' בזה בס' **הוד צבי** מהגרצ"י זצ"ל אבי מרן יב"לחט"א].

והנה דנו הפוסקים אם במצה ג"כ בעינן לכם, **דבפסחים** (לח.) ילפינן מצה בגז"ש מחלה דכתיב בה 'עריסותיכם', לענין שאין יוצאין במצה של מע"ש למ"ד מע"ש ממון גבוה, ולמד **הרא"ש** מכאן דאין יוצאין במצה גזולה, אכן **בשאג"א** (ס"ס פ"ג) הקשה דהא בחלה גופה קי"ל דעיסה גזולה חייבת בחלה, וכדאיתא **בב"ק** (צד.) גזל סאה של חטים וכו', ומיירי התם שלא קנה בשינוי כמבואר שם דאיירי למ"ד שינוי לא קני, וא"כ גם מצה לא עדיפא מינה, ושפיר יוצאין במצה גזולה.

וכתב בספר מקור חיים (סי' תנ"ד סק"א) לדחות ראייתו, דבחלה לא שייך כלל פטור גזולה, **דאף שאצל הגזלן היא גזולה מ"מ הרי יש לעיסה זו בעלים** וא"כ שפיר מתחייבת בחלה דיש בה דין 'עריסותיכם' לגבי הבעלים, ולא אכפת לן במה שהיא ביד הגזלן, ומשא"כ **במצה דדין 'לכם' שלה תלוי בהאוכל וכמו באתרוג דדין 'לכם' קאי על הנוטל**, ושפיר י"ל דבגזול אינו יוצא י"ח, עכ"ד.

ולכאורה הא נהי דהעיסה של הנגזל ולא חסר בבעלותו, אבל עדיין אינו ברשותו מיקרי, וא"כ יל"ד דלא חשיב בזה עריסותיכם, ומוכח מדברי המקו"ח דאין חסרון לכם באינו ברשותו, דמ"מ לא חסר ב'שלו' לגבי הנגזל וסגי בזה ליחשב 'לכם'.

(משיעורי רבינו שליט"א פסחים ה, ב)

השמחה בחג

שח תלמיד רבינו הגר"מ אוסטרן שליט"א: היה ויכוח בין זקני מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל לבין יבלחט"א מרן שליט"א בגדר מצות השמחה בחג, היאך הוא קיומה בכל רגע ורגע בימות החג, מרן הגר"ק טען שקיומה של שמחה זו הוא בכך שהאדם מרוצה ורגוע ואינו בא לידי קפידה וכעס, ומרן שליט"א סבר שלא סגי בזה אלא נצרכת שמחה בחיוב ובפועל, [והאריך רבינו שליט"א בכמה מקומות לבאר גדר השמחה במצוות החג ואכמ"ל].

ואמר מרן שאם הביאור כהגר"ק, א"כ אינו מובן מה שידוע בשם הגר"א ז"ל שמהמצוות היותר קשות לקיימן היא מצות השמחה בחג, המחוייבת בכל רגע ורגע בלא הפסק, ולפי דברי הגר"ק ששמחה זו היא שאינו בא לידי קפידה וכעס, א"כ מה הקושי בכך, וכי כל כך קשה שבעה ימים לא לבוא לכלל כעס

י"ד תשרי ערב יו"ט ראשון של סוכות הוא יום השנה של הרבנית הצדקנית מרת הניה רחל ע"ה בת הג"ר יהושע זליג דיסקין זצ"ל רבה של פרדס חנה

את זיווגו של מרן יבלחט"א עם הרבנית ע"ה שידך מרן החזו"א זי"ע אשר העריך למאד את אישיותו של מרן שהיה מבאי ביתו, ושיבח את הבנתו וישרותו בלימוד, ולכך כאשר הגיע הגרי"ז דיסקין להתייעץ עמו על שידוך לבתו הצדקנית, אמר לו החזו"א 'הלא יש לכם בת יחידה ואי"ה יהיה לכם רק חתן אחד, אם כן הוא צריך להיות מיוחד במינו, קחו אם כך את גרשון אדלשטיין, אני מכירו היטב...'

הרבנית מרת הניה רחל ע"ה ניהלה את ביתה בחכמה ובתבונה, לסיע למרן בעבודת הקודש ולגדל את הילדים לתורה וליראה ללא כחל וסרק, ביתה היה דוגמה לכל כיצד נראה בית של תורה, בפשטות וצניעות אך בנקיון וטיפוח, עדיין ניתן לראות זאת במראה הבית, אשר מעת פטירתה (לפני כ"ט שנה) לא נשתנה הרבה, תלמידי הישיבה אהבו לבקר בבית מרן גם בשל התחושה הנעימה והחמימה ששרתה בו תדיר.

הרבנית היתה ידועה בחסדיה ובטוב לבה לכל נצרך ונזקק, דבר שקיבלה בתורשה מבית הוריה הגדולים, כפי שהאריך מרן שליט"א בתארו את הכנסת האורחים של חמותו ע"ה, מאור פניה לכל אחד היה לשם דבר, כמו שהזכיר מרן שליט"א בהספדו בשעת הלויטה, כי מאן דהו הגדיר כי הבעת פניה היו תדיר "יום טוב דיג"... השמחה והאור שהקרינה לסובביה השרו תחושה של 'יום טוב', ואולי, הוסיף מרן, בשל כך נפטרה בערב יום טוב, בכדי להוסיף בשמי מרום בשמחת היום טוב הקרב ובא...

עוד אמר מרן, כי יתכן עוד שפטירתה ארעה בזמן כזה אשר לא יספיקו הרבה לטרוח בהלוייתה והספדה, כפי שבודאי היה רצונה שלא להטריח אחרים, ורצון יראיו יעשה.

בעצרת התעוררות שהתקיימה לאחר השלושים קרא עליה הגר"י זילברשטיין שליט"א את תפילת 'והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך', וכביאורו של אחד מן הראשונים (ר"י בר יקר) שהוא מלשון 'ערבות', היינו שהמסייע לתורה הקב"ה ערב לו שיהיו צאצאיו כולם יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, ואכן זכתה הרבנית ובזכות מסירותה לתורת בעלה הגדול מרן שליט"א, העמידה בית שכולו 'יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה' באופן מופלא ונדיר ממש.

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMAGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

ברכת מרדכי

בס"ד

סוכות ושמח"ת תשפ"א

מופץ ע"י

מערכת "קובץ גליונות"

חידושים וביאורים מפי מרן ראש הישיבה
הגר"מ אזורי שליט"א בהלכה ובמוסר

בעומק הפרשה והמועד

עם נבל ולא חכם (לב, ו)

עמא דקבילו אורייתא (ת"א שם).
וצ"ב, מדוע הדגיש כאן את ה"קבילו"
אורייתא" דווקא.
ונראה, עפ"י התוס' בע"ז דף ג' ע"א,
דהקשו, איך יכולים השמים והארץ להעיד,
הלא נוגעים המה, ש"אם לא בריתי יומם
ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי".
ותירצו, דאינם נוגעים, משום דקיימים
בזכות ה"קבלה".
זהו שאמר משה רבינו, כיון ש"קבילו"
אורייתא, הרי השמים והארץ, עדים
כשרים הם, להעיד על "עם נבל ולא
חכם".

עוברי דרכים

מתוך מכתב תשובה
מכתבי מרן רבינו ראש הישיבה שליט"א
א.

כפי שנדברנו, אעלה על הכתב את מה
שנוגע לשאלת הפטור של "מטיילים",
מסוכה, כדשנינו בסוכה דף כו ע"א,
דיהולכי דרכים פטורים מן הסוכה".
השאלה היא, אם כל "עוברי דרכים"
פטורים מן הסוכה, ודינא דלכתחילה הוא,
או שלא נאמר הפטור אלא ב"הולכי
דרכים" לצורך, כמו למסחר וכדו', אבל
לטיול ללא "צורך", לא נאמר דפטורים
לכתחילה.

וכבר הזכרת שדעת הגר"מ פיינשטיין
זצוקלה"ה באגרותיו חלק חמישי או"ח
סימן צג, לפטור רק באופן של "צורך".
[אך כנראה, לאו כו"ע הכי ס"ל, יעויין
במיוחד ב"משיב דבר" להגצי"ב
זצוקלה"ה חלק שני סימן עב: "ומה
ששאל" וכו'. דמשמעות לשונו, שהפטור,
כללי הוא על כל עוברי דרכים, גם ללא
צורך].

ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים (ויקרא כג, מ)

הבה נתאמץ להבין ולהשיג. "ענני כבוד"
- מה המה?
לשם מה באו ענני כבוד אלו?
- הלא ברור ופשוט, כי גם אם ענני כבוד
המה, אבל מטרתם אחת היא, לזהות מסתור
משמש ומגשם. אלא שמסתור זה, נעשה על
ידי ענני כבוד.
- דבר זה, קשה הוא להוציאו מפינו.
הגע עצמך. בני ישראל יוצאים ממצרים.
מהלכים המה במדבר הנורא. השמש קופרת
על הראשים. מחפשים מסתור.
מה עשה הקב"ה?
- ממציא להם מסתור.
איזה מסתור ממציא להם הקב"ה? קשה
להוציא את הדברים מן הפה, אבל הלא זהו
הפשט. לאמור: הענני כבוד, הם המה
המסתור...
- מי המה הענני כבוד?
עומק הפשט הוא, והאמת האמיתית היא,
כי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, חצץ
בין ראשיהם של כלל ישראל, לבין השמש
במרום.
- ממש נורא ואיום.
- הקב"ה הפך עצמו, כביכול, לסוכה לכל
אחד ואחד מישראל.
כי מי הוא ומה הוא, מי המה ומה המה,
ה"ענני כבוד"? הלא זו היא השכינה,
בכבודה ובעצמה!
השכינה, היא סוכתם של ישראל!
השומעות אזניך את היוצא מפיך? ובכל
זאת, הלא זהו הפשט.
זהו ביאור דעתו של רבי אליעזר.
ורבי עקיבא, מהו אומר?
לרבי עקיבא, דעה אידיאולוגית, עמוקה
מני ים, משלו.
רבי עקיבא חולק על רבי אליעזר, בעיקר
הגישה וההשקפה. כי אמנם נכונה ומעוררת
התפעלות עצומה, המחשבה וההשקפה
הזאת, של הנהגת הקב"ה עם בניו, עמ"י.

גם בסוכות, כמו ביום הכיפורים, זוכים
להיות "לפני ה'". אלא שביום הכיפורים,
ה"לפני ה'", הוא "תטהרו" (ויקרא טז, ל).
ואילו בסוכות, ה"לפני ה'", הוא
ה"ושמחתם".
הלא אלו דברי הרמב"ם בסוף הלכות
לולב (פ"ח הי"ב), שהשמחה היתרה שהיתה
במקדש בחג הסוכות, מקורה הוא
ב"ושמחתם לפני ה'".
הלא כל בר דעת יבין, שאף על פי
שהמקדש הוא המקום של לפני ה', כמבואר
וכמפורש במקומות הרבה, לענין כמה וכמה
דינים, מעבודות שבקרבנות ובמקדש -
אבל גם זה ברור, שכשאין מקדש
בעוה"ר, גם אז, מצווה הוא האדם מישראל,
לשמוח לפני ה'.
כי כשם שה"לפני ה'" תטהרו, שנאמר
ביום הכיפורים, הוא מצב של זכות וזכייה,
ביום הכיפורים, להיות לפני ה', הוא הדין
והוא הטעם, שהושמחתם לפני ה'" שנאמר
בחג הסוכות, הוא מצב של זכות וזכייה בחג
הסוכות, להיות ולעמוד לפני ה' ולשמוח.
אלא שיום הכיפורים, מיוחד הוא לטהרה,
וחג הסוכות, מיוחד ומסוגל הוא לשמחה.

* * *

ביתר ביאור.
הנה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא
(סוכה יא:): בנאמר בפסוק "כי בסוכות
הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם
מארץ מצרים" (ויקרא כג, מג). רבי אליעזר
אמר, כי הכוונה היא לענני כבוד. ואילו רבי
עקיבא אמר, כי הכוונה היא, לסוכות ממש.
וכבר שאלו, אם הכוונה היא לסוכות
ממש, אם כן, מהי הרבותא. מפני מה יש
לעשות זכר לסוכות ממש. הלא בדברי הטור
(או"ח סימן תרכה, ועיין בב"ח שם) מבואר,
כי כוונה זאת, מעכבת במצוות סוכה. ומהו
הענין המיוחד שבכוונה זאת, אם הסוכות,
הינם סוכות ממש.

בעומק המועד

ב.

ולענין יש לדייק בן מלשון רש"י ותוס', דז"ל רש"י שם: "הולכי דרכים וכו' דכתיב בסוכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה כך כל ימות החג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע". ולשון התוס': "הולכי וכו', כל זה נפקא מתשבו כעין תדורו שכשם שאדם בביתו אינו נמנע מלצאת לדרך" וכו'. ולכאורה יפלא, הלא הפטור נוגע לקיום ה"תשבו", היינו האכילה או השינה, ומה זה שהדגישו רש"י ותוס', את אי ההימנעות מללכת בדרכים, הלא אם לא יחול הפטור על ה"תשבו", היינו האכילה והשינה, מה תועיל אי ההימנעות. ועל כרחק, שנימוקם של רש"י והתוספות, הוא סיבת הפטור של ה"הולכי דרכים" מן ה"תשבו" עצמו. וצ"ב.

ג.

והמוכרח הוא, דאמנם זהו עיקר החיוב במצוות "תשבו" בסוכה, שהוא חל רק על ה"תשבו" שבביתו, אבל האכילה או השינה, שאין נמנעים מלעשותם מחוץ לבית, אינם בכלל מצוות סוכה. וזה "לומדות" מחודש, אך בעה"י אמיתית. וכל זה נכלל בדינא ד"תשבו כעין תדורו". היינו, שרק בהנהגה הנכללים מצד עצם מציאותם, ב"תדורו" של כל השנה, נאמרה בהו מצוות "תשבו" כמש"נ.

ד.

אלא דאכתי דברי רש"י ותוס' צ"ע, אמאי הדגישו את ההיתר שלא להמנע מלצאת לדרכים, מדוע לא הסבירו רק את עצם ההיתר, נמבלי לנקוט את ההיתר שלא להמנע. אולי יתכן לזקק מזאת, דאדרבא, שרש"י ותוספות הדגישו את ה"שלא להמנע", בכל מה שאין נמנעים כל השנה מ"לצאת" לחץ בדרכים. והחידוש הוא, שאם יצא לדרכים בסוכות, לא יחשב כמפקיע עצמו מן מצוות סוכה. וזה

שם? על כרחק, שהכל הומצא על ידי נס. עליך, בן אדם, לדעת, כי נס, המביא עליך פסולת גורן ויקב של דרך הטבע, של אותו חומר שהגך חי בו ובקרבו, נס זה, מחמיא הרבה יותר מענני כבוד. - שכן, מה ממנו יהלוך, להביא ענני כבוד, או חומר ניסי אחר, שאיננו בזה העולם ובוזה הטבע. ואם בכל זאת, מצא הקב"ה לנכון לעשות ניסים, ולהביא את ה"סוכות ממש", אין זאת אלא כי קרוב אליך ה' מאד, והריחו ממציא לך את כל תצרוכתך וטבעך. לו יהא על פי נס, אבל גדול הנס המביא עליך טבע, מן הנס המביא עליך נס. וכשאנו אומרים "גדול", הכוונה היא, מצד הקירבה ומצד ההחמאה. אכן, קרוב מאד ומחמיא מאד. - וכשאנו יושבים בזאת הסוכה המסוככת עלינו, עלינו להרגיש ולחוש את דאגתו של בורא העולם לבניו ישראל. עד לפרט האחרון. עד לתצרוכת המורגלת אצלנו. עד לטבע שהגנו נתונים בו. - ובכן, האם קשה להבין, כי באותם ענני כבוד, נחשב הדבר "לפני ה'" ממש.

* * *

עלינו לדעת, כי אם הסוכות, סוכות ממש, המה, גם אז, נחשב הדבר לפני ה' ממש. זוהי ההרגשה, אשר צריכה למלא את כל אחד ואחד מעמנו, כי לפני ה' אנו ניצבים. ושמתם לפני ה'.

ושמת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך (דברים כו, יא)

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל" (שם כח, מז)

אותו מחול, אותו ריקוד, יתכן שהוא ביטוי לשמחה. אך כמו כן יתכן, שאין בו, אלא המחול, או הריקוד, כשלעצמו. גם השתוי יין רוקד, מחולל, צוחק. אך אצל הלה, כל אלו הם ביטויים לתלישותו מן המציאות. אין בינו לבין שמחה ולא כלום. ניגודה של השמחה, היא ההוללות. מה בין שמחה להוללות? - השמח, הינו בשיא ההכרה. כי רק מתוך הכרה בטוב, ביפה, בנעים ובמושלם, באה שמחה.

ההולל, הינו בשיא היסח הדעת. כי רק משום שאין נותן דעתו, אף לא למעשהו ברגע זה, הינו הולל.

ואף על פי כן, בא רבי עקיבא ומחדש, כי יש, לדעתו, התפעלות עמוקה יותר, וגישה אידיאולוגית ממצה יותר, מדרכיו של בורא עולם, לפי שיטתו הוא.

שכן, לדעת רבי עקיבא, יש לראות קירבה יותר עמוקה וקרובה, בין הבורא לבניו ישראל, בעובדה, כי ממציאים להם, לבני ישראל, את כל תצרוכתם, סיפוקם ודרישותיהם, לא מן ה"חוץ", לא מן ה"מעל הטבע", אלא מן הטבע עצמו.

כי האדם, נברא לחיות כאן, בעולם הזה. לכן, כל סיפוקיו, צריכים לבוא מן אותו עולם.

אם זהו דרכו של אדם, להיות מסוכך על ידי עצם או כל פסולת גורן ויקב, הרי אז, מחמיא הרבה יותר, ומקרב הרבה יותר, כי יומצאו לו כל תצרוכותיו, כפי שזה האדם רגיל לספקם אל עצמו.

לדעת רבי עקיבא, הקירבה האמיתית, מוכחת הרבה יותר, אם בדרך נס ימציאו לו לאדם כל מיני סיפוקיו, בסביבתו הוא. בסולם ערכיו הוא. לא מן החוץ, אלא מן הפנים. לא מן הנס, אלא מן הטבע.

צא וברוק. נכון, כי הדבר מבהיל, להיות נתון בסוכה, העשויה מענני כבוד. אבל מבהיל ומרומם שבעתיים, להיות נתון בסוכה של פסולת גורן ויקב, אשר הומצאו על ידי נס.

שהרי, גם אם סוכות ממש היו, נס היה זה, כמבואר וכמפורש בחז"ל. כלום היו עצים במדבר? כלום פסולת גורן ויקב היתה

האמנם? כך שואלים -

כל הפורענות הזאת רח"ל, באה תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה?

* * *

אך הבה נבין דברים פשוטים:

שתי תכונות בולטות ל"שמחה":

- שמחה, אינה ניתנת לחיקוי.

מאייד -

כשהשמחה "באה", אין לה מעצור. לא יתכן שלא לשמות. השמחה פורצת!

* * *

כשהגך רואה מאן דהו, היוצא במחול סוער לצלילי מנגנים, אין בכך שום ערובה, כי "שמח" הוא.

בעומק המועד

לכאורה איפכא ממש"כ האגרות משה ולאולי בשיטתו ועצ"ב.

ה.

והנה הנראה מדברי האוסרים לכתחילה לצאת לטוילים, דהיינו טעמא, משום שאין "להפקיע עצמו" מן החיוב. והשוו לזאת את הגמרא במנחות מא ע"א, ד"בעידנא דריתחא ענשינן גם על מצוות עשה". ובתוספות שם כתבו, שהכוונה היא גם למצוות ציצית, שאעפ"י שאם אינו לבוש בגד ד' כנפות, לא שייכא עיקר המצוה דציצית, אעפ"י ענשינן עולה, ולא הכניס עצמו למצוה זאת. ומהאי טעמא כתבו הפוסקים, דכ"ש הוא שלא יפקיע עצמו ממצוות סוכה, [כשאין לו צורך כמו מסחר].

ונראה דיתכן לומר בזה, דחלוקים המה זה מזה, פטורא ד"אינו לבוש בד' כנפות", מפטורא ד"אכילת הולכי דרכים מחוץ לסוכה". שכן דין "אינו לבוש", הוא פטור ב"חיוב" של ציצית, [לא בחפצא]. ואילו פטורא דהולכי דרכים, לפמשינן, היינו שהחפצא של אכילה זאת, לא התחייבה בסוכה. [כיון שאינה "כעין תדורו"].

ומובן היטב, שרק כאשר האדם פוטר עצמו מן החיוב, בזה הוא דענשינן ליה, אמאי לא הביא עצמו לידי חיוב וקיום מ"ע. משא"כ כשהמדובר הוא בדבר, שמצד החפצא אין בו חיוב, הלא אינו נחשב כמפקיע עצמו מן המצוה, מכיון שאותה אכילה שיאכל בהיותו הולכי דרכים, אינה בכלל החיוב מעיקרא, מצד החפצא שלה.

1.

שו"ר באגרות משה שם, שדייק להוכיח מהא דמענשינן על עשה, גם בבגדים הפטורים מן הציצית, ודומה שבכוונה דייק להוכיח כן דווקא מבגדים הפטורים מן הציצית, כי היכי שלא נבדיל בין פטור חפצא, לבין פטור בחובת הגברא [כמש"כ].

אך נראה, דאף בגדים הפטורים מן הציצית, מצד החפצא שלהם, אכתי שייך

- אין עוצרים את ההכרה מדובר בשפתה, כשם שאין עוצרים את הבוכה או הצוחק. הוא שאמרנו. שתי תכונות לה ל"שמחה". האחת, שמחה אין לעשות, לחקות או להציג - את השמחה, שמחים. האחרת, משבאה ההכרה בדברים המשמחים, לידי התהוותה, פורצת השמחה בעוז, באין מעצור.

ומובן מאליו, שכאשר מצווה אותנו הקב"ה לשמחה, פירוש הדבר הוא, להכיר. "ושמחת בכל הטוב", הוא בעצם ציווי להכיר כי מה שיש לו, מה שקיבץ, "כל הטוב", משמים הוא.

- תכיר בכך, בן אדם!

- ושמחת!

ואם חס וחלילה לא שמחת, משמע, לא הכרת. ואין לך חמור יותר מזה. כי איך יתכן להיות כפוי טובה כל כך.

- לכן, חס וחלילה, תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה...

כי איך יתכן שלא להתבונן. איך יתכן שלא להכיר.

הלא כל הטוב לפניך.

עבוד, איפוא, את ה' אלקיך בשמחה. אכ"ר.

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צ, יא)

דרך השמחה, מסוגלים לראות ול"השיג", את מה שה"אור" אינו מסוגל להאירו. - "ולישרי לב" - שמחה.

מיהו "צדיק", ומיהו "ישר"?

- הצדיק הוא זה, אשר כל מעשיו מכוונים. הצדיק מכוונם. לא יעשה דבר, שאינו מודרך או מכוון על ידי פלס צדקותו.

- הישר, הוא זה אשר עצם מציאותו, היא סרגל ישרותו.

- כל כולו, הינו מבוע המגביע את צדקויותיו.

- הצדיק לימד את עצמו, חינוך את עצמו, אימן את עצמו.

- הצדיק מלומד, מחונך ומאומן, לדעת להתנהג ולעשות - צדקות.

- הישר החדיר את כל אלו, אל מהותו. כל בנינו ומבנהו הנפשי, חודר לימודו, חינוכו ואימונו.

- הוא ישר!!!

אף העצבות, כמובן, נוגדת את השמחה, אך ניגוד זה אינו אלא בתחושות. לא קיים ניגוד בשרשים וביסודות. לעצוב, סיבות, [לדעתו], לעצבותו. לשמח, סיבות לשמחתו. ההולל, מנוגד הוא לא רק לתחושה, אלא לאישיות. שכן כאמור, השמחה באה מתוך שיא הכרה, וההוללות, מתוך שיא היסח דעת.

כשנאמר "איהו עשיר השמח בחלקו" (אבות ד, א), דייק לומר ה"שמח", לא ה"מרוצה", וודאי לא למסיח דעת מרלותו... - אלו, אינם עשירים.

השמח, הוא זה, שהכרתו הביאתהו לידי כך. אין שמחה לא מתוך היסח הדעת ולא מתוך החלטה כל שהיא.

- את השמחה, לא עושים!

- את השמחה, שמחים!

זו היא התכונה האחת של "שמחה".

ומהי האחרת, השנייה?

התכונה האחרת של שמחה היא, שאי אפשר לעצרה, לבלמה. לא בשעת פריצתה, אף לא בתוך כדי התרחשותה.

- השמחה היא שפת ההכרה.

- ההכרה מתבטאת על ידי שמחתו של המכיר.

שני חלקים לפסוק זה. כל חלק בפני עצמו, מובן, או מושג. אבל הקשר ביניהם תמוה.

האור, אינו מטרה כשלעצמו. נכון כי יש בו כשלעצמו תועלת, כמו לצמחיה מסוימת. אבל כשנוגע הדבר לבני אדם, הכוונה היא בעיקר לאפשרות ראייה בחושך, קשה לראות. באור רואים. הקב"ה נטע גלגלי עיניים בגולגולת. עינים אלו זקוקים לאור, על מנת להיטיב ראות.

גם העיניים הרוחניות זקוקות לאור, כדי להיטיב לראות. האור הרוחני, מאפשר את ההשגות הרוחניות.

לצדיק, זרע הקב"ה אור מיוחד, אשר מאפשר השגות בבחירות מיוחדת.

ה"ישר" - הוא בדרגא גבוהה מן ה"צדיק" [רש"י תענית דף יא ע"א].

ל"ישרים" - זרע הקב"ה "אור" בהיר יותר מן האור -

- הלא הוא, ה"אור" שבשמחה.

בעומק המועד

הוא הגברא בחיוב, כשבאותה שעה ילבש בגדים החיוביים בציצית. משא"כ בנידון המטיילים, הלא אם אך פטורם מן הסוכה, נובע מכך שה"תשובו" שלהם, יכול להעשות חוץ לסוכה [כיון שאינו "כעין תדורו"], שוב אינו נחשב כמפקיע עצמו ממצוות סוכה, אלא אדרבא, כנמצא ב"מצב" דלא שייכא ביה סוכה ומצוותה מיסודה.

קיום מצוות בדרך גדילתן

תשובה על שאלה מתוך "עיון הפרשה" א.

בסוכה (מה, ב): "אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י כל המצוות כולן אין אדם יוצא תבהן אלא דרך גרילתן שנאמר (שמות כו, טו) 'עצי שטים עומדים'. ופירש"י: "כל המצוות, כגון קרשי המשכן ועמודים ולולב והדס וערבה". ויל"ע, אי אצל הארון והשולחן נמי אמרינן שצריכים להיות דרך גרילתן, דלכאורה לשון קרא מורה, שרק אצל הקרשים בעינן לכך, ולא כתב 'עמודים' לעיל מנייה, בציווי הארון והשולחן. וצ"ע א"כ לשון הגמ' 'כל המצוות כולן', דמשמע דארון ושולחן בכלל.

והנה ברש"י בסוכה (שם) משמע נמי שארון ומזבח אינם בכלל, שכתב: "כל המצוות כולן כגון קרשי המשכן ועמודים, לולב והדס וערבה". ומשמע דדוקא הנך. ואי נימא שבאמת מאי דנקט הוא לאו דדוקא, ו"כל המצוות" היינו כפשוטו, א"כ צ"ב כיצד מכשרין סכך השוכב ע"ג הסוכה, הא אינו עומד בדרך גרילתו.

ב.

הנה בטור או"ח בסוף סימן תרלז: "יש מרדקין כשעושין דופן מקנים, להעמיד דרך גרילתן, כדאמרינן גבי לולב שאין יוצאין בו אלא דרך גרילתו. וא"צ כיון שדפנות כשרים מכל דבר".

או אז -

תפרוץ השמחה!!!

שמחה זאת הפורצת, נבראה כך, כדי שתהווה לא רק תופעה לעצמה, אלא כדי שיהיה בה גם "אור", שדרכו אפשר לראות ולהשיג השגות חדשות, גבוהות ונעלות פי כמה.

- מישרות לשמחה, משמחה להשגה, מהשגה לשמחה, ומשמחה זו לנעלה יותר.

- כך, למעלה למעלה...

זהו האור הנפלא הזורע לישרי לב, כדי שיתעלו יותר ויותר, קרוב ככל האפשר לריבונו של עולם.

- "ולישרי לב שמחה".

שמחה, היא תופעה הנובעת מהזדהות הגוף עם תהלוכות הנפש.

שמחה, אינה פעולה כל שהיא. לא ריקוד, לא מחול, לא שירה, לא צחוק.

כל אלו, כשהם לעצמם, ערטילאים מהזדהות הגוף והנפש, אינם אלא הוללות. רק כאשר ההזדהות בין הגוף והנפש מלאה, ויש עמה סיפוק, או אז פורצת השמחה.

רק אצל ישרי לב, קיימת ההזדהות הזאת. רק אצל ישרי לב, קיים הסיפוק הזה. לכן.

כך ברא הבורא עולם, את האדם, שכאשר ינגנו הגוף והנפש בהרמוניה אחת,

אש דת למו (דברים לג, ב)

"אלמלא דת ניתנה עמך, אין אדם יכול לעמוד בה" (ספרי)

לדבר חז"ל זה, הפנה אותי מרן הגאון הרב רבי אהרן קוטלר זצוקלה"ה, בספרו משנת רבי אהרן, חלק ג עמוד סג. והרי חלק מדברי קדשו:

"והוא דההשגה שלנו בתורה מצומצמת מאד וכל סיפורי התורה הם סודות עמוקים וכדבריהם ו"ל כי נסתכל וברא עולמו שכל העולמות נבראו על ידי התורה וכלהים בה כל סודות הבריאה לסודות עליונים מעשה מרכבה ומעשה בראשית וכו' ומה שיכולים לקנותה ולהתחבר לדברים הוא רק על ידי ההלכות המשתייכות לעולם הזה אשר יש לנו משג בזה, ועל ידי כך אפשר להגיע אח"כ גם להאש, להסודות ופנימיות התורה והוא שכל הלכות התורה מה שנקראו דת וכן כל מוסרי התורה נובעים הם מהאש של תורה ופנימיותה והן בבואה שלה ויכולים על ידם לעמוד בה" וכו'.

"אך האמת היא כמ"ש במעלות התורה בשם הגר"א דיש מצוות הרבה יותר מתי"ג מצוות שמנו, והביא ראיה מספר בראשית וכו' בלימודים גדולים כמה הוא הכח של מעשה טוב ומה שכרו ואיך פועל לדורות וכן להיפך" וכו'.

אך בין תבין.

היות שסודות ופנימיות התורה, אינם מתגלים אלא למי שראוי לכך. והיות שאין ראוי לכך, אלא מי שעמל עליהם להבינם ולהשיגם -

עמל זה, תלוי הוא ומותנה ב"דת למו".

היינו ב"עשייה" של תורה ומצוות.

- לא יתכן להשיג מה מהשגות הפנימיות או מסודות התורה, אם לא ימלא עצמו בהשתלמות ה"דת למו".

- כי רק באופן זה, היינו במהלך של "דת למו", יכשיר עצמו ויחסן עצמו, מפני ה"אש".

זהו שאמר וכתב מרן הגר"א ק, כי "רק על ידי ההלכות המשתייכות לעולם הזה וכו', אפשר אחר כך להגיע גם להאש, להסודות ופנימיות התורה" וכו'.

אך עוד נראה בפשטות טפי.

נזכרנו, כי זכינו לפרש כך את עצם ה"סוד", "רו זה שמלאכי השרת משתמשים בו" (שבת פח.), של "נעשה ונשמע". כי אמנם "רד" הוא, וכמו כן הוא כלי תשמיש, "משתמשים בו".

לאמור:

רק על ידי ה"נעשה", מבינים ומשיגים את ה"נשמע". כי זוהי סגולת התורה והמצוות, שהבנתם באה רק מתוך עשייתם.

אבל מרן הגר"א ק זצוקלה"ה, אמר כאן יותר מכך.

הוא ז"ל אמר, שעל ידי העשייה של המצוות, מתגלים גם סודות ופנימיות התורה.

זה מחודש מאד מאד!

גם, לכאורה, עדיין לא נקלט כל כך.

האומנם?

"סודות" ו"פנימיות התורה"??

בעומק המועד

ובדעת ה"מדקדקים" כתב הב"ח שם בשני אופנים. או, דאעפ"י שהדפנות כשרות מכל דבר, אבל כשעושה מגידולי קרקע, בעיניו שיהיו דרך גידולן דווקא. או, שה"מדקדקים" ס"ל כהני שיטות, שאין הדפנות כשרות אלא מגידולי קרקע. וחזר הב"ח והקשה, לשיטות ה"מדקדקים" בדפנות שיהיו כדרך גידולן, אם כן, הא"כ כשר ה"סכך" המסכך את הסוכה שלא כדרך גידולו.

וע"ז תירץ הב"ח דאח"כ, גם כשהסכך מונח כתקרה, הו"ל שפיר כדרך גידולו, משום דמצינו, גם באילנות ממש, ענפים הפרושים לצדדים, שאינם זקופין כעיקרו של אילן, ולכך הוי שפיר כדרך גידולו. עוד תירץ הב"ח, דשאני דפנות מסכך: "דכל סכך, שלא כדרך גידולו הוא, משא"כ בדפנות" וכו'. והוסיף, שכן כתבו התוס' דף לא ע"ב ד"ה הואיל וכו', לענין "אגודה". היינו, דלהכי האגודה עצמה, שייך בה בל תוסיף, הגם שאינה כדרך גידולתה, משום דבאגודה, "כל אגודה שלא כדרך גידולתה". וכוונת הב"ח, דה"ה "סכך", דגם כל סכך שלא כדרך גידולו הוא. ע"כ תו"ד.

ג.

וביאור דבריו הק' נראה, עפ"י דיש לעיין ברין "כדרך גידולתן", האם ה"כדרך גידולתן" הוא הנצרך לעיכובא, או שכשהוא שלא כדרך, הוא פסול. ובזה תליין שני תירוצי הב"ח על ה"מדקדקים", ליישב מאי שנא "דפנות" שלא כדרך גידולתן, מדפנות שאינם מגידולי קרקע, כסברת הסור, שע"ז כתב הב"ח, דשאני כשנעשו הדפנות מגידולי קרקע, ולא בעינן כדרך, משא"כ כשעשה מגידול"ק, אינם כשרים אלא "כדרך גידולתן". וזה פלא, מאי סברא בדבר. וע"כ דכשאינם מגידולי קרקע, נהי שאין בהם מעלת דרך גידולתן, אבל גם אין בהם פסול "שלא כדרך גידולתן".

אבל ביאור תירוצא, אמנם אילו הוה ס"ל שהדפנות כשרות גם שלא מגידולי קרקע, ע"כ שאף כשעשאן מגידולי קרקע, לא הוה בעינן "כדרך גידולתן".

משא ומתן יש ביניכם?
אב ואם יש לכם?
קנאה יש ביניכם?
יצר הרע יש ביניכם?
מהו תוכן תשובתו של משה רבינו?

- דת למו!
הם, המלאכים, ביקשו להפעיל עליו את האש, שכן אמנם, התורה עצמה, אש היא, אין גישה אליה. אם יגש, ישרף. אבל מרגע נתינתה, אותה האש, הפכה להיות "דת למו".
כלומר: האש עצמה, הפכה ל"דת למו".
תורת חיים!

* * *

זהו שאמרו חז"ל בביאור הפסוק, שאין לך חסד גדול מזה.
שכן רק כך תתכן הגישה אל תורה.
- כשהיא דת למו.
זהו מה שהתחולל בסיני!
מהפך!
מ"אש", ל"דת למו".

לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני (תהלים קיט, צב)

לחיות ללא תורה.
אין לי חיים בלעדי התורה.
הכוונה היא לתורה זאת, אשר יש בה גם "שעשועים". אם אין אתה נותן לי תורה, כי אז "אבדתי", "בעיני".
ואז בעקבות ההכרה והבקשה, נפתחים השערים, וחודרת היא התורה על כל משמעותה, אל תוך קרבו של דוד המלך, המבקש והמפציר.
כי זהו כוחה של הפצרה, של בקשה, של הכרה עמוקה ודבקותית.
להביא בעקבותיה, את פתיחת כל השערים - ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תורתך באהבה.

מכיר בטובתם של גשמים...

"וכל צמח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה" (בראשית ב, ה)

"עדיין לא צמח וכו', על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי וכו'. ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים" (רש"י)

פלאי פלאים.
לא יצמח דבר ללא מטר, כך קבע בורא עולם בטבע הצמחים.
לא ירד מטר ללא תפילה, כך קבע בורא

הלא בגמרא במסכת שבת פח ע"ב מבואר, שכאשר בא משה לקבל תורה בימי שהותו בשמים במשך ארבעים יום וארבעים לילה, נתקל בהתנגדות עזה מאד של מלאכי מעלה.

מלאכי מעלה טענו טענה מוצקה עד כדי תמיהה: היתכן שילוד אשה יסתובב בינותם?

וכמו כן, היתכן שחמדה גנוזה מזה תתקע"ד דורות, תצא מגניזתה ותנתן לבני אדם?

משה רבינו התמלא פחד ודאגה, באמרו: "מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם".

לא היתה לו עצה להנצל מהמלאכים, אלא אם כן יאחזו בכסא כבודו של הקב"ה. ומה השיב להם, משה רבינו למלאכים? למצרים ירדתם?

בין עמים אתם שרויין שעובדין ע"ז?
כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות?

לכאורה, ביטוי להערכה עצומה, שיש לו לדוד המלך, לתורה.
- ביטוי לעניו ומרדו, ללא תורה!
- ביטוי לעשרו, עם תורה!
- ביטוי לחיוניותה של תורה!
- ביטוי למקסימיותה של התורה.
- ביטוי לעדגתו לתורה.
- ביטוי להנאתו מן התורה, עד כדי שעשועים.

כל זה נכון, ומן הסתם יש במשפט רב תעצומות זה, עוד הרבה ביטויי ערגה מופלאות אל התורה.
אבל דומה, כי יש בפסוק זה דבר נוסף, וכך יהיו הדברים בפיו של דוד המלך:
ריבותו של עולם, אינני מסוגל להמשיך

בעומק המועד

ומשה"ק לדבריהם מ"דרך גדילתן", תירץ בתירוצו הראשון, דסכך הו"ל שפיר כדרך, משום שאף באילנות קיימים ענפים כשהם "שכובין" מן האילן לעבר צדדיו. ולכאורה, הלא במפורש נאמר בקרא, במקור ההלכה, "עצי שישים עומדים", ולפמ"ש הב"ה, הלא גם שכובין לא יצאו מכלל "כדרך גדילתן", ואמאי הקפיד הכתוב לומר "עומדים" דווקא.

ויתכן דע"כ צ"ל כמש"נ, דכוונת הב"ה, דאמנם לכתחילה בעינן "כדרך גדילתן", אך אין לפסול משום "שלא כדרך", שכן סכך הסוכה, לא הוי "שלא כדרך", כיון שאף באילן, קיים מצב מאוזן, לכן אינו בגדר "שלא כדרך". ולפי זה, אתיין דבריו בזה רק לפי תירוצו הראשון כהנ"ל.

ויתיישב עפ"י, הא דלכאורה לפי פשוטו יש נפק"מ עצומה להלכה, היינו אם מותר ליטול את הלולב כשהלולב נטוי במצב מאוזן. שהרי לפי פשוטו, גם באילן קיימים מצבים כאלו של ענפין, או אף האילן עצמו, מוטין לצדדין.

ובתירוצו האחרון הוסיף הב"ה, דשאני דפנות, דמיהת יתכן בהם קיום של "כדרך גדילתן", מה שאין כן ב"סכך", הרי לא יתכן בהו קיום של "כדרך גדילתן", שכן ה"סכך" הוא קירויה של הסוכה, ולא יתכן "קירו" שאינו מאוזן. [אלא אם כן יקרה את הסוכה, בהיכי תמצי מסויימת מאד, על ענפים או אילן תלושים, כדרך גדילתן. כאשר כן היא כנראה ההיכי תמצי של "סוכה תחת האילן", כשרק האילן סוכך, והוא תלוש, כמובן, בהכשרו. וצע"ב]. וכתב שכן כתבו התוספות.

ונראה ביאורו, שאף אם "דרך גדילתו" מעכב, אין הדברים אמורים, אלא כשלא נדרשת צורה מסויימת אחרת. משא"כ כשהנדרש הוא, או "קירו" או "אגודה", שבשניהם נדרשת צורה שאינה כדרך גדילתן, הלא זהו עיקר דינם, שיעשם כפי דרישת ציוויים.

ד.

והשתא לענין ארון מזבח ושולחן, לא מביעיא לדעת הטור, הרי ודאי דלא שאני מ"סכך", דלכו"ע לא שייך להצריכו להיות

של גשמים?
אתמהו!

* * *

אין ספק, כי אין סוף לחובת הכרת הטוב, שיש לו לאדם כלפי בורא עולם. היכן שלא יפנה, מסובב הוא בשפע של טובה.

הכי אינו חייב הכרת הטוב, עבור פיסת הקרקע, הפרוסה והרקועה מתחת למצעדיו. הכי אינו חייב הכרת הטוב, עבור השמש הזורחת אליו מידי בוקר.

הכי אינו חייב הכרת הטוב, עבור עצם החיים, אשר מוענקים לו, על שפעת חיוניותם.

היש גבול? היש מנין? היכיל מוחו של אדם, את כל הסובב אותו, או הנמצא בקרבו?

היתכן לגמור הלל על כל נשימה ונשימה?

"אילו פינו מלא שירה כים, ולשונו רינה כהמון גליל, ושפותתינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכידה, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלית קלות כאילות, אין אנחנו מספיקים להודות לך ה' אלקינו ולברך את שמך על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו" (מתוך "נשמת")

הקב"ה.

ובכל זאת.

האדם, יביא את הצמחים, מעל לקו הקרקע.

האדם, הוא אשר יצמיחם.

הכיצד?

- מטר...

וכי המטר, האדם מביאו? הלא ה', הוא הממטירו!

אורבא, הלא מפתח של גשמים, הוא אחד מ"שלושה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח" (עי' תענית ב.).

דע בן אדם!

- הגשם הזה, אשר מן הדברים היחידים הוא שהשאירו הקב"ה, כביכול, בידו, את הגשם הזה, אתה, בן אדם, הוא המביאו אלי דשא, צמח, עשב ואילן.

הכיצד?

- תפילה.

תפילתך, היא זאת אשר מורידה את המטר, להצמיח, לגדל ולעשות פרי.

* * *

שונה הוא, איפוא, מהלך הבריאה, של דשאים ואילנות ועשבים, משאר חלקי הבריאה.

שכן כל חלקי הבריאה, הורדו ונבראו כולם, על ידי הקב"ה, מתחילתם, לגמרי ולצביגונם. אילנות ודשאים ועשבים, מהלך מיוחד יש בהם.

העולם בטבעו של המטר.

לא תבא תפילה, ללא הכרת טובתן של גשמים. לפיכך נעצרו הדשאים והעשבים על פתח הקרקע. לא בצבצו למעלה הימנה. לא צמחו.

המתינו לתפילה.

התפילה "המתינה" להכרת הטוב.

כשיש מכיר טובה - ישנם מתפללים...

אך לשם מה הכניסו כאן את ה"מכיר בטובתן של גשמים". הלא מה שחסר היה, אינו אלא "מתפלל". ומכיון שהאדם לא נברא, פשיטא שלא היה עדיין מתפלל.

מה לי נפקא-מינה בכך, שאין מכיר בטובתן של גשמים. כלום לא סגי בכך שלא היה מי שיתפלל?

* * *

כלום רק משום שהאדם עובד הוא את האדמה, רק משום כך, מכיר הוא בטובתן

"אילו פינו מלא שירה כים, ולשונו רינה כהמון גליל, ושפותתינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכידה, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלית קלות כאילות, אין אנחנו מספיקים להודות לך ה' אלקינו ולברך את שמך על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו" (מתוך "נשמת")

כל אלו, לא יספיקו להודות להלל לשבח לפאר לדומם ולקלם גם על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות הטובות שבעצם בריאת הקב"ה את האדם ואת העולם ואשר כלול בהם...

ואף על פי כן, יש בהם בצמחים ודשאים ואילנות, מה שאין בשאר חלקי הבריאה.

"ואדם אין לעבוד את האדמה..."

- זה, שהאדם עובד הוא את האדמה.

כי כך עלתה לפניו יתברך, שהאדם יעבוד את האדמה.

מהלך של "עבודת האדם" הוא.

עוד בטרם באה קללת "בזעת אפיך תאכל לחם" (בראשית ג, יט), כך נקבע במהלך הבריאה, כי כל אלו יבואו, רק במהלך של "אדם אשר יעבוד את האדמה".

כל זמן שלא נברא האדם, כל הדשאים, כל העשבים, כל הצמחים, גם אם יסודם וזרעם ושרשם כבר טמון הוא בבריאה, אף על פי כן לא יעלו מעל פני הקרקע, אלא כאשר יברא אדם, אשר בידו ינתן ה"לעבוד את האדמה".

הכיצד?

הלא האדמה, של בורא העולם שבראה, היא.

כח הצמיחה, הקב"ה הוא שקבעו במהותם.

והזרעים... אף הזרע ניתן באדמה על ידי

בעומק המועד

"דרך גרילתו". אלא אף לדברי ה"מדקדקים", הרי כאמור, רק הדפנות צריכות כדרך גרילתם, וכפי מש"כ בזה הבי"ח, לחלק בין סכך לבין דפנות. ובודאי דארון שולחן ומזבח, ל"סכך" דמו, לא ל"דפנות", שכן מאחר שחלקם לא שייך להיות "כדרך גרילתו", הרי נמצא שכלי המקדש אלו, שוב אמנם מופקעים המה, מהיותם "דרך גרילתם". ומה שהקשה מ"אם נימא", שאף השולחן מזבח וארון בעו כדרך גרילתו, אם כן מאי שנא מ"סכך" שאינו דרך גרילתו. הרי לא יתכן בפועל ממש, "כדרך גרילתו", בכלי המקדש אלו. אלא אם כן נימא שהכוונה היא, רק לאותם חלקים המוצבים בהם ב"עמידה". שהרי כל חלק המוצב במאוזן, כמטשח, ודאי שלא יתכן לעשותו "כדרך גרילתו". ומיושבים היטב כל השיטות בעה"י.

ה.

יש להדגיש, שיתכן אולי, שעצם הפסוק מתפרש, כי מצוות "עשיית הקרשים", תעשה מ"עצי שיטים עומדים", היינו, שה"קרשים", יהיו העצים עצמם, כדרך גרילתם, ולא בכל מתכונת אחרת, העשויה מהם. ולפי"ז שייך הדבר גם בכל כלי המשכן הבאים עצים, שיהיו מנוסרים, גם מן העץ עצמו, גם "עומדים", היינו לאורכו, וכל זה כלול בכדרך גרילתו. ומיהו, במצוות שצורת מצוות עשייתו, אינה "דרך גרילתו", וכמו"כ גם לא נאמר ציווי ביצירת החפצא שלהם, כמו "סכך", לא נאמר דין של "כדרך גרילתו" [שלא כקרשי המשכן שנאמר ציווי על עצם עשיית הקרשים]. ומה שנוגע לשולחן וארון, בפשטות, דומים הם למה שהתבאר ב"סכך", וכהודי נינהו, שאין בהם דין של כדרך גרילתו, לא בקיום מצוותם כשולחן וארון, ולכאורה אף לא נאמר בהם ציווי בעשיית קרשיהם. עכ"פ, מה שנוגע לשולחן וארון, הרי לפ"מ שהתבאר בעה"י, תלוי הדבר, אם נאמר ציווי בעשיית קרשיהם, ובזה הם אולי יהיו חלוקים מ"סכך", כמשה"ת בעה"י. וצריך עיון בכ"ז.

הבריאה ועל האדם, מלמעלה. על הכל חייבים להכיר טובה. אך בצמחים, אילנות, דשאים ועשבים, בכל אלו באה הטובה, להיותה במהלך עשייתו של האדם עצמו. כי כך הוא טבע הגשם והצמחים, שאף בריאתם, הונחה במהלך של "ואדם לעבוד את האדמה".

* * *

זהו, איפוא, הכח הכביר שניתן לו לאדם, על ידי בורא עולם. כח של מתפלל... כוח של מבקש... כוח של אדם, להיות מתפלל... כוח של אדם, להיות מבקש... לא יהיה אדם, לא מבקש ולא מתפלל, אם לא יכיר בטובתו של גשמים. אם לא יעריך את חיוניותו, לא תהא תפילתו תפילה, ולא תהא בקשתו בקשה. מה שהיה חסר עדיין בימים הראשונים של בריאת בראשית, הוא לא האדם כשלעצמו, אלא ה"מתפלל" שבו. ה"מבקש" שבו. נעצרו, איפוא, דשאים ואילנות וצמחים, על קו האדמה. עד לאותו קו, אין זו "צמיחה". אין זו "גרילה". אין זה "עושה פרי". - נברא "מכיד בטובתו של גשמים". - נברא מבקש ומתפלל. - ירד מטר, הושקו האילנות, הצמחים והדשאים. פרחו, צמחו, שגשגו ועשו פרי. נפלא מאד.

* * *

זהו, בעצם, סוד "עולם העשייה" של האדם. זהו התוכן של "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה" (דברים טו, יח). על האדם לדעת, כי עיקר עשייתו, מתייחסת לכוחו, להוריד את שפעת כל הטובה והברכה מן השמים. אמנם, האדם הוא העושה. אבל עיקר עשייתו, מתבטאת בכך, כי בכוחו, להוריד על עצמו שפעת מעשי שמים. קוראים לכך, סיעתא דשמיא. האמנם "סיעתא" בלבד היא? ואעפ"כ, כך קבע הקב"ה במהלך עולם העשייה, שאף סיעתא דשמיא זו, על כל יפעתה ושפעתה, תתייחס אל עשייתו של האדם. נפלא מאד ומאלף. זהו טבע הבריאה. כך עלתה מלפני רצונו יתברך.

מהלך של "ואדם אין לעבוד את האדמה".

מהלך של עבודת האדם, הקבוע בתוך טבע הבריאה.

כשם שברא הקב"ה את טבע האדמה והמטר והצמיחה, כך קבע הקב"ה בעצם הבריאה, כי טבעה יהא נתון במהלך של ה"אדם לעבוד את האדמה".

ומהלך זה, בא לידי ביטוי בתפילה. כך נכלל הוא האדם, במהלך הטבע, של אילנות ודשאים. - על ידי תפילה.

עמרו, איפוא, הדשאים והאילנות, על קו האדמה, ממתנינם לכח ההצמחה. ממתנינם למטר.

אך המטר לא הופיע. נברא האדם.

יחד עמו, נבראה גם כמיהתו, רצונו, תפילתו. נברא הכח, אשר הקב"ה קבעו בטבע, כי הוא זה, בעצם מציאותו וכח תפילתו, יוריד את המטר המצמיח, המגדל. מיד פרצו הדשאים והצמחים והאילנות כולם, ופרחו ולבלבו ושגשגו ועשו פרי!...

טבע מהות הגשם והמטר הוא, איפוא, לא רק צמוד, אלא נשמע, לאדם עובד האדמה. ולא זו בלבד, אלא שכך עלתה מלפניו יתברך, כי "שותף" הוא האדם במהלך הצמיחה והגרילה.

על ידי מה? מה חלקו?

- תפילה!

להוריד, כביכול, את המטר. לבקש!

- "מפתח של גשמים".

לא יתכן, איפוא, להוריד מטר, טרם יהיה "מבקש" על כך.

לא יתכן להיות "מבקש" ו"מתפלל", אלא זה אשר זקוק לו.

אין לך זקוק ונצרך, אלא האדם.

משום שהאדם, הוא זה אשר נברא להיות "עובד את האדמה".

הגשמים באים, איפוא, כדי להוות מרכז, בעבודת האדמה של האדם.

לא רק הצמחים והאילנות והדשאים, הם הזקוקים לגשם ומטר.

- האדם זקוק להם.

דבר זה, אינו קיים בשום דבר אחר בבריאה, זולת בצמחים דשאים ואילנות.

זהו "המכיד בטובתו של גשמים".

כי אמנם, כל הטובות כולן, לאלפיהם, לרבבותיהם ולאין מספר, מורעפים על

דבר טוב

דברים ממדן גאון ישראל
רבי דב לנדו שליט"א

גליון מס' 6 – סוכות

עניני חג הסוכות מרבינו מרן גאון ישראל שליט"א

שיעור היסח הדעת

נשאל רבינו כמה זמן נחשב להיסח הדעת לגבי סוכה כשיוצא וחוזר, והשיב רבינו: שא"א לתת שיעור וזה תלוי באדם עצמו, וגם בנתונים, צריך לדעת, דבר שחז"ל לא אמרו, אפשר לתת עיקרון, אבל לא דוגמאות מעשיות.

חולה בלילה הראשון

ענה רבינו: דמה שכתוב בשו"ע שחולה פטור מסוכה גם בלילה ראשון י"ל שיתכן דמייירי באופן שמזיק לבריאותו.

דופן עקומה לגבי שבת

אמר רבינו: סוכה שאינה כשרה אלא לשבת דסוכות מדין מיגו דהוי דופן לענין שבת וכו', לכאן פשוט שאינה נאסרת לכל שבעה.

סוכת כותים

נשאל רבינו: מה שכתוב בסוכת גנב"ך סוכת כותים דצ"ב דממנ"פ כותים אם הם גויים הרי הם בכלל סוכת גויים, ואם הם יהודים פשיטא? והשיב: שכתבו אותם ביחד עם סוכת גויים, להגיד שהם בכללם. אך הקשה דלא מובן מה ההו"א בסוכת נשים שלא תהיה כשרה.

באיסור נענוע סכך ביו"ט

אמר רבינו: המנענע סכך ביו"ט להכשירו לסוכה חוץ מאיסור מוקצה, יתכן שיש בזה גם מלאכת בונה או מכה בפטיש.

הפקר לולבים שבמקדש

נשאל רבינו: בסוכה מ"ד ב' כתוב דהביאו לולביהן בע"ש למקדש ומלמדן אותן לומר כל מי שמוגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה, והשאלה למה לא הפקירו כולם את לולביהם? והשיב: דחששו שיוכזו בזה אינשי דלא מעלי, ועוד דהא הפקר לא מועיל אלא בפני ג'.

ביטול מצות סוכה

אמר רבינו: בגמ' סוכה מ"ז א' איתא על ר"ה בר ביזנא ועוד שבטלו סוכה שלא היו במקומן והיו באפר, וזה קשה דאיך עשו כן לבטל מצות סוכה, וצ"ל דהיו שם קודם לחג הסוכות ולא נתחייבו, ויעוין או"ש הל' סוכה פ"ו הל"ג.

סוכה חייבת קרקע

דן רבינו: הואיל וצריך קרקע בסוכה כדמוכח מסוכה ט' סוכה ע"ג סוכה, א"כ יל"ע בסוכות הבנויות באויר ע"ג עמודים ואחר הסוכות סותרים אותם, א"כ אין כאן קרקע קבועה ויל"ד האם נחשב כקרקע או דאפשר דסוכה שאין דפנותיה קבועים א"צ קרקע קבועה, וכן יל"ד האם נאסרת הקרקע כדין עצי סוכה הואיל ואף היא חלק מהסוכה, ויעוין עוד בחזו"א ב"ק סי' ט"ז סקי"ט מש"כ בזה.

אדם למעט בשיעור סוכה

דן רבינו: איך הדין בסוכה שהאדם דופן לסוכה, האם האדם שהוא דופן נחשב כבתוך הסוכה ואמר שמסתבר שנחשב חוץ לסוכה שהרי אם אין שיעור ז' על ז' מבלעדיהם מסתמא לא הוי סוכה.

סוכה שנעשית לקטנים

דן רבינו: האם כשעושים סוכה לקטנים אפשר לצאת בזה מצות סוכה, דאי"ז למצות סוכה ורק לתקנה דרבנן, וכן יל"ד בהוסיף סכך מחמת הצינה או כדי שלא יראו אותו מנקבי הסכך.

בגדר עץ מחובר שע"ג סוכה

נסתפק רבינו: בעץ מחובר שמסוכך ע"ג הסוכה ופוסל את הסוכה, האם זה תלוי בגדרי הטומאה אם ענף כזה מביא את הטומאה או לא, דלגבי ענף שעובר ע"ג הסוכה ודאי שאי"ז חציצה.

מחיצה המתרת כשמונע נפילתה

נשאל רבינו: באחד שראה דופן סוכתו שהולכת ליפול מהרוח, והתיישב ליד הדופן להחזיקה, האם נחשב שעשה מחיצה המתרת, דרך מנע את נפילת המחיצה ולא עשה? ואמר שיש לדון בזה, ומו"מ לסגור דלת כדי שלא תבא רוח ותפיל את הדופן נראה דשרי.

ועיין כע"ז במנחת דבר [מלאכת בונה אות מ"ט] וז"ל: יש להסתפק אם מותר להניע דלת קבועה בצירה ע"מ להתיר לפסוע ד"א לפני המתפלל, ואת"ל אסור, עומדת מהו להחזיק בה שלא תהא נדה ברוח מצויה ותהא מחיצה מעלייתא, האם הוי כדומה לבנין ואסור, ע"כ.

הנחת סכך ע"י פתיחת היד

אמר רבינו: יש לדון באחד שמניח את הסכך ע"ג הסוכה, באופן שלא מניח ממש אלא רק פותח את היד ונופל הסכך האם זה נחשב מעשה, ולכ' לא חשיב הנחה, אמנם א' שיפתח קפיץ ועי"ז יסכך נחשב מעשה, אבל בפתיחת היד אין כאן שום מעשה מיוחד אלא יש כאן העדר מעשה חדש להחזיק את הסכך ויעוין חזו"א חו"מ ליקוטים סי' כ"ג לדף כ' ב' ובחי' רבינו [בסוף ילקוט מפרשים סנהדרין].

ספיקות בדברים האוסרים בסוכה

אמר רבינו: מבו' ברמ"א סי' תרל"ג שאין עצי סוכה נאסרים עד שקיימו בהם מצות סוכה, והנה דעת ר"ת בס' הישר (נא, ב) בשותה מים בסוכה שיש בזה מצוה קיומית, והסתפקתי האם הסוכה תאסר ותחשב לסוכה בשתיית מים, וכן יש לדון האם כשיושב בסוכה, האם תאסר הסוכה, באם נאמר שיש ע"י שיושב בסוכה מצוה קיומית, וכן יש לדון באשה שיושבת בסוכה האם תאסור את הסוכה, עוד יש לדון באכל חצי כזית ראשון בסוכה אחת וחצי כזית בסוכה שניה האם

מצטרפת אכילתו לאסור את שניהם, עוד יש לדון בהלך לישון בסוכנה בערב סוכות והתעורר בלילה האם נאסרה הסוכה ע"ז.

מיגו לשבת בסוכה שהגג סגור

אמר רבינו: הסתפקתי בסוכה שהגג שעליה סגור מפני הגשמים, האם באותו הזמן שהגג סגור יש את המיגו לסוכה הוי מיגו לשבת, ונראה דאיכא מיגו דהא לא נתבטלה הסוכה ע"י סגירת הגג דהוא דבר עראי, דהרי כשחוזר ופותח אין כאן משום תעשה ולא מן העשוי.

מיגו לשבת בבל תוסיף

אמר רבינו: יל"ע האם אומרים מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה, לענין שיעבור על בל תוסיף.

שומרים כשחושש מליסטים

נשאל רבינו: מדוע מי שמצטרף מצינה בסוכה מבוי במ"ב [תר"מ י"ח] דיצא יד"ח דמיקרי ראוי לשינה אם היה לו כרים וכסתות להינצל מהצינה, ולעומת זאת במקום שחושש מליסטים אינו יוצא באותה סוכה, ולא אומרים שראוי לקחת שומרים שיוכל לשבת בסוכה? והשיב: כשצריך שמירה זה לא דרך דירה, משא"כ כרים וכסתות זה כן דרך דירה.

סוכות של חנויות

נשאל רבינו: לפי המתבאר בביה"ל [תר"מ ד"ה דמתירא] שיש למחות בעושים סוכות ברחובות שא"א לישון מחמת מורא הגנבים, האם ה"ה כשמפחדים מעכברים וחתולים, האם הסוכה כשרה? ואמר שיש לדון בזה, אמנם לפסול מצד רעש לא מצינו.

שיעור רוחב סוכה

אמר רבינו: הנה נחלקו הראשונים דדעת הרי"ף שמדאורייתא כשר סוכה של רוחב ששה טפחים [הובא בביה"ל סי' תרל"ד ד"ה סוכה], ובהקדמת הרמב"ם לפי המשניות כ' דיני סוכה ממושה רבינו וכ' שרוחב סוכה הוא שבעה, והנה בשעה"צ [תרכ"ח ה'] כ' דסוכה עליונה אינה פוסלת את התחתונה אלא כשיש בעליונה זע"ז, ולדעת הרי"ף יש לפסול אף בו' על ר'.

שהחיינו על אתרוג ביום השני

נשאל רבינו: כמעשה שהיה בשני אחים שאחד קנה אתרוג עבירו ועבור אחיו, ושלחו לאחיו שדר בעיר אחרת, וביו"ט בבוקר הבחין שטעה והחליף את האתרוגים, והשאלה האם ביום השני שכבר יהיה לו את האתרוג שלו, האם יברך שהחיינו? והשיב: שפשוט שאם לא נטל ביום הראשון, יברך שהחיינו בשני.

שלא להפסיק בין ברכת לישב להמוציא

אמר רבינו: דיש לזהר שלא לדבר בין ברכת לישב בסוכה שאחר הקידוש עד אחרי הכוית ראשון שלא יהא הפסק.

מערכי מועד

סוכות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

נטילת הלולב במקדש – שמחה על קידוש בית המקדש

במשנה בסוכה דף מ"א ע"א תנן בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבקה, ובמדינה יום אחד. וברש"י כתב דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבועת ימים, ובמדינה יום אחד, דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון. והדבר צריך ביאור, דאותה מצוה גופא, משתנה חובה לפי המקום, ושיהא חילוקי דינים לפי חילוקי המקומות, והיכן מצינו ענין כזה.

עוד צריך ביאור, דגם לשון המצוה הנאמר בכתוב חלוק, דעל הנטילה במקדש, כתוב ושמחתם, ועל הנטילה בגבולין, כתוב ולקחתם, דמזה נראה דלא רק דחלוקים בדיניהם, אלא דגם חלוקים בעניינם, דבמקדש עניינה שמחה, ובגבולין עניינה לקיחה, וצריך ביאור החילוק.

ונראה לבאר בזה, דהנה איתא במדרש בפר' אמור, על הכתוב בתהלים 'פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יח', ר' יצחק פתר קריא, בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא לא כהן ולא אורים ותומים, ואין להם אלא תפלה זו בלבד, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע אל תבזה את תפלתם, תכתב זאת לדור אחרון, מכאן שהקב"ה מקבל השכים, ועם נברא יהלל יח, שהקב"ה בורא אותן בריה חדשה. ולהלן שם, ומה עלינו לעשות, ליקח לולב ואתרוג ונקלם להקב"ה, לפיכך משה מזהיר את ישראל, ולקחתם לכם ביום הראשון.

ומבואר מדברי המדרש, דחג הסוכות הוא המשך הבא לאחר ר"ה ויוה"כ, ומצות נטילת ארבעת המינים הוא מצוה של הודאה והילול וקילוס על שנתקבלה תשובתם ותפלתם, וכיון שנבראו בר"ה ויוה"כ בריה חדשה, צריכים להלל ולקלם.

והנה בחיוב אמירת הלל יש גדרים ותנאים, דלא על כל דבר טוב יש חיוב אמירת הלל, ויש דברים שמברך עליהם הטוב והמטיב או שהחיינו, אבל אין אומרים עליהם הלל, ובגמ' במגילה מבואר דעל יציאה מעבדות לחרות כמו ביציאת מצרים, ועל הצלה ממיתה לחיים כמו אצל אחשוורוש, אומרים הלל. והנה כפרה על חטא אינה מחייבת בהלל, והרי המביא חטאת ומתכפר לו אין צריך לומר הלל. אמנם הבא מבואר דקבלת התשובה והכפרה של ר"ה ויוה"כ הם גדר של בריה חדשה, ובר"ה נעשים ישראל בריה חדשה, וזה דבר המחייב הלל, וכדכתיב ועם נברא יהלל קה, מבואר דכשישראל עומדים בדין בר"ה ויוה"כ, והקב"ה מוחל להם ונעשים כברייה חדשה, אע"פ שזה ענין רוחני בדיני שמים, מ"מ אינו פחות ממיתה לחיים שהיה אצל אחשוורוש, ועל בריה חדשה כזו צריך להלל, ואפשר דגם חיובו גדול יותר, שבשאר הצלות מגזירות ממיתה לחיים אין הלל עם נטילת לולב, אבל בסוכות ההלל עם נטילת לולב, שזהו הלל יותר מעולה וגדול, וי"ל שמצינו ענין שנדול המחטא יותר מן ההורגו, וכמו"כ הכפרה מן החטא גדולה יותר מההצלה ממיתה לחיים.

נמצאנו למדים שמצות לולב הוא המשך אחר הברייה חדשה שאנו נעשים בר"ה ויו"כ, ומצוות החג היא להלל ע"ז.

יום הכיפורים מכפר על בית המקדש

והנה בקרבנות של יום הכיפורים מצאנו דברים מחודשים שאינם בכל הקרבנות, דבקרבנות של יום הכיפורים כתוב (אחרי מות מ"ז, ל"ג) 'וכפר את מקדש הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר', הרי מבואר דקרבנות של יום הכיפורים מלבד הכפרה על ישראל, הם כפרה גם על המקומות, והם מכפרים על מקדש הקדש ועל אוהל מועד ועל המזבח. ולא עוד, אלא שהכתוב מזכיר את כפרת המקומות קודם כפרתן של ישראל. וצריך ביאור, מהו ענין הכפרה על המקומות.

ומצינו עוד חידוש טפי בזה, דהנה ביומא דף ס. מבואר דאם נשפך דם הפר והשעיר, מביא עוד פרים ושעירים, בשביל שיהא לו דם ליתן מתנות על כל מקום ומקום מהמקומות שהוזכרו בקרא. והנה בכל הקרבנות נתינת המתנות הוא בשביל הכשר הקרבן, והמזבח הוא מקום נתינת המתנות, אבל הכא קרבן חובת היום כבר נעשה, וכל מה שמביאים עוד שעירים ופרים הוא בשביל שיהא דם ליתן מתנות והזאות על אותן מקומות, ונמצא מבואר בזה דבר חידוש, דהכא אדרבה, הקרבן בא בשביל המתנות, ומבואר מזה דהמקומות זקוקים וטעונים שינתנו בהם דם לכפרה, והמקומות בעצמם הם שצריכים כפרה.

ומבואר שיום הכיפורים, הוא לא רק זמן כפרה על כלל ישראל, אלא הוא גם מטהר ומתקן את בית המקדש, כל מקום ומקום שבו, וצ"ב למה צריך לכפר על המקום, ולמה זמנו ביוה"כ, ומה זה שייך למה שישראל מתכפרין ביוה"כ.

החטא ממעיט שפעת אור העולמות

ונראה לבאר בזה, דהחטאים פוגמים גם בקדושת המקדש עצמו, החטאים מטמאים ומחללים את קדושתו, והמקדש יורד מדרגת השראת השכינה בו, וממילא אין המקדש במלא קדושתו וטהרתו. והדבר מבואר להדיא בגמ' בזבחים דף מ"א ע"ב, דתנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה נאמרה פרוכת הקודש בפר כהן משיח, ולא נאמר בפר העלם דבר של ציבור, דבפר העלם דבר של ציבור, כתוב 'זהו שבע פעמים לפני ה' את פני הפרוכת', ובפר כהן משיח כתוב 'זהו מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש', ומה נשתנה דאצל כהן משיח נקרא פרוכת הקודש, ואילו אצל העלם דבר של ציבור נקרא פרוכת סתם, משל למלך בשר ודם שסרח עליו מדינה, אם מעוטה סרחה, פמליא שלו מתקיימת, ואם כולה סרחה, אין פמליא שלו מתקיימת, וברש"י בחומש (ויקרא ד', י"ז) הוסיף, אף כאן כשחטא כהן משיח, עדיין שם קדושת המקום על המקדש, משחטאו כולם, ח"ו נסתלקה הקדושה. הרי מבואר שע"י החטאים של ישראל, הפרוכת יורדת ממעלתה, והשראת השכינה במקדש מתמעטת, והמקדש אינו במלא קדושתו. וכמו שמצינו שכשחוטאים הרבה, יש מדרגה שהשראת השכינה מסתלקת לגמרי מבית המקדש, וכמבואר בגמ' ב"ר"ה, עשר מסעות נסעה שכינה, כן גם כשחוטאים מעט ולא נתמלאה הסאה, מ"מ יש סילוק שכינה במדרגות, ויש חילול המקדש במקצת, והחוטא שולח ידו בבלטין של מלך להרסו ולהמעיט ולהחשיך שפעת אור העולמות.

ומעתה, ביום הכפורים שישאל חוזרים בתשובה, ויה"כ מכפר, ואין פשע וחטא, יש גם כפרה מיוחדת על בית המקדש, שישב ויחזור אל דרגתו ומדרגתו, ותשוב השראת השכינה לשלמותה, כמו קודם שחטאו, והקב"ה מתקן כל הקלקולים וכל הפגמים שנעשו ע"י החטאים, ומקרא מלא דבר הכתוב וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל, וכמו שכתובה מתרפא החוטא עצמו מחולי הנפש, כן התשובה מתקנת את כל העולמות, וגם מתקנת את הפגמים שפגמו בבית המקדש, שהוא גם עולם מן העולמות.

והנה במתנות שעל מזבח הפנימי כתוב (אחרי ט"ז, י"ט), 'זהו עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל', וכתב רש"י, וטהרו, ממה שעבר, וקדשו, לעתיד לבא. מבואר שיש תרי עניינים ותכליות בהזאות, ענין אחד, לטהרו ממה שעבר, והתכלית השניה, הוא לקדשו על להבא. וצריך ביאור מהו לקדשו על להבא, וכי אינו קדוש בקדושת הגוף של מקדש ומזבח. ולשון זה הוא כמו שמצינו במילואים, שהיה שם קידוש וחינוך למזבח. ומבואר דביום הכיפורים יש קידוש של בית המקדש, והדבר צריך ביאור. גם צ"ב למה הוא דוקא ביום הכיפורים.

אמנם הביאור הוא דכיון שישאל נקיים מחטא, א"כ אפשר לכפר ולעקור את רושם החטאים מן המקדש, ומעתה המקדש יכול לחזור ולשוב למדרגת מלא קדושתו, ונמצא דבאמת יש בזה ענין של חינוך וקידוש בית המקדש, ועל כן צריך לקדש מחדש את בית המקדש, ולמדנו שביום הכיפורים נעשה דבר עצום של חנוכה הבית, שבת המקדש מתקדש ומתחדש בקדושתו.

ונמצא לפי דברינו דביום הכיפורים ישנם שתי כפרות, האחד כפרה על כלל ישראל, ועוד יש ענין מיוחד של כפרה על בית המקדש, שהוא ענין של חנוכה הבית, ולא עוד, אלא שהכפרה על המקדש, נזכר בכתוב קודם לכפרה של ישראל.

נטילת לולב בגבולין להילול ובמקדש לשמחה

ולפיכך כיון דנטילת הלולב באה להלל ולקלם על קבלת תשובתם וכפרת ר"ה ויום הכיפורים, כמבואר בדברי המדרש, ובכפרת יוה"כ נכללו שתי כפרות, על ישראל ועל המקדש עצמו, א"כ גם בנטילת הלולב נכלל הילול וקילום על שתי ענייני הכפרה, דבנטילת הלולב מחללים ומקלסים על כפרתן של ישראל, וגם על כפרת המקדש והקודש.

ומעתה מבואר מה שנתחלק נטילת לולב במקדש ונטילת לולב בגבולין, דיש בזה שתי הודאות וקילוסים, על כל דבר בפ"ע, הנטילה במקדש, היא הלל וקילום על כפרת המקדש, והנטילה בגבולין היא הלל וקילום על כפרתן של ישראל.

ולפיכך כיון דהנטילה במקדש היא כל שבעה, והנטילה בגבולין היא יום אחד, וגם דהנטילה במקדש, נקראת שמחה, והנטילה בגבולין נראת לקיחה, משום דהנטילה בגבולין שהיא באה על כפרתן של ישראל, היא נטילה של הלל להלל ולקלם, אבל הנטילה במקדש, שהיא באה גם על כפרת המקדש, ונתבאר דיש בזה ענין של חנוכה הבית, א"כ מלבד ההילול וקילום, יש בזה גם ענין של שמחה, דבחנוכה הבית יש שמחה לפני הקב"ה, וכמו שאיתא בגמ' במגילה דף י' ע"ב, ויהי ביום השמיני, ותניא אותו היום הייתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ.

וכן מצינו במלכים (א', ח') בחנוכה בית המקדש אצל שלמה המלך כתוב 'ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו' לפני ה' אלוקינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום, ופירש רש"י, שבעת ימים של חינוך, ושבעת ימים חג הסוכות, נמצא שאכלו ושתו ביום הכיפורים, וכמבואר כ"ז בגמ' במועד קטן, הרי גודל השמחה בעת חנוכה הבית, עד כדי כך, שאכלו ביוה"כ מחמת השמחה. ומבואר גם דמשך זמן השמחה על חנוכה הבית הוא שבעה ימים.

והנה בלשון הכתוב משמע ששבעת ימי שמחת חנוכה הבית, שייכים לשבעת ימי החג, שהרי צירפם למנין אחד, שהיה זה ארבעה עשר יום, הרי דיש גם צירוף מנין ימים יחדיו, והיינו דשבעת ימים של חנוכה הבית, ושבעת ימי הסוכות יש להם נגיעה ושייכות זה בזה.

ולפי דברינו הוא מבואר היטב, דגם בסוכות יש שמחה מיוחדת על חידוש בית המקדש, וא"כ שמחת חנוכה הבית ושמחת הסוכות ענין אחד הם.

לרגל חג הסוכות זכתה מערכת 'קובץ גליונות' להגיש לקוראים שו"ת

מפרן ראש ישיבת 'יד אהרן' הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א,

הנודע כאחד מגדולי המחנכים בדורינו, אשר רבים נהנים ממנו עצה ותושיה, ועל ברכיו גדלו במשך עשרות בשנים תלמידי חכמים, מרביצי תורה ומחנכים.

השו"ת עם רה"י התקיים בימי טהות הישיבה בקעמפ' (במסגרת קפסולות לקראת זמן אלול), חלקם של השאלות הופנו כלפי הנהגתו בישיבה, אך יש בהם הרבה כדי ללמוד כל אחד לדרכו

דרך לימוד העיון

אלחנן וכו', כל אחד הלך למקום שחפץ לקבל משם את הדרך בלימוד. היה מי שהתחבר דווקא לדרך זו, והיה מי שהתחבר יותר לדרך אחרת, כל אחד למד בדרך המתאימה לו.

אך הנה, בשנים האחרונות, בעיקר לאור הופעת ספרי ה'מראי מקומות' למיניהם, נכנס בעולם הישיבות מושג חדש שנקרא 'רייד'. 'רייד' פירושו, 'מה שהעולם מדברים', לאו דווקא מה שאני מבין באמת.

כשלומדים קושיא ברעק"א, המסרה אינה לדעת שרעק"א מקשה כך וכך, אלא שהלומד צריך להרגיש שגם **לו עצמו** זה קשה, **אני** מקשה כך. אמנם לא הייתי חושב על קושיא זו לבד, אולם לאחר שראיתי אותה בדברי הרעק"א, התבוננתי בזה וראיתי שזה קשה גם לי. וכשלומדים את התירוץ של רעק"א, מרגישים שאני מיישב כך, אמנם זה החידוש של רעק"א, אך לאחר ההתבוננות אני מבין כך באמת.

'רייד' הוא מושג שיטתי של מיקבץ ידיעות, זה אומר כך וזה אומר כך, אבל אני לא באמת מבין ומתחבר לדרך מסוימת, כשלומדים בדרך זו, אומרים דברים סתם ולא מבינים כלום! המגמה בישיבתנו היא שבחור יבין באמת מה קשה לו בסוגיא ומה הוא מיישב, ושיבחר מבין השיטות את הדרך שמבין אותה היטב על בורייה.

בעבר, למדו בישיבה קטנה איך להבין פשט בגמרא, איך מבינים 'כלומר' של רש"י, איך מדייקים ברש"י וכו'. לדאבוננו, לאחר שנכנס המושג של 'רייד', מדלגים על השלב הבסיסי הזה, צעירים רבים אינם יודעים כלל כיצד ללמוד ואיך לחשוב.

אם פעם הייתה שאיפה להיות 'למדן', הרי שהיום שאיפה זו אבדה. למדן הוא אחד שיודע כיצד לומדים, מהי קושיא טובה ומהו תירוץ נכון, לא אומרים סתם סברות כרס, כל דבר צריך להיות מבוסס היטב. השאיפה כיום היא להיות 'בחור חשוב', שיכול לומר חבורה טובה שנשמעת טוב, אבל לעיתים רבות בחור זה אינו יודע כלל איך לחשוב! בעבר היה מסמך בושה לשאול חלק מהשאלות ששואלים היום...

ש. הר"י שליט"א מזכיר לעיתים את דברי ר' ירוחם מסיר זצ"ל (עי' בקובץ התבונה) על מהות המושג 'ישיבה'. שכל הבריאה כולה בתחילה היתה כבית מדרש אחד גדול, וקודם חטאו של אדם הראשון היה העולם בבחינת "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך". אלא שלאחר החטא, העולם התקלקל ונהרס הבית מדרש הגדול של העולם. ומהלך תיקון העניין הוא לקבוע ולייסד פינה אחת ולזככה בתכלית התיקון, שהכל יהיה בה בשלימות ממש כמו קודם החטא, וזו הסיבה שהקימו את הישיבות.

ונראה ששיבתנו מתייחדת בעניין זה, שנותנים דגש מיוחד לעמוד על הצורה האמיתית של הישיבה. ונכלל בזה שמקפידים על מספר מצומצם של תלמידים ושמים דגש על השיעורים, שזו בעצם עיקר מסרת הישיבה - עשה לך רב.

מהי דרך הלימוד המיוחדת אותה מנחיל הר"י שליט"א בשיעוריו?

ת. בכדי לענות על שאלה זו, נקדים לומר יסוד שמביאים בשם ר' חיים זצ"ל: קודם שהותר לכתוב את התורה שבע"פ, דרך מסורת התורה הייתה שמסרו את כל התורה כולה איש מפי איש. אולם לאחר שנכתבה התורה שבע"פ, וניתן ללומדה מן הכתב, עיקר התכלית שבמסירת התורה היא מסירת דרך הלימוד. דרך הלימוד היינו, לדעת מהי סברא נכונה ואיזו סברא רחוקה מן האמת. כיצד מקשים וכיצד מתרצים וכו'.

דרך הלימוד נמסרה גם היא בסיני, ודרך זו אינה ההבנה הפשוטה של השכל, אלא דרך מיוחדת להבין את התורה. אמנם, ישנם הרבה דרכים בהבנת התורה, כפי שאנו בעצמנו מכירים - יש את דרכו של ר' חיים, יש את ר' שמעון, יש את החזו"א וכן הלאה, כולם דרכים שנמסרו מסיני בהבנת התורה. דרך זו אינה כתובה. הלכות ומשניות, נכתבו. אך דרך הלימוד עוברת במסירה איש מפי איש וזוהי עיקר מסירת התורה היום.

ואולם, בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה חדשה שלא הייתה מעולם. בעבר הלא רחוק, בחור פלוני הלך ללמוד אצל ר' ברוך בער, בחור אלמוני נסע לישיבתו של ר' שמעון, זה הלך לר'

הגרמ"י ליפקוביץ' צ"ל, בשיעוריו בשי"ק בפוניבז', לימד את התלמידים איך להבין פשט בגמ' וכיצד להתעכב על דברי רש"י, ורק לעיתים נדירות היה מזכיר איזה קצוה"ח. המצב היום הוא שכבר בחיידר בכיתה ז' לומדים 'רייד', התחרות היא למי יש מחברת גדולה יותר של 'מפרשים', **מציאות זו הורסת את הגדילה של התלמידים בתורה לאין שיעור!!!**

אחד העיקרים שרוצים להחדיר כאן בשיבה הוא שלא לדלג על השלב הזה, השלב של 'איך ללמוד', קודם כל על הבחורים להיות למדנים שיודעים כיצד ללמוד, שלמעשה על זה היו צריכים להתמקד כבר בשיבה קטנה*.

ש. לאור הדברים, האם נכון לומר לבחור שלא ישמע ממה שמלמדים אותו?

ת. זה אי אפשר לעשות. לא ניתן להמריד אותו נגד המקום שלו, אבל מצב זה הוא חורבן...

ש. יש הטוענים שבכוונה מלמדים את הצעירים בצורה זו כדי להאהיב את הלימוד על התלמידים.

ת. בסופו של דבר זה גורם ההיפך. זה משניא עליהם את הלימוד כי הם לא מבינים מה שמדברים איתם. המלמדים צריכים לדעת איך לתת 'גישמאק' בגמרא רש"י ותוספות, להבין אותם נכון, וכך יתנו לתלמידיהם טעם בלימוד. כ"כ הרבה בחורים אינם מרגישים טעם בלימוד ולא מתחברים ללימוד, והכל משום שאינם מבינים מה שמדברים איתם. חסר להם את הבנת הדברים בשכל הפשוט, הם לא יודעים מה זה רמאי וכו'.

* ובמקו"א האריך בדברים ראש הישיבה שליט"א ביתר עומק:

יש לי קשר עם איזה 'מכינה' לשיבה קטנה, ואני לא נותן להם בשום פנים ואופן ללמד את כל הדברים האלו. בתחילה הילדים התלוננו כי שמעו מהחברים שלהם שכך הם לומדים, אבל אחרי שדיברתי איתם והבהרתי להם את הנושא, הם הבינו והכל הסתדר.

ש. ייתכן שהסיבה שלא עמלים כי זה קשה מאד ובפרט בקרב הציבור הצעיר?

ת. נכון, והסיבה האמיתית כי הם לא יודעים שאחרי שעמלים מקבלים טעם יותר חזק ומתחברים הרבה יותר ללימוד. אם מבינים נכון אז מתחילים להתחבר ומקבלים גישמאק שנותן עוד יותר חשק לעמול בלימוד.

לפני זמן קצר דיברתי עם איזה בעל תשובה שנמצא בשיבה לבעלי תשובה, והוא התאונן בפני שהוא לומד פרק המפקיד ולא מתחבר ללימוד. אמרתי לו 'כאשר אתה לומד את פרק המפקיד, אתה צריך להבין שמדובר כאן על פיקדון שאדם מפקיד אצל חברו. לאדם יש איזה תכשיט וכשהוא נוסע מביתו הוא מפקיד אותו אצל חבר, ובא אחד וגנב את זה...' - כך צריך ללמוד לפחות בשלב הראשון. אך הם מיד מתחילים עם ה'לומדות'. הם רוצים להפוך אותם לבחורי ישיבה ברגע אחד ולתת להם מיד את ה'גישמאק' בלימוד, ולכן מיד מתחילים עם כל ה'לומדות'. הרי הבחור הזה לא שייך לכל זה, מה הם רוצים ממנו? דבר ראשון צריך שיבין בצורה פשוטה על מה מדברים, שמדובר בפיקדון שהשומר פשע בשמירתו ונאבד וכו', ולא להתחיל מיד לדון אם פשיעה זה מדיק וכו'. וככה זה

עלינו לדעת כי שכל האדם מתחלק לשנים. האחד הוא השכל הפשוט השייך למושגים גשמיים, בו חושב האדם את כל המחשבות והחכמות הפשוטות, ולמעלה מזה הוא השכל הנאצל השייך למושגים רוחניים עליונים, **והוא משפיע על השכל הפשוט.**

והנה אף כי בודאי שורש התורה ומקורה בחכמה העליונה כמאמרם ז"ל '**קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד**', וכפי שנוהג המהר"ל בספריו לכנות את התורה '**שכל המופשט**', עם זאת עלינו לדעת כי התורה משתלשלת ממקורה העליון ירידה אחר ירידה עד לעולמנו הגשמי, ומתגלית לנו תחילה במושגים גשמיים ובדברים פשוטים ביותר.

כדוגמא לכך, כאשר לומדים את משנת שור שנגח את הפרה הרי זה נושא פשוט וגשמי ביותר - שור נגח פרה והבעלים חייבים לשלם את הנזק לניזק, אמנם בפנימיות הדברים הרי זו חכמה עליונה. מקור התורה הוא עליון ביותר ושורשם של הדברים הם גבוה מעל גבוה, אלא שהתורה משתלשלת ויורדת לעולם הגשמי והפשוט שלנו ומתגלית גם בדברים גשמיים כדיני שור שנגח את הפרה.

ומכיון שהתורה מתגלית גם ברובד הפשוט, אזי כאשר לומדים את המושגים הפשוטים כגון 'שור שנגח את הפרה', השלב הראשון של הלימוד הוא להשתמש בשכל הפשוט להבין היטב את הדברים כפשוטם, משום **שזה בדיוק** מה שהתורה אומרת ועלינו להבין מה היא אומרת, ועל כן גם הלימוד הפשוט הזה הוא חלק מלימוד התורה.

הדברים מפורשים בדברי הנפש החיים (שער ד' פרק ב') שכותב 'הרי כמה הלכות מרובות יש בש"ס שבעת אשר האדם עוסק בהם הוא צריך לעיין ולהעמיק מחשבתו ושכלו בענייני הגשמיות שבהם, כגון קנין ופתיח נידה שהן הן גופי הלכות, או המשא-ומתן בש"ס וכללי דיני מיגו של רמאות שהיה הרמאי יכול לטעון'. נמצא אם כן שכאשר לומדים איזה דין כגון 'מיגו' שהרמאי יכול לטעון, תחילת הלימוד הוא להיכנס לראשו של הרמאי ולהבין את הטענות, וכן כשלומד פרק 'זהב' שבמסכת בבא מציעא צריך להבין היטב מהו כסף ומהו זהב וכו'.

אלא שכל אותם דברים פשוטים יש להם שורש ומקור עליון ביותר, ולכן אחרי שמבינים את הדברים בצורתם הפשוטה יש לעלות שלב ולנסות לעמול ולהבין את אותם הדברים בעומק החכמה העליונה שלהם. בעוד שתחילת הלימוד נעשה ע"י השכל הפשוט בו ניתן להבין את הדברים בצורתם הפשוטה, בשלב הבא של לימוד התורה יש להשתמש בשכל הנאצל כדי לנסות להבין את עומק החכמה שבכל דבר.

נמצא שבלמוד התורה צריך להשתמש בשני החלקים שבשכל. ההבנה הראשונה חייבת להיעשות ע"י השכל הפשוט, משום שהתורה יורדת ומתגלית גם בדברים הפשוטים הללו. והשלב השני הוא להבין את עומק חכמת התורה הקדושה, וזה נעשה ע"י השכל הנאצל. אם לא משתמשים כראוי עם אחד מחלקי השכל, הרי זה חסרון גדול בצורת הלימוד.

אצל כולם, אם זה הופך להיות משחק סילים אז מאבדים את הסעם ובסוף נשברים מזה.

ש. אולי זה נובע מכך שהיום אנשים בורחים מעמל?

ת. נכון. כל העולם היום הוא ההיפך מלעמול. פעם היו אומרים 'אנו עמלים והם עמלים', כולם היו עמלים. כמה עמל נדרש להכין ארוחה ולכבס ולסדר את הבית וכו'. אמרתי לאחרונה ששנים רבות ידעתי שחסר עמל בתורה וכולם מחפשים היום שיהיה קל, אבל חשבתי שבטיול לפחות כן יהיו מוכנים למסלולים קשים. אך בזמן האחרון רוצים אטרקציות גם בטיולים, לא רוצים לעמול כלל... כל החיים הם רק ליהנות. הרבה מאלו שיוצאים מבית המדרש לעבוד זה לא בגלל פרנסה אלא כי מחפשים חיים קלים, רוצים ליהנות. גם בלימוד לומדים עם מראי מקומות וכו', אבל הצורה הזו של הלימוד רק מרחקת. חושבים שזה מקרב אבל זה מרחק, כי כשעמלים באמת הרי זה חיבור אחר לגמרי.

ש. הר"י שליט"א אמר שצריך לבחור בסוגיא את הדרך שמבינים היטב, האם לא ייתכן להבין במספר אופנים?

ת. ודאי שאפשר, אך שכולם יהיו מובנים היטב.

ש. הר"י שליט"א דיבר כעת על דרך הלימוד הבסיסית. אולם מעבר לזה, הר"י גם מחדיר בישיבה את השלב השני שבדרכי הלימוד, מהו גדר השלב השני?

ת. אני עצמי קיבלתי דרך בלימוד מהגאון ר' אברהם ליבוביץ' זצ"ל, בנו של ר' ירוחם, ותלמידו של הרב מבריסק. שמעתי מסנו שיעורים וכן נהגתי לדבר עמו בלימוד כשעה עד שעה ומחצה ביום. ומכך קיבלתי את הדרך, גם מהשיעורים וגם מהדיבור בלימוד.

ר' אברהם היה כאמור, תלמידו של הרב מבריסק ושיטת לימודו קרובה לשיטת בריסק. היה מי שהגדיר את שיטת הלימוד של בריסק, שבתחילה מבינים בפשט, לאחמ"כ בעמקות, ולבסוף העמקות שבפשט. להבין איך כל יסוד נכנס במה שכתוב, כיצד לדלות יסודות ממה שכתוב, איך לדייק בראשונים וכו'.

את זה אני מנסה להנחיל בישיבה משום שזו דרך בטוחה לדעת כיצד ללמוד נכון. אם מנסים לומר סברות, פעמים רבות הם רחוקים מן האמת. דבר ראשון צריך לדעת איך ללמוד את מה שכתוב ולהוכיח מתוך מה שכתוב.

ואמנם, בהמשך הדרך ניתן לפתח דברים נוספים, כדוגמת דרכו של החזו"א או ר' שמעון וכו', אך השלב הראשון הוא ללמוד בצורה זו, דרך ההבנה הבסיסית כיצד ללמוד היא דרך השווה לכל נפש.

ובדרך כלל עד שלומדים איך לחשוב לוקח שנה וחצי עד שנתיים, ולכן הבחורים בישיבה שומעים שיעורים לכה"פ פרק זמן זה.

ש. בחור שמעוניין לשמוע שיעור מר"י נוסף, או שבגמר הסוגיא רוצה לעבור על דברי ר' נחום וכדו', האם נכון שיעשה כך?

ת. תלוי איזה בחור, האם הוא באמת יקבל מזה או שרק יתבלבל.

ש. בכל סוגיא ישנם חלקים רבים. הר"י שליט"א מתמקד בשיעורים בעיקר על נקודה אחת או שתיים. לפי מה נקבע על מה להתעכב?

ת. מה שנראה עיקר הסוגיא.

ש. בחורים טוענים שזה מגיע על חשבון חלקים אחרים בסוגיא, הן ברחבות והן בעמקות, וזה גם מצמצם מעט את החשיבה לחדש יותר בסוגיא. מה גם שההרגשה הכללית בישיבה היא שמי שיוזע היטב את השיעורים כבר הגיע למקסימום היכולת וממילא אין 'מחייב' ללמוד יותר?

ת. מרן בעל הקה"י זצ"ל התבטא, שבישיבה לומדים כיצד ללמוד ואילו בכולל לומדים. כיוון שאלו הם השנים שמקבלים את דרך הלימוד, מוכרחים להתעכב על זה. ואמנם לאחמ"כ צריך באמת להתרחב יותר וללמוד יותר מהר. מי שמקבל את הדרך מצליח אח"כ ללמוד יותר מהר, וגם יודע מהיכן להיכנס לסוגיא ועל מה להתעכב וכו'.

אמנם, בחור אכן יכול וצריך ללמוד דברים נוספים בסוגיא. ולמשל, כשבחור צריך לומר חבורה, אני מיעץ שלא כדאי לדבר על הנושא המרכזי המדובר, משום שכמעט ולא יכול באמת לחדש שם, בעיקר בסוגיות גדולות שלא תמיד שולטים בהם, ואם ימסור חבורה על הנושא הזה, זה יהיה סתם 'רייד'. אלא צריך לתפוס נקודה מסוימת שיכול להבין אותה היטב ולחדש בה, זוהי חבורה טובה. ואם מוסרים בתדירות חבורות והארות על עוד נושאים, זה מאתגר ללמוד יותר חלקים בסוגיא.

ש. האם חובה לעסוק בסדר ג' בחזרה על השיעור או שניתן ללמוד דברים אחרים וכגון מי שיש לו נטיה יותר ללימוד בקיאות וכדו'?

ת. אפשר אמנם ללמוד דברים אחרים. אבל ככלל צריכים לדעת שהחזרה על השיעור היא לא לדקלם אותו, אלא שלומדים מחדש את הסוגיא ומנסים להבין מדוע בשיעור נאמר אחרת, למה אני לא חשבתי כך, ומה הכריח את השיעור.

ש. מדוע בישיבות לא משקיעים בלימוד הגמרא אליבא דהילכתא?

ת. במספר מקומות ניסו להכניס את דרכו של החזו"א, וזה לא הצליח. המציאות היא שהראש של בחור צעיר לא מפותח דיו בכדי להבין את הדקויות שבדרכי ההלכה, לשם כך צריך שכל מבוגר יותר. ואמנם יש בודדים שכן מצליחים בזה אך זה נדיר ואין זו דרך לימוד המתאימה לישיבה.

ולעולם לא ימצאו אלה מזר למשחתותם בלימוד המוסר, (וע"ע בדבריו שם אות י"ד).

אדם שחי בשפלות הנפש לא יכול להתחבר ללימוד המוסר, משום שלימוד המוסר מיוסד, כדברי החזו"א, על דקות ועדינות, והרגשות אלו רחוקים מהאדם השפל. המציאות היא שכיוון שהדור שלנו שקוע מאד בחומריות, עולם שחי להנות ולבלות וכו', אנשים חיים בצורה שפלה בלי שום רוממות נפשית, שהיא הבסיס ללימוד המוסר, זאת עיקר הבעיה היום.

והחזו"א בדבריו ממשיך ונותן את הפתרון לאותם האנשים השפלים 'כללו של דבר, מי שחש בשפלות יעסוק בתורה הרבה עד שישנן שכלו וילאה גופו, וכאשר יקנה תורה הרבה, והשפלות תימס תהלך, ושב ורפא לו, ואז יוסיף לקח בספרי היראה לעלות למעלה למשכיל' (יעו"ש בדבריו בהרחבה). עמל התורה מרומם את הנפש, וכאשר עמלים בתורה כראוי, וללמוד יש גם יראת שמים, הנפש מתרוממת והאדם מתחיל להרגיש רוממות נפשית, ואז אם ילמד מוסר הוא יתחבר לזה, והמוסר ייכנס אל תוך ליבו וישפיע עליו, **זהו חלק גדול מהסיבה שלא מתחברים היום למוסר, שפת המוסר אינה מדברת לאנשים שפלים.**

ובנוסף לכך, גם לאחר שהאדם מרגיש מעט רוממות נפשית, עליו לבדוק לאיזה ספר מוסר הוא מתחבר, כל אחד יכול להתחבר לספר אחר, קיימים אמנם ספרי מוסר מקובלים יותר אולם יש המתחברים דווקא לספרי חסידות, ויש כאלו שיתחברו יותר ללימוד פירוש הרמב"ן על התורה.

צריכים לזכור שלימוד המוסר אינו כלימוד הלכה. בלימוד הלכה לומדים מה צריך לעשות, לעומת זאת לימוד המוסר צריך להיכנס אל הלב, ואם זה לא נכנס ללב הלומד, הוא לא יושפע מזה.

והעולה מן הדברים הוא, שהשלב הראשון הוא שאדם ירגיש מעט רוממות הנפש בכדי שיהיה ראוי ללימוד המוסר. ולאחמ"כ כאשר כבר יש לו רוממות, עליו לבדוק איזה ספר מוסר מדבר אליו.

והדרך להרגיש את רוממות הנפש היא כאשר האדם מרגיש שדברים עדינים מדברים אליו ומעוררים אותו, מעוררים אצלו את עדינות הנפש, ויעו"ש בדבריו החזו"א.

ש. הר"י שליט"א הביא דוגמא מלימוד ספרי ראשונים כדוגמת רמב"ן עה"ת, ומה לגבי מי שמתחבר דווקא לספר כגון מכתב מאליהו?

ת. ודאי, שילמד את זה.

ש. האם לימוד זה מתאים גם לסדר מוסר?

ת. זה יותר טוב מאשר לא ללמוד מוסר כלל.

ש. לאור האמור, בחור שאינו מרגיש רוממות הנפש כלל, אין לו סיבה לנסות ללמוד ספרי מוסר?

ש. המציאות היא שבחורים רבים אינם מתחברים ללימוד המוסר בדרך המקובלת, ללמוד בקול עצב ובשפתיים דולקות וכו', ואינם מרגישים שמקבלים תועלת כלשהיא מלימוד זה, מהי גישתו של מורינו שליט"א לעניין זה?

ת. אכן, לימוד המוסר הוא אחד הבעיות הגדולות בדורנו אצל הבחורים, לא יודעים כלל איך ללמוד מוסר. אולם לפני הכל, נראה שישנה בעיה כללית שגורמת ללימוד המוסר שלא לפעול את פעולתו הראויה.

נקדים בקצרה את הסיבה שלשמה ייסד ר' ישראל את לימוד המוסר, הנה התורה באה לכל הדורות ובכדי לבנות צריך את כל חלקי התורה, אמנם צריך "יראת ה' היא אוצרו" וכן כתוב שבלא יראה לא שייך תורה "ראשית חכמה יראת ה'". וכתב ר' איצל בהקדמתו לאור ישראל, הטעם שייסד ר' ישראל את תנועת המוסר, שהרי בדורות קודמים לא היו צריכים לזה. ותו"ד הוא שבזמן שכלל ישראל למדו יותר תורה לשמה, לימודם היה מביא אותם לכל המעלות הנצרכים, כמש"כ באבות 'כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה' וכו', וא"כ קל היה מאד להגיע ליראה מתוך לימוד התורה לשמה, וכמו"כ הדרך לתיקון המידות היה קל מאד - 'מאור שבה מחזירן למוסב', וכן 'תורה מביאה לידי זהירות'. ולכן לא היו צריכים ללמוד כ"כ הרבה מוסר אלא במידה של קב חומטין וכו'.

אך בדורו של ר' ישראל התחילה ירידת הדורות בלימוד התורה לשמה והיתה ירידה גדולה בכל ענין היראה, ולזה חידש ר' ישראל את שיטת המוסר להחזיר את היראה, ואין כעת הזמן להיכנס איך בדיוק פעל ר' ישראל לפי המצב של הדור, אבל זה הצליח וב"ה חזרה היראה לכלל ישראל.

והנה בדור שלאחר ר' ישראל גברה ההשכלה המשכילים זלזלו ואמרו 'מהו בן ישיבה' וכינו אותם 'באנק קווטשערס' - מחמסים את הספסלים, וכנגד זה בא הסבא מסלבודקה והוסיף פן נוסף במוסר, הוא רומם את גדלות האדם, רומם את גדלות העמל בתורה. זאת ועוד - המסכילים אמרו אתם חשוכים ולא נאורים, ור' ירוחם גילה את עומק החכמה של מוסר וזה רומם את הבוחרים, אדרבא הם הנאורים, ודרך עצות חכמה אלו הגיעו ליראה.

לדאבוננו בדור האחרון היתה ירידה גדולה בכל הדברים האלו והגיעו כמעט למצב של הדור שקדם לר' ישראל. ומהי הסיבה שכהיום המוסר פועל פחות ממה שפעל בזמנו.

נדמה שהיסוד הוא כמו שכותב מרן החזו"א בספרו אמונה וביטחון (ד, י"ב) וז"ל, 'כהיית האור הנפשי קראוה שפלות הנפש. שפלות היא כדלת סוגרת את השער ואין מקום למוסר נפשי, האוכל בשוק אין עוסקים עמו בזמרת עדנים, ומי שדרכו לרכוב בעיר לא ירכב על במתי שמיסיים... אנשים כאלה אינם ראויים ללימוד של בחינות המוסר המיוסד על דקות ועדינות,

בדרכי העליה בתורה

ת. לא.

ש. מהי א"כ הדרך לרכוש תכונה זו?

ת. הדבר תלוי עד כמה האדם נהנה ומחובר ללימוד. ובכדי ליהנות צריכים להבין טוב את מה שלומדים, כפי שדיברנו בתחילת הדברים. אחרי שעמלים בתורה ומבינים את הלימוד, מתחברים אליה.

ש. לעיתים נראה שגם אלו שלא מבינים באמת אלא סתם ממציאים סברות וכו', גם הם מאד נהנים מהלימוד?

ת. נכון, גם הם אמנם נהנים, אך הנאתם אינה ההנאה האמיתית של התורה, אלא זו הרגשת סיפוק שהצליחו לומר דבר שנשמע טוב. ההנאה האמיתית מהתורה, המרוממת את האדם לפסגות, היא דווקא כאשר מבינים אותה בדרך נכונה, שאז באמת טועמים את הטעם של התורה ונהנים ממנה לאין שיעור.

ש. האם לימוד בקיאות גם הוא מביא לידי הנאה זו?

ת. מלימוד בקיאות ניתן ג"כ ליהנות אולם קשה יותר להגיע לזה, וגם אין בזה את ההנאה של 'חידושי תורה' שזו הנאה מהבנה עמוקה שבאה כתוצאה מעמל התורה, אלא זו הנאה שמבינים את הלימוד בצורה פשוטה ונכונה.

ש. את המושג הזה של השקיעות בלימוד אנו רואים בצורה בולטת אצל הר"י שליט"א, שמצד אחד מתעסק תדיר בעניינים רבים ובשאלות הרות גורל, ואילו בשעת הלימוד הר"י שקוע כל כולו בסוגיא, איך מגיעים לזה?

ת. הכל תלוי ברמת החיבור ללימוד, אדם שנהנה מהתורה מתחבר אליה. כמו"כ בחור שיש לו כל מיני טירדות, ככל שיתחבר ללימוד ייקל עליו לשכוח מזה.

ש. בחור שמתחיל לשמוע הצעות שידוך, כיצד יוכל להמשיך ולהיות שקוע בלימוד, הרי זו טירדה עצומה?

ת. זו אכן בעיה גדולה. בחור אחד שאל אותי שאלה זו ועניתי לו שיסדר לעצמו קורס שידריך אותו כיצד להיות מלאך...

ש. בעל הפחד יצחק באחת מאיגרותיו כותב, שכל אלו שהגיעו לגדלות, עברו את המסלול של "שבע יפול צדיק וקם". לעומת זאת, השטח מראה שבדרך כלל, אותם אלו שהיו כשרוניים ועילויים' בצעירותם הם אלו שהפכו להיות ראשי ישיבות ומרביצי תורה ונראה שלא היו להם יותר מידי נסיונות, מהו באמת מקומו של הכישרון אצל בן עליה.

ת. האמת היא שלכולם יש נסיונות ואדרבה, לזה המוכשר יש יותר נסיונות. אך ודאי שלכל אחד יש את הנסיון שלו. לבחור שאינו מוכשר או מוצלח, יש נסיון לפעמים אם ליפול לגמרי כשאין לו הערכה בחברה וכו'. וגם לבחור מוכשר יש נסיון, הנסיון שלו הוא כמה להתעלות ביחס לכוחותיו. והמדד האמיתי בזה הוא כמה האדם מתאמץ לעלות ביחס לכוחותיו, ולא כמה הוא מוצלח.

אנשים טועים לחשוב שבמסלול העומד כיום לפני כל בחור, אין לו בחירה עצמית. משום שהרי כולם הולכים לחיידר ולישיבה ולכולל, וברוב המקרים זה כלל לא תלוי ברצונו של הבחור, היכן היא, א"כ, נקודת הבחירה?

גישה זו היא טעות גמורה. נכון, לא תמיד יש בחירה האם ללכת לישיבה אבל הבחירה היא כמה להתעלות בישיבה, אם להיות בן עליה או לא, אם להספיק יותר, אם להשקיע יותר וכו'. התפיסה כיום היא שיטחית ממש עד שנדמה לאנשים שאם בחור לומד בישיבה ג' סדרים, כבר אין לו מה לעשות יותר. התפקיד של בחור הוא להתעלות! לא להסתפק בדרישה הכללית אלא להשקיע את כל כוחותיו. וכשהבחור מנסה להתעלות יש לו הרבה נסיונות בדרכו, ואדרבה, אם הוא מוכשר יש לו יותר נסיונות, לכל אחד יש את נקודת הנסיון האישית שלו.

ואמנם לפי כללי החברה נראה שיותר קל לזה המוכשר להצליח, אבל בעולם האמת מודדים את האדם לפי הנסיונות שלו.

וכמו"כ צריך לדעת, שיש גדולי ישראל שלא היו כשרוניים בצעירותם, ואעפ"כ הגיעו למה שהגיעו.

ש. האם המושג 'שקיעות בלימוד' היא תכונה מולדת?

מעמדות

בשנים, זה מושג של דרך ארץ, לכבד את המבוגרים. התנשאות היא דבר שלילי, ומאידך גם לא טוב להתחצף. בחור מבוגר שבאמת יותר מנוסה בישיבה, מטבע הדברים הוא שעל הצעיר לנהוג בו כבוד, אבל צריך את המידה הנכונה, שהמבוגר לא יתנשא והצעיר לא יתחצף.

כמו"כ לבחור מבוגר וחשוב, יש במידה מסוימת אחריות לשמור

ש. מהו היחס הנכון שצריך להיות בין הבחורים המבוגרים לצעירים, הצעירים מרגישים לעיתים שהמבוגרים מנסים להתנשא עליהם, ואילו המבוגרים מרגישים שהצעירים באים לשנות קיום בישיבה ועליהם לעמוד על כך, מהי הדרך הנכונה בזה?

ת. הגר"א כותב באיגרתו, שאדם צריך לכבד את הגדול ממנו

מן הצעיר את מה שדרשו ממנו בצעירותו, אולי באמת זה השתנה?

ת. וכי בכמה שנים הבחור הזה יותר מבוגר מסנו, בשנתיים? האם בשנתיים חל כזה שינוי משמעותי בדרישות מהבחורים? ואם כבר עוררתם את הנושא, הכלל הוא שהדרך למדוד את חוזק רוחו של האדם הוא לראות עד כמה בכוחו להתמודד עם קשיים. אנשים בדורנו אינם מסוגלים להתמודד, הבעיה הקטנה כבר הורסת אותם לגמרי! והסיבה לכך היא שאין לאנשים עולם פנימי עם תוכן. אדם שיש לו חיבור חזק לתורה ולהקב"ה, יש לו תוכן פנימי ויכול להתמודד בהצלחה עם קשיים.

על צביון הישיבה, אך צריך לעשות זאת בצורה טובה ולא בדרך של התנשאות. וכשבחור מבוגר מעיר לצעיר מסנו, זה צריך לבוא מצד שהוא באמת מבין טוב את העניין ומרגיש שצריך לעשות את זה. ואם הצעיר לא מקבל את דבריו, יש דרכים אחרות לפעול בעניין, לפעמים צריך שאחד מאנשי הצוות יספל בזה. בחור מבוגר לא צריך להעיר אם זה לא יתקבל, 'כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע'.

ש. אחת הטענות של הצעירים בעניין זה, שהרי הדור משתנה, וכמו שהגדיר זאת המשגיח הגר"ש וולבה זצ"ל שהבחורים כבר עשויים מ'נייר', והר"י שליט"א אף הוסיף על כך שבדורנו הבחורים עשויים מ'טישו', כיצד א"כ יכול בחור מבוגר לדרוש

עניינים שונים

לגשת לכל עניין, קיבלתי מסנו הרבה מאוד!

ש. כשהר"י שליט"א הגיע בתור בחור לארץ ישראל, יש דמויות שהר"י קיבל מהם כאן?

ת. ודאי, בתקופה זו הסתובבתי אצל כולם ודיברתי איתם בלימוד, כך היה נהוג אז. הייתי אצל ר' אליעזר יהודה, ר' נחום, ר' חיים, ר' יושע בער, ר' שמואל, הרב שך, ר' דוד פוברסקי, הגאון מסשעבין...

ש. קורה שבחור רואה בישיבה הנהגה מסוימת מצד הר"י שליט"א, אך הוא עצמו סבור שיש לנהוג אחרת בעניין, האם נכונה העובדה שהבחורים כיום צריכים יותר להבין ויש להסביר להם את העניין?

ת. נכון, המציאות היא שהבחורים יותר צריכים להבין, זה חלק מהבעיות המאפיינות את הדור.

הנצי"ב ייסד בישיבת וואלוז'ין את המושג 'פורים רב', ונימק זאת בכך שלבחורים הרי יש זווית ראייה שונה מזו של רבני הישיבה, ובהזדמנות של פעם בשנה מעוניין הוא לשמוע את זווית ראייתם של הבחורים.

אחת הדוגמאות לכך שלבחורים ישנה זווית ראייה שונה, הוא המשל שמביא המסילת ישרים ל'גן המבוכה', שהעומד בתוך המבוכה אינו יכול להבחין בדרך הנכונה משום שכל הדרכים נראות לו שוות, ורק מי שכבר הגיע לתכלית יכול לראות לפניו את כל הדרכים ולדעת איזו מהם ישרה, ויכול להדריך את האחרים ללכת בה.

לאדם יש תכלית בעולמו, כפי שפותח המסילת ישרים את דבריו בפרק א', ועליו לכוון את דרכיו לתכלית זו.

זוהי דוגמא להבדל בין זווית הראיה של בחור לזווית ראייתו של הרב. הבחור רואה בעיקר את מה שקורה כעת, ואילו הרב רואה לפניו את התכלית.

ש. בעבר היה מצוי יותר שהר"י שליט"א גער בבחורים, כיום כבר לא כ"כ רואים זאת, האם יש לכך קשר לעניין זה?

ת. בודאי. גם הסבא מסלבדוקא שינה את הנהגתו כשהגיע לחברון, הכל לפי העניין.

ש. האם הר"י שליט"א אכן שינה את הנהגתו עם הבחורים בשנים האחרונות?

ת. צריך תמיד לשקול כיצד לנהוג עם הבחורים, וישנם דברים שהשתנו בדור שלנו.

ש. בחור שלומד בישיבה גדולה יותר, הוא לא יהיה יותר מחושל לחיים?

ת. אתה שואל מידיעה או מהשערה? אני עצמי לא רואה את זה. יוצא לי לפגוש בבחורים רבים משיבות גדולות, ולכולם יש את אותם הבעיות ואת הקושי להתמודד.

וזה כמו לשאול האם לילד שגדל בבית טוב וחם - לא יקשה להיזרק לחיים הסואנים?... האמת היא הפוכה בתכלית, ככל שהילד נבנה יותר בבית, כך בבוא העת הוא מוכן יותר לחיים. והוא הדין לישיבה, ככל שהבחור נבנה יותר בשנות הבחורות - כך הוא מגיע מוכן יותר לחיים האמיתיים! תמיד מגיע השלב של 'על כן יעזוב', השאלה באיזו דרגה של מוכנות מגיע הבחור לשלב הזה. להתמודד עם החיים זה רק כאשר הוא גדול, אבל דבר ראשון צריך לגדל אותו.

ש. הר"י שליט"א הזכיר לפני"כ שקיבל דרך בלימוד מהגר"א ליבוביץ', באיזה גיל זה היה?

ת. 14.5 עד 16

ש. הר"י שליט"א למד גם אצל בעל הפחד יצחק, מה הר"י קיבל ממנו?

ת. לא קיבלתי מסנו דרך בלימוד אבל קיבלתי מסנו הרבה שאיפות בלימוד. וכן דרך החשיבה כיצד לחשוב על דברים ואיך

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודה

סוכות תשפ"א

בדינא דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה

טפי מבזה אחר זה, דאי נימא דלכתחילה מיהא בעינן שיגביהן בהדי הדדי, תיקשי מב"ל דאין דין זה מעכב, הא ממה דקיימא לן דלולב אין צריך אגד לא שמעינן אלא דלא בעי אגד, אבל נטילה בבת אחת מיהא בעי, ועל כרחך דסבירא ליה להבה"ג דכל שלא אגדו אין שום חילוק בין אם נטלן כולן כאחת או שנטלן בזה אחר זה, וכמו שנתבאר.

בשיטת הרמב"ם בזה

והנה הרמב"ם בפ"ז מלולב ה"ו כתב, וזה לשונו – מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה, ולעשות שלשתן אגודה אחת וכו', ואם לא אגדו ונטלן אחד אחד יצא וכו', עכ"ל. ומדכתב – "ואם לא אגדו ונטלן אחד אחד יצא", ולא כתב שיש אופן של נטילה בלא אגד שאינה בגדר נטילת אחד אחד, הרי מבואר דכל שלא אגדו אין דין לכתחילה לנטלן בבת אחת, דליכא שום מעליותא בנטילתן כאחת, ונטילת כולן כאחת שווה היא לנטילתן בזה אחר זה, וזהו שכתב – "ואם לא אגדו ונטלן אחד אחד יצא", והיינו דכיון שלא אגדו הויא לה ממילא נטילת אחד אחד. וכן הוא לשון הרמב"ם בהלכה ט' – משיגביה ארבעה מינין אלו, בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה וכו', יצא. ומצוה כהלכתה שיגביה אגודה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל וכו', ע"ש. ומבואר גם כן דכל שלא עשה המצוה כהלכתה, והיינו שיגביה אגודה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל, שוב אין חילוק בין אם הגביה ארבעת המינין כאחת או שהגביהן בזה אחר זה, וכמו שנתבאר.

ויעו"ש ברמב"ם בהלכה ח' שכתב, וזה לשונו – כמה שיעור אורך כל מין מהם, לולב אין פחות מארבעה טפחים, ואם היה ארוך כל שהוא כשר. ומדידתו משדרו בלבד, לא מראש העלים. והדס וערבה אין פחות משלשה טפחים. ואם היו ארוכין כל שהן, כשרים וכו'. ואם אגד הלולב, צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יותר, עכ"ל. והנה מקור דברי הרמב"ם בזה הוא בגמ' סוכה דף ל"ב ע"ב דאמר רב יהודה אמר שמואל, שיעור הדס וערבה שלשה, ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח. ומבואר בדברי הרמב"ם דמלבד דנאמר בהלולב שיעור של ארבעה טפחים, עוד איכא גם דין באופן נטילת ג' מינים אלו שצריך שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח, וכמו שמבארים כן בדבריו. ומדנקט לה הרמב"ם להך דינא באופן ש"אגד הלולב", משמע דדוקא באופן זה צריך שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח, אבל כשנטלן בבת אחת בלא אגד ליתא להך דינא, ולא בעינן שיהא הלולב יוצא מן ההדס כלל. והיינו כמו שנתבאר, דכל שלא אגדו הויא לה ממילא נטילת אחד אחד, ועל כן ליתא להך דינא דצריך שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח אלא באופן שאגד הלולב, דעל ידי האגד חשיבא נטילת כולן נטילה בבת אחת, אבל כשנטלן בבת אחת בלא אגד הרי זה כאילו נטלן בזה אחר זה, ובנטילה בזה אחר זה הא לא שייכא הך דינא דבעינן שיהא לולב יוצא מן ההדס כלל.

אולם בפירוש רבנו מנוח כתב, וזה לשונו – ומה שכתב הרב ואם אגד הלולב צריך שיהיה כו', מסתברא דהוא הדין אם לא אגדו דראוי להיות יוצא מן ההדס ומן הערבה טפח בעינן, דהא קיימא לן אין צריך אגד, ואמרינן דבעינן שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח, והטעם משום שהוא גבוה במינו יותר מכולם, וכי אמרינן בהדס ובערבה דאין להם שיעור למעלה, דוקא כשהלולב גדול כל כך שראוי להיות יוצא עליהן טפח, וצ"ע, עכ"ל. ומבואר בדבריו דסבירא ליה דאף כשלא אגדו, אלא נטלן בבת אחת או אפילו בזה אחר זה, איתא להך דינא שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח, והיינו דבעינן שיהא "ראוי" לצאת מן ההדס ומן הערבה טפח, וזה דלא כמו שנראה מדקדוק לשון הרמב"ם, וצ"ע.

במנחות דף כ"ז ע"א תנן דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה. ובגמ', אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו אין מעכבין. והנה בתוס' שם כתבו בשם בה"ג, דהא דקאמר רב חנן ד"יש לו אין מעכבין" היינו דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי לא נפיק, אלא אי מגבה חד חד לחודיה שפיר דמי. וזו היא גם שיטת הרי"ף והרא"ש בסוכה שם, וכן כתב הרמב"ם בפ"ז מלולב ה"ט. אולם יעו"ש בתוס' דרבנו תם פליג על הבה"ג בזה, וסבירא ליה דעד דמגבה להו בהדי הדדי לא נפיק, והגיה בספרו – לא שנו דמעכבין משום תמה, אלא שאין לו, אבל יש לו תמה הוא אף על פי שלא חיברו באגודה, והיינו כרבנן דלא גמרי קיחה קיחה מאגודת אגוד, וסבירא להו דאם לא אגדו כשר, ע"ש. וכן הוא בתוס' סוכה דף ל"ד ע"ב ד"ה שתהא.

והנה בגמ' במנחות שם מיייתי הא דתנאי – לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר. רבי יהודה אומר, אגוד כשר, שאינו אגוד פסול. ויעו"ש בגמ' דקאמר מאי טעמא דרבי יהודה, גמר קיחה קיחה מאגודת אגוד, מה להלן באגודה, אף כאן באגודה. ורבנן לא גמרי קיחה קיחה. ופריך, כמאן אולא הא דתנאי לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו כשר. כמאן, אי כרבי יהודה לא אגדו אמאי כשר, אי רבנן מאי מצוה. ומשני, לעולם רבנן, ומאי מצוה משום זה קלי ואנהו, ע"ש. והיינו דאף על גב דסבירא להו לרבנן דאם לא אגדו כשר, מכל מקום מודו לרבי יהודה דלכתחילה מצוה לאגדו. והנה לשיטת ר"ת נמצא דאליבא דרבנן לכתחילה מצוה לאגדו, אלא דבדיעבד אם לא אגדו אלא נטל כולן כאחת יצא, אבל אם נטלן בזה אחר זה לא יצא. והיינו דבעינן שיהיו ארבעת המינים נטלין בבת אחת, ואם לא נטלן כולן כאחת אלא בזה אחר זה לא יצא, אלא דמלבד זה איכא דין נוסף של אגד, ובזה הוא דפליגי רבי יהודה וחכמים, דרבי יהודה סבר דשאינו אגוד פסול, וחכמים סברי דאף על פי שלכתחילה מצוה לאגדו, מכל מקום אם לא אגדו, אלא נטל כולן כאחת, יצא. אמנם בשיטת הנך רבוותא דסבירא דאי מגבה כל חד וחד לחודיה שפיר דמי, צ"ע אי לכתחילה מיהא מודו דבעי להגביה את כל ארבעת המינים בהדי הדדי, אלא דבדיעבד אי מגבה חד חד לחודיה שפיר דמי, או דלדידהו ליכא שום מעליותא בלקיחתן כאחת, וכל שלא אגדו אין שום חילוק בין אם נטלן כולן כאחת או שנטלן בזה אחר זה.

והנה בסנהדרין דף פ"ח ע"ב אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, אינו חייב [משום 'בל תוסיף'] אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף [על מה שפירשו חכמים], ואם הוסיף גורע [ופסול הראשון בתוספתו], ואין לנו אלא תפילין אליבא דרבי יהודה. ופריך, והאיכא לולב, דעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו כדי להוסיף, ואם הוסיף גורע. ומשני, בלולב מאי סבירא לן, אי סבירא לן ד'לולב אין צריך אגד', האי לחודיה קאי, והאי לחודיה קאי [ואין זה גורע], ואי סבירא לן ד'צריך אגד', גרוע ועומד הוא [דמתחילתו לא עשה כהוגן, שאגד שם תוספת מצוה, ואנן בעינן גורע דהשתא, שהיה מתחילתו כשר ופסולו בתוספתו], ע"כ.

והנה מדקאמר התם בגמ' דלמאן דאמר לולב אין צריך אגד, אמרינן ד'האי לחודיה קאי, והאי לחודיה קאי', הרי מבואר דבלא אגד אין שייכות בין מין אחד לחבירו, ואם כן לכאורה הסברא נותנת שגם אין שום מעלה בנטילת כל הארבעה מינין בהדי הדדי, דאיזה ענין יש לקיים את כל המצוה בבת אחת.

ויעוין בדברי התוס' שם שכתבו, וזה לשונם – פירש בהלכות גדולות בהלכות לולב, יש לו אין מעכבין, דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי לא נפיק, אלא אי מגבה חד חד לחודיה שפיר דמי, דקיימא לן לולב אין צריך אגודה, עכ"ל. ומבואר מדברי התוס' דלשיטת הבה"ג ליכא שום מעליותא בלקיחתן כולן כאחת

אמנם לדעת רבנו תם המובאת לעיל בתחילת הדברים, הרי אינו יוצא אלא אם כן נוטל כל הארבעה מינין בהדי הדדי, אף דאין צריך אגד, ובתוס' שם הביאו דברי רבנו תם שכתב על שיטת הבה"ג דאי מגבה כל חד וחד לחודיה שפיר דמי, דדבר תימה הוא לומר כן, דכיון דכולו מצוה אחת, היאך יועילו בזה אחר זה, ע"ש. וצריך לומר דאף על גב דבאמת בלא אגד אמרינן ד'האי לחודיה קאי', והאי לחודיה קאי', וכמבואר בגמ' בסנהדרין ה"ל, מכל מקום צריך שתהא כל המצוה נעשית בשעה אחת, ויש גם עיכוב בזה, אף דבאמת אין צירוף בהלקיחה, או דנימא דרבנו תם סבירא ליה דבאמת יש ענין של 'צירוף'.

בדין הלל בשעת נטילת לולב

בהדדי, משמע דתרווייהו חד דינא להו לענין זה, דכי היכי דהפסח טעון הלל בעשייתו, וכדתנן התם במתניתין, הכי נמי לולב טעון הלל בנטילתו, וכן הוא מבואר מפירוש רש"י שם - דכיון דדבר מצוה הוא, טעון הלל, עכ"ל. והיינו דשחיטת פסח ונטילת לולב תרווייהו 'דבר מצוה' ביניהו, ועל כן הרי הן טעונין הלל.

ולפי זה נמצא דההלל הנאמר בחג הסוכות תרי דיני איתנהו ביה, חדא דין הלל של קריאה, דהיום טוב של סוכות מחייב קריאת הלל, וכמו בשאר י"ח הימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ותו איכא בזה דין נוסף של הלל משום נטילת הלולב, דכי היכי דשחיטת פסחים טעונה הלל, הכי נמי נטילת לולב טעונה הלל, והלל זה יסודו הוא דין אמירת שירה, וכמו בשחיטת פסחים. (ועצם הדבר דבהלל הנאמר בחג הסוכות איכא דין נוסף שצריך לאומרו משום נטילת הלולב, מלבד הא דימי החג הוו מ"ח הימים שגומרין בהן את ההלל, כן הוא מבואר בקונטרס חדושי אא"ז זצ"ל על מסכת סוכה על פי דברי הרמב"ן בסה"מ שורש א', אלא שהוספנו לבאר דהדין הנוסף אינו דין של 'קריאה' כמו בשאר הימים שגומרין בהן את ההלל, אלא שהוא דין 'אמירת שירה', וכמו שנתבאר).

ונראה דאיכא בזה נפקא מינה לדינא, דאי לא הוי דין קריאת ההלל בסוכות אלא מצד היום טוב של סוכות, וכמו בשאר הימים הקבועים, שהוא דין הלל של קריאה, היה הדין נותן שיהא כל ההלל כולו מעכב, דמקצת הלל לאו הלל הוא, אמנם להאמור דאיכא בזה נמי דין הלל בתורת 'אומר שירה', נמצא דאיכא קיום של הלל גם במקצת הלל, דהא בהלל הנאמר בתורת 'אמירת שירה' ליכא דינא שנצטרך לגומרו כולו דוקא, וכדאשכחן בהלל שהיו אומרים בשעת שחיטת הפסח שלא היו גומרין אותו, והיינו משום דיסודו הוא דין 'אמירת שירה', ולא דין 'קריאת הלל', וכדאסברה אא"ז זצ"ל שם, וזהו חידוש לדינא, דהאומר בשעת נטילת הלולב אפילו 'מקצת הלל' יש לו איזה קיום של 'הלל'.

והנה בילדותי שאלתי את אאמו"ר הגאון זצ"ל בהא דפריך הגמ' בערכין דף י' ע"א מאי שנא בחג דאמרינן הלל כל יומא, ומשני דכל ימי החג חלוקין בקרבנותיהן, אשר נראה מזה דלולי הך טעמא ד'חלוקין בקרבנותיהן' לא היו אומרים הלל בכל יום מימי החג, הא לכאורה בלאו הך טעמא נמי צריך לאומרו בכל יום, משום ד'אפשר ישראל נוטלין את לולביהן ואין אומרים שירה'. והשיב לי, דכיון דלולב אינו ניטל במדינה אלא יום אחד, אם כן אכתי צריכינן לטעמא ד'חלוקין בקרבנותיהן' במדינה. אלא דבאמת יש מקום לדון דלאחר שתיקנו רבנן נטילת לולב במדינה בכל ימי החג, שוב לא צריכינן לטעמא ד'חלוקין בקרבנותיהן', דבלאו הכי צריך לומר הלל בכל יום מימי החג מצד נטילת הלולב. אמנם להמבואר דתרי דיני הלל ביניהו, הרי יש לומר בפשיטות דהגמ' מיירי בההלל שהוא מצד ה'יום טוב' של חג סוכות, ולזה הוא דהוצרכה לטעמא ד'חלוקין בקרבנותיהן'.

בתוספתא מנחת פ"ו ה"ו איתא, הלל ושבח ותפלה מעכבות זו את זו. ופירש ה'מנחת בכורים' שם, ד'הלל' היינו סדר כל ההלל, שאם אינו יודע מקצת לא יאמר כלל, ע"כ.

והנה בפסחים דף קי"ז ע"ב אמרינן, והלל זה מי אמרו, נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. ויעוין בפירוש תלמידי רבנו יונה על הרי"ף ריש פרק ב' דברכות (דף ז' ע"ב מדפי הרי"ף) שכתבו בשם רבנו תם, שעיקר ההלל נתקן על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור, שבשעה שהיה לכל ישראל צרה, והיה הקדוש ברוך הוא עושה עמהם נס, היו עושים יום טוב, והיו אומרים הלל, והיו חייבין לברך על קריאתו, אף על פי שלא היו גומרים אותו, ע"ש.

ובחדושי מרן רי"ז הלוי פ"ג מחנוכה ה"ו נתקשה בזה, דמאי שנא הלל זה משאר הלל דפשיטא שאין מברכין רק על הלל שלם, וכדנתיא בהדיא בתוספתא הנ"ל דהלל מעכב זה את זה, והיינו דבעינן דוקא הלל שלם, ולא חצי הלל, ומאי שנא הלל זה דסגי גם במקצת לברך עליו. וכתב לבאר שיטת ר"ת בזה על פי יסוד דבריו שם דתרי דיני הלל איכא, דיש הלל שדינו שאומרים אותו בתורת אומר שירה, ויש הלל שדינו הוא דין קריאה, וכמבואר בדברי רב האי גאון שהובאו בר"ן בפסחים (דף כ"ו ע"ב מדפי הרי"ף), דאין מברכין על הלל שבילי פסחים 'לגמור את ההלל', שאין אנו קוראין אותו בתורת 'קורין' אלא בתורת 'אומר שירה', ע"ש. והיינו דיש הלל שדינו שאומרים אותו בתורת אומר שירה, כמו הלל של לילי פסחים, דהפסח טעון הלל באכילתו, ודינו שנאמר בתורת 'שירה' ולא בתורת 'קורין', ועוד איכא דין מסוים של קריאת הלל שהוא מצוה מדברי סופרים בי"ח ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ודינו הוא דין 'קריאה' ולא דין 'אמירת שירה'. דלפי זה יש לומר דהא דנתיא בתוספתא דהלל מעכב זה את זה, מיירי דוקא בהלל של קריאה, דבזה הוא דאמרינן דכל ההלל כולו מעכב, ומקצת הלל לאו הלל הוא, אבל ההלל שכל ישראל אומרים אותו על גאולתו, יסודו הוא דין אמירת שירה על הנס, ובזה ליכא דינא דניבעי דוקא כל ההלל ביחד, ושפיר סבירא ליה לרבנו תם שיכולים לאומרו ולברך עליו אף על פי שלא היו גומרין אותו.

והוסיף אא"ז זצ"ל שם, דאשכחן כהאי גוונא בהלל שהיו אומרים בשעת שחיטת הפסח, דתנן בפסחים דף ס"ד ע"א רבי יהודה אומר, מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה', מפני שעמה מועטין, הרי דבהלל שאומרים אותו בתורת שירה - כמו בשחיטת פסחים - גם מקצת הלל ככל הלל, והכי נמי בהלל שכל ישראל אומרין אותו על גאולתו דכוותה, כיון דיסודו הוא דין 'אמירת שירה', ולא דין 'קריאת הלל', ליכא דינא שנצטרך לגומרו כולו דוקא, כמו בהלל של יחיד בימים הקבועים.

והנה בפסחים דף צ"ה ע"ב פריך אהא דתנן התם דפסח טעון הלל בעשייתו, מאי טעמא. ומשני, אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן, ונוטלין את לולביהן, ואין אומרים הלל. ומדכילה הגמ' 'שוחטין את פסחיהן' ו'נוטלין את לולביהן'.

נענועין בהלל

שלש פעמים, וכן בעליה וירידה. והיכן מוליך ומביא, בשעת קריאת ההלל, ב'הודו לה' כי טוב' תחלה וסוף, וב'אנא ה' הושיעה נא', עכ"ל. וידועים דברי אא"ז הגרי"ז זצ"ל בזה, דמדברי הרמב"ם אלו מבואר דהנענועים בשעת קריאת ההלל הוו מכלל מצות נטילת הלולב, וזהו שכתב דאף על גב דמשהגביהו יצא, מכל מקום מצוה כהלכתה שיוליך ויביא בשעת קריאת ההלל.

והנה ברמב"ם פ"ז מלולב ה"ט כתב, וזה לשונו - משיגביה ארבעה מינין אלו, בין שהגביהו כאחת, בין בזה אחר זה, בין בימין בין בשמאל, יצא. והוא שיגביהו דרך גדילתו, אבל שלא דרך גדילתו לא יצא. ומצוה כהלכתה שיגביהו אגודה של שלשה מינין בימין, ואתרוג בשמאל, ויוליך ויביא ויעלה ויוריד וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח. כיצד, מוליך ומנענע ראש הלולב

ולפי מה שנתבאר דבנטילת לולב איכא דין מסוים של הלל בתורת 'אומר שירה' היה מקום לומר עוד בזה, דהא דתקנו לנענע בהלל, היינו בהלל זה הנאמר בתורת 'אמירת שירה', שהרי זה ההלל שנאמר במסוים על נטילת הלולב, וכמו שנתבאר, ולפי זה היה נמצא דלענין קיום דין הנענועין שבשעת קריאת ההלל, אין צריך לקרוא את כל ההלל, אלא סגי במקצת הלל.

עוד בענין הנ"ל

לנענע, הרי דאותם הנענועים דמתניתין - היינו ב'הודו לה' כי טוב' תחילה וסוף, וב'אנא ה' הושיעה נא' - הן הן הנענועים שעליהן נאמר הדין שיעור דלולב דצריך שיהא בו כדי לנענע אותן, ועל כרחך דהוּו מכלל מצות נטילת הלולב, אלא דמכל מקום סבירא להו להתוס' דלענין חיוב חינוך קטן אין צריך שיהא יודע לקרות הלל ולנענע בשעת קריאתו, אלא סגי בזה שיוודע לנענע בתחילת הברכה, דגם בנענועים אלו מתקיים דין הנענועים האמור בלולב, שהוא גמר מצות נטילתו [כלשון התוס' לקמן דף ל"ט ע"א ד"ה עובר].

אכן מסתימת דברי הרמב"ם שהביא דין הנענועים בשעת קריאת ההלל, ולא כתב שיש עוד דין של נענוע בשעת הברכה, משמע דרק בנענועים דהלל איכא קיום דין של נענועים, ואם כן הדין נותן, וכן בוכרונ' מכבר, דלדידיה הא דקתני דשיעור חיוב חינוך קטן במצות לולב הוא מ'שיוודע לנענע', היינו משעה שיוודע לקרות הלל ולנענע בשעת קריאתו, דהא נענועים אחרים ליכא, ויש לדחות, וצ"ע.

אולם בפסקי הרא"ש כאן כתב בתחילה ככל דברי התוס', אמנם אחר כך כתב בשם הראב"ה, דעיקר הנענוע הוא בשעת הברכה, אבל נענוע דמתניתין מפרש בירושלמי למה מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור, והדר קאמר - רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך, וכן משמע כד מברך ממטי ליה, אבל בנענוע ראשון שהזכיר לא ממטי ליה, אלא בנענוע בעלמא קא עביד, ע"ש. וצ"ע בדברי הראב"ה בזה, דהא לכאורה מפורש בגמ' כאן דהנענועים שבשעת קריאת ההלל הן הנענועים שעליהן נאמר הדין שיעור דלולב דצריך שיהא בו כדי לנענע אותן, ואם כן על כרחך דנענועים אלו הוּו מכלל מצות נטילת הלולב, וכמו שנתבאר, וצ"ע.

לעיל הובא דברי אא"ז הגרי"ז זצ"ל דמדברי הרמב"ם מבואר דהנענועין שבשעת ההלל הוּו מכלל מצות נטילת הלולב, ע"כ. והנה בגמ' בסוכה שם פריך אהא דתנן והיכן היו מנענעין, ב'הודו לה' כי טוב' תחילה וסוף, וב'אנא ה' הושיעה נא', נענוע מאן דכר שמייה. ומשני, התם קאי, 'כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר' (לעיל דף כ"ט ע"ב), וקאמר 'היכן מנענעין'.

ועיין בתוס' שם (ד"ה בהודו) שכתבו, דבשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחילת נטילה, אלא מדאמרינן בפירקין (דף מ"ב ע"א) 'קטן היודע לנענע חייב בלולב', משמע דמנענע בתחילת הברכה, אף על פי שאינו יודע לקרות הלל. ועוד, מדתניא במסכת ברכות בסוף תפילת השחר (דף ל' ע"א) 'הקדים לצאת לדרך, מביאין לו שופר ותוקע, לולב ומנענע, מגילה וקורא בה', משמע דמנענע בלא הלל, עכ"ל. והיינו דמתחילה סברו התוס' דליכא כלל דין 'נענוע' בשעת הברכה, אלא רק בשעת קריאת ההלל, וכדתנן במתניתין דהיכן היו מנענעין ב'הודו לה' כי טוב' תחילה וסוף, וב'אנא ה' הושיעה נא', ואחר כך חידשו התוס' דאיכא נמי דין נענוע בשעת הברכה.

ולפי מסקנת התוס' דאיכא נמי דין נענוע בשעת הברכה, צריך לומר דהא דקתני - והיכן היו מנענעין, ב'הודו לה' כי טוב' תחילה וסוף, וב'אנא ה' הושיעה נא', היינו דגם בשעת קריאת ההלל היו מנענעין (ועיין בהגה"מ פ"ז מלולב ה"י שבאמת תמה לפי זה אמתניתין דקתני 'היכן מנענע' אמאי לא קאמר נמי אחר נטילתו. ועיין מש"כ ה'ערוך לגר' בדברי הריטב"א והר"ן בזה). אמנם על כל פנים, גם למסקנת התוס', על כרחך צריך לומר דהנענועים שבשעת קריאת ההלל הוּו נמי מכלל מצות נטילת הלולב, דהא אמרינן הכא בגמ' דתנא דמתניתין קאי אהא דתנן בריש פירקין דאיכא דין שיעור בלולב שיהא בו כדי

מי שאין לו אתרוג בשעה שהקהל אומרין את ההלל

וטענו דבאמת לפי מה שנתבאר לעיל דאיכא דין הלל שהוא משום נטילת הלולב, וכמבואר בגמ' בפסחים שם ד'אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן, ונוטלין את לולביהן, ואין אומרים הלל', אם כן בלאו הכי צריך שיהיה ההלל אחר כך בשעת נטילת הלולב, כדי לקיים הדין הנוסף של הלל שהוא מדין אמירת שירה על הלולב, מיהו אי משום הא הרי יכול לומר את ההלל עם הקהל, ולקיים בזה את הדין קריאת הלל שהוא מצד ה'יום טוב' של חג הסוכות, ואחר כך בשעת נטילת הלולב יחזור ויאמר הלל, כדי לקיים את הדין הלל שהוא מלתא דנטילת לולב (ולזה גם סגי באמירת מקצת הלל, וכמו שנתבאר). אמנם כדי לקיים הדין של נענועין בשעת קריאת ההלל, צריך הוא להמתין ולאומרו אחר כך בשעת נטילת הלולב, דתקנת הנענועים היתה בשעת קריאת ההלל שחיובו מצד היום, וכמו שנתבאר.

והנה ב'לקט יושר' הלכות לולב כתב בשם רבו התרומת הדשן, דמי שאין לו אתרוג, אף על פי כן יאמר הלל עם הקהל, ויברך אחר כך על האתרוג, ואל יאמר הלל יחידי עם האתרוג, עכ"ל.

והנראה מבואר מזה, דהתרומת הדשן אזיל בשיטת הראב"ה דעיקר הנענוע הוא בשעת ברכה, והנענוע שבשעת קריאת ההלל אינו אלא כדי לנענע כחו של קטיגור, ומשום הכי סבירא ליה דאמירת ההלל עם הקהל עדיפא טפי מאמירתו יחידי עם האתרוג, אמנם לפי מה שנתבאר בדברי הרמב"ם דרק בנענועים דהלל איכא קיום דין של נענועים, אם כן לכאורה הדין נותן דמי שאין לו אתרוג, לא יאמר הלל עם הקהל, אלא יאמרנו אחר כך בשעת נטילת הלולב, שהרי באמירתו עם הקהל בלא אתרוג מפסיד קיום הדין דנענועים שתיקנו בשעת קריאת ההלל.

בענין הפטור מן הדבר ועושהו

הוא נקרא 'הדיוט'. ויעוין במגן אברהם סימן ל"ב סק"ח שכתב דבאמת צריך להתיישב בדין זה [ד'כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט'], דמצינו הרבה חומרות שמחמירין על עצמנו ולא אמרינן דנקרא 'הדיוט'.

ושמעתי מאמרו"ר הגאון זצ"ל, דהא דאמרינן בעלמא ד'המחמיר תבא עליו ברכה', היינו דוקא באופן שיש בעשייתו קיום מצוה, דבכהאי גוונא אמרינן שאם מחמיר על עצמו ומקיים המצוה, אף על פי שאינו מחויב בה מן הדין, תבא עליו ברכה, אבל במצוה שאין הפטור ממנה מקיים שום מצוה, בזה אמרינן שאם מחמיר ועושה אותה, אינו אלא 'הדיוט'. [והראו ב'שנות אליהו' ברכות פ"א מ"ג שכתב כן]. ולפי זה אתי שפיר היטב הא דאמרינן הכא שאם המצטער אינו יוצא מן הסוכה, אינו מקבל שכר, אלא הדיוט הוא, והיינו דכיון

כתב הרמב"ם בפ"ו מסוכה ה"ו, אוכלין ושותין וישנין בסוכה כל שבעה בין ביום בין בלילה, ואסור לאכול סעודה חוץ לסוכה כל שבעה, אלא אם כן אכל אכילת עראי כביצה או פחות או יותר מעט וכו', ומותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח, עכ"ל. ויעוין בהגהות מיימוניות לעיל הלכה ב' שכתב בדינא דהמצטער פטור מן הסוכה, וזה לשונו - כתב ר' שמחה, סבורני כל מצטער שפטור מן הסוכה ואינו יוצא, אינו מקבל שכר, אלא הדיוט הוא, כדאיתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ט) שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, עכ"ל. וכבר הקשו, דהא בכמה דוכתי מצינו שהמחמיר הרי זה משובח ותבא עליו ברכה, ומאי שנא הכא דאמרינן דכיון דפטור מן הדבר, אם עושהו הרי

דמזטער האט, ואין כאן 'תשבו כעין תדורו', ליכא בזה שום קיום מצוה, ועל כן אם מחמיר ויושב בסוכה אינו אלא 'הדיוט'.

ואשר לפי זה צריך לי עיון טובא בדברי 'חיי אדם' הלכות סוכה כלל קמ"ז סימן ט' שכתב לגבי הדין דהיה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד [היינו שנכנס לביתו], ופסקו הגשמים, דאין מטריחין אותו לעלות עד שיעלה עמוד השחר [כדתניא סוכה דף כ"ט ע"א], דאם רוצה להחמיר ולעלות לסוכה קודם עלות השחר נקרא הדיוט, ואסור לברך 'לישב בסוכה', ע"ש. דלהאמור היה נראה פשוט דיש לחלק דשאני התם גבי 'מצטער' דכיון דלא הויה דירתו בסוכה

בענין שמחת בית השואבה

כלל, אלא שמחת החג היא, והא דנקראת 'בית השואבה' אינו על שם שאיבת המים לניסוך, אלא על שם שהיו שואבין משם רוח הקודש.

והנה מריהט דברי הירושלמי היה נראה דשאיבת רוח הקודש היתה מכח השמחה היתירה שהיתה במקדש בחג הסוכות, אמנם יעוין בפירוש הרמב"ן על התורה פרשת ויצא על הפסוק 'והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים והאבן גדולה על פי הבאר'. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה', שהביא דברי רבותינו בבראשית רבה פ"ע סימן ח', שכל הענין המסופר שם הוא להודיע את יעקב אבינו שיצליח בדרך הזה ויצא ממנו זרע וזכה לרמוז הזה, כי ה'באר' ירמוז לבית המקדש. ושלשה עדרי צאן' עולי שלשה רגלים. 'כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים' שמשם היו שואבין רוח הקדש, או שירמוז 'כי מציון תצא תורה' - שנמשלה למים - 'ודבר ה' מירושלם'. ונאספו שמה כל העדרים' באים מלבא חמת עד נחל מצרים. וגללו את האבן והשקו', שמשם היו שואבין רוח הקודש. 'והשיבו את האבן' מונח לרגל הבא, עכ"ל.

ומבואר מדברי חז"ל אלו, דהא דהיו שואבים משם רוח הקודש, לא היה זה מכח השמחה שהיתה שרירה שם בחג הסוכות, שהרי לא נזכר שם ענין השמחה שהיתה במקדש בחג הסוכות כלל, וגם מבואר שם להדיא דענין זה הוא בכל שלשת הרגלים, ולא רק בחג הסוכות, אלא ד'בית המקדש' עצמו הוא 'באר' ששואבין ממנו רוח הקודש, והזמן שאפשר לשאוב משם רוח הקודש הוא בשלשת הרגלים, שהוא זמן 'אסיפה' (כדאיתא בגמ' חגיגה דף כ"ו ע"א וברש"י פסחים דף ע"ו ע"ב), ואסיפת ישראל יש בה כח לגלול את האבן, ובסוף הרגל שב האבן על פי הבאר, ומונח שם עד הרגל הבא. (ורצו להוסיף עוד, דבהא דכתיב 'ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר' נרמז שלפעמים יש אדם גדול שיכול לגלול את האבן בכח עצמו, ואינו צריך לכה אסיפת ישראל לזה, ועל דרך מה שאמרו בגמ' תענית דף ט' ע"א גבי משה רבנו, דכיון דאליהם זכותו כרבים דמי).

והנה בתוך דברי הרמב"ן שם כתב - "או שירמוז 'כי מציון תצא תורה', שנמשלה למים, 'ודבר ה' מירושלם', עכ"ל. ומריהט דברי הרמב"ן נראה שהרמז על תורה הוא על דרך הרמז על רוח הקודש, ולפי זה הויה רמז הכתוב כך - 'כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים', שמשם היו שואבין תורה, והיינו דבשלשת הרגלים היו שואבין מבית המקדש השפעה של תורה, וזה כמו שהאריך הגר"א בכמה דוכתי שבית המקדש הוא מקום ההשפעה של תורה, ואין תורה בלא בית המקדש, וכדכתיב 'מלכה ושריה בגוים אין תורה' (איכה א'), עיין בפירושו בסוף מסכת אבות, ובביאורו לשיר השירים ו' על הפסוק יפה את רעיתי כתרצה נאווה כירושלם וגו'. וזהו ביאור דברי הרמב"ן כאן, דבית המקדש הוא מקום השפעת התורה, ומשם משקים את העדרים בתורה, אלא שבדברי הרמב"ן מבואר עוד, דהשפעה זו של תורה היתה בשעה ש'נאספו שמה כל העדרים', והיינו בשלשת הרגלים, ובסוף הרגל 'השיבו את האבן' מונח לרגל הבא.

והראו שענין זה מבואר גם ב'נפש החיים' שער ב' סוף פ"ז בהג"ה, על הכתוב 'הלך וקראת באזני ירושלם' וגו' (ירמיה ב'), וזה לשונו - כינה הכתוב כלל ישראל בשם 'ירושלם', כי היא היתה כנסית כלל ישראל, בעלותם ליראות פני האדון ה' ברגל, ושם קבלו כלל ישראל שפע תורה קדושה ויראה, כל אחד לפי שורש אחיזת נשמתו מכנסת ישראל כו', ע"ש.

בסוכה דף נ' ע"א תנו, החליל חמשה וששה, זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב. ופרש"י, 'זהו חליל' שהיו מחללין לרבות שמחה לבית השואבה דמפרש במתניתין [לקמן דף נ"א ע"א]. 'בית השואבה', כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים, כדמפרש 'ושאבתם מים בששון'. ובגמ' ע"ב איתא דשיר של שואבה דברי הכל שמחה יתירה היא ואינה דוחה את השבת. ופרש"י שם, דאינה מן התורה, אלא לחבב את המצות, ולא דחי שבת. והנה מכל דברי רש"י בזה מבואר דסבירא ליה דכל עצמה של שמחת בית השואבה אינה אלא בשביל ניסוך המים, וכן נראה מהא דאיתמר בגמ', רב יהודה ורב עינא, חד תני 'שואבה', חד תני 'חשובה'. מאן דתני 'שואבה' לא משתבש, ומאן דתני 'חשובה' לא משתבש. מאן דתני 'שואבה' לא משתבש, דכתיב 'ושאבתם מים בששון', ומאן דתני 'חשובה' לא משתבש, דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית. ופרש"י, דאמרן לעיל [דף מ"ט ע"א] שיתין גברא מששת ימי בראשית לקבל הנסכים, עכ"ל. אולם ברמב"ם פ"ח מלולב ה"ב כתב, וזה לשונו - אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים'. וכיצד היו עושין, ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה, ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון, וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד, מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה. והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה, ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלותים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לבגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שיר ותושבחות, ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע, עכ"ל. וכבר עמד בזה אא"ז צ"ל בסוף הקונטרס על מסכת סוכה, דבכל אריכות לשון הרמב"ם בזה לא נזכר כלל ענין 'ניסוך המים', אשר מבואר מזה להדיא דסבירא ליה להרמב"ם דכל עיקרה של שמחת בית השואבה הוא משום שמחת החג, ולא משום ניסוך המים, וזהו שהקדים דאף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, מכל מקום בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה.

ובתוס' בסוכה שם (ד"ה חד תני שואבה) כתבו, דבירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה, דכתיב ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה', ומייתי עובדא דיונה בן אמיתי שהיה מעולי רגלים, ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה, עכ"ל. וזה לשון הירושלמי סוכה פ"ה ה"א. אמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמה 'בית השואבה', שמשם שואבים רוח הקודש, על שם 'ושאבתם מים בששון' ממעיני הישועה'. אמר רבי יונה, יונה יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש, ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח, מאי טעמא 'ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלקים', ע"כ. והיינו דהירושלמי מפרש דהא דנקרא שמה 'בית השואבה' לא הויה על שם שאיבת המים לניסוך, אלא על שם שהיו שואבין רוח הקודש מכח השמחה שהיתה שם. ויש לבאר זה על פי מה שנתבאר בדברי הרמב"ם דשמחת בית השואבה אינה מלתא ד'ניסוך המים'

שיעורים בדיני הסוכה ארבע מינים וחווה"מ

מהמרא דאתרא הגאון הגדול ר' שריאל רוזנברג שליט"א

נמסר בבהיכנ"ס המרכזי "בית אריה" רמת דוד
 נכתב י"ז תמוז ה'תשנ"ב

עשיית הסוכה

♦ איתא דמצוות צריכות כוונה עכ"פ בדאורייתא.

ובב"ח מבואר דבסוכה יש כוונה נוספת יותר משאר מצוות דצריכות כוונה, שיש לכוון "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" דהשיבה היא זכר ליציאת מצרים ולבניי שהיו מוקפים בענני הכבוד, וי"א שכוונה זו היא לעיכובא אבל הפמ"ג¹ פוסק דהוי רק לכתחילה כדי לקיים מצווה כתיקונה ולא מעכב [וכן משמע בביאור הלכה בציצית דלא מעכב].

♦ יש נידון למ"ד דמצוות צריכות כוונה האם כשלא כיון יעבור על איסור כגון בציצית כהולך בבגד ד' כנפות בלא ציצית, וכן בסוכה כאוכל חוץ לסוכה, הבה"ל דן בזה בהלכות ציצית² דיעבור על מצות עשה, והמנ"ח חולק על זה שלא שייך בזה איסור. יש קושיא על הבה"ל מהא דפסק דא"א לכוון למצוה במרחץ ובית הכסא ואם כן מי שלובש הציצית שם הרי בתחילת לבושו לא כיון, וצ"ע אי יהני מה שכיוון בתחילת הלבשה גם לגבי לאחר שפשט ולבש שנית, אם לגבי ברכה אין זה הפסק, אך כשמחליף הט"ק במרחץ אין ת"י זה.

וכעין זה יש לדון ע"פ השערה³ שכתב שלב"ח אין לברך על אכילה בעמידה שלפ"ז אם אוכל בעמידה הוי כאוכל חוץ לסוכה.

♦ איתא במתניי⁴ העושה סוכה תחת האילן כעושה תחת הבית, והיינו דוקא היכא דהאילן הוא צילתו מרובה מחמתו מעל הסכך שלא צריך לסכך יותר, אבל אי יהיה אילן שחמתו מרובה מצילתו תהיה הסוכה שתחתיו כשרה. **שיטת רש"י ותוס'** דאם הסוכה עומדת בכשרותה בלעדי צירוף האילן הסוכה כשרה. **שיטת הראב"ה** (שהביא השו"ע ב"י"א) דהאילן פוסל כנגדו את הסכך הכשר, דהיינו שצריך שישאר מספיק סכך כשר כנגד הרווח ועוד שבין הענפים, וא"כ גם בכה"ג שהסוכה צילתה מרובה והאילן חמתה מרובה הסוכה יכולה להיות פסולה אם נוריד את מה שכנגד הענפים.

♦ **הערוך לנר** למד בב"ח דאי איכא לבוד בין ענפי האילן, גם שחמתו מרובה מצילתו כיון שבין הענפים איכא לבוד יפסול הסוכה, והזכירו המ"ב⁵. וע"פ זה דנים שחבלי כביסה וסורגים שנמצאים מעל הסוכה יפסלו כשיש ביניהם פחות מג"ט כדין סכך פסול וא"א לישון תחתיו, גם שהם עצמם חמתו מרובה. ויש פיתרון להכניס סכך כשר ביניהם [ומשמע שאין בעיה של מעמיד]. וכבר העירו דאפשר דהב"ח דיבר רק בכה"ג שאם נצרף את כל הסכך פסול יהיה בו ד"ט וכהא דסוף ס"י תרל"ב, אבל לא מצרפים את האויר הלבד לסכך פסול, ולפ"ז בדרי"כ בחבלי כביסה וסורגים אין שאלה.

אך אין זה מוכרע ויתכן דכוונתו דע"י הלבד הוי ב' סככין ופסול וצ"ע. ולו"ד היה אפשר ללמוד בב"ח אחרת, דהא הב"ח קאי על הא דאמרו בגמרא חידוש שהמערב ענפי האילן בענפי הסכך ענפי האילן מתבטלים בביטול ברוב בסכך כשר והסוכה כשרה, ועל זה כתוב במרדכי החידוש שלא צריך לערבב הענפים הפסולים אלא מספיק שיניח הסכך הכשר על הסכך הפסול אע"פ שהפסול ניכר. וע"ז כתב הב"ח דדוקא אם אין לבוד שכל ענף בנפרד הוא לא חשוב אבל אם יש לבוד ביניהם לא יועיל להניח סכך כשר מעל גביו אלא צריך לערבב ממש סכך כשר בתוך הענפים הפסולים שלא יהיה לבוד.

ולמעשה יש להחמיר כהערו"ל שהביא המ"ב שיש כזה פסול.

דיני סכך

♦ **בדין גגון נפתח** בסוכה, צריך שבשעה ששם הסכך שהגגון יהיה פתוח, ואי סיכך בשעה שהיה פתוח ואחר"כ סגר לא נפסל שהרי נעשה בהכשר. והחידוש שכתבו בזה הפוסקים דגם שבתחילת החג היה סגור וא"כ לא היה לו שעת כושר של סכך סוכה מ"מ חשיב כסכך ואין בעיה של תעשה ולא מן העשוי.

♦ ויש להסתפק בגג **שהוא תחת הסכך** ואין טפח בין הסכך לגג דיתכן שבשעה שהגג סגור מתבטל מהסכך שם 'אוהל' ואפי' נפתח הגג אח"כ יהא פסול וצ"ע.

♦ סכך פסול דינו דפוסל בסוכה בד' טפחים ומן הצד בד' אמות ובפחות מד' אמות אמרינן דופן עקומה. **ובגגון שמתרומם** מעלה ונשאר עדין עובי אלכסונו מעל הסוכה יש למדוד לפי כמה שתופס עכשיו באויר ולא לפי גודלו המקורי, ובפנים מאירות רצה ללמוד (ויבואר לפי המג"א לקמן) שנמדוד לפי רחבו של הגגון, וחזר בו. וע"פ זה קורה שתהיה מוטה באלכסון ג"כ נמדוד לפי כמה שהיא תופסת עכשיו.

♦ **גגון שנפתח** לקידמת הסוכה ונשאר ממנו בולט בתוך הסוכה יש להבדיל בין המקרים: אם נשאר ד' טפחים א"א לשבת ולישון מתחתיו מדין סכך פסול. וגם אם נשאר ג"ט יש אומרים שאף שאינו פוסל הסוכה אבל אין ישנים תחתיו.

ונוסף יש שיטת המג"א⁶ שדופן הסוכה לא מחלקת את הסכך והוי כיותר מד"ט, [והוא מתאים בעצם עם ההו"א של הפנים מאירות], אבל החזו"א⁷ כתב שוודאי שהדופן תחלק את הסכך פסול ונמדוד רק מתחילת הסוכה, וצ"ע אי יודה המג"א בפחות מג' טפחים, שמדין לבוד נחשב שאין כלל סכך פסול בסוכה.

¹ או"ח קמ"ד סק"ב

² תרכ"ו סק"ז
³ תרל"ב א'

⁴ תרמ"ג ד
⁵ סוכה ט'

⁶ תרכ"ה א'
⁷ סי' ס' ד"ה יש אומרים

אם **יורד גשם** ביו"ט ושבת אין בעיה לסגור גגון על צירים מדין אוהל, ובגג זו מסתבר ג"כ שזה כצירים שעשוי לפתוח ולסגור ומותר לסגור בשבת.

• **כיסוי** ניילון או ברזנט אם אין טפח בינו לסכך, כגון שהוא מניחו על הסכך מותר. אבל אם יש לו מסגרת וגבוהה טפח מהסכך הוי אוהל ואסור. ואם יש לו במסגרת פח רחב טפח הוי אוהל, ומותר להוסיף עליו.

• **ניילון** הוא סכך פסול הגם שהוא שקוף ואינו מסתיר השמש מכיון שלמעשה הוא מסכך מהגשם, ולכן זה לא עצה בזמן שיוורד גשם לשים ניילון.

• בענין **נוי סוכה** כתב הרמ"א⁸ שנוהגים לתלות נוי סוכה שלא ירד יותר מד"ט מהסכך, שמא יתלה קישוט גדול שיש בו ד"ט סכך פסול, ואם הוא בתוך ד"ט הוא לא פוסל שהוי ליה נוי סוכה, אבל אי יהיה מרוחק באופן שיהיה חלל ד"ט יפסול הסוכה [וכשתולים שרשרת אם באמצע היא רחוקה ד"ט מהסכך יש בזה את הקפידא של הרמ"א].

• בדין **סוכה תחת הסוכה** דהתחתונה פסולה⁹ היינו בתנאי שתהיה עליונה כשרה דהיינו שגובהה י' טפחים ורחבה זע"ז וג' דפנות. ומצוי בסוכות במרפסות שבוטל סכך מעל הסוכה התחתונה, י"ט גובה יש אבל ג' דפנות וזע"ז בדרך כלל אין, אבל בכה"ג שיהיה יפסול הסוכה התחתונה, ובעיטור יש צד לומר דדפנות הסוכה התחתונה עולות למעלה ועי"ז יש דפנות בסוכה העליונה.

ואפי' שהצל העליון לא משפיע כגון שהוא גבוה מבואר בריטב"א דג"כ פוסל מה שתחתיו, כגון גבוה כ' אמה דאמרו בגמרא דאין אדם יושב בצל הסכך.

• **סוכה שלא עומדת ברוח** מצויה פסולה, וצריכים לראות שתהיה הסוכה חזקה שתעמוד ברוח, ואם עושים הסוכה מסדינים כתב השו"ע שיש חשש סוכה שלא עומדת ברוח מצויה, ולכן צריך שיעשו לבד ע"י חבלים שיהיה דופן גם אם יזוז הסדין. שיעור מחיצה המתנועעת ברוח פ"י החזו"א דהיינו שבשעה שמתנועעת היא פסולה, כגון שמתרוממת ג"ט מהקרקע. וי"א (אגרות משה) דאפי' אם אינה נפסלת כשמתנועעת היא ג"כ פסולה דלא הוי 'תשבוי' כעין תדורו, אך אם היא זזה בתוך ג"ט היא כשרה.

• **סכך כשר** צריך שיהיה גידולי קרקע וגם לא מקבל טומאה, ו**ברזל** פסול משום שאינו גידולי קרקע, ואם הוא כלי הוא פסול גם משום שהוא מקבל טומאה, וכן **פלסטיק** גם אם אינו מקבל טומאה הוא פסול כי הוא לא גידולי קרקע, ובעיקר מצוי השאלה למי שמחזיק הסכך עם חוטי פלסטיק שהוי ליה מעמיד הסכך בדבר

הפסול לסיכוך. וכן במסגרת הסוכה לחוששים למעמיד דמעמיד.

• **כלים מעץ** גם שהם גידולי קרקע הם פסולים מדין מקבל טומאה, וגם שברי כלים שכבר לא מקבלים טומאה פסול לסיכוך ויש מח' באחרונים מה הדין בכלי עץ שקיבל טומאה רק מדרבנן, כגון דף רחב שעורכים עליו הבצק שאין לו מסגרת מסביב והוא לא כלי קיבול ואינו מקבל טומאה מדאוריתא אבל מדרבנן מטמא כיון שעורכים עליו הבצק, אי נשבר כלי כזה נחלקו האחרונים. ולפ"ז מקל מטאטא לא יסככו בו, וודאי אם הוא של מגב מתכת כיון שהוא כלי עץ שמשמש עם כלי מתכות שמטמא מן התורה, אבל גם בשל מגב פלסטיק פסול.

• **שברי כלים** לגבי סכך כתב המ"ב שאפשר לסכך בכלי שנשבר שהי' מקבל טומאה מדרבנן, אבל צ"ע שלגבי מעמיד כתב שלא יעמיד גם בדבר שמקבל טומאה דרבנן שנשבר.

• **חבלים של פשתן** פסולים מדרבנן לסיכוך, לא מפני קבלת טומאה אלא מפני שאין צורתו עליהם שהם מעובדים ולא טבעיים, ויש נידון למה שלא יפסל מדין מקבל טומאה שהרי מקבל טומאה בנגעים ששם מטמא גם שתי וערב. ועכ"פ צריך שיהיה סיב טבעי ולא מעובד כלל, ולכן קנבוס וכדו' אף שהוא גידולי קרקע פסול לסיכוך.

• **מחצלת** אם עשויה לשכיבה או לישיבה כמו שהיה נהוג פעם היא מקבלת טומאת מדרס ופסולה לסיכוך מדאוריתא, ואפי' עשו המחצלת לסיכוך אי באותו מקום משתמשים בכזאת מחצלת לשכיבה פסולה מדרבנן משום מראית העין. וא"כ המזמינים מחו"ל גם שמזמין לסיכוך הרי שם יכול להיו שמשותמשים לשכיבה, ואולי כשהם באים למקום אחר יכשר. ומו"ח הגאון ר' ניסים קרליץ זצ"ל רצה שיהיה היכר במחצלת, שאם יש בליטות שנעשות כל מטר בקנים, שבמחצלת לישיבה שמים את כולם מצד אחד, והוא רצה שיעשו חלק מפה וחלק מפה שבזה מוכח שלא הוי לישיבה. העשוי לגדר וודאי שכשר.

• **סולם** שהשליבות תחובות בקרשים שבצד יש נידון אי הוי כלי קיבול, ויש שרצו לחלק אי הוי חור מפולש מעבר לעבר או לא. אבל סולם שרק מחברים השליבות לקרשים שבצד במסמרים, כמו שעושים פועלים בבניה סולמות עראים כאן וודאי אין בית קיבול (וזה חשיב משמשי אדם ולא מקבל טומאה), ומה ששם המסמר זה לא חשיב בית קיבול כמבואר בחזו"א שהמסמר עושה לעצמו הבית קיבול ולא הוי בית קיבול שעשית

לע"נ צבי הירש בן דוד ורבקה קנדר ז"ל
נפטר י"ט תשרי תש"מ

⁸ סוכה ט:

⁹ תרכ"ז ד'

בשביל להכניס המסמר. ומשקוף לא מקבל טומאה אפי' אם יש בו בית קיבול שאינו כלי.

• כלי שעשוי לשמש עם הקרקע אפי' יש בו בית קיבול אינו מקבל טומאה ולכן אפשר לחבר הסכך ע"י דיבל עץ.

• בדין **מעמיד** הסוכה בדבר המקבל טומאה פוסק המ"ב¹⁰ שלכתחילה יזהר לחשוש לשיטת הפוסקים שפוסל הסוכה, אבל בדיעבד הסוכה כשרה, ומפשטות לשון הפוסקים נראה שהחמירו רק במעמיד ולא במעמיד דמעמיד, אבל החזו"א¹¹ דייק מהרמב"ן שרק מעשה קרקע התירו ולא מעמיד דמעמיד, וכוונתו רק אי נחשוש לשיטות שמעמיד פסול, ולא שפסק שיש להחמיר במעמיד יותר מהמ"ב.

• הר"ן מביא את השאלה איך שמים את הסכך על קיר הבית הרי הלבנים לא ראויים לסיכוך, ומיישב משום שכל החשש הוא שמא יסכך במקבל טומאה, ופה הרי וודאי לא יסכך באבן, והביא שיש מחמירים גם באבן לשים בצד הקיר קרשים שיעמוד הסכך עליהם.

• **פרגולה** שמחברים קרשים דקים צפופים לצל לכל השנה, לכאורה הרי הוי ליה סכך כשר ואפי' שקבועים במסמרים כיון דהגשם יכול להכנס ה"ז ארעי וכשר, אבל הרשב"א כותב שיש בזה גזרת נסרים, שהרי חז"ל גזרו בנסר רחב ד"ט וה"ה גם בלוק של כמה קרשים שהם יחד ד"ט, אבל כתב שאין למחות ביד המקילים. ויש ראייה לרשב"א שמוכח בגמרא ששיך גזירת נסרים בעצי הדס והם הרי מאד דקים ובהכרח הכוונה במקרה שלקחו כמה וחיברו אותם יחד.

• בהא דאמרין דצריך שתהא צילתו מרובה מחמתו¹², מדרבנן צריך שיהיה הסכך ראוי להתקיים צילתו מרובה עד סוף החג, ולכן יש להיזהר במי ששם סכך שישים לב שלא לשים סכך כזה שעד סוף החג יצטמק ויהיה חמתו מרובה.

• יש להיזהר **בדופן עקומה** שהמחיצה תגיע עד הסכך פסול, ולא שתגמר לפני הסכך. וזה בעיה בסוכות (כעין הדירות ב'קריית משה') שאם רוצים שתחשב גם הדופן הרחוקה דופן מדין דופן עקומה ושם המעקה אינו מגיע עד הגג צריך להוסיף דופן שתגיע עד הסכך, ושלא יהיה הפסק יותר מג"ט, ויש נידון אם אפשר לצרף להלכה דדופן עקומה הלכה דחבוט רמי כשהסכך הפסול מעל הסכך הכשר או שמא אין אומרים ב' הלכות.

• **זלת** בסוכה נחשבת לדופן רק כשהיא סגורה אבל כשהיא נפתחת אינה דופן, ואע"פ שיש צורת הפתח זה

לא מועיל, ולכן יש להיזהר שיהיו ג' דפנות בלעדיו. אבל מה שהדלת נפתחת ונסגרת אין בעיה של תעשה ולא מן העשוי כיון שבשעת הסיכוך היה דופן, וגם אם ירצה להשתמש בה בתור דופן לא יהיה בעיה לפותחה בשבת מדין עושה מחיצה דלא גרע מגג עם צירים.

• הרמ"א¹³ הביא שיש מחמירים שימדדו צילתה מרובה מחמתה בכל זע"ז טפחים בנפרד, וא"כ מקום זע"ז שיהיה חמתה מרובה גם שכלפי כל הסוכה איכא צילתה מרובה יהיה המקום הזה פסול. אלא שצ"ע איך מודדים מקום זה דהיינו אם נחלק הסוכה לחלקים של זע"ז מהדופן, או שאם יש מקום זע"ז שחמתו מרובה הוא פסול.

• אוויר פוסל בג' טפחים¹⁴ ואם הסכך רחוק יותר מג"ט מהדופן נמצא שאין לו דופן. ומצוי מאד במי שעושה סוכה בגג וסומך על המעקה שיש מחיצה י' ולא סכך עד שם שהוא פסול.

• הא דאמרין **דאוויר פחות מג"ט אין ישנים תחתיו** (שם), היינו שאין ישנים תחת האויר כתבו הראשונים שהוא דווקא בכה"ג שיש בו כדי ראשו ורובו, או שיש משהו על פני כל הסוכה [לשון החזו"א "וצ"ע אי סגי ברובה או בז"ט"¹⁵].

ויש להיזהר בסוכות שמסככים בקנים שלא יהיה בין הקנים אוויר מתחילתו ועד סופו, שלא ישב תחת האויר הזה דאי מקצת ראשו תחת האויר לא יועיל לו רוב גופו, אבל יש שאמרו שהכשר ראשו ורובו **מהני רוב גם בראשו** [וכן לשון החזו"א רוב ראשו¹⁶]. אבל **בקנים הקנים** שהם מחוברים ויש ביניהם חוטים שעוברים ומחברים אותם זה מספיק, וכן הלייסטים שמחזיקים הקנים, וכן יכול לשים קנה לרוחב הסכך.

• סכך פסול פוסל בד' טפחים, וכתב המ"ב¹⁷ **שביותר מג"ט** גם שאינו פוסל הסוכה, לכתחילה יחשוש לשיטות הראשונים שלא לישן תחתיו, אבל החזו"א היקל בזה. אבל **פחות מג"ט** וודאי שלכו"ע יכול לישון תחתיו.

• אם יש **פינה חדה** בתוך הסוכה שאין בה זע"ז טפחים כתב הבה"ל שיש לחשוש לשיטת המג"א¹⁸ ולא לשבת שם, אבל כתב להקל לשים שם השולחן.

והיינו דווקא אם המעבר מהסוכה לפינה הוא פחות מז"ט, אבל אם הוא יותר מז"ט הרי יהא כשר דלא גרע מהרחיב סוכתו החוצה.

• בדין שלא ישב אדם בסוכה **ושולחנו בתוך הבית**¹⁹, וזה מצוי בסוכות במרפסות שחלקם מקורות, יש נידון

¹⁹ תרל"ד ד'

¹⁶ סי' קמד ה'

¹⁷ תרל"ב סק"ג

¹⁸ תרל"ד א'

¹³ תרל"א ב'

¹⁴ תרל"ב ב'

¹⁵ חזו"א או"ח קמד ה'

¹⁰ תרכ"ט כ"ב, תרל"ל נ"ט

¹¹ או"ח קמ"ג סק"ב

¹² סוכה כב., ועיי' שה"צ

תרכ"ט נ"ה

האם יספיק טפח מהשולחן שיהא בסוכה או שצריך רוב השולחן, וודאי שיש להיזהר שיהיה רוב השולחן בסוכה. ולכן אם הנשים יושבות על אותו שולחן בצד הבית יש להיזהר שיהיה רוב שולחן בסוכה. ואפי' כשיש קיר מהצד השני שהשולחן לא יכול להיכנס לפנים הבית, יש חשש שהוא עצמו יגרר לתוך השולחן. ויש לדון בזה לגבי **נשים האם יוכלו לברך על סוכה שהשולחן חציו בבית מכיון שהרי גם אם תימשך הרי פטורה, ובפשטות עדיף שלא תברך כה"ג.**

♦ **ב' שולחנות ועליהם מפה אחת** מכיון שהם כרגע לא נפרדים יש לומר שהם נחשבים כשולחן אחד ארוך.

♦ כתב הרמב"ן (במלחמות) שאם רוצה לאכול בלא שולחן וודאי שאין בזה בעיה וכל החשש כשאוכל על שולחן, והביאו המ"ב²⁰ וממילא תמוהה מה שכתב המ"ב²¹ שצריך שיהיה שולחן בשעת השינה, ומה שרוצים לומר שיש טעות סופר במ"ב שהמקור שם אינו מדויק, אבל ידוע ממי שראה שהחפץ חיים עצמו מאד הקפיד בדבר שלא להוציא השולחן בלילה, וא"א לומר שזה דין בסוכה שיהיה שולחן דהא אפשר לאכול גם בלא שולחן ושם אין בעיה שאין שולחן. כל דבר שהוא טפח על טפח יכול להחשב שולחן וגם כיסא יועיל [שהרי אין שיעור לגובה שולחן], אבל מיטה כששוכב בה לא יועיל מדין שולחן.

♦ צריך שהסכך יהיה **עשוי לצל**²², ועובדא הוי במי שסיכך וראה שיש צילתה מרובה אלא שהשכן אמר לו שכל מעשיו בסוכה נראים מביתו, והוסיף עוד סכך בשביל שלא יראה, ויש לדון בו אי כיון שאינו לסיכוך יהיה כסכך פסול או שמא אחרי הכל זה אחד מתשמישי סכך שיהיה לצל לגשם ולמראית עין, ואע"פ שבדיני אוהל יש חילוק בין מחיצה לצל דהוי אוהל למחיצה של צניעות שאינה אוהל. וה"ה בסיכך עוד סכך לנוי לא חשיב סכך פסול.

♦ ומכיון שיש ענין בכוונה של סיכוך, כתבו הפוסקים שיש להקפיד שישים הסכך גדול דקטן לא בר כוונה הוא, והחזו"א החמיר גם שלא לסמוך על חזקה דרבא על נער בר מצווה. ולא יועיל פה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מכיוון שיכול להיות ששמו לדבר אחר ולא לצל. ושמעתי שדן בזה החזו"א עם ר' חיים בשעתו במינסק.

♦ **סוכה ישנה** שעמדה משנה שעברה צריך לחדש בה דבר גם שנעשתה לצל, וחידוש דבר היינו או טפח על טפח או משהו על פני כולה²³. ומה שיוסיף סתם קנה מצד לצד לא יועיל שהרי שמו על סכך קיים, ואין קנה זה מסכך רק על הרווחים שבסכך הקיים ולא על פני

כולו. ובסוכות שיש קורות מסודרים (בלפונים) יכול להוסיף באמת ביניהם. אבל העצה הפשוטה לחדש טע"ט דהיינו להוציא ולהחזיר, ויש שדנו האם צריך להגביהה ב' הצדדים יחד או אפשר צד א' ואח"כ צד ב', ויש מעשה ששמעתי מהחזו"א שהגביהה בלפונים עם מטאטא קודם צד אחד ואח"כ צד שני, אבל אין למדים ממעשה ששמעתי שהי' שם צד אחד לבן ואחד ירוק שהיו הופכים לכבוד סוכות לצד השני מכל השנה ובכל זאת החזו"א הגביהה, ואם מגביהה ב' הצדדים נראה דסגי בהגבהה כל שהוא, כי סכך שביד אדם אינו סכך, אבל אם מגביהה צד אחד אפשר דצריך להגביהה ג"ט דווקא.

♦ הגהות מימוני²⁴ כותב שא"א לסכך הסכך לפני ששם הדפנות. ולא מבואר אי צריך שיהיו דפנות של הכשר סוכה או שיהיה איזשהו דפנות כדי שיחשב שמסכך מקום מסוים, דהא דין זה נלמד מאוהל ושם מספיק טפח וא"כ יועיל כאן שיהיה גם רק טפח אבל צריך שיהיה אותו טפח סמוך לסכך [בפחות מג"ט], ואם הוא רחוק מהסכך אין זה אהל, אא"כ יש במחיצות גובה י"ט דאז אמרינן גוד אסיק ואפי' אם הם רחוקים מהסכך מהני, ולפי זה גם יועיל רק ב' דפנות ולא ג'. ולמי שיש מסגרת בטון או פרגולה אז בדרך כלל יש לו טפח סמוך לסכך ולא יצטרך הדפנות.

♦ אסור לסכך **בסכך גזול**. וכתב הרמ"א²⁵ שלכן לא יקצוץ בעצמו הסכך מחצר הגוי אלא יתן לגוי לקצוץ שמא הקרקע גזולה מיהודי ואין ייאוש מועיל בקרקע דאין קרקע נגזלת ואם יקצוץ הגוי וייתן ליהודי יהיה שינוי רשות לאחר יאוש אצל היהודי ויועיל.

♦ בסכך יש **תקנת מריש**²⁶, דהיינו שגם אי גזל הקורה לא צריך להחזיר אותה עצמה הגם שהיא עדיין בעין ויכול לשלם את דמיה, וכתב המ"ב²⁷ שאפי' אם לא שילם עדין אם החליט לשלם ג"כ מהני, אך אם לא החליט לשלם לא מהני והסוכה פסולה. וה"ה גם בדופן אם היא מעכבת לסוכה.

והא דלא אמרינן חיסרון דתעשה ולא מן העשוי צ"ל דלא הוי חיסרון בעשי', אבל הבה"ל הסתפק בזה לגבי ציצית²⁸.

♦ קימא לן דאין קרקע נגזלת²⁹. ולכן מי שהוציא מרפסת בלי רשות השכנים, הגזל הוא רק בקרקע ואין פסול בסוכה, ולגבי סוכות ברה"ר ג"כ כיון שאין קרקע נגזלת הסוכה כשרה, אבל אסור לעשות כן וממילא יש שאלה האם מותר לברך על הסוכה.

²⁹ תרל"ז ב'

²⁶ תרל"ז ג'
²⁷ בה"ל ד"ה יצא
²⁸ סי' יא ס"ק ו

²³ סי' תרל"ו
²⁴ פי"ה מהלכות סוכה
²⁵ תרל"ז ג'

²⁰ שעה"צ סק"ז
²¹ תר"מ כ"ז
²² תרל"ה א

♦ **נוי סוכה** אסור להשתמש בו כל החג. ומחמירים שאין אנו בקיאים איך לעשות תנאי שיפסיק הקצאת הנוי (דהיינו בבין השמשות) וגם ביום השמיני הוא מוקצה, ובחול"ל גם ביום התשיעי, ולענין שבת ויו"ט הוא מוקצה מחמת מצווה ואסור להזיז אותו. אבל סדין שנמצא בדלת גם שעשוי לנוי אם הוא עשוי להזיז אין בו בעיה של מוקצה [דלא גרע מדלת שעשויה לפתוח ולסגור].

♦ וכשירידים גשמים מותר **להכניס הקישוטים** הביתה [בחוה"מ], שכיון שכך נהגו הוי כמו תנאי.

דינים שנוהגים בסוכה

♦ כתב המ"ב³⁰ מנהג העולם להחמיר כהראשונים שלא להכניס סירי בישול לסוכה אלא להכניס את האוכל בקערות הגשה. ואם יש לו סכך פסול שהוא דופן עקומה מותר להניח שם סירים מכיון שאינו מקום כשר ולא חשיב לסוכה.

♦ יש שהקפידו גם **לא ליטול ידיים** בתוך הסוכה כי המים נחשבים שופכים, אלא יטול בפתח הסוכה. ויש להיזהר בשבת וביו"ט שצריך שיהיה קידוש במקום סעודה שלא יהיה שינוי מקום בין קידוש לסעודה. וראיתי שנוהגים ליטול בפתח הסוכה שהמים בחוץ והוא בפנים. וגם בנטילה בבוקר ילך עד הפתח. אבל אם יש כיור בסוכה אין בעיה ליטול.

♦ סוכה קטנה זע"ז לא ידליק בה את הנר, ובשבת ויו"ט ידליק במקום שמאיר לתוך הסוכה, וכן בסוכה גדולה יכול לעשות כן אם יש חלון מהבית לסוכה. וכבר כתבו דבזמנינו שיש תאורה של חשמל צריך להקפיד שהנרות יהיו במקום האכילה, ולא שיאירו ממקום אחר, שרק בזה יש ענין של כבוד שבת.

♦ אמרו במשנה על ר"ג שאמר שיעלו לו מים לסוכה עיי"ש, ופסק הרמב"ם³¹ שמי שלא שותה אפי' מים מחוץ לסוכה הרי זה משובח. ואע"פ שאין חיוב לאכול בסוכה אלא סעודת קבע.

♦ **נוסע ממקום למקום** בוודאי יוכל להקל דין זה של שתית מים מדינא דהולכי דרכים, ורק כשהוא במקומו ה"ז משובח.

♦ **פת כביצה** חשיב עדיין אכילת עראי ויתר מכביצה הוי אכילת קבע, וגם שאוכלו בצורת עראי כגון בעמידה כתב הבה"ל שיש להחמיר.

♦ **פת הבאה בכיסנין** דן המ"ב³² מה שיעורו, וכתב שהמנהג לברך על יותר מכביצה לישב בסוכה.

♦ וכן אם ישבו בחבורה **לשתות יין** יצטרכו לשבת בסוכה אבל לא יברכו ליישב בסוכה. ולגבי לעשות **הבדלה** בבית אם אשתו לא יכולה לצאת לסוכה, כתוב בשבט הלוי שתעשה האשה הבדלה לבד בבית והבעל לבד בסוכה, או שיעשה לה הבדלה בבית וישתה רק מלא לוגמיו ולא רביעית, [ויש לידע שבכך נכנס לספק ברכה אחרונה].

♦ **תבשיל מחמשה מיני דגן**, כתב המג"א³³ שביותר מכביצה צריך לאוכלו בסוכה, אבל הרמ"א חולק שרק בקובע סעודה או בשיעור גדול או בחבורה צריך, אבל לא מספיק יותר מכביצה. וקוגל יש צד גדול שאין זה פת הבאה בכיסנין מפני שאין עליו צורת פת וכן לא יברך גם ביותר מכביצה.

♦ **הבן איש חי**³⁴ פסק שאין מברכים אלא על פת. וכך שמעתי שנהגו הספרדים לא לברך, גם לא על פת הבאה בכיסנין.

♦ **שינת עראי** אסורה חוץ לסוכה, ואפי' ראשו בין ברכיו אסור. ולגבי להעביר ישן מהסוכה יש שאמרו שיש צד להתיר.

♦ מדברי הרמ"א³⁵ יוצא חומרא שאשה תישן בסוכה אם זה שיד, שיהיה כדרך שדר כל השנה שתישן אשתו עמו. והביא כן כלימוד זכות על אלו שאינם ישנים בסוכה כיון שאין אשתו עמו, ולא קיי"ל כן וסוכה זע"ז כשרה גם שאין מקום לשני אנשים. ועל הבחורים שאינם יושנים בסוכה אין לימוד זכות זה. אבל אפשר ללמוד מדברי הרמ"א חומרא שיש ענין שהאשה תישן ג"כ בסוכה עם הבעל, ולא נהגו כן.

בשנה ראשונה אין היתר לישן בבית ולא בסוכה.

♦ **בשעת גשמים** יש מג"א שכותב שיש עדיפות לפרוס סדין ולאכול תחתיו, והיינו מכיון שיש מכשירים סוכה ששם תחת הסכך סכך פסול כיון שקדם הסכך הכשר, אבל לא ראיתי שנוהגים כן, אבל שמעתי על מי שאכל תחת השולחן שכיון שהוא פחות מ"ט אין בעיה לאכול תחתיו.

ויש בדין זה סתירה דהא י"א שפורס סדין מפני מים שנוטפים ואין בזה פסול כיון שהסוכה מסוככת כהלכתה³⁶, וכתב במ"ב³⁷ שמוטב לפרוס סדין בתוך ד' טפחים לסכך משיאכל חוץ לסוכה אבל לא יברך לישב בסוכה, ואילו לגבי ישיבה בסוכה כשיורד גשם אמרו דנכנס לביתו, ועוד דאינו צריך לחזור מיד כשהפסיקו³⁸, ויש שרצו לחלק שרק מתי שיורד גשם יש פטור אבל אחרי הגשם שהסכך רטוב ונוטף מים בזה אמרו שיש עצה לפרוס סדין.

³⁸ תרל"ט ה

³⁵ תרל"ט ב'

³⁶ תרכ"ט

³⁷ ס"ק נח

³³ סק"ו

³⁴ שנה ראשונה האזינו

הלכה ח'

³⁰ תרל"ט סק"ה

³¹ פ"ו ה"ו

³² תרל"ט ס"ק כ"ז

• נהוג עלמא לברך רק באכילה ולכן כתב המ"ב³⁹ שיקפיד לאכול כשנכנס לסוכה כדי שלא יכנס לספק לפי שיטות הראשונים שיש לברך על עצם הישיבה. ויש לדון לשיטת הרמב"ם שמברכים על עצם הכניסה לסוכה אי הוי הפסק לברך על הסוכה אחר המוציא כיון שהתחייב כבר כשנכנס, ורק אי נימא דמתחייב באכילה אפשר לומר דלא הוי הפסק דהא עכשיו נתחייב, ונחלקו בזה הראשונים ופסקינן כהרא"ש להקל דלא הוי הפסק.

• מי שאכל פת הבאה בכיסנין ולא יצא מהסוכה והגיע זמן הסעודה אינו צריך לברך שכבר בירך. ואם יצא וחזר ולא היה היסח הדעת גמור יש מח' והוי ספק.

• **היוצא למנחה** הדרך יחד עם התפילה נחשב להפסק, כמובא לגבי בדיקת חמץ.

• המ"ב מביא⁴⁰ בשם הח"י אדם **שהנכנס לשעה** לסוכה אבל יודע שלא יאכל במשך השעה ואחר כך יצא, שיברך. וה"ה גם אם נכנס לישון ויודע שלא יאכל. ולמעשה לא ראיתי שנוהגים כן, דאנו פוסקים כתוס' דאכילה פוטרת השינה.

• **קטן** שלא צריך לאימו חייב בסוכה⁴¹, והיינו כבן חמש או שש תלוי בהתפתחות הילד. וחייב כמו גדול וכן לגבי שינת עראי ואולי יותר חמור ממבוגר שיש שיטות שבלי אשתו הוא פטור.

לולב

• לולב אם **נחלק** העלה האמצעי של הלולב לדעת הרמ"א⁴² אם נחלק כולו ה"ז פסול, ומצוה מן המובחר שלא יהא נחלק אף במקצתו. לדעת המחבר הוא כשר, ורק בנחלקו כל או רוב עליו נפסל הלולב. אבל הח"י אדם והרע"א סוברים שלפי שיטת הר"ן נחלק משהו פסול כיון דבעינן הדר טפי בראשו של לולב, וכל פסולי הדר פוסלים במשהו. אך שאר האחרונים פירשו⁴³ הטעם שנחלק במקצת פסול כיון שעתידי להחלק כולו ע"י הנענועים, ועל פי זה כתב הט"ז שרק בנחלק כשיעור טפח פסול אבל בפחות מזה כשר לכונ"ע. ויש לעיין בדברי הט"ז דבשופר מצינו שבנסדק מקצתו דינן פוסלים משום שסופו להיסדק כולו מכח התקיעות⁴⁴, ולא נזכר שם שום שיעור כמה ייסדק כדי שיפסל ומשמע שאפי' נסדק כל שהוא פסול, ולכאורה יש ללמוד משופר שאם יכרוך חוט או משיכה או ידביק יכשר השופר שכבר אין סופו ליסדק, שה"ה יהיה בלולב שיכשר אם ידביק. אבל לח"א והרע"א יהא פסול אף

בכה"ג דברגע שנחלק מקצתו כבר נפסל בעצם. ובבה"ל⁴⁵ האריך לקיים דברי הט"ז.

• לדעת רבינו ירוחם פסול נחלק הוא משום דבעינן לקיחה תמה, והוא פסול חסר דנחלקה התימות הוי כמו שניטלה. ולתוס' הוא פסול בהדר. ונפ"מ לגבי שאר הימים שלרבינו ירוחם הוא וודאי כשר ולתוס' הוא תלוי במח"א⁴⁶ אם פסולי הדר פסולים ביום השני או לא. ואפשר שעכ"פ יש ספק ספיקא להכשיר ספק אם הוא פסול הדר וספק אם פסול הדר פוסל בשאר ימים. ועוד נפ"מ ע"פ הרע"א אם הנחלק לא יהא ניכר להדיא, שאם הוא פסול הדר יפסל רק בניכר להדיא, וכמו שכתב המב"י לענין חזוית, אבל אם הוא פסול חסר (ביום הראשון) יפסל אפי' אם אינו ניכר להדיא, ולפי"ז בשאר הימים באינו ניכר להדיא יהיה כשר לכונ"ע.

• **נקטם ראש הלולב** לדעת הרמ"א נקטם עלה העליון פסול, ולמחבר רק אם נקטמו רוב העלים העליונים.

• אם הלולב מחובר ע"י ה'קורא' נהגו אנשי ירושלים להחמיר דלא חשיב מחובר, אבל הפוסקים מתירים.

• כשקולפים את ה'קורא' מהלולב מצוי הרבה שנקטם ראש העלה האמצעי, וצריך בדיקה אם אין הקטימה ניכרת להדיא לכאורה הוא כשר דנקטם הוא פסול הדר⁴⁷.

• **נסדק** העלה האמצעי ונראה כהימנך הבה"ל מסתפק לומר דגם לדעת המחבר הוא פסול, אע"פ שהוא לא יהיה ברוב עליון [דלא כהלבושי שרד]. אמנם כפי שראינו אצל הגדולים שאם נסדק משהו לא חוששים להימנך, אלא רק כשנותרו שני חלקי העלים זה מזה ונראה כמזלג, ואם הם צמודים זה ענין של נחלק.

• **בפסול יבש** לדעת השו"ע הוא ברוב עליון⁴⁸, והרמ"א לא השיג, אך המ"ב⁴⁹ הביא שהראב"ד פוסל ביבש עלה האמצעי. ואפי' ביבש משהו חוששין לדעת הריטב"א שפסול (ביה"ל). לולב שיש בו למעלה קצת חום שנשרף מהשמש, החזו"א היקל שמראה חום אינו נחשב יבש. והגר"ז החמיר בזה.

• רגילים להקפיד **שהלולב יהא ישר** ולא מעוגל, אבל בגמרא מבואר דפסול 'עקום' הוא דווקא בכמגל, וכן הביא המ"ב⁵⁰.

• אם נכפפו העליון בראשם שקורין 'קנעפלי' (כפתור) המחבר מכשיר⁵¹, ויש מחמירין בזה⁵².

הדס

• בהדס יש להקפיד על **שילוש העליון**, והנה לא נזכר בשום מקום מהו השיעור, החזו"א אמר שאם יש חוט

⁵¹ סעי' ט'
⁵² מ"ב ס"ק מ"ב

⁴⁷ מ"ב ס"ק כ"ז
⁴⁸ ס"ה
⁴⁹ ס"ק כ"ב
⁵⁰ ס"ק ל"ג

⁴³ ע"י מ"ב ס"ק י"ט
⁴⁴ תקפ"ז ז' וע"י במ"ב כ"ח
⁴⁵ ס"ז ד"ה נסדק
⁴⁶ תרמ"ט במ"ב ס"ק ל"ה

³⁹ ס"ק מ"ו
⁴⁰ ס"ק מ"ח
⁴¹ תר"מ ב'
⁴² תרמ"ה ג'

אחד שבו נוגעים כל שלושת העלים הייז משולש ועייז אפשר לסמוך דהוי משולש, אבל ביותר מזה צריך לחשוש שאינו משולש.

• לפי הרמ"א⁵³ יש קולא כשיש ב' עלין וא' על גביהן [ואינו מצוי בהדסים שלנו] אך להמחבר אין קולא כזו.

• כשנשר עלה אחד מן הג' עלין לדעת הר"ן אין זה עבות, ולדעת הרא"ה והריטב"א נשאר בו דין עבות⁵⁴.

• עם נחתך עלה אחד אם רובו נשאר הוי ליה כלא נשר, ואם לא הרי זה כנשר דלעיל.

• לכתחילה מקפידין שיהיו עלי ההדס **ראשו בצד עיקרו** שלא יהא חלק מהקנה שאינו מחופה בעלין, וכדעת המור וקציעה⁵⁵.

• פסול הדס שאינו עבות הוא כל ז' ימים, ואינו כפסול הדר שנחלקו לגבי שאר ימים.

ערבה

• י"א דיש מצווה בערבה הגדלה בנחל ממש⁵⁶. ולא ראיתי שחוששים לזה.

• ערבה **שנקטם ראשה** נראה דהמחבר הכריע לפסול, ולא כמו בהדס שנראה שהכריע להכשיר ששם איכא סברא שהעלים מכסים את הקטימה. וכ"ה במי"ב⁵⁷. וגם שבהדס כן נהגו להקפיד בזה.

• יש אומרים שאם נשר ה'**לבלוב'** הערבה נחשבת קטומה, שבתחילת הגידול לכולם יש לבלוב, והיינו שאפי' ייפול בשעת הגידול יפסל. ולא ראיתי שמחמירים בזה לפסול אף בדיעבד. ובשאר הימים שיש מכשירים פסול הדר [ונקטם הא הוי ליה פסול הדר], יש מקום להקל יותר.

• דעת הט"ז דערבה **שנשר** ממנה עלה אחד בתוך שיעור הג' טפחים כשרה רק בדיעבד ולא לכתחילה. והיינו שאמרו⁵⁸ נשרו מקצת עליה כשרה דמשמע בדיעבד.

אתרוג

• יש מחלוקת אם **חסר משהו** פוסל באתרוג⁵⁹, הרמ"א מיקל בשעת הדחק והיינו גם לברך עליו⁶⁰. אך ביש לו אתרוג אחר בוודאי שאין להקל בזה. בספק חסר משהו יש להקל⁶¹.

• וכיון דלא הוי פסול הדר אלא פסול של לקיחה תמה אם כן פסול חסר הוא אפי' **באינו ניכר** להדיא וכנ"ל בדברי רע"א לגבי לולב.

• לדעת הר"ן בין נסדק ובין חסר ובין נקלף הכל פסול בחוטמו של אתרוג במשהו, ואין הלכה כן. והאליה רבה החמיר גם ביבש⁶².

לענין שלמה וירגינו בן גולילמו אברהם ז"ל
לענין ורוניקה לאה בת משה הירש ע"ה
לענין דוד ורבקה קנור הי"ד
וילדיהם חיים וציפורה הי"ד

• **נקלף** כתב החזו"א היינו שנשאר עדין מהקליפה הירוקה ונחשב שאינו חסר, אבל המ"ב מחמיר יותר מזה ושלא יקלף כלל מהירוק ורק הגלד השקוף שעל הירוק יכול להיקלף ולא חשיב חסר. אבל שיעור זה הוא קשה מאד למדידה, אבל בכל מקרה של ספק חסר מיקל המ"ב.

• **אתרוג שיצא ממנו מיץ** מיץ יש נידון אם יש בזה בעיה של חסר. ולכאורה יש ראייה ממה שכתבו שכדי לבדוק אם הוא יבש יעביר מחט, מוכח שמה שמאבד מהלחלוחית אינו בעיה.

• אם השתנה מראהו מהקילוף דינו כחזו"ת שפוסל בחוטם בכל שהוא, ולמטה מחוטמו רק בשנים ושלושה מקומות. ויש שכתבו שדווקא אי נשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר כתב המ"ב שיכול להקל בזה⁶³.

• **נפל העוקץ** כמו שמצוי באתרוג שמצויב שהעוקץ נופל חוששים לחסר. אם **נפל הפיטם** וודאי הוי חסר אבל אם **נפלה השושנתא** של הפיטם יש מח' שהמחבר מיקל בזה והרמ"א כתב להחמיר במקום שאפשר.

• אם נחסר גם חלק מהדד המ"ב מיקל שצריך שיפול כל הדד. והמג"א מיקל שאפי' נשאר רק הדד שתחוב באתרוג לא יפסול. וכתב המ"ב שאפשר להקל בשעת הדחק כהמג"א⁶⁴.

• אתרוג **שאין לו פיטם** כלל דהיינו שנשר בתחילת ברייתו הרמ"א מכשיר. ומצוי שהוא נשבר לאחר גימורו ונראה שגדל בלי וא"א להבדיל ביניהם.

• בחוטם האתרוג מקפידים יותר על **חזו"ת**.

• אומרים בשם החזו"א שאין בימינו מצוי פסול חזו"ת.

• **בלטלאך** הרמ"א מכשיר, אבל אם האתרוג נדקר מקוץ ונראה שהקוץ קרע חתיכה קטנה מהאתרוג וגדל שם בלטל חוס, לא נחשב שעור קיים שכל מה שמחשיבים שלא יהיה חסר היינו שגדל עור אחר אבל פה הנקודה **החומה** לא חשיב שגדל שם והוי חסר.

• **נקודות שחורות** שלא נראות כתב המב"ט שאין פסול הדר. ואם הם גדולות וניכרות פוסלות ויש מחמירים גם בנקודות קטנות.

• אם הנקודות השחורות **מחמת הריסוס** זה גם בעיה, שהרי הריסוס הוא חומר כימי שגורם לצריבה במקום, ואם יוריד את הנקודה ויראה שהוריד קצת מהאתרוג וודאי שיש פה פסול, וכמו בנקלף חזו"ת.

• **מראה פסול** באתרוג פוסל בחוטמו בכל שהוא ולמטה ברובו או בשני מקומות. יש מח' במה שפוסל בשני מקומות אם הוא דוקא כשיהיה משני צדדים דהיינו

⁶² ביה"ל ס"ק י"ב

⁶³ מ"ב ס"ק כ"ו

⁶⁴ ס"ק ל'

⁵⁹ תרמ"ח ב'

⁶⁰ מ"ב ס"ק י"ב

⁶¹ מ"ב ס"ק י"א

⁵⁶ מ"ב תרמ"ז ס"ק ג'

⁵⁷ ס"ק י"ב

⁵⁸ סוכה לג'

⁵³ תרמ"ו ג'

⁵⁴ מ"ב ס"ק י"ח

⁵⁵ בשע"ת ס"ג

ביותר מרוב היקפו אבל אם אין הם ברוב היקפו ויש מחצית אתרוג שאין נראית בו השינוי מראה כלל ה"ז כשר, וכן נוטה המ"ב להכשיר. ולחזו"א אפי' אם הם כרוב היקף, רק שאין כל השטח שלהם ושביניהם רוב האתרוג הרי זה כשר.

חוטמו חשיב מאיפה שהאתרוג מתחיל לשפע כלפי מעלה. ויש אתרוגים שהם כמגדל וא"כ רוב האתרוג יהיה לו דין של חוטם.

♦ **הפיטם** עצמו כתב הבה"ל דיש מהראשונים שהחשיבו הפיטם החוטם של אתרוג ויש לבדוק בו. ומה שאצלנו יבש זה השושנתא, והרי שושנתא שנפלה כשר.

♦ **שיעור** אתרוג בכביצה. וחזו"א החמיר בשיעור ביצה של חז"ל, דהיינו ביצה כפולה שלנו. והחת"ס כתב דכיון שתלוי בגמר פרי א"כ נלך לפי הגידול של היום, אבל אם הוא משום 'ולקחתם' כמו ההו"א של הגמרא לכאורה בעינן ביצה של חז"ל.

♦ אתרוג שהיה כשיעור **ונצטמק** דנו האחרונים שהרי מבחינת גמר פרי הוא היה נגמר, אך אפשר שיהיה פסול מדין 'ולקחתם' שצריך כביצה בשעת לקיחה כמו ההו"א בגמרא.

♦ רוב הפוסקים פוסלים אתרוג **מורכב**, ובן מורכב. ולכן לא יסמכו על הסימנים רק שיהיה אתרוג מיוחס כמו שעוף נאכל רק במסורת כן האתרוג. ובארץ ישראל יש להקפיד גם על ערלה וטבל.

♦ **ילד** שמוכר ארבע מינים, אם משהו נתן לו אותם הרי הוא קנה לעצמו לפי כמה שיטות משום דעת אחרת מקנה, אבל להקנות אינו יכול מדאורייתא. אבל אם אביו הושיבו שם הרי שזה כמו שאביו יאמר שמקנה למי שמשלם. אלא שעדין צריכים להיות בטוחים שזה לא גנוב.

♦ כתב המחנ"א שישלם הכסף לפני החג בשביל שיקנה בקנין כסף שחל מדאורייתא. ולמעשה הרי גם יועיל מה שחצר קונה מדאורייתא. צ"ק לא חשיב קנין כסף אבל אם ישלם חלק במזומן וודאי שיועיל.

♦ **מתי שאוגדים** הלולב כתוב ברמב"ם שטפח מהשדרה יהיה יותר גבוהה מההדסים. וממילא צריך להיזהר שתהיה הטבעת עליונה טפח מתחת לשדרה.

♦ יש להיזהר **כשמכניס ההדסים לקוישלע** צריך להיזהר שלא יתלשו עלים. וטוב אם יש הדסים ארוכים שישאיר הג"ט מחוץ לקוישלע.

♦ כתב בשו"ע שאם כרך על אגד הלולב סודר י"א שלא יצא⁶⁵ והיינו מטעם חציצה ולר"ן מטעם לקיחה תמה. והוסיף ברמ"א **דיש להוציא הטבעות מהיד**, וכתב דאין לחוש מדינא כיון דאין כל היד מכוסה, אבל האחרונים כתבו (ט"ז וגר"א) דיש להקפיד מדינא משום חציצה,

וכתב במ"ב דאם לא הסיר הטבעת יחזור וינענע בלא ברכה⁶⁶. וגם בנטילת ערבה בהו"ר יש להקפיד בזה.

♦ **בד' מינים** שקונים עם הכשר באריות, יש ג"כ לבדוק שוב את כשרותם הן מחשש שהשתנה אחרי האריות, והן מחשש שהמשגיח לא שם לב לחוסר של עלה וכדו'.

♦ יש כמה מנהגים בענין הדלקת נרות בערב יו"ט, אם הוא כמו ערב שבת או שיש הבדל, השנה חל יו"ט בשבת מדליקים הנרות כבע"ש.

♦ רוב הנשים נוהגות לברך שהחיינו של יו"ט בהדלקת הנרות [ביו"ט שמברכין בו 'שהחיינו' למעט ז' של פסח], ולכן **אין הנשים יכולות להתנות** לא לקבל יו"ט בהדלקת הנרות כיון שברכו 'שהחיינו', ויזהרו להתפלל מנחה קודם ההדלקה שאחר שמקבלת יו"ט אינה יכולה להתפלל מנחה.

♦ כתב בחו"ש⁶⁷ שביו"ט חובת הדלקת נרות היא רק **במקום אכילה** משום כבוד יו"ט, ואין את הטעם של 'שלוש בית' שלא יכשל וכדו' שיצטרך להדליק בכל מקום שמשמש בו שהרי יכול להעביר נר כל פעם שצריך אור באיזה מקום.

הנפ"מ **מי שאוכל בליל יו"ט אצל אחרים** צריך להדליק דוקא שם במקום אכילה ואינו יוצא יד"ח במה שמדליק בביתו שהוא מקום לינה

[**אמנם לענין שבת** כתב בחוט שני⁶⁸ דבהדלקה שלא במקום אכילה לא מהני תוספת אורה וא"כ לא מועיל הדלקת נרות במקום לינה אלא א"כ אין שם אור אחר].

בהלכות חוה"מ

♦ בחוה"מ גם אסור בבישול שלא לצורך דהוי מלאכה אי לא צריך אלא לאחר החג.

♦ בחוה"מ אסור **לטלטל טלטול שלא לצורך**, ובבה"ל החמיר רק ברה"ר דאורייתא אבל לא בכרמלית, ולפ"ז היוצא מחוץ לעיר ומביא עמו דברים לילדים ובחזור נשארו לכאור' אסור יהא להחזיר מכיון דכבר לא צריך לזה, אבל בחוט שני כתב דאי לא יהא אפשרות אחר המועד להביא את זה הוי דבר האבד ומותר, וגם בנטילת ערבה בהו"ר יש להקפיד בזה.

♦ **כשהולכים עם התינוקות** אפשר לקחת בגדים להחלפה אם מצוי שמתלכלכים, אבל להחזיר אם לא צריך להם בבית לא יחזיר.

♦ מצינו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל אילו היה מי שיתמנה עימי היתי מתיר מלאכה בחול המועד, כלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושמחים ועוסקין בתורה, וכדון אינון אוכלין ושותין ופוחזין⁶⁹. וא"כ וודאי שיש למצוא זמן ללמוד ולא רק לצאת לטייל כדי שלא נבטל את עיקר היום.

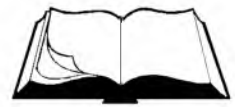
⁶⁹ מו"ק ב ג, מ"ב תקל ס"ק ב

⁶⁷ יו"ט א' ס"ק א'
⁶⁸ שבת פרק פג ס"ק ט

⁶⁵ תרנא ז
⁶⁶ ס"ק לו

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

תשרי תשפ"א

מדיני סוכות

גליון 411

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

אתרוג שיש בו חזית או שינוי ממראה בחוטם האתרוג

פסול בכל שהוא, ובשאר האתרוג פסול בשנים או שלושה מקומות (שו"ע סי' תרמ"ח סעיף י"ב), ופסול זה בכל ימי החג (רמ"א סי' תרמ"ט ה') ובשעת הדחק יש להקל בחזית בשאר ימים (משנ"ב סי' ס"ק מ"ט).

אתרוג המורכב והדס שוטה

אתרוג מורכב או הדס שוטה (שאינו משולש) פסול לכל החג, מכיון שאין זה מין כשר (משנ"ב סי' תרמ"ט ס"ק מ"ו).

פחות מכשיעור

אם חסר השיעור באחד מארבעת המינים, הוא פסול כל ימי החג (שו"ע סי' תרמ"ט, ה').

גזול

אם אחד המינים "גזול", הוא פסול בכל ימי החג משום "מצוה הבאה בעבירה" (שם).

בלי רשות

בשאר ימי החג מותר להשתמש בשאול מחברו, ולא צריך להיות דוקא "שלו", ומה"ט מותר להשתמש בשאר ימים בארבעת המינים של חברו, אם יודע שאינו מקפיד עליו (רמ"א סי' תרמ"ט ה'). משא"כ ביום ראשון שצריך לזכות בו, אין כאן ניחא ליה (שעה"צ שם).

מגילת קהלת

כשחל סוכות בשבת, נוהגים בארץ ישראל לקרוא את מגילת קהלת ביו"ט ראשון של סוכות, ובחול קוראים בשמיני עצרת.

מדיני סוכה

הנחת סכך מתחת לכביסה

שאלה: לאחר שהניח את הסכך על סוכתו ראה שמעליו יש חבלי כביסה מלאים וגדושים בכביסה, האם סוכתו כשירה או נחשב כאילו הניח סכך מתחת הגג?

תשובה: הכלל הוא שאם עשה סוכה תחת הגגון שעשוי לפתיחה ולסגירה, נחשב סוכה פסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי' (משנ"ב סי' תרכ"ו ס"ק י"ח בשם מג"א, "אליה רבה" ושאר האחרונים). אבל אם עשה סוכה תחת תקרת הבית כשר, כי עצם הסרת הרעפים או התקרה נחשב למעשה (רמ"א שם סעיף ב', ושעה"צ ס"ק כ"ו), ועוד יש לחלק אם עשה סוכה תחת הבית הוי ניכר שהיא סוכה מתחתיו, משא"כ בין הרעפים לא ניכר בשעת עשייתו שהיא סוכה, ע"י שם (שעה"צ ס"ק י"ז). ולפי' כשעשה סוכה תחת הכביסה התלויה לפי הסברה הראשונה נחשב כמו מתחת הגגון העשוי לפתיחה וסגירה ופסול משום 'תעשה ולא מן העשוי' משום דהוי מעשה כל שהוא (הגר"נ קרליץ זצ"ל) משא"כ לפי הסברה השניה בזה ניכר שהוא לשם סוכה ולא נפסל משום 'תעשה ולא מן העשוי'.

ויש סוברים, כיון שהכביסה אינה דבר קבוע כלל הר"י כמו טלית המתנפפת באוויר שאין עליה שם אוהל כלל וכשר, וכמבואר בתוספות (סוכה י"ג: ד"ה ירקות), (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ומצד חבלי הכביסה הנמצאים מעל לסכך, אין בזה דין סכך פסול, ולא אמרינן בזה לבד ופסול (ואפילו למ"ד לבד להחמיר, בזה מודה כיון שלא עשוי כלל לגדור מקום (הגר"ש איערבך זצ"ל).

פתיחת הגגון בערב יו"ט

שאלה: בערב סוכות שיווד קצת גשם, האם מותר לסגור את הגגון עד שחוזרים מבית הכנסת לליל התקדש החג?

תשובה: מעיקר הדין מי שבנה סוכה תחת כיפת השמים, יכול אח"כ לסגור מעליה את הגגון, כיון שזה דבר צדדי (רמ"א סי' תרכ"ו ג'), מ"מ לכתחילה נכון לדקדק בשעת כניסת החג שתהא הסוכה כשירה בעת חלות הקדושה הנכנסת בתחילת ליל התקדש החג ("מטה אפרים" סי' תרכ"ה סעי' כ"ט, וב"אלף למטה" סי' מ', קישו"ע סי' קל"ד סעי' ח').

פתיחת גגון שיש עליו מים בשבת וביו"ט

שאלה: האם מותר לפתוח את הגגון לאחר שפסק הגשם, ויש ספק שמא יש עליו הרבה מים שיפלו על הקרקע?

לע"נ

מרב רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקללה"ה

נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

ארבעת המינים בשבת

ביום שבת אינו נוטל ד' מינים, אפילו הוא יום ראשון של סוכות משום גזירה שמא יטלנו ד' אמות ברשה"ר (שו"ע סי' תרנ"ח ב').

אסור לטלטל את הלולב בשבת דהוי כאבן. כיון שהוא עץ בעלמא, ואפילו לצורך גופו ומקומו (רמ"א ומשנ"ב שם). אבל האתרוג מותר לטלטלו בשבת דראוי להריח בו, מכיון שהוא שבת ואינו נוטלו למצוה (רמ"א ומשנ"ב שם).

יש סוברים שבזמננו שאין נוהגים להריח האתרוג, ואינו עומד לכך, ואדם מקפיד עליו, יש לו דין מוקצה מחמת חסרון כיס, בין בשבת לפני החג, ובין בשבת בתוך החג. וכל שכן אתרוג והדסים של הסוחרים המיועדים לסחורה, שמוקצה אף לפני סוכות (הגר"ש איערבך זצ"ל, מובא בשש"כ פ' כ"ב ס"ק נ"ה, ו"שלמי יהודה" בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ארבעת המינים כשהיום הראשון חל בשבת

בחול"ל שנוהגים שני ימים טובים (משום ספיא דיומא) מחמירים ביום השני בדיני היום הראשון, אבל בארץ ישראל שיום טוב הוא רק יום אחד והשנה הוא חל בשבת, נוטלים את ארבעת המינים רק בימי חוה"מ ויש להקל בכמה דינים.

לולב שנקטם ראשו

נקטם ראש הלולב פסול כל שבעת הימים (מג"א סי' תרמ"ה ס"ק ו', בשם רבינו ירוחם).

לולב שנשדק ראשו

נסדק ראשו כהימנך (נראה כשנים) פסול רק ביום הראשון אבל בשאר הימים כשר (שם).

לולב שנחלקה התיומית

נחלק העלה העליון (התיומית) פסול רק ביום ראשון אבל בשאר הימים כשר (שם).

לולב שנתיבשה התיומית

נתיבש העלה העליון פסול כל שבעה (ע"י משנ"ב שם ס"ק כ"ב).

לולב בעל עלה יחיד

וכן אם העלה העליון שבראשו אינו כפול מתחילת ברייתו כשר לשאר ימי החג ("שערי תשובה" שם ס"ק ה', בשם "מחזיק ברכה" בשם ספר "זרע אמת"). ולפי' כמו כן אם העלה לאמצעי לא מכסה רובו דיש מחמירין שזהו כמו עלה א', מ"מ בשאר ימים כשר.

אתרוג חסר

אתרוג חסר כשר בשאר ימי החג (כמבואר בגמ' סוכה ל"ו: ורמ"א סי' תרס"ט ה'), ובלבד שישאר בו רובו קיים, וגם נשתיר בו שיעור ביצה (משנ"ב ס"ק מ"ג), ויש סוברים דמ"מ יש להדר גם בשאר הימים שלא יהא חסר (ראב"ד "תמים דעים" סי' רל"ג, מאירי סוכה ל"ו: וע"ע "מקראי קודש" ח"ב סי' כ"ו). שמבקשים זה מזה סליחה (מובא בספר "מועדים וזמנים" שם).

אתרוג שניקב או נסדק או נימוח או ניטל עוקצו וכד'

פסול משום "חסר", ופסול רק ביום הראשון ולא בשאר הימים. נסדק בחוטמו, יש להחמיר בזה שלא בשעת הדחק גם בשאר הימים, (כמבואר ב"ביאור הלכה" סי' תרמ"ח סעיף י"ב ד"ה שינוי).

יסוד השאלה הוא, איתא בשו"ע (סי' של"ג) האוכלים בגנות אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אע"פ שאינם מתכוונים פסיק רישא הוא, ע"י שם. וא"כ ה"ה בנד"ד הרי יפלו המים במקום עשבים ומשקה הזרעים.

תשובה:

א. אם פותח את הגגון מיד לאחר שפסק הגשם, הרי הקרקע מלאה מים, ואין בזה תועלת, אדרבה, מפסיד את הזרעים שם, וכמבאר ב"כף החיים" (סי' כ"ט), בשם ספר "פתח הדביר" שבכה"ג שהישקה את הזרעים מבעוד יום, שאין בזה תיקון כלל, ע"י שם, וה"ה בזה.

ב. אם עבר זמן קצר, ויתכן שכבר התייבשה הקרקע, ויש ספק אם יש בו תועלת לזרעים, הוי ספק פסיק רישא לשעבר, וכתב ה"ביאור הלכה" (סי' שט"ז ג') ד"ה ולכן יש להיזהר, שבאיסור דרבנן מותר, ע"י שם, וכן במשנ"ב (סי' ג'), ולכן בנד"ד שעושה כלאחר יד ע"י פתיחת הגגון יש להקל.

ג. אם עבר זמן רב והקרקע התייבשה, יש איסור משום זורע, והעצה היא שיניח ניילון על הרצפה ליד הסוכה שהמים יפלו עליו, ואם אח"כ המים ממשיכים לזרום אל החצר זה רק כוח שני ומותר, (ע"י שש"כ פרק י"ב סי"ח).

חושש שירד גשם באמצע הלילה

◀ **שאלה:** אם יודע שבמשך הלילה ירד גשם, האם בינתיים צריך לישון בסוכה, או כיון שבאמצע הלילה תהיה לו טרחה גדולה, נחשב כבר מעכשיו מצטער?

תשובה: כתב ב"דעת תורה" (סי' תרל"ט סעיף ה') בשם ריטב"א (סוכה כ"ח). שאם רואה שהתקשרו השמים בעבים והגשם בא, אינו צריך להיכנס לסוכה לאכול שם משום שלא צריך להיכנס לסוכה על דעת לטרוח ולצאת באמצע הסעודה (ורק אופן שכבר התחיל לאכול צריך להמתין עד שתסרח המקפה), וכותב על כך ב"דעת תורה": "והוא נגד הפוסקים", וע"ע שו"ת "שבט הקהתי" (ח"ג תש"קצ"ג) שהוכיח מהרבה מקומות שיש חיוב אכילה ושינה כל זמן שאין הגשם יורד (וכן מביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן הורה הגר"נ קרליץ זצ"ל).

הולך מסוכה לבית באמצע אכילה

◀ **שאלה:** הסוכה נמצאת במרפסת הבית, וכשרוצה להיכנס לביתו הולך כשני מטר תחת כיפת השמים. האם צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם יצא מהסוכה לבית?

תשובה: אם הוא באמצע אכילת מאכלים הטעונים ברכה במקום (כגון ברכת המזון, "על המחיה"), לדעת הרמ"א (סי' קע"ח) לא צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, אבל אם אוכל רק מאכלים שאינם טעונים ברכה במקום ("בורא נפשות"), אם יצא מביתו חייב לחזור ולברך ברכה ראשונה, אמנם אם זו המרפסת הפרטית שלו, יש סוברים שאין זה נחשב שינוי מקום, אבל אם הסוכה בחצר השייכת לכולם נחשב כשינוי מקום וחייב לברך (בעל "שבט הלוי" זצ"ל), ויש סוברים שבכל אופן חייב לחזור ולברך ברכה ראשונה דסו"ס יצא תחת כיפת השמים (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

והעצה לכך היא שיעשה איזה גג או גגון מהסוכה לבית, כדי שלא ילך כלל תחת כיפת השמים, ומסתבר שיכול לעשות גגון ע"י חוטים מלבד, וזה נחשב לאוהל, ולא הוי שינוי מקום (וכעין המבואר בשו"ע או"ח סי' שט"ז ב' שאם יש אוהל ע"י לבד מותר להוסיף עליו בשבת, ע"י שם).

ברכה על ריח טוב של נוי סוכה

◀ **שאלה:** אתרוגים וגויבה תלויים בסוכה לשם נוי, האם בכל פעם כשנכנסים לסוכה יש לברך "ברוך... הנותן ריח טוב בפירות"?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' רי"ז א') הנכנס לחנות של בושם שיש בו מיני בשמים מברך עליהם, ומפרש המשנ"ב (סי' א') דוקא כשרוצה שאנשים יריחו, ומונחים שם לשם כך, אבל בושם המונח בחדרו של חנווני (כגון מחסן) ולא מונח שם שיכנסו לשם אנשים וריחו מרחוק, לא מברך עד שיקח בידו.

וכן בפירות שיש להם ריח טוב, כיון שעיקרם לאכילה דוקא, רק כשנוטל בידו להריח מברך עליהם, אבל אם מונח על השולחן, אפילו מתכוון להריח לא מהני (וכמבואר בשו"ע סי' רט"ז ב', ו"ביאור הלכה" ד"ה כשנוטל).

לפי"ז, אתרוג שתלה בסוכה לנוי סוכה, כיון שכונתו לקישוט הסוכה, אפילו אם יש ריח טוב לא יברך בלי לקחת את האתרוג בידו, אבל אם לכתחילה נתנו פרי על השולחן כדי לעשות ריח בסוכה, מכיון שנתנו שם לשם ריח, הוי כמו חנות של בשמים שאפשר לברך כשנכנס לסוכה ומריח.

מהלכות חוה"מ

ניקוי כתמים

◀ מותר לנקות כתמים אם יש בו צורך המועד, שאין זה בכלל כיבוס שאסרו חז"ל (סי' "הלכות חוה"מ" בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל, ובעל "שבט הלוי" זצ"ל) ויש סוברים שאם הבגד התלכלך לפני החג וידע מזה, והיה יכול לנקותו לפני החג, אסור לנקותו בחג (שש"כ פ' ס"ו, ע"ב).

ברירת כביסה

◀ **שאלה:** האם מותר לברור סוגי הכביסה בחוה"מ, כדי שיהא מוכן לכבסו מיד במוצאי יו"ט אחרון?

תשובה: מכיון שגם בבגדים יש מלאכת בורר וכמבואר במשנ"ב (סי' שי"ט ס"ק ט"ח), הרי זה מלאכה דאורייתא שלא לצורך המועד, ואסור.

יצאה באמצע קריאת משנה תורה

◀ **שאלה:** מי שעייף לבילל הושענא רבה, האם מותר לו לצאת באמצע קריאת משנה תורה?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קמ"ו א') אסור לצאת ולהניח ספר תורה כשהוא פתוח, אבל בין גברא לגברא מותר, ומפ' המשנ"ב (סי' א') ועל זה נאמר "ועוזבי ה' וגו'", ואפילו יש עשרה שעדיין שומעין, וגם הוא כבר שמע קריאת התורה בעשרה, אפילו הכי אסור, ע"י שם. אולם כל זה בקריאה של חיוב אבל קריאת התורה של הושענא רבה שזה רק רשות, הרי זה כמו דרשה שמותר לצאת באמצע מעיקר הדין אם יש בזה צורך ולא שייך דין זה (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

מהלכות שמחת תורה

ריקוד בשבת וביו"ט

◀ מותר לרקוד בשמחת תורה לכבודה של התורה ואפילו כשחל בשבת, אבל בשאר יו"ט אסור (משנ"ב סי' תרס"ט ס"ק ה'), ולכאורה ה"ה מותר לספוק כף אל כף (שעה"צ סי' ה' פמ"ג). וכן בן חו"ל הנמצא בא"י אע"פ שאצלו לא שמחת תורה מותר לרקוד, כיון שסו"ס עושה לכבודה של תורה (ספר "יו"ט כהלכתו" פ"ב בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל).

הקפות

◀ יש שנהגו מלקרוד עם ספר תורה כי ע"י הקפיצות יכולות האותיות להימחק ולזוז ממקומן ויפסל הספר (ספר "שלמי תודה" עמ' תתק"פ, בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

◀ בשעה שרוקדים בהקפות, אם יש מחיצה ע"י אנשים מותר לשבת מחוץ למעגל, רק שחייב לעמוד על המשמר ולשים לב שהמעגל לא מתפרק, ומיד כשנפרדו האנשים אחד מן השני חייב לעמוד (הרב מפוניבז' זצ"ל).

◀ אסור לסרב להקפה כמו שאסור לסרב לעלייה לתורה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

◀ אין נכון ליתן ספר תורה לקטן בשעת ההקפות, וכעין שמצינו בגמרא (ב"ב פ"ז): שאם מסרו כסף לקטן, נחשב אבידה מדעת (הגר"ש אויערבך זצ"ל, וע"ע משנ"ב סי' קמ"ז ס"ק כ"ט).

◀ בכל שבת, ספר תורה פסול הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, מ"מ לצורך ההקפות נוהגים להוציאם ולא נחשבים מוקצה כיון שכך המנהג, הוי כמו ייחודם ("הלכות שלמה" פ"ב סעיף י"ב).

עלויות בקריאת התורה

◀ השנה (תשפ"א) שחל שמחת תורה בשבת נוהגים לקרוא ז' קרואים, מלבד חתן התורה וחתן בראשית, ולכן מחלקים עליה ראשונה לשנים וקוראים לכהן עד "ישא מדברותיך", ושבעי קורא "מעונה" ג' פסוקים עד "ואתה על במותימו תדרוך", ולחתן תורה חוזרים מ"מעונה" עד סוף הפרשה.

אם חוזרים על הקריאה כמה פעמים, אין צריך לחזור כל פעם ז' עלויות, אלא בקריאה ראשונה יעשו ז' עלויות, ובשאר פעמים אפשר לעשות ה' או ו' עלויות.

◀ יש להיזהר שיהיו עשרה שומעים בשעת קריאת התורה, וכן יש להיזהר לברך בקול רם כדי שלפחות עשרה ישמעו את הברכה.

שתית יין

◀ כהנים שעושים קידוש לפני מוסף, אינם רשאים לשתות יין או מיץ ענבים (אפשר לצאת יד"ח קידוש ע"י שמיעה מאחרים, או לתת לאחרים לשתות את כוס היין), כדי שיוכלו לעשות ברכת כהנים במוסף.

"משיב הרוח"

◀ במוסף של שמיני עצרת מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (שו"ע סי' קי"ד א'), אם אמר "משיב הרוח" וכו' לפני כן כגון בימי סוכות מחזירין אותו (שו"ע שם סעיף ד'), ואם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" במעריב של שמיני עצרת או בשחרית אינו חוזר (משנ"ב שם ס"ק ב').

שנים מקרא לפרשת בראשית

◀ שנים מקרא אפשר להתחיל מהזמן שקוראים אותה פרשה, וא"כ פרשת בראשית אפשר מהזמן שקוראים לחתן בראשית, ואפילו אם במקום שהוא מתפלל עדיין לא התחילו בראשית, כיון שיש ציבור שקוראים, זה נחשב זמנה (וכמו בשבת שלאחר מנחה גדולה אפשר להתחיל את הקריאה של הפרשה הבאה, אפילו אם הוא עצמו עדיין לא שמע), ולפי"ז בשמחת תורה בבוקר, כיון שיש מנינים שמתפללים ותיקין, ששם קוראים בראשית מוקדם, יכולים כולם להתחיל קריאת פרשת בראשית.

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בנין הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

שמחת החג בבריאה החדשה - חזונית דשמעתא

ואף בהיסח דעת מועט, כבר הלימוד משתכח מהלימוד ואינו, כמבואר ברש"י (שם) "אם תכפל וסגרת עיניך בתורה, היא משתכחת ממך", ומרן הגר"ש המחיש לנו שאף בהיסח הדעת של מצמוץ קל ניתן לשכוח את הלימוד (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב - ברכות שם).

תלמידי חכמים כמקדש וכמזבח

אכן מצד אחד זהו חיסרון והפסד שאיבדנו בשבירת הלחות את הזיכרון הטבעי שהיה עם הלימוד הראשוני, ומאידך טמונה בזה מעלה עצומה, כי הלימוד בלוחות השניים הדורש עמל ויגיעה והופך את התורה לחלק מהלימוד כבחנית 'ספר תורה' עצמו, ולא רק כארון בו מונחת התורה. וכביאור האגלי טל בבקשת 'העורב נא' שיתעברו דברי התורה בתוכנו, כאילו התורה היא הלימוד עצמו ממש.

וכשם שבספר תורה, אף הגויל הקלק בין האותיות והשורות קדוש בקדושת ספר תורה, כך לומד התורה נעשה כולו מקשה אחת של תורה, ומחמת כן אף מועשי החולין שלו נחשבים קודש.

על דרך זו ביאר המסילת ישרים (ס) את דברי הגמרא (יומא עא, א) "הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין - כי תלמידי חכמים הקדושים

שארון הקודש אינו כמקשה אחת עם הספר תורה אלא נידון רק כתשמישי קדושה, כך הלימוד מכיל בקרבו את התורה שלמה, אך לא נעשה חלק מהתורה עצמה. ויש הלימוד המתאחד עם הלימוד, מתקדש במעלה גדולה עוד יותר, ונעשה כעין ספר התורה עצמו, חלק מעצמותו בבחינת גויל של ספר תורה. וכמו שהקלף של ס"ת הוא עצם הקדושה ולא רק תשמישי קדושה לכתב שמעליו, כפי ש"אורייתא וישראל חד הוא".

וזהו ההבדל בין לוחות ראשונים ללוחות שניים. לוחות הראשונות היו (שמות לב, טז) "מעשה אלקים המה והכתב מכתב אלקים הוא" ומבואר בחז"ל (עירובין נה, א) שהתורה נקנתה בקלות ללא צורך בעמל ויגיעה, ואף לא היתה משתכחת. אך בלוחות השניים שלא היו מכתב אלקים אלא מועשי ידי משה רבינו חסרות מעלות אלה, ויש צורך לעמול בכדי להשיג קניין אמת בתורה, מאמץ רב לעצם הכנת התורה, ומאמץ נוסף לשינון וחזרה עד שייקלט הלימוד ולא ישתכח. וכפי שהגמרא אומרת (ברכות ה, א) שדברי תורה נקראים 'עוף' על שם הפסוק 'התעוף עיניך בו ואיננו' (משלי כג, ה) שרק בהתמדת התורה הבלתי פוסקת ניתן לזכות לקניין מומשי בתורה, אך אם מועפים את המבט מהלימוד

במעלת קדושת הסוכה דורשת הגמרא (ביצה ל, ב) "כשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה". בעלי שור ביאר ד"אין הבדל בין ענני כבוד לסוכה העשויה משתיים כהלכתם ושלישית אפילו טפח". הסוכה היא לא רק "זכר" לענני כבוד, אלא קדושה בעצמה בקדושת ענני הכבוד. מהסוכה עלינו ללמוד לחיות בצל השכינה, ולחוש בענני הכבוד ממש. וכשנשאל מרן הגר"ש אלישיב מדוע רק בסוכות באים האושפיזין ולא גם בפסח שהוא חג האמונה, השיב בצחות לשונו: "היכן תארח אותם, בסלון? זה לא מתאים להם, רק לסוכה הקדושה הם יכולים לבוא". זו החביבות המיוחדת לסוכה שבכוחה לשנות אורחות חיים לא רק לשבוע אחד אלא לכל השנה כולה.

להקשיב לברכות האושפיזין

הגר"י הוטנר התבטא שאמנם בדורנו כמעט ולא נמצאת כפירה במציאות הבורא אם בכלל, אך הכפירה הגדולה ביותר בדורנו היא הכפירה בתפילה שמבקש במוצאי כל שבת ובמוצאי יום הכיפורים בפרט "החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים עלינו חשונים מכל חטא ומנוקים מכל עוון ומדובקים ביראתך". אדם לא מאמין שיתכן שנה שלמה, אפילו שבוע אחד מלא שיחלף עליו ללא עוונות.

זו כפירה לא רק בה' יתברך, אלא כפירה בכוחות הגדולים שניתנו לאדם הנעלה. מחמת כן לא שואף ולא מתאמץ לשלימות. אכן בן עליה לומד מהסוכה את הדרך הראויה לחיי החולין, ומרומם את כל הנהגתו לעבודת ה' טהורה כשוכן תחת ענני הכבוד.

בתפילת יריצון הנאמרת בהזמנת האושפיזין מדי ערב בחג הסוכות, מבקשים: "ומאושפיזין עילאין תהיינה אוני קשובות רב ברכות". אכן מי שאוהבים טהורות לו, יקשיב לברכות שמברכים אותו האבות הקדושים. הם לא מגיעים לסוכה כדי לאכול ולשתות. הם יושבים ומביטים בהנהגת היושבים בסוכה, ומברכים אותם מכוחם הגדול ברוב ברכות לשנה הבעל"ט.

שמחת תורה בתשרי ולא בסיון

חג שמחת תורה נקבע למועד החותם את ירח האיתנים, והארכיו הקדמונים לבאר מדוע לא הוקבע בזמן מתן תורתנו בחודש סיון. לכאורה קושייתם בטלה מעיקרה שהרי הרמ"א בהלכות שמחת תורה (תרוס, א) כתב שהשמחה "לגמרה של תורה", ובשבועות עדיין לא מסיימים את קריאת התורה. אלא שטעם זה קשה כשלעצמו, שהרי אין זמן קבוע לתחילת וסיום התורה, כמבואר במגילה (ב, כט) שבני מערבא לא קראו כל שבוע פרשה שלמה, וכך יצא שסיימו את התורה רק אחת לשלוש שנים. ואף הרמב"ם (תפילה יג, א) הביא מנהג זה. הבית הלוי (דודש יח) מבאר ב' בחינות בלומדי התורה: יש לומד הדיומה לארון קודש שמונת בו ספר תורה, וכשם

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

לנו" כיון שהסיה דעת לאחר שחתם הברכה. ואף למנהג עדות המזרח שמברכים "לגמור את ההלל" זכאן הרי אומר רק מלא לנו, בכל זאת יברך כיון שבזה הוא משלים וגומר את ההלל.

כעין מי שהחסיר כמה תיבות בקריאת המגילה, ולאחר ששב לביתו הלך לנוח ורק לאחר מכן התעורר לשאול על כך, שצריך לחזור ולקרוא ממקום הטעות ויברך קודם לכן כיון שהסיה כבר דעתו משמיעת המגילה, וישוב לברך ויקרא ממקום הטעות כמבואר בביתאור הלכה (תרצ"ד, א' אין מדקדקין) "אם חיסר לגמרי איזה תיבה בקריאה לדעת כל הפוסקים חוזר ומברך" הרי שאף שכבר יצא ידי חובה על מה שקרא עד כאן (כמבואר בשולחן ערוך שם 1), מכל מקום כיון שהסיה דעתו, חוזר ומברך על מה שמשלים מכאן ואילך. הרי שמברך ב' פעמים על אותה מצוה.

ואין להקשות מהמבואר בבדיקת חמץ (תלב, ב) "אם בעל הבית רוצה יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך, ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך ברכה שביד בעל הבית". וכתב המשנה ברורה (שם יא) "אם לא שמעו ברכתו, לכתחילה אין לשלחם לבדוק.

מעמיד דמעמיד בסכך

שאלה סכך שצדו האחד נסמך על קורת עץ בלבד, באופן שללא הקורה לא היה עומד כלל, אך מצדו השני נסמך על מתכת. האם נחשב כמעמיד דמעמיד ומותר לסכך כך.

תשובה אסור לסכך בצורה זו, ולא נחשב כמעמיד דמעמיד משום שבצד אחד המתכת לבדה מעמידה אותו. כעין שאסר הרמ"א (תרוס, ז) להניח סולם המקבל טומאה על גבי הסכך משום מעמיד בדבר המקבל טומאה (משנה ברורה שם כד) למרות שהוא רק מצד אחד.

טעה וקרא חצי הלל

שאלה טעה בחול המועד סוכות ואמר חצי הלל, ורק לאחר שחתם הברכה נזכר שצריך לומר הלל שלם.

תשובה צריך להשלים את שחיסר, אך מאחר והקורא הלל למפרע לא יצא (תכב, ו), צריך לחזור ולהתחיל מהמקום שדילג בפרק "לא לנו" וימשיך עד סוף ההלל. וצריך לשוב ולברך קודם שקורא "לא

שו"ת הלכה למעשה

»»»

ומכל מקום אם קשה לו לגמור הבדיקה בעצמו, יכול לבקש מאחר שיסייעו ואינו צריך לברך, כיון שכל הבדיקה מצוה אחת היא וכבר בירך בעל הבית עליה. משמע שאין לחזור ולברך ב' פעמים על אותה מצוה. משום שזהו דווקא בבדיקת חמץ שכבר בירך עליה בעל הבית שהוא העיקר, אך ב' שלוחים יכולים לברך כל אחד בפני עצמו על חלקו בבדיקה.

חתימת הברכה בלי 'ישראל'

שאלה טעה בנוסח הקידוש ביום טוב ואמר "מקדש הזמנים" בלי להזכיר "ישראל".

תשובה צריך לחזור ולקדש כיון שהוא שינוי מנוסח הברכה שתקנו חז"ל.

נוסח ההבדלה במוציא שול המועד

שאלה כשמבדיל במוציא שבת חול המועד או במוציא יו"ט שחל בשבת, האם יאמר פסוקי הביטחון קודם ההבדלה "הנה א-ל-י שועתי" וכו'.

תשובה המנהג שלא לאומרים ומתחילים את ההבדלה מברכת הגפן. מפני שעניינם בקשה להצלחה במעשי ידיו, וכיון שחול המועד אינו זמן פרנסה ומלאכה, יש באמירתם מעין זלזול לחול המועד.

פורס מפה ומקדש ביקנה"ז

שאלה בן חו"ל השומר יו"ט שני ומתארח בסעודה שלישית בשבת שמחת תורה אצל בן ארץ ישראל, האם יכול לכתחילה לעשות באמצע הסעודה קידוש יום טוב שני בשילוב הבדלת יקנה"ז.

תשובה יכול לעשות הבדלת יקנה"ז בקידוש יום טוב שני מבעוד יום של שבת קודש. למרות שאינו יכול לברך על הנר עד שתחשך כמבואר בשלחן ערוך (רצ"ג, א) "לא יברך על הנר עד צאת הכוכבים". ואף עשיית הבדלה מבעוד יום הותרה "רק למי שהוא אנוס" (שם). משום שהעיקר הוא הקידוש ורק אגב כך מבדיל, ולכן אין זלזול לשבת במה שמבדיל מבעוד יום. כעין שהובא במשנה ברורה (רצ"ג, ד) שבשונה מכל הבדלה מותר לעשות הבדלת יקנה"ז על פת, כיון "שהכא אגב הקידוש שהוא העיקר אומרים כל היקנה"ז על הפת" הרי שההבדלה נגזרת אחר הקידוש. ואמנם לא יברך על הנר עד שתחשך, ואחר צאת הכוכבים יברך על הנר.

אכן חורה רבינו זצ"ל (קובץ תשובות ב, טו) שיכול לצאת בהמשך הסעודה שבילילה ידי חובת סעודת יום טוב למרות שלא בירך בינתיים, בשונה מסעודות היום שצריך לברך בין שתי הסעודות כפי שנוהגים בערב פסח שחל בשבת. משום שביום אם לא יברך יראה כסעודה אחת ארוכה, אך בסעודה שהתחילה ביום ונמשכה אל תוך הלילה, המציאות היא שאכל סעודת שבת ביום השבת וקיים מצוות היום, ושוב כשאכל בלילה בוודאי קיים מצוות אכילת פת ביום טוב. ונראה שלמרות שדיבר רבינו על אכילה בלילה, אף אם לא אכל בלילה אלא בתוך סעודה שלישית עשה יקנה"ז ושוב אכל בלילה, ויברך ברכת המזון עוד קודם השקיעה. גם נחשב לשתי סעודות, כיון שמה שפרס מפה וקידש, הבדילו לב' סעודות.

אמנם דבריו שניתן לעשות כן 'לכתחילה' אמורים כלפי הבדלת יקנה"ז, אכן לגבי "פורס מפה ומקדש" אינו לכתחילה משום שנכנס בזה למחלוקת הפוסקים האם צריך לחזור ולברך 'המוציא' אחר שהחל בסעודה נוספת, ובשלחן ערוך (רע"א, ד) סתם בתחילה מדעת הסוברים שצריך לברך שוב "ויש אומרים שאינו מברך המוציא" והרי כלל הפסיקה בשלחן ערוך בסתם ויש אומרים שהלכה כסתם. אמנם המשנה ברורה כתב (שם ט) שמספק ברכות להקל לא יחזור ויברך, אך בשלחן ערוך הגר"ז כתב (שם א') "כל בעל נפש יש לו להיזהר לכתחילה שלא לבוא לידי כך, ויפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום". אכן כאשר פורס מפה ומקדש, יבקש מאחר שכבר בירך ברכת המזון שיוציאו בברכת המוציא בכדי לצאת מהספק (הגר"ז כ"ץ של"ט א').

בדרכיהם והכל מעשיהם הנה הם ממש כמקדש וכמזבח, והשכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה בבית המקדש".

הגורם היותר מרכזי לדבקות הלימוד עם התורה, הוא השמחה בלימוד. אמנם רבי חנינא התבטא על אודות לימוד מתוך צער (ילקוט שמעוני קהלת ב, תתקסח) "תורה שלמדתי באף היא עמדה לי", אך הלימוד הבא מתוך שמחה גורם לדיבוק חזק יותר עד שאי אפשר להפרידו כלל. וכמו שלצורך הדבקות נייר משתמשים בדבק, ולחיבור ברזלים מרתיחים אש, כך כאשר רוצים לחבר ולהדביק את הלב והנשמה, בין באהבת הזולת ובין באהבת התורה, השמחה היא הדבק היותר חזק, כמבואר ברש"י (פסוקות ה, א) "שהשמחה והחדווה הם יוצרי הדבקות".

אכן שמחה עילאית זו הנקראת 'חדוותא דשמעתתא' התחדשה בלוחות השניים, בזכות העמל והגיעה בלימוד התורה, כמבואר בזוהר (תולדות קלה, ג) שהציע רבי יצחק לבטל את היצר הרע מן העולם "אמר לו חס ושלוש שאלמלא הוא חדוותא דשמעתתא מנלן". דווקא ההתגברות על היצר והלימוד מתוך קושי וניסיון הם הגורמים לשמחה בקניין שעמל ולא השיגו במחיר יד.

חתן תורה ולא חתן סוכות

שונה השמחה בתורה, רק בה יש 'חתן תורה' מה שלא מצינו בשאר מצוות כגון 'חתן שבת' או 'חתן סוכות' וכיו"ב, משום שהלוחות הראשונים ניתנו בסיון וביום הכיפורים קיבלנו את הלוחות השניים, עליהם דורשת הגמרא (תענית טו, ב) יום חתונתו – זה מתן תורה. וכשם שמהות חתונה היא הדבקות באשתו ככתוב (בראשית ב, כד) "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" כך מהות הלימוד בלוחות שניים הוא כחתן הדבק בכלה, בדרך של שמחה המדבקות את הלימוד עם הלימוד.

מעתה מובן מדוע חג שמחת תורה נקבע דווקא במערכת החגים של חודש תשרי הכוללת את יום הכיפורים, ולא בחג השבועות שבו ניתנו הלוחות הראשונים. שמחת התורה שייכת דווקא ללוחות השניים בהם התחדש 'חדוותא דשמעתתא'.

גדולי הדורות מרקדים בכל כוחם

אורך ההקפות והריקודים בשמחת תורה משתנה בין כל בתי הכנסת, ומתמשנה ברורה נראה שכל הדבק יותר בתורה, מרבה יותר בריקודים ושמחה בשמחת תורה. (תרס"א, א') "כתב מהר"ק בשם רב האי גאון ביום זה הגלים אצלנו לרקוד בו, ואפילו הזקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה... ולכן יש להתאמץ בזה לרקוד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב אצל דוד המלך שהיה מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכן כתבו משם האר"י" (שער המזנות) ... וגם על הגר"א כתבו שהיה מרקד לפני הספר תורה בכל כחו".

אכן פוסק מהר"ק בשם רב האי גאון שיש להתאמץ לרקוד ולזמר לכבוד התורה, ומשמעות המאמץ היא בין לאנשים מבוגרים ותיקנים, ובין לאנשים בריאים שמשום מה נעדרת מהם השמחה והמרץ הנדרש לריקוד, שלמרות הכל עליהם להתאמץ בריקוד בשמחת תורה, אך מונחת כאן גם סגולה עצומה לזכות בתורה ולגדול לתלמידי חכמים משום שכאמור היא הגורמת לדבקות בתורה, ולכן מביא המשנה ברורה שהאר"י הקדוש והגר"א הרבו בשמחה ועז. בית הכנסת בו התקיימו הקפות ארוכות במיוחד, היה לא אחר מבית מדרשו של המתמיד הגדול שחם על זמנו כעל בבת עינו, מרן הגר"ש אלישיב, הן בהקפות הלילה והן בהקפות היום, ומה שהאריכו שם מאוד בשירה וריקודים לכבודה של תורה היה זה על פי הוראתו כשאף לא הקפיד להתפלל מוסף קודם שבע שעות בשמחת תורה בכדי שלא יהיה מיעוט בכבוד התורה. ואף הוא עצמו השתתף, ובאחרית ימיו שכבר היה בן מאה שנים ולא היה באפשרותו לרקוד והוצרך לתמיכה בהקפה היחידה שעשה עם הספר תורה סביב הבימה, התיישב במקומו כשספר תורה חבוק בידיו, ולמרות שלכאורה "אונס רחמנא פטריה" ופטור מלהשתתף בשמחה, בכל זאת היה פתוח על הסטנדרט לפניו הסיפור עם כל התפילות והפיוטים הנאמרים בשעת ההקפות, ולא הגמרא האהובה שבה הגה וניצל כל רגע פנוי, כגון בדקות הבודדות שלפני תפילת ערבית כשמכרו את כיבודי פתיחת "אתה הראת" שאז עסק בסוגיה שבה אחז בגמרא. אך בעת ההקפות לא יצא לחדרו הסמוך בבית המדרש, ואף לא ביקש להמעיט ולקצר בהקפות, אלא ישב במקומו וזימר בפיו את השירים והפיוטים יחד עם ציבור הרוקדים.

ייתן ה' שנשמח בתורה בכל כוחנו, ועל ידי כך נדבק בתורה ובאהבתה.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

יֵאֵיר בְּזֵרֵי

מאת מורנו הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבות אור ישראל וראשון לציון

גליון 25 – שמחת תורה תשפ"א

בענין שמונה פסוקים שבסוף התורה

[א] איתא בגמ' (ב"ב טו, א מנחות ז, א) "אמר מר יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה, תניא כמאן דאמר שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן דתני' וימת שם משה עבד ה' אפשר משה [חי] וכתב וימת שם משה אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר"י ואמרי לה ר' נחמיה, אמר לו ר"י אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה כתב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כתב בדמיון כמו שנאמר להלן ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו כמאן אזלא הא דא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן לימא דלא כר"י אפילו תימא ר"י הואיל ואשתנו אשתנו."

וברש"י פירש "יחיד קורא אותם, אדם אחד שלא יפסיק בקריאתו" וכן פירשו התוס' והראב"ד בהשגות (פ"ז מתפילה ה').

ולכא' יש להבין א"כ בדברי הגמ' דהנה סברנו בתחילה דרב גידל סבר כר"י דיהושע כתבן וע"כ יחיד קורא אותן, והיינו דכיון דהשתנה מכה"ת דכאן יהושע כתב א"כ גם בקריאה השתנה, ולכא' מה היה צד שלא יהיה כר"י דהא אף לר"י שיקרא שינוי בכתיבת הח' פסוקים מכה"ת וכמו דהגמ' תירצה, וע"כ יחיד קורא אותן, אבל צ"ב מעיקרא מאי סבר, דאמאי היה צד דיש הבדל אם יהושע כתבן או משה כתבן בדמיון לגבי זה שמקרי שינוי מכה"ת וע"כ יחיד קורא אותם.

ונראה דלכא' יש להבין ביסוד דברי רש"י דאמאי מחמת דכתבן יהושע אין להפסיק בקריאתן, דמאי שיכות איכא להאי דינא דיחיד יקרא אותם. [ועי' יד המלך פ"ג מתפילה ה"ו שנתק' בזה].

ונראה דהא כיון דיהושע כתבן א"כ הואי בכלל האי מילתא דכל פרשה דלא פסקא משה לא פסקינן ליה. [כדאיתא בברכות יג, ב], דהא משה רבינו לא כתב פרשיות הללו, וע"כ א"א להפסיק בפרשה זו, וע"כ הבינה הגמ' דרב גידל שאמר דיחיד קורא אותן היינו שאין מפסיקין דסבר שיהושע כתבן וע"כ הואי בכלל כל פסוקא דלא פסקא משה לא פסקינן.

וע"ז חידשה הגמ' דגם לר"י דמשה כתבן בדמיון, כיון דהשתנה כתיבתן מכתבת כה"ת א"כ גם לר"י יהיה בזה דינא דכל פסוקא דלא פסקא משה לא פסקינן וע"כ אין מפסיקין בח' פסוקים.

[א"ה, וביותר י"ל דהנה ברש"י במנחות (ל, א) מבואר דבח' פסוקים הללו משה רק כתבן ולא אמר וכתב כמו שעשה בכה"ת, וא"כ י"ל דכיון דלא אמרן משה, אף דמשה כתבן אבל כבר לא הוי כמו כל הפרשיות שבתורה שמשה פסקן דנשתנו מכה"ת וע"כ יחיד קורא אותו ואין מפסיקין].

[ב] והנה הרמב"ם (פ"ג מהל' תפילה ה"ו) כתב וז"ל "שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה אע"פ שהכל תורה היא ומשה רבינו מפי הגבורה אמרם הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו, ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן". [וכ"כ בשיטמ"ק מנחות ל' או' כב].

והשיג הראב"ד ע"ז וז"ל "לא שמענו ד"ז מעולם, ומה שאמרו יחיד קורא אותן לומר שאין מפסיקין בהם והכי איתא בירושלמי במגילה ובמקומות הללו נהגו שהעולים לתורה הוא לבדו קורא ואין החזן קורא עמו ומה שכתב הוא, הוא ענין זרות הוא מאד והציבור היכן הלכו".

ובכתבי הגר"ח (בסטנסיל או' של"ד) הק' דאף אי מדין קריאת התורה אי"צ עשרה, אבל הא כיון דדין עשרה בקריאת התורה הוי משום דבר שבקדושה א"כ מאי שייך דכאן לא יצטרכו עשרה וכי פקע ממנו דין דבר שבקדושה. [ואפשר דזהו כונת הראב"ד בקושייתו והציבור להיכן הלכו].

והנה בהא דקריאת התורה הוי דבר שבקדושה נחלקו בזה הראשונים. דהר"ן במגילה (י"ג ע"ב מדפי הרי"ף) כתב דדבר שבקדושה הוי רק קדיש וקדושה וחזרת הש"ץ "משום קדושה דאית בהו". אבל קריאת התורה והנביאים דבעינן עשרה הוא "דתקנתא דרבנן הוא ולא תקנו אלא בציבור".

אמנם המאירי (מגילה כ"ג, ע"ב) כתב שאין הכהנים נושאים את כפיהם אלא בעשרה אף זו דבר שבקדושה היא וכן בקריאת התורה שהרי צריך לומר ברכו, ואין מפטירין וכו' שהרי אף המפטיר צריך לומר ברכו. והיינו דבעינן עשרה בקריאת התורה מדין דבר שבקדושה.

ובשיטת הרמב"ם נראה להוכיח דס"ל כשיטת המאירי דהנה בפ"ח מהל' תפילה ה"ד כתב "וכן אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברך לפניו ולאחריה ולא מפטירין בנביא אלא בעשרה". ומהא דהביא הכל בחדא מחתא משמע דהוי דין דבר שבקדושה דע"כ בעינן עשרה.

ובאמת מפורש כן בכס"מ (פ"ג ה"ג) דביאר בהא דבעינן בקריאת התורה עשרה גדולים וכתב הכס"מ כבר נתבאר בפ"ח ה"ד-ו דכל דבר שבקדושה אין בכלל העשרה עבדים וקטנים והוא הדין לקריאת התורה כיון שצריך עשרה כמו דבר שבקדושה, ומבואר דהוי מחמת הא דהוי דבר שבקדושה.

ומעתה הרמב"ם לשיטתו דדין עשרה בקריאת התורה הוא מחמת דבר שבקדושה צ"ע א"כ אמאי בח' פסוקים ליכא דינא דדבר שבקדושה.

[א"ה, ובמאירי מגילה (כ"ב ע"ב) הק' על שיטת הרמב"ם, דאין נראה כלל שיהא אדם קורא בברכה לאחריה שלא בעשרה, והיינו דהוקשה לו כעין זה דדין דבר שבקדושה מחייב עשרה מחמת הברכות וכמ"ש המאירי דע"כ הוי דבר שבקדושה מחמת הברכות של קריאת התורה, וא"כ תמוה כיצד נעלם דין זה בח' פסוקים הללו].

ואשר נראה בדעת הרמב"ם לפי מש"כ הרבינו יונה בפ"ג דברכות (דף י"ג ע"ב מדפי הרי"ף) דכתב דמה דאמרין אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, וקשה הרי ק"ש אומרה ביחיד ואין לך דבר שבקדושה גדול מזה, ותירץ וז"ל "דכל דבר שבקדושה אין ר"ל כל דבר שיש בו קדושה אלא הכי קאמר כל דבר שהותקן ואמרו בעשרה מתחילה משום קדושה אינו בפחות מעשרה ומשום הכי קורין ק"ש ביחיד מפני שלא הותקנה בתחילה בעשרה".

כל המצוות הללו, וא"כ אך ממעט את כל המצוות הללו שמביאים לשמחה, שצריכים לשמוח בלי זה.

והנה השערי תשובה (ש"ד או' ז') כי "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי גדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דברי הימים א כט, יז) "ויעתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך", ונאמר (דברים כח, יז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", והיינו ששמחת המועדים הוא מחמת המצוות שיש בהם, ומעתה אם בשמחת תורה אין מצוות מיוחדת ואפ"ה מצוין בשמחה, ע"כ שהוא יום שמחה יתירה שלא צריך שום עזרה וסיוע כדי לשמוח אלא שמחה בעצם.

יום ברכה

הנה יום זה נקרא יום ברכה, דהנה כתבו הראשונים (ס' המנהיג, ועוד) "ביום שמיני שהוא תשיעי ספק שמיני עצרת קורין כל ישראל וזאת הברכה, לפי ששלמה המלך ע"ה בירך את ישראל בשמיני של חג, שני ויברך את כל קהל ישראל לפיכך אנו קורין בתשיעי ספק שמיני וזאת הברכה אשר בירך משה ע"ה את ישראל". ולכן גם בני מערבא שהיו מסימים את התורה פעם בג' שנים היו קוראים בשמחת תורה, קריאת וזאת הברכה מטעם הנ"ל.

וברש"י פירש ב' דפוז"ר קשי"ב שיש בשמחת תורה וז"ל "ברכה לעצמה מברכין היו את המלך זכר לחנוכה הבית שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כן מפורש בתוספתא".

והנה הרמ"א בס' תרס"ט (סעי' א') כי "בלילה קורים בספר תורה הנדרים שבתורה", ובמ"ב (שם סקט"ו) כי בזה"ל "הנדרים שבתורה הם הפרשיות שרגילין למוכרן בכל השנה בפני עצמן ונודרין עליהן כגון פרשת ויתן לך פרשת המלאך פרשת ויכולו פרשת יברכך פרשת מה טובו שאלו נקראו נדרים וכ"מ במ"א סי' רפ"ב". והיינו דקוראים בליל שמחת תורה את כל הפרשיות של הברכה שבתורה, והיינו כנ"ל דזהו יום ברכה מיוחד.

ונראה עוד בזה, דהנה אנו אומרים בכל פעם שפותחים את הארון קודש להוציא את הספר תורה לקרוא בתורה תפילת בריך שמה וכו', שזהו דברי הוזה"ק (פר' ויקהל דף רז, א), וכך איתא שם "אר"ש כד מפיקין ס"ת בצבורא למקרא ביה מתפתחן תרעין שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי, בריך שמה דמארי עלמא בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך וכו'".

וכן אנו עושים מי שבירך בשעת העליה לתורה, והיינו שזהו זמן רצון, ואני תפילתי לך ה' עת רצון, דרשו חז"ל (ע"י ב"ח סי' רצ"א) שזהו בזמן קריאת התורה.

והנה תקיעת שופר מבואר בגמ' ב"ר"ה (כו, א) שזהו כלפני ולפנים ואפ"ה מבואר בה"ל שצריך לתקוע ליד הבימה, וכי המשגיב (סי' תקפ"ה סק"ג) בשם הלבוש שזה מחמת שעי' זכות התורה שקראנו שם יעלו התקיעות למעלה, והיינו דאפי' שנמצאים בתקיעות בקה"ק צריך לכת התורה של קריאת התורה.

וכן כל קריאת התורה הוא כנתינה בסיני וכמ"ש בה"ל שיהיו שלשה עומדים שם, דומיא דמתן תורה,

ובדרך ה' (סוף פ"ד) כי וז"ל "והנה צריך שתדע, שמן התקונים הגדולים שבררו הנביאים לישראל, היה ענין הקריאה בתורה ...".

ובמס' סופרים (פ"ה מ"א) איתא שמשה קינא לישראל כסוטה על שיקראו בשבתות ויו"ט בתורה, ומבואר שקריאת התורה הוא הקשר הנשגב שיש לישראל עם הקב"ה, וא"כ ביום שמחת תורה שהוא הסיום של הקריאות של כל השנה, כמה יום ברכה הוא, כמה הוא עת רצון מיוחד, שבה מתקבלים כל התפילות וכל הבקשות.

חשיבות שמיני עצרת

חשיבותו של שמיני עצרת הוא לאין שיעור. מספרים בשם רבי ירוחם שבא למיר בחור מגרמניה חרדי אבל היה מנהל מפעל גדול ובא לימים נוראים מר"ח אלול עד יוה"כ למיר ובמוצאי יוה"כ בא להפריד מרבי ירוחם ואמר לו שלנו יש 41 ימים נוראים שנוסף עליהם שמחת תורה שהוא מימים נוראים רק דרך העבודה בו הוא

ומעתה נראה דהכי ס"ל לרמב"ם דהא דבעינן עשרה בדבר שבקדושה הוא היכן שנתקן מעיקרא שיהיה בעשרה, וע"כ בכל קריאת התורה דהותקן מעיקרא שיהיה הקריאה בעשרה וע"כ צריך שיהיה בעשרה, אבל בח' פסוקים הללו מעיקרא תיקנו שיחיד קורא אותם, ולא הותקן על הציבור לאמרו רק על היחיד וממילא אין בזה דין דבר שבקדושה ושפיר יחיד קורא אותם בלא ציבור ואין חסרון בכך דהוי דבר שבקדושה. ונראה דכן הוא מדקדוק בלשון הרמב"ם (פ"ב מוהל' תפילה ה"ג) שכתב "אין קורין בתורה בציבור בפחות מעשרה וכו'" ולכאורה מה שכתב בציבור מיותר דהרי כתב שצריך עשרה, אלא נראה כדברינו דס"ל כדברי רבינו יונה דאמאי הוי דבר שבקדושה בגלל דתיקנו שיהיה בציבור וע"כ כתב דאין קורין בתורה בציבור היינו תקנת קריאת התורה של ציבור בפחות מעשרה דכיון דנתקן בציבור בעינן עשרה.

יום שמחה

הנה בפשטות נראה שיום הו"ר הוא גמר הדין, ועל כן מרבים בו בתפילות ותחינות, ואילו שמחת תורה הוא כבר לא שייך לימי הדין.

אכן הנה הגר"א כתב עה"פ "אל תט באף עבדיך" שיהו קאי על שמחת תורה שהוא גמר הדין, וצ"ב בהסבר הדבר.

ומצאנו בזה דברים נפלאים מאד בראשונים, דהנה בספר המנהיג כי בסוף הל' סוכה וז"ל "ונהגו כל ישראל להתחיל היום בבראשית לפי שביום שמח' תורה שהשלמנוהו היו מתחילי אותה כמו שזכינו להשלימה נוכח בהתחלה ובהשלמה, ולפי שהיום יום שמחה שנתכפרו עונותינו מהכל כאשר אמרנו מתוך דבר שמחה אנו רוצים להשלים ולהתחיל ולהיות שכינה שורה עלינו, כי אין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך דבר שמחה, שני ויהי כגון המנגן ותהי עליו רוח אלקים".

והיינו שהשמחת תורה הוא גמר הכפרה על כן הוא שייך לימים הנוראים, אכן כשרוצים להתחיל מחדש את התורה, אנו מתחילים עם רוח קודשו של ה', שזה תחילה אחרת לגמרי, אבל לשם כך צריך שיהיה שמחה של מצוה שיוכל לשרות עלינו השכינה.

וברבינו מנוח (פ"ג מתפילה ה"ב) כי "ולמחר קורין וזאת הברכה וכו' לכבוד משה רבינו ולכבוד התורה תקנו שסדר וזאת הברכה לא יהיה נקרא בשבת אלא יהיה מיוחד ליום האחרון של חג שהוא יום שמחה יתירה וקראוהו יום שמחת תורה". ובטעמא דמילתא דזהו יום שמחה יתירה נראה עפ"י חז"ל (בילקוט תהלים רמז תשנ"ה) "אמר רבי יצחק שהיתה משמחת כל הארץ, אדם עובר עבירה ודואג, ולבו שח עליו, אמר שלמה דאגה בלב איש ישחנה. אמר רב נחמן עלה לירושלים והקריב קרבן ונסלח לו ויצא משם שמח". וא"כ כיון שביום שמיני עצרת זהו גמר הכפרה, דהנה כי בספר המנהיג שם "ודרשו בו לרבות כל מיני שמחות לשמחה לפי שהוא תשלום כל קורבנות החג על מי שלא חג י"ט הראשון ולעניין כל תאחר, ולעניין שנת הביעור שהיתה בחג מקצה שלוש שני כדתנן במס' (שמוחזק) [מעשרות] והיו עושים י"ט גדול בזמן הבית בשמחת בית השואבה, ועל זה שנינו [חולין פ"ג ע"א] בד' פרקי בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט וכו', וערב י"ט האחרון של חג לפי שהיו משלימין כל הנדרי' והנדבות שהיו עליהם משום דכתי' והיית אך שמח". א"כ כיון שבשמחת תורה הושלמו כל חיובי הקרבנות, שפיר הוא היום השמחה יתירה שיש בשנה, ועל כן קבעו את סיום התורה ביום השמחה המיוחד ביותר שיש בשנה.

ובאופ"א יתכן לבאר אמאי זהו יום שמחה יתירה, דהנה הבאנו לעיל שבשמחת תורה אנו בבחינת הביאני המלך חדריו, והנה כתיב (דברי הימים א' ט"ז – כ"ז) "יהוה והדר לפנינו עז וחדוה במקומו", וממילא כשאנו נכנסים למקומו של הקב"ה כביכול בשמחת תורה, אז אנו מתמלאים בעוז והדר.

והנה במעשה רב כ' שביום שמיני עצרת יש בה שמחה יתירה, ונראה שרמוז הדבר דהנה ביאר הגר"א (מובא במהרי"ץ חיות קו"א) דבגמ' דרשינן והיית אך שמח לרבות ליל האחרון של חג, ולכאוי הא בכל מקום אך הוא לשון מיעוט ואמאי כאן דרשינן לשון ריבוי, וביאר דהנה בכל ימות החג יש שמחה מחמת מצוות החג ניסוך המים והלולב והסוכה, ובשמחת תורה אנו מצוין להיות בשמחה גם בלי

ע"י שמחה ונשאר ובתוך שמחת תורה מתוך השמחה בבורא עולם קיבל על עצמו להשאר בישיבה והוא ניהיה בן תורה גדול.

ובאמת כבר כתבנו במקו"א שסוכות יש בו שני עניני רגלים וחג סיום רגלי השנה ועוד סיום הימים הנוראים ולכן אליו כפולין וכבשיו כפולים אכן שמיני עצרת כבר איל אחד ושבע כבשים וצ"ב מה התמעט ומה המשיך משתי המועדות ונראה הנה בפרשת ראה מוזכר רק חג הסוכות שבע ימים ובראה מוזכר לא כל המועדים רק הרגלים מבואר שמדין הרגלים הוא שבעה ואע"פ שיש תשלומין לרגל אבל מדין תשלומין אבל מועד הוא מדין הימים הנוראים. וא"כ שפיר כמשנ"ב הוא היום האחרון בימים הנוראים.

ע"י ביסוד ושורש העבודה מכתבי האר"י ז"ל שמסירת הדין וגמר הדין הוא בשמיני עצרת בשעת תפילת גשם שאזי הוא תפילה על כל החיים (ע"י נזה"מ על הרמב"ם)

עוד בחשיבות של שמיני עצרת כתבו הראשונים עצרת י"א מלשון לעצור עכבה להתעכב עוד יום אחד אכן אחרים כתבו שעצרת מלשון לאסוף היינו לאסוף את כל הימים הקודמים ר"ה יוה"כ וסוכות כמש"כ בשם הגר"א עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון עוז ר"ה יוה"כ הדר סוכות ותשחק ליום אחרון בש"ע שבו רק שחוק בו.

הנה כח מיוחד יש לנעילה לסוף כפרידה כקרב מיוחד וכאסיפה לכל הקודם דרשו חז"ל לקץ הימין היינו שמים ער"פ עד יום אחרון של סוכות קץ ימים (צ"ע החשבון) שהוא הקץ והתכלית להגיע לשמחה הגדולה של שמחה בה' לבדו. ועוד דרשו מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב דרשו בנעלים מלשון נעילה יופי מיוחד הוא הנעילה הפרידה הקשה עלי פרידתכם הקרב העצום בשעת פרידה (וכמו שהובא בגלות שהכרובים היו מעורים זה בזה בפרידה) כח מיוחד בפרישה א"כ שני ענינים הם כח מיוחד של פרידה לעצור עוד יום של פרידה ועוד כח של אסיפה לאסוף כל הנלקט קודם ובה צריכים חכמה יתירה כמש"כ האור הצפון בפרק ק"ז בתהילים מי חכם וישמור אלו ויתבוננו חסדי ה' לא מספיק לראות חכמה יתירה לשמר וכח השמור לכל הימים ע"י הפרידה שבא יש כח מיוחד לשמר כמו הנפרד מחבירו לא יפרד אלא מתוך דבר הלכה כי רק זוכרהו כך פרידה של שמחה ושמחת התורה ע"י יהיה מתוך כך זוכרהו וא"כ כח שמ"ע א. לעצור ב. ע"י שמחה יהיה זוכרהו ג. הפרידה בעצמה.

הנה מצינו בפסיקתא ובילקו"ש שבתמוז אב ואלול היה צריך להיות מועדים רק ניטלו מהם בעונותינו וניתנו כתשלומין בתשרי היינו ר"ה בתמוז יוה"כ באב ארבעים יום מיוה"כ וכוחו של ת"ב כמו שכתבנו כח יוה"כ לכפר שריפת בית אלוקינו לכפר ואלול אני לדודי הקירבה כנגד סוכות אכן הוסיף המדרש ובחודש תשרי מהו מועדו ותיצרו היינו שמיני עצרת היינו שש"מ"ע הוא המועד של תשרי החדש החשוב כל יסודו הוא שמחה של שש"מ"ע.

אכן במדרש נמצינו שהיה ראוי להיות משש"מ"ע בכסלו חמישים יום אחר סוכות כמו שבועות רק לא הטריח הקב"ה לבא פעם שניה בגלל הגשמים היינו שבאמת היו צריכים לשש"מ"ע הכנה של חמישים יום כדי להגיע לתכליתו לצפות ולחכות לבואו עם הכנה ראויה רק ריחם ה' וחיבר ביחד עם סוכות עי"ש.

ג) עוד דבר גדול בכוחו העצום של שש"מ"ע מצינו בזה"ק שבכל יום בסוכות יש אושפיזין והנה מהו האושפיזין בשש"מ"ע כתבו שם היינו הבורא עולם שבא כקשה פירדתכם ובא אלינו אל הבית לקדש הבית לכל השנה וא"כ אם כל ימי הסוכות הם האבות הרי בשש"מ"ע האורח בביתנו בתוכנו הוא הבורא להביא אלינו ברכה כל מקום אשר אבוא אליך וברכתך הנה בנא הקב"ה באה ברכה ולכן יום זה יום ברכה מיוחד מזמן שלמה שבים זה בירך את ישראל וקיראת התורה הברכה לישראל וזאת הברכה. יום ברכה מכח כל מקום אשר אבוא אליך וברכתך ולכן גם השמחה יתירה שהרי אין הקב"ה משרה שכינונו ובואו רק במקום שמחה וא"כ השמחה ובא הקב"ה חד הוא והיית אך שמח והקיתון אחד לברוא עולם חד נינהו.

ובזה"ק ביום זה כל מאי דשאל אדם יחיב ליה מבהיל כל כך קירבה לה'.

ד) ונראה יסוד הגדר בזה כל מאי דשאל יחיב ליה הנה מצינו בגמ' שריב"ז שחלה ביקש מרבי חנינא בן דוסא שיתפלל עליו ושאלה אשתו וכי חשוב הוא ממך וענה ריב"ז אני שר לפני המלך והוא עבד שנכנס בכל זמן ולפ"ז נראה שכל הימים הנוראים אנו בגדר מלכים עם הבורא בר"ה בשופר טקס המלכה בשופר ביוה"כ אפילו אני אתכם אבל במלכות וכך בסוכות בד' מינים אבל בשש"מ"ע אך שמח לא צריך שום דבר אני האורח אצלכם כבן וכעבד לא כמלכות ובה ההנהגה ג"כ שונה כל מאי דשאל יחיב ליה שיא השלמות להגיע לאני ואתם אהבה מיוחדת של בנים לה' לכן בזה הוא בך בתורתך שבוה מצינו שאנו כבנים לה'.

ע"י סדור רש"י שבכל המועדות לא להזכיר המוספים רק לומר ככתוב בתורתך אבל בשש"מ"ע כל כך חביב הם הקרבנות אזי יזכיר פר אחד איל אחד ושבעה כבשים איני מבקש רק דבר קטן רק כבן הנותן לאביו דבר קטן לא טקס נשואין ששם יש מאכלים שונים ומשונים כאן זה בבית בלא טקסים אזי דבר קטן פר אחד איל אחד.

והוא מה שכתוב במדרש קהלת לא בראתי פרקליט טוב יותר משמיני עצרת הפרקליט הטוב ביותר בנים אתם לה' אלוקים.

וע"י תוס' ר"ד שמה ששוחטין בערב שמיני עצרת יותר מערב סוכות (ע"י רש"י רש"י שנסוקין בלולב וסוכה) שהוא יו"ט גדול וכנ"ל.

ה) הנה בחז"ל שבשש"מ"ע לא צריך שום דבר רק אני ואתם אכן השמחה נשארת אך שמח דהיינו שהשמחה היא הצורה האמצעי להגיע לקירבת ה' באמת וכל תוספת שמחה הוא יותר קירבת ה' עוז וחדוה במקומו והיינו תוספת שמחה בשמיני עצרת הנה מושגינו בשמחה כ"כ רחוקים ערבה כל שמחה אמיתית הרי בהושענא רבה נוטלים הקשרים הטבעות כתב המשנ"ב כדי להרבות בשמחה עוד קצת שמחה הרי כל הנענועים הם כדי לשמוח לגרום לשמחה ושמחתם שבעת ימים לפני ה' היינו בלולב נטילת לולב חפצא של שמחה אבל לא מקיף הבימה שאסור בשמחה כל צורת העבודה והקירבה להנצה לשמחה ושמחה הוא קירבת ה'.

ובאמת עיקר העבודה הוא להגיע לנשמת בדברי תורתך ובמצותיך שמחה של מצוה שזוהי עיקר העבודה ותכלית כל הימים הנוראים להגיע לתכלית הנרצה שמחים בעבודת הבורא שמחים לברכו שמחים לעובדו שמחים בתורתו ונשמת בדברי תורתך ולהגיע לזה אחר עבודה קשה של כל הימים הנוראים ותשחק ליום אחרון כבר אפשר מעט לשמוח בדברי תלמוד תורתך. ובחזון בסוכות הלולב רבן לשמחה היינו המנהיג והדוחף לשמחה אבל בשש"מ"ע השמחה היא בבורא יתברך בלי כל רסן נרוצה ונשמחה בך בלי רסן אלא כיסופי הנפש לשמוח בשמחת הבורא יחד אשרי הזוכה.

עוד נוסף שגדר מלכות ה' צריכה להיות בשמחה ומלכותו ברצון קיבלו עליהם בשמחה רבה ואמרו כולם ה' ימלך לעולם ועד וא"כ בשמיני עצרת מגיעים לשירת הים רואים זה קלי ואנוהו לשמוח בכל כוחינו להמליך הבורא.

עוד נוסף בזה לומר ששש"מ"ע הוא יום ההתחדשות עד עכשיו ההכנה עכשיו כבר ההתחלה החדשה אחר הטהרה ביוה"כ ועבודת המצות עכשיו מתחיל הדף החדש של כבירה חדשה כמו שכתב יסוד ושורש העבודה שבהושענא רבה מרוב הערבות שיסודו ביעור הרע שבתוכנו ומעכשיו כבירה חדשה ונוסף ע"י הדברים המפורסמים בשם הגר"י שילדים קטנים הם נחמדים ושמחים כיון שהם נקיים מחטאים וא"כ כאן בשמחת תורה יום של ההתחלה החדשה יום של כבירה חדשה סיום התורה והתחלה מחדש מצד אחד פעמך בנעלים אבל מיד התחדשות וממילא השמחה פורצת מאליה והיית אך שמח אחר הטהרה הגדולה וההתחלה החדשה כבירה חדשה.

ע"י בחת"ס שכתב שבשש"מ"ע התעברה שרה וא"כ זמן ההתחדשות הוא שש"מ"ע שאזי הוי ההמשך לתורה סיום והתחלה חדשה פתיחה חדשה עם שמחה וכוחות חדשים כתינוק שבחיק אמו כך בשש"מ"ע כל מאי דשאל יחיב ליה הבורא עולם התחלה חדשה אהבה של בן קטן לאביו כל מאי דשאל התחלה חדשה.

בתפילה הראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו מובא שבנינו שירד מהשמים תקונו שנעשה אנחנו דלתות שיחשב על שמיני אכן בירידה משמים זהו הַרְאָנו בבנינו אבל בתקון זהו כבר שמחה שזה שאנו עושים לבד יש בו שמחה גדולה שמחה במעשה ידינו וא"כ עבודת השמחה של שש"מ"ע הוא שבא ע"י העבודה של עוז והדר ואזי ותשחק ליום אחרון.

יום היארצייט של מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ זצ"ל – כ"ג תשרי תש"פ

דברים שנאמרו יום אחרי אשכנזיה דרבי בבית הכנסת לוקע

אינני ראוי להספיד את מורינו ורבינו מרן זצ"ל, כדי להספיד צריך שיהיה איזה הבנה והשגה בכאלו מושגים של ארזי הלבנון, הייתי גר בשכונתו כשהיה עוד רב בביהכ"נ הליגמן, כל שאלה היתה בביתו של ר' ניסים, זכיתי להתפלל עמו בימים נוראים בכולל חזו"א, אנחנו לא בדרגות כאלה, המושגים שלנו רחוקים כ"כ מכאלה אנשים גבוהים.

אבל אמרו חז"ל שהמתעצל בהספדו של חכם יתן את הדין, ראיתי בספרו של הגר"ר לייב גורביץ חתן הגר"א לאפיין ור"י גייטסהד, שהנה בימי דור המבול שהיה דור מושחת מאד, מלאה כל הארץ חמס, והגיע זמן העונש והמתין הקב"ה שבעה ימים כיון שעסקו בהספדו של מתושלח, כך בדור המבול, ולעומת זאת דור הנכנס לא"י קדושים וטהורים, דור שעמד בחר סיני וראה שכנה, רעש עליהם הר געש לבולעם כיון שלא הספידו את יהושע כראוי, אפשר לעצור מבול ע"י שעוסקים בהספדו של חכם, כמה חשוב הוא ההספד.

בשנים האחרונות לא זכינו שמרן זצ"ל היה עמנו, הוא היה חולה, אכן מצינו בחז"ל ששמעון הצדיק נחלה אחרי יוה"כ ומת רק אחרי שלושים יום, אבל בהרבה משניות מופיע משמת שמעון הצדיק, ולכאוי היה ראוי לומר משנחלה שמעון הצדיק, ומבואר שכל זמן שהיה עדיין חי היה מגן ושומר על הדור, ועדיין היה הדור דורו של שמעון הצדיק, כך בדורינו זכינו שבימי הדין היה עדיין ר' ניסים עמנו להרבות וזכויותינו בימי המשפט, היינו דור של ר' ניסים שהיה בבואה של מרן החזו"א, היינו דור מרומם יותר.

אתמול שמחנו בשמחת תורה, גיל ונשיש בזאת התורה, והיום נהפך לאבל מחולינו, אבל בשמים רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, בשמים היום יש שמחת תורה, בשמים שמחה ולנו תוגה.

נפש נקי, נקי בעניני ממון, נקיון כפיים מופלא, סיפר לי בהלויה בנו של המנהל של ישיבת ויז'ניץ, שבעת שהיה ר' ניסים ר"מ בישיבת ויז'ניץ היה חי בדחקות עצומה, ובהנהלת הישיבה הוחלט להעלות לו קצת במשכורת, ואמר להם ר' ניסים שאינו צריך ודי לו במה שקיבל קודם, וכולנו יודעים איך היה נראה ביתו, איזה פשטות ועניות.

וצדיק, המידות הטובות המופלאות, הענוה המופלאה שראינו בו, עניו וסבלן בצורה שאינה בנמצא, כוח השתיקה הנורא, שזהו יסוד המידות וכוח זכיה בתורה כמו שמצינו במשה רבינו והאיש משה עניו מאד. הייתי נוכח בדין תורה שנעשה עוול גדול ליהודי יקר, ובמהלך הדיון צעק עושה העוול דקות ארוכות צעקות רמות עד שהקירות רעדו, ור' ניסים בשלוותו לא יצא מגדרו אפילו פעם אחת.

נקי בדקדוק המאכלים, לבדוק בשבע בדיקות וחקירות איזה עופות איזה ביצים, קיום ההלכה כפשוטו בלא התחכמויות, דרשת שבת הגדול אצלו היה כמו שאיתא בהלכה ללמד את העם אשר יעשון, היה לוקח משנ"ב ועובר בקצרה על הלכות פסח ומוסיף הערות משלו, ובסוף מעט דברי חיזוק ויראת שמים, קיום ההלכה כפשוטו.

סיפר לי בנו הגר"א שהיה אדם שתרם לכולל חזו"א בעילום שם סכום כסף לחלקו לאברכים ביום שישי, והיה שולח את הכסף ע"י שליח, יום אחד לאחר שגמר את לימודו בכולל הלך ר' ניסים לביתו, ומשום מה פנה לכיוון רח' ירושלים, באותה שעה התקיימה שם לוויה ור' ניסים הצטרף למלוים כמובא בהלכה, אחרי כמה דקות ניגש אליו אותו שליח שהיה מביא את הכסף ושואל מהיכן ידע ר' ניסים שזה התורם, והתברר כי הלויה היתה של אותו יהודי שתרם את הכסף, משמים סיבבו שלא ישאר חייב לאיש אפילו הכרת הטוב.

עד שעבר התקף לב לא היה כותב כלום, ומאז ההתקף זכינו לספריו הנפלאים חוט שני שפתחו מעט זוהר על כוחו בהלכה וידיעת התורה, ולא בכדי נקרא שמו חוט שני, ע"ש הפסוק בשיר השירים כחוט השני שפתותיך ומדבריד נאווה, ואיתא בתרגום שחוט השני הינו החוט שהיה בבית המקדש ביוה"כ וע"י עבודת הכוה"ג היה מלבין, זה סמל לכוח התפילה והעבודה, מה שאני זכיתי לראות קצת בימים נוראים בכולל חזו"א, באיזה מתינות וישוב הדעת, במחשבה בהירה ובשלוה.

וברש"י שם פירש שהוא החוט של רחב עם המרגלים, וזה מסמל על מידת האמת וקיום ההבטחה, וזה בדיוק מה שהיה ר' ניסים, איש האמת, כל מי שנכנס לדין תורה ידע שמכאן תצא אמת לאמיתה של תורה, וכבר סיפרו בהלויה שפעם ישב שלוש שעות בדין תורה, ואמר אח"כ שאחרי רבע שעה ידע כבר עם מי האמת, אבל המתין כל הזמן כדי שההוא יצא בהרגשה טובה שדבריו נשמעו.

ובמלבי"ם שם פירש שחוט השני הוא ענק של תכשיט שבו תלויים פנינים, כך ת"ח בלבו יש את כל התורה כולה, והוא מסמן את התורה הקדושה שנמשלה כענק בצורוניך, וגם זה ראינו אצל ר' ניסים את כוח התורה שבו בכל מקום.

המידות טובות המופלאות, ידועין דברי הגר"א קוטלר על מה שאיתא בחז"ל שבית ראשון חרב מפני ג' עבירות, ובגמ' בנדרים מבואר שחרב מפני שלא בירכו בתורה תחילה והיה חסר בעסק התורה, ותרצו במדרש שאם היו עוסקים בתורה המאור שבה היה מחזירם למוטב. והקשה הגר"א קוטלר א"כ בית שני שעסקו בתורה, ונחרב מפני שנאת חנם, למה המאור שבתורה לא החזירם למוטב. וענה שתורה בלי מידות טובות אין בה מאור, האור בתורה הוא המידות טובות.

עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, עוז זהו תורה - ה' עוז לעמו יתן, אומר הרמב"ם לבוש הם המידות הטובות של האדם, אדם יכול להגיע לעולם האמת ולצאת זכאי בדין, ללכת לגן עדן, אך אינו יכול להיכנס בגדים צואים, אם אין מדות טובות לא יוכל להיכנס לגן עדן. אבל ר' ניסים ותשחק ליום אחרון, שמגיע לשם עם כאלו מידות מופלאות.

ואיתא בחז"ל כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גזיו, מהו כשר, אומר הרמב"ם בסוף טהרות כשר שכל שיחו ושיגו בדברי תורה וחכמה, וזה מה שראינו בענינינו אצל ר' ניסים שלא היה לו בעולמו דבר חוץ מדברי תורה וחכמה, ומי שמוריד דמעות מראה שמכיר ויודע להעריך תורה ולדעת מה חסרנו, אלו דמעות של יראת שמים.

ובשם הגר"א מלצר מובא על מה שנאמר במגילת אסתר צום ובכי ומספד, על מה היה ההספד וכי מי נסתלק אז, וביאר הגר"א שהספד הוא מלשון הפסד, ההספד הוא להכיר ולהבין מה הפסדנו ומה יכולנו לנצל. תשב אנוש עד דכא ותאמר, מדברים אלינו אומרים לנו, יש מעשים ומקרים שצועקים אלינו עשו תשובה, נצלו עוד תורה עוד מצוה עוד מעשים טובים, כל רגע ורגע אפשר לזכות לנצח נצחים. יתן ה' שנזכה לראות בקרוב את בית ה' בבנין בית הבחירה, ונראה עין בעין בשוב ה' ציון.

להארות הערות והוספות: 0527680034@okmail.co.il

בית מרדכי לתורה

הגיליון האקטואלי מבית היוצר של מכון 'אש התורה'.

האם מותר לאכול בסוכה שבודאי לא יישן בה

לאכילה ולשינה, אלא זוהי הגדרה בחובת מצות ישיבת סוכה **שעל הגברא**.

והיינו, שאינו יוצא ידי חובת ישיבת סוכה אלא כשעוקר כל דירתו אל הסוכה, ואם בנה סוכה שיכול רק לאכול בה, נמצא שלענין שינה לא עקר את דירתו מביתו, וכיון שאין כאן עקירה גמורה של דירתו אל הסוכה, לא יצא ידי חובת ישיבה בסוכה אף במה שאכל ושתה בה, דדירה בסוכה נחשבת רק כשעוקר כל תשמישיו לסוכה.

ולפי"ז נראה, דכל דברי המרדכי שא"א לאכול בסוכה שאינו יכול לישן

בה, היינו דוקא במי שזוהי סוכתו היחידה, שנמצא שאינו מקיים חובת סוכה לענין שינה. אבל מי שיהיו לו שתי סוכות נפרדות, אחת ראויה לאכילה בלבד ואחת ראויה לשנה בלבד, בודאי יצא יד"ח ויכול לאכול בסוכה שראויה לאכילה לחוד, מפני שאין חיסרון בחפצא של הסוכה במה שאינה ראויה לשינה, ומצד הגברא הוא מקיים גם את מצות שינה בסוכה, בסוכתו השניה. ואין שום צורך שיתקיימו תרומיהן בסוכה אחת.

[ובאמת מצינו בביכורי יעקב שם, דגם להמרדכי סגי שיהיו לו ב' סוכות, א' לאכילה וא' לשינה. אלא שסברתו דגם בדירתו יש לאדם חדר לאכילה וחדר לשינה, וזה א"ש גם אם היה זה דין בחפצא, דב' הסוכות יחד נעשים לו בית דירה. אך לדרכינו הוא פשוט טפיל.]

ולפי"ז נמצא דשפיר יכולים לאכול בסוכות שבמקומות ציבוריים, כגון ברחבת הכותל. אף שאין ראויים לשינה, כיון שיש לו סוכה בבית. שעומדת לשינה. והמרדכי לא דיבר אלא במי שאין לו סוכה אחרת לשינה, וכמו שנתבאר.

שאלה: יש לדון בסוכות המוניות, כסוכות שבפתחי חנויות מזון, מסעדה או חנות פלאפל. האם יוצאים בהם ידי חובה, היות וסוכות אלו אינם ראויים לשינה. וכך יש לדון בסוכות שברחבת הכותל המערבי, שאי אפשר לישון בהם, מפני ריבוי ההמון והרעש.

ויסוד השאלה על פי מה שנפסק ברמ"א (תר"מ ד), כי סוכה שאינה ראויה לאכילה ושתיה או לשינה מחמת שמצטער בה או מחשש גניבה וכדו', **אינו יוצא בה כלל**, גם בדברים שאינו מצטער בה. וכגון סוכה שראויה לאכילה, אך מצטער או חושש לישון בה, דאינה כשרה אף

לאכילה, מפני שצריכה הסוכה להיות כעין דירה, שראויה לעשות בה כל צרכיו. ולפי"ז נמצא, דסוכות העשויות במקום ציבורי, שאין אפשרות לישון בהם, מפני הבושה ומפני הרעש, אינו יכול לצאת בהם אף

סוכה המונית בכניסה לרחבת הכותל המערבי

בשביל אכילה ושתיה. נויש לציין, שאמנם הביא המשנ"ב שיש חולקים על הרמ"א, שבדיעבד יכול לאכול בסוכה שא"א לישון בה. אך סיים בשעה"צ שלכתחילה יש לזהר בזה מאד, מאחר שהרבה פוסקים הסכימו עם הרמ"א, ביניהם שו"ע הרב, בית הלוי, וחזו"א. ובחזו"א נקט דכן הוא גם דעת הרי"ף.]

תשובה: נראה לחדש, דדברי הרמ"א (שמקורם במרדכי) שצריך סוכה הראויה גם לשינה, אין זו הגדרה בעצם **החפצא של הסוכה**, שאין הסוכה כשרה אלא כשראויה

צוהר דשמעיה

סקירה מקיפה של סוגיה הלכתית

ראש בית המדרש - הרב מנחם אדלר

הגדרות במלאכת תופר וקורע - הנוגעות למעשה בימינו

[פרקים נבחרים מתוך סדרת מראי המקומות 'נהורא דשמעתא']

א. דברים שאין שייך ביניהם איחוד לגוף אחד

בשש"כ (פ"ט הע' פ"ה) הביא מהגרש"ז כמה טעמים להתיר הסרת תוית מעל בקבוק (עכ"פ כשנעשה ממילא ע"י שרייה במים ולא כשמוֹרֵיד בידים). וא' הטעמים, שלא נחשב תופר אלא **בדיבוק שתי דברים דומים**, כשתי ניירות, שנעשים ע"י הדיבוק **גוף אחד**, משא"כ נייר על בקבוק אינו נעשה גוף א' עמו, אלא נשאר דבר בפני עצמו המודבק לבקבוק. ועל כן לא שייך בזה איסור קורע, דגם קורע הוּי רק בהפרדת ניירות דבוקין שנעשו גוף א', להיפך מתופר.

ובמשנת יוסף (ח"י סי' ע"ז סוף ענף ג') כתב לצרף סברא זו גם לנידון שדן בו, גבי הרואה בשבת מודעה שיש בה רכילות ולשון הרע דבוקה על הקיר וחפץ להורידה [נומצו הדבר לצערינו בעיתות מהומת הבחירות], שיכול להורידה ואין בזה משום קורע [כל שדבוקה לקיר ולא למודעה שתחתיה], כיון שמודעה אינה מתאחדת להחשב גוף א' עם הקיר, ואין זה אלא כמסיר נייר מן הכותל.

אכן גם הגרש"ז וגם המשנת יוסף לא סמכו על סברא זו לחוד, אלא רק כצירוף וסניף להקל. אולם במנחת איש (שפירא פט"ז הע' 42) כתב סברא זו כדבר מוחלט, דענין תופר לא שייך אלא בהדבקת דברים שוים, כשתי ניירות וכדו', משא"כ הדבקת מודעה על הקיר וכדו' אין בו שייכות תפירה כלל. ומטעם זה התיר גם חיבור סדין אל קרשי הסוכה ע"י נעצים, דאין בזה משום תופר מטעם הנ"ל.

[עוד כתב עפ"י להלן שם (סעיף כא), דמותר להדביק תחבושות הגייניות ע"ג בגד בשבת, ואין שייך בזה משום תופר, מאחר דאין התחבושת והבגד נעשים גוף א', ולא שייך תופר אלא בשני דברים שווים כשתי ניירות וכדו' או שתי בגדים. וכתב שהסכימו לזה הגאון ר"י שפירא זצ"ל (מגדולי תלמידי החזו"א), ועוד כמה גאונים בפשיטות. ובחוט שני (עמ' קלט) כתב להתיר בזה מטעם אחר, מפני שאינו עשוי לקיום וצורתו מוכחת עליו].

ונראה שלסברא זו נתכוין גם בחוט שני (עמ' קלט), שכתב הטעם דאין משום תופר בהדבקת פלסטר על גוף האדם, דחשיב כהדבקת דבר רך על דבר קשה. ונלאו הוגי התורה ועמליה מהיכי תיתי חשיב עור האדם ל'דבר קשה', אך נראה כוונתו ליסוד הנ"ל, דאין שייכות בין האגד המדבק לבין הגוף ולא שייך לדונם שנעשים גוף אחד, ועל כן אין בזה שייכות תופר.

ב. חיבור שאינו איחוד - אחיזה והצמדה

עוד העלו הפוסקים, דאין שייכות תופר אלא בחיבור של הדבקה וכדו' **המאחדת** את הדברים, ולא באופן שנצמדים זה לזה ע"י אחיזה בעלמא. ובימינו מצוי כמה דוגמאות לזה, שנקטו הפוסקים מהאי טעמא דאין שייך בהם משום תופר:

א. **ניילון נצמד**. אין בו דבק כלל, ורק שקצוות הניילון נצמדים זה לזה בכח קלוש [ע"י "כח תאחיזה" של היצמדות חלקי האטום (adhezya), ודומה לכח ההצמדה של חשמל סטטי, אשר ניתן לראות בהיצמדות שיער לבלון לאחר שפשוף]. כ"כ להתיר בחוט שני (עמ' קלה), מנחת איש (ט"ז ל"ח), פסקי תשובות (ש"מ ל"ח), פיה פתחה בחכמה (בעל מחזה אליהו, פ"ו ס"ח).

[ויעורי גליון אליבא דהלכתא (ע') עמ' צ"ב הערה 421 שהוסיף עפ"י שיש להתיר להכניס תמונות באלבום שיש בו ניילון הנתפס על התמונה (אלבום יפני), דהתם ג"כ אין בו שום דבק, ותמה על מה שכתב בשש"כ (פט"ז י"ב) לאסור זאת, והביא שהציע הדברים לפני הגר"ח"ק שליט"א, ואמר שמסתבר דמותר. אכן בדעת השש"כ נראה דאזיל לטעמיה שאסור גם הדבקה קלושה כאשר היא לעולם, ע"י להלן לענין סימניות, ודוק].

ב. **סימניות דביקות** (דגלוניים) סימניות צבעוניות קטנות, וכן **פתקיות דביקות**. הסכימו הפוסקים שיש להתיר להדביקן [בתנאי שנתלשו מן הדפדפת שלהן לפני שבת, דאל"כ יש בזה מתקן מנא]. הן מצד הדבקתם הקלושה מאד ובקל מסירים אותם, והן מצד שמהאי טעמא אין כאן איחוד אלא היצמדות בעלמא (חוט שני יו"ט עמ' שלו ד'). ואולם, בשש"כ (פכ"ח ח) הגביל ההיתר רק לאופן כשמניחם בספר לימן, ולא על דעת שיהיו שם לעולם. [ועי' גם שבות יצחק ח"ד עמ' רכ"ז שכע"ז גם דעת הגריש"א].

קלמר עם סגירת רוכסן - ריצ'רץ

ג. **רוכסן** (ריץ' רץ'), **וסקוטש**. דעת רוב הפוסקים דרוכסן דינו ככפתורים, ואין בו איסור אף כשדעתו לחבר לימן ארוך, כגון חיבור ביטנה למעיל לכל ימות הגשמים (שש"כ פט"ז אות פ"ד, הגריש"א בשבות יצחק י"ד עמ' רכ"ח, פסקי תשובות ש"מ ל"ח, ועוד). אלא שבשבט הלוי החמיר בזה היכא שדעתו לימן ארוך. ובידשמע משה' (עמ' קעב) הביא מהגרי"מ שטרן שליט"א, דגם לדעת רבו השבט הלוי אין להחמיר

נדר - א דשמינתא

אלא ברוכסן, אבל בסקוטש מודה דמותר אף במחברו לזמן מרובה. דדוקא ברוכסן החמיר משום דדמי טפי לתפירה משא"כ בסקוטש.

ואולם בחוט שני (עמ' קלה) כתב דגם חיבור של סקוטש שאינו עומד להפרדה יש לחוש בו לאיסור תופר, וביאר הטעם "שאין חילוק בין מחבר ב' דברים ע"י תפירה או דבק או שעושה פעולה שצד אחד יתהדק בדוחק בצד שכנגדו וע"י כך הם נעשים אחד, שכל אלו וכיוצא בהם הרי הם בכלל איסור תופר בשבת".

וביאר שיטתו, דאע"פ שכתב להקל בהדבקות קלושות, כמו שהבאנו לעיל (אות ה) שהתיר סימניות ופתקיות דביקות מטעם שאין זה חיבור של איחוד אלא הצמדה בעלמא, אפילו הכי דעתו לאסור בסקוטש, משום שצורת ההצמדה בסקוטש ששני המשטחים השעירים מעורים זה בזה נראית טפי כאיחוד לגוף אחד מאשר אותן הדבקות קלושות שרק צמודים זה בסמוך לזה ע"י ההדבקה הקלה.

ובדעת הפוסקים המתירים יש לבאר בתרת, חדא י"ל דאזלו כאגרר"מ שאיכות החיבור תלויה באפשרות הפרדתו, וכיון שחיבור של סקוטש ניתן בקלות להפרדה תו אין בזה תורת איחוד לגוף א'. ועוד י"ל דאף ששני הצדדים מעורים זה בזה מ"מ המתבונן יראה שאין כאן אלא כניסת קרסים בלולאות, שבצד א' ישנם המוני קרסים קטנים ובצד הב' לולאות, ומסתבר שעצם צורת חיבור כי האי איננה חשובה איחוד אלא אחיזה ותפיסת צד א' בצד השני. [ואף שאין בזה סרך הוכחה מ"מ סימן וזכר לדבר יש בו, ששמו העברי של הסקוטש הוא "צמדן", שאינו מחבר אלא רק מצמיד ב' דברים לחדד].

שיטות הפוסקים למעשה:

מצינו ג' דרכים בהגדרת ההיתר בפתיחת כפתורים, המשליכה על חיבורים המצויים בזמנינו. א' - **דרך האגר"מ והערוה"ש** (ומשמעות תרוה"ד), דיסוד ההיתר בפתיחת כפתורים שהוא חיבור הניתן לפירוק ופתיחה **בקל**, ואילו מהות החיבור של תפירה הוא איחוד לגוף אחד שאי אפשר לפותחו אלא ע"י **קריעה והשחתה**, או עכ"פ שלא בקלות. ולדרכם, פשוט ההיתר בכל החיבורים שנפתחים בקל, כסיכת ביטחון רוכסן סקוטש הדבקות קלושות וכדו', אפילו כשסוגרן **לזמן ארוך**, דההיתר מצד עצם מהות החיבור שאפשר לפרקו בקל.

ב' - **דרך החזו"א** - לדעתו אין ההיתר בכפתורים מצד שנפתח בקל אלא רק מצד **שעשוי לסגירה זמנית וצורתו מוכחת לכך**. ולשיטתו ההיתר בכל החיבורים שנפתחים בקל הוא רק מצד שעשויים לפותחן תמיד. וכשאין עשויים לפותחן אסור, דוגמת רוכסן בביטנת מעיל, שאסר השבט הלוי. וכשעשוי לחיבור זמני והאדם חיבר בו על דעת לעולם נחלקו פוסקי זמנינו, אם מה שצורתו מוכחת ועשוי לזמן גובר, או שדעתו לעולם גוברת ואסור, ובזה תלוי דין פתקיות דביקות וסימניות (דיגלונים) שמחבר אותם לעולם, שיש אוסרים ויש מתירים [וזהו גם טעם חוט השני שאסר חיבור סקוטש לעולם]. וכל הנידון בזה הוא רק להולכים בשיטת החזו"א, משא"כ לאגר"מ ודעימיה פשוט הדבר להיתר, וכמשנ"ל לעיל.

ג' - **דרך החוט שני** - אינו מתיר כאגר"מ בדבר הנפתח בקל, ועל כן אסר חיבור סקוטש לעולם. ומ"מ מיקל בהדבקות קלושות אף לעולם, מטעם דבעינן **דוקא חיבור ולא הצמדה בעלמא**, וחיבור הוי או ע"י דבק חזק, או ע"י חיבור הנראה כאיחוד אף שאיננו חזק, ובזה עדיף סקוטש ששני המשטחים השעירים מעורים זה בזה כגוף א', על גבי פתקים נדבקים וכדו'.

ומלבד אלו הדרכים, מצינו תוספת סברא מהגרש"ז והגר"י שפירא, אשר יכולה להתווסף לכל א' מהדרכים הנ"ל, דלא חשיב איחוד אלא בין שני דברים שווים, כשני ניירות וכדו', לאפוקי תוית על בקבוק מודעה על קיר או תחבושת הגיינית על בגד, דאין שייכות בין הדברים ואין מקום להחשיבם שנתאחדו לגוף אחד.

[קטעים מתוך הספר 'נהורא דשמעתתא' מלאכות שבת, להרחבה ועיון בנושא בשלימות ניתן לעיין במקור]

הודעה משמחת:

מקומות העוסקים בעיון בסוגיות בהלכה, יכולים לקבל למייל מראי מקומות בהירים ומרתקים, בנושאים: שבת ל"ט מלאכות, מוקצה, ארבעת המינים, תערוכות, שביעית, פרק כיצד מברכין, סוגיות חנוכה, מסכת תרומות, ביצה, איזהו נשך, מסכת חולין, עיונים במעשה הקטורת. (בתי מדרש יכולים לקבל עותק חנים מכל ספר).
ניתן לשלוח בקשה לכתובת A9768552@gmail.com

זהו דא דנשפדא פיתוח האישיות ועבודת המידות

הקשה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, איך ייתכן שלמרגלות הר סיני עמדו כל העם כאיש אחד בלב אחד. וכי יתכן כזאת, שעם שלם בן ששים ריבוא, לא יהיה בו שום טרונא מאיש על רעהו ואשה על חמותה?!

והשיב הגר"ח. כי מאחר והגיעו בקריעת ים סוף ובמעמד הר סיני לגילוי מלא של ההשגחה העליונה. הבינו נפתולי ההשגחה איך כל מה שמיצר ומציק להם השני אינו אלא לטובתם, ונשלח משמים בחשבון מדוקדק, ובא לכפר להם ולהגן עליהם מייסורים מרים וקשים יותר. בכך נסתתמו כל הטרונות שיש בדרך כלל לאיש על רעהו. ואדרבה ראו את המיצר להם כבעל טובתם, המתחסד עמם. ויש להכיר לו טובה.

נלמד מכך, שאם רק נשכיל לראות את החיים במבט עמוק יותר, נראה בכל מי שגורם לנו צער ועוגמת נפש, כמי שמגיש לנו תשורה נאה, וחוסך לנו צרות רבות ומרות, לא נתכעס עליו, אלא אדרבה נודה לו, ונברכו בליבנו.

עיונים למעשה בנידונים אקטואליים

מדוע השווה בסוכה אינו נפטר מתפילה במנין מדין 'עוסק במצוה'?

יש לעיין מדוע אדם שנמצא בסוכה צריך בשעת התפילה לצאת וללכת להתפלל בבית הכנסת במנין, הרי עוסק הוא במצות ישיבה בסוכה, וקיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה?

ואין לומר דחייב ללכת להתפלל משום "תשבו כעין תדורו", וכמו כל השנה שיוצא מביתו להתפלל במנין. שהרי הדין דתשבו כעין תדורו אינו **חיוב** אלא שמותר לו להניח הסוכה וללכת להתפלל במנין, מפני שתשבו כעין תדורו, ותמיד היה מניח את ביתו בשביל ללכת למנין. אך מאחר ואין זה חיוב, נמצא שיכול לומר איני רוצה ללכת למנין אלא להשאר בסוכה, ולא יהיה מחוייב ללכת מפני שיש לו פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה.

[ולכא"י יש לתלות נידון זה, בשאלה אם יש פטור 'עוסק במצוה' במצוה קיומית. אשר דעת הנתיחה"מ (סי' ע"ב סק"ט) דאין פטור עוסק במצוה במצוה קיומית. אולם כבר השיגו עליו מהמבואר בגמ' (סוכה כה.) דכותבי תפילין ומזוזות פטורין משום עוסק במצוה, אף שאינו מצוה חיובית לכתוב תפילין ומזוזות, ועי'.

האם נשים צריכות להפוך את האתרוג?

נפסק בשו"ע (סי' תרנ"א סעיף ה') שצריך להפוך את האתרוג בשעת הברכה, כיון שיוצאים ידי חובת המצוה מיד בהגבהה, וצריך שתהא הברכה **קודם** קיום המצוה, מדין "עובר לעשייתו". ועל כן בשעת הברכה מחזיקים האתרוג הפוך באופן שלא יוצאים ידי חובת המצוה, ורק אחר הברכה הופכים אותו שוב להחזיקו כדרך גדילתו ולקיים המצוה.

ומנהג העולם שגם נשים שמקיימות המצוה עושות כן. אך לכאורה יש להעיר, שכל הצורך בזה הוא דוקא בגברים, כיון שהם מחוייבים במצוה, ובהם שייך לומר שמיד כשיגביהו האתרוג ישר יצאו ידי חובה. משא"כ נשים שאינם מחוייבות בד' מינים, נמצא שגם אם מגביהות את האתרוג ישר עדיין אין בזה סיבה שתתקיים בידם המצוה, שהרי אינם מחוייבות ואינם צריכות לקיימה. ורק בעת שיחליטו כי ברצונם לקיימה אז תתקיים המצוה בידם, וא"כ כיון שרוצות לקיים המצוה רק אחר הברכה, כדי שיהיה עובר לעשייתו, ממילא אין יוצאות ידי חובה לפני כן, גם כשמחזיקות האתרוג ישר. [ודוקא בגברים, הגם שרוצים לצאת לאחר הברכה, מ"מ כל שאין מכוונים כך להדיא נקטינן דמצוות אין צריכות כוונה, ויוצאים בלא כוונה. משא"כ בנשים שאין מחוייבות, דלא שייך הטעם דמצוות אין צריכות כוונה]. וצ"ע.

;

ניתן לשלוח תשובות למדור לעיונא לכתובת המייל A9768552@gmail.com

להקדשה והנצחה \ לרפואה \ לע"נ

ניתן לפנות: A9768552@gmail.com או בטל 050-4150668

- ניתן לקבל את הגליון חנים ישירות למייל בשליחת בקשה לכתובת הנ"ל -

מישכמי התורה

הליכות חיים

בס"ד

- עלה לתורה בטעות, מי משלם?
- למי שייכות העליות לספר תורה?
- מהי סיבת חלוקת העליות כמנהגנו היום?
- עד כמה גדול כח עניית אמן על הברכה?

עלה לתורה בטעות, מי משלם?

שאלה

א. בבית הכנסת שמכרו בשמחת תורה את העליות לספר תורה קרא הגבאי בשגגה לאדם שקנה חתן בראשית שיעלה לחתן תורה או שקרא לאדם שלא זכה במכירה שיעלה לשלישי במקום אדם אחר שקנאו, האם חייב העולה לתורה לשלם לבית הכנסת עבור העליה שקיבל?

ב. מה הדין כאשר הגבאי קרא כראוי למי שקנה את העליה, אולם מתפלל אחר מבית הכנסת שקינא בזוכה או חשב בשגגה שקוראים לו הקדימו ועלה וברך על התורה לפני שהקונה הגיע, האם חוטף העליה או העולה בשגגה חייב לשלם לבית הכנסת את אותו הסכום שהתחייב מי שזכה בו לשלם?

[יצוין, שבגליון הבא נדון בס"ד, האם מי שקנה את העליות בשתי השאלות דלעיל ולא קיבלם צריך לשלם עבורם לבית הכנסת]

תשובה

מי שעלה לתורה בעליה שלא מגיעה לו, בין אם זה נעשה בשוגג מחמת טעות של הגבאי, ובין אם העולה חשב שהגבאי קרא לו לעלות, ובין אם במזיד ובכוונה תחילה עלה לעליה שקנה חבירו, למרות שהגבאי קרא לחבירו לעלות, בכל המקרים והאופנים - פטור העולה בדיני אדם ובדיני שמים מלשלם לבית הכנסת או למי שקנה את העליה.

אמנם למרות הפטור הממוני, אם העולה חטף בכוונה תחילה את העליה שקנאה חבירו - מעשהו חמור ביותר ועבר על איסורי תורה רבים, ובפרט על האיסורים הקשורים לבין אדם לחבירו, ונקרא "בעל מחלוקת", ועליו לעשות תשובת המשקל על מעשהו החמור.

מקורות

נאמר בגמ' בחולין (פז.) ת"ר "ושחט וכסה" מי ששפך - יכסה, ע"כ. כלומר, אמרה התורה שמי שקיים את מצוות שחיטת החיה או העוף, הוא זכה בקיום מצוות כיסוי הדם. לפיכך אם קדם אדם אחר וכיסה את הדם בניגוד להסכמת השוחט, קנס אותו רבן גמליאל לשלם עשרה זהובים לשוחט בגלל שחטף ממנו את המצוה. ומבואר שם בגמ' [לגבי המעשה עם רבינו הקדוש] שחייב עשרה זהובים הינו עבור לקיחת הברכה. אמנם מאחר והחייב הזה הינו קנס, פוסק השו"ע חו"מ (סימן שפ"ב, א) שאע"פ שלא דנים בזמן הזה דיני קנסות, ולכן בית דין אינם רשאים לחייב את חוטף המצוה בעשרה זהובים, אולם אם הזוכה במצוה תפס ממון מהחוטף בשיווי עשרה זהובים לא מוציאים את זה ממנו, ועיי"ש.

למי שייכות העליות לספר תורה?

והנה כתבו התוס' שם בחולין (ד"ה וחייבו ר"ג) וז"ל: ואחר שעמד במקום חבירו לקרוא בתורה - פטור בלאו האי טעמא [שלא דנים בזמן הזה דיני קנסות], ואפילו תפס - מפקינן מיניה, משום דכולם חייבים בקריאת התורה, וכן פירש הריב"א שאפילו עומד [פי' ישראל] במקום כהן, דהא דדרשינן במסכת נדרים (סב. ובגיטין נט.) "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון - אסמכתא היא, עכ"ל. והוסיף שם הרא"ש (סי' ה) על דבריהם וז"ל: דבקריאת התורה - הכל חייבים, וקריאת החזן [פי' הגבאי] אינו אלא כי היכי דלא ליתנו לאינצויי, עכ"ל.

ונבאר בס"ד את דברי רבותינו בעלי התוס' והרא"ש, ושכמותם הכריע לדינא הש"ך חו"מ (סימן שפ"ב בסוף ס"ק ד) ועיי"ש. מבואר בגמ' ב"ק (פב.) ובמגילה (כא.) שמושה רבינו ועזרא הסופר תקנו לכלל ישראל לדורות, לקרוא בתורה בשבת ובימי שני וחמישי, ר"ח ויו"ט. והקריאה הנ"ל תחולק למספר קרואים, והם בתקנתם תיקנו, שכל אחד מהמתפללים באותו המנין יקרא בתורה את כל מספר העליות שתקנו לאותו היום. כלומר, כל אחד מהמתפללים שבמנין חייב בכל שלושת העליות בימי החול, ובכל שבעת העליות בשבת וכו'. אלא כדי שלא יבוא לידי ריב אם אחד יעלה את כל העליות או באופן שכל אחד ירצה את העליה הראשונה וכדו', אמרו חז"ל שבאו אח"כ בימי המשנה והגמ', שבתור עצה טובה כדי למנוע מחלוקת נחלק

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

גדרי נדרי הצדקה לעליות לספר תורה

שאלה

א. במכירת העליות לס"ת זכה ראובן בעליית "שלישי" משום שהתחייב את סכום הכסף הגבוה ביותר, ולבסוף טעה הגבאי וקרא לשמעון לעלות או ששמעון קפץ ועלה לשלישי בשגגה או במזיד למרות שלא קראו לו.

האם ראובן שזכה בעליה זו חייב לשלם את נדרו? והאם יש הבדל בין אם לקח ממנו שמעון את העליה בשגגה או במזיד?

ב. מה הדין אם הגבאי קרא לראובן לעלות לעליה שקנה, אלא שראובן יצא באותה שעה מביהכ"נ מחמת אונס, ולכן כיבד הגבאי את שמעון במקומו. האם יצטרך ראובן לשלם בכל זאת את נדרו? וכן האם חייב מי שעלה במקומו לשלם סכום לביהכ"נ למרות שלא נדר?

ג. אם התחרו ראובן ושמעון ביניהם על קניית עליה מסוימת, וראובן אמר, למשל, תשעים ₪, ושמעון - מאה ₪, ולכן אמר הגבאי ששמעון זכה. אולם לבסוף, מחמת טעות, קרא הגבאי לראובן לעלות לתורה. האם חייב ראובן לשלם תשעים ₪ כמו שרצה מלכתחילה לשלם עבור עליה זו, או שהוא פטור מלשלם?

ומה הדין אם החליט הגבאי לפצות את שמעון וקרא לו לעליה אחרת שלא קנו אותה, האם יצטרך שמעון לשלם עבורה מאה ₪, כסכום שהתחייב עבור העליה הראשונה?

ד. בבית כנסת שלא היה כהן בזמן מכירת העליות, ולכן מכר הגבאי גם את העליה הראשונה, וכשהוציאו את ספר התורה מארון הקודש הגיע כהן לשמוע את קריאת התורה, ולכן נתנו לכהן לעלות ראשון כפי ההלכה. האם קונה העליה הראשונה חייב לשלם את נדרו כי "מזולך גרם" שהפסיד את העליה, או שפטור מלשלם?

תשובה

א. בנידון השאלה הראשונה, כשנמנע מראובן שלא באשמתו לעלות לעליה שקנאה - הוא פטור מלשלם מה שהתחייב. הפטור קיים בין אם שמעון קיבל את העליה בשגגה, ובין אם חטף אותה לעצמו במזיד. כמו כן גם הגבאי ששגג פטור מלשלם לביהכ"נ את הפסדו. (1)

ב. בנידון השאלה השנייה, שראובן אשם שלא עלה לתורה למרות שהגבאי קרא לו - חייב ראובן לשלם את נדרו. למרות שלא עלה לתורה מחמת אונס שקרה לו. אמנם שמעון, שעלה במקומו, פטור מלשלם עבור העליה, גם אם לבסוף לא יסכים ראובן לשלם את נדרו. (2)

ג. בנידון השאלה השלישית, שראובן קיבל את העליה שהתחרה עליה למרות שלבסוף זכה בה שמעון, מסתבר שראובן יצטרך לשלם תשעים ₪ - הסכום שרצה לשלם כשהתחרה עם שמעון. (3)

אמנם אם בתור פיוס על טעותו, נתן הגבאי לשמעון עליה אחרת, אם שמעון טוען כי רצה לעלות בדווקא לעליה שהתחרה עליה עם ראובן - פטור מלשלם לביהכ"נ. אולם אם הוא מודה שבזמן ההתחרות לא היתה לו נפקא מינה באיזו עליה יעלה - מסתבר שצריך לשלם לביהכ"נ מאה ₪, כגובה הסכום שהתחייב עבור העליה שזכה בה. (4)

ד. בנידון השאלה הרביעית, לגבי ישראל שקנה את עליית הכהן ולבסוף הגיע כהן - מסתבר שהישראל פטור מלשלם לביהכ"נ מה שנדר. אולם אם הגבאי נתן לו לבסוף עליה אחרת - דינו כפי שנתבאר בסעיף ג. כלומר, אם כוונתו הייתה לעלות דווקא במקום הכהן, ואחרת לא היה נודר - פטור מלשלם. אולם אם בדיעבד הסכים לכל עליה - חייב לשלם את הסכום שנדר. (5)

מקורות

(1) כתב השו"ע או"ח (ס"ו שו"ו) וז"ל: חפצי שמים - מותר לדבר בהם. כגון חשבונות של מצווה, ולפסוק צדקה וכו'. והוסיף שם הרמ"א וז"ל: והמנהג להקל, שהרי מותר לפסוק צדקה ע"כ. וכתב שם במשנ"ב (ס"ק לג) וז"ל: ובעניין הכרות מצוות בביהכ"נ - יש אוסרים, ויש מתירים דלא שייך מקח וממכר אלא בחפץ הנקנה. ובמקום שנהגו היתר - אין למחות בידם. ע"כ.

נמצאנו למדים שהכרעת הפוסקים, מכיוון שמכירת עליות לס"ת מהותן - נדר לצדקה, ולא גדר של מכירה שקונים בה חפץ מסוים, לכן המנהג הוא להקל ולמכור את העליות לס"ת לצורך החזקת ביהכ"נ או למטרות צדקה אחרות, וחיוב הקונה לשלם מה שהתחייב הינו מדין נדר לצדקה.

והנה השו"ע ביו"ד הל' נדרים (ס"ו ר"ח, א) כתב וז"ל: כל הנודר או נשבע, רואים דברים שבגללם נשבע או נדר, ולומדים מהם לאיזה נתכוון, והולכים אחר העניין ולא אחר הדיבור וכו' ע"כ. כלומר, כלל ברזל הורה לנו השו"ע, ושמקורו מלשון הרמב"ם, שבהל' נדרים ושבועות תמיד מסתכלים מה היה רצונו של הנודר בזמן שנדר, וזה מה שמחייב אותו לקיום הנדר. ואפילו אם בפועל אמר בדיבורו מילים שניתן לפרשן באופנים שונים. מאחר והנודר הוא זה שיצר בדיבורו את חלות הנדר - לפיכך הוא הבעלים על האיסור או החיוב שיצר, ולכן האיסור קיים רק ביחס למה שהתכוון לאסור או להתחייב, ולא על דברים או אופנים שלא התכוון אליהם.

לאור ההקדמה, ננסה בס"ד לענות על השאלות כדלהלן:

כאשר לא ניתנה לנודר האפשרות לעלות לעליה שקנה, בין אם זה נעשה בשגגה ובין אם במזיד, בכל המקרים יכול הנודר לטעון, שכל מה שהתחייב הוא רק בתנאי שיוכל לעלות לס"ת, אולם, אם בניגוד לרצונו נמנע ממנו הדבר - על דעת כן לא נדר לצדקה. ולכן לא ניתן לומר בהל' נדרים "מזולך גרם", שזוהי טענה בהל' חו"מ כמבואר בהל' שכירות פועלים (ס"ו שכ"א-שכ"ב, שלח-שלה). משא"כ לגבי נדרים שבודקים תמיד מה היתה דעת הנודר בשעת הנדר ורק דעה זו יצרה את חלות החיוב, לפיכך - אם הנודר כדי לעלות לתורה לא קיבל שלא באשמתו, את העליה - על דעת כן לא נדר ולכן פטור מלשלם. נוסף, שגם הגבאי ששגג פטור מלשלם לביהכ"נ מכספו עבור מניעת הרווח שגרם להם, מאחר ומעשהו נחשב כמבטל כיסו של חבירו, שמבואר ברא"ש ב"מ (פ"ה, ס"א סט) בשם הירושלמי, שיש כלפיו תערומת בלבד, והוא פטור גם בדיני שמים.

(2) בנידון זה נראה, שדעת הנודר היא - שהוא יהיה הבעלים על העליה שקנה. כלומר, או שיעלה בעצמו לס"ת, או שיכבד בה אדם אחר לפי שיקול דעתו. והנה גם בנידון דנן, נתן לו גבאי ביהכ"נ את העליה שקנה שיעשה עמה מה שרצה, אלא שבפשיעתו או מחמת אונס נעדר מביהכ"נ בשעה שהיה צריך לעלות. נמצא שהוא הפסיד לעצמו את העליה בהיעדרותו. ומצד שני התקיימה מחשבתו שחשב בשעת הנדר - שיקבל את העליה שקנה ויוכל לעשות בה כרצונו. ואת זה אכן קיבל, אלא שהוא, מסיבותיו האישיות, לא לקחה. לפיכך חל הנדר שלו לצדקה וחייב לשלם לביהכ"נ מה שנדר.

אמנם, האדם שעלה לס"ת במקומו, הוא הרי לא נדר ולא התחייב לשלם כסף עבור העליה הזו, והרי נתבאר לעיל בלשון המשנ"ב, שאין כאן מקח וממכר כי העולה אינו מקבל שום חפץ, אלא יש התחייבות של נדר לצדקה, ומאחר והעולה לא נדר - לכן פטור מלשלם. ובפרט לפי מה שביארנו בס"ד בגיליון הקודם אליבא דהתוס' והרא"ש בחולין (פ"ו). והכרעת הש"ך חו"מ (ס"ו שפ"ב סוף ס"ק ד), שהעולה לס"ת הוא ג"כ בעלים על העליה הזו מחמת שחז"ל חייבו אותו לעלות לתורה, לפיכך לא שייך לחייבו לשלם כסף על שקיבל דבר ששייך לו. ורק אם נדר לצדקה - מחויב לשלם את נדרו.

(3) מצד אחד אפשר לומר, שלאחר ששמעון זכה בעליה - בטל הדיבור הראשוני של ראובן, ומעתה ראובן צריך לעשות נדר חדש כדי להתחייב בו. אולם לענ"ד יותר מסתבר לגבי הלכות נדרי מצוה, שהינם שונים לגמרי מגדרי חו"מ, שמאחר וראובן אמר בפיו שרצה לעלות לעליה הזאת בתמורה לתשעים ₪ שיתנם לביהכ"נ, ואת זה הרי קיבל בפועל, לכן לא פקע דיבורו הראשון שהיה שאם יקבל בפועל את העליה שחפץ בה ישלם תמורתה לביהכ"נ תשעים ₪.

שלמה המלך במשלי (ב, כ) "למען תלך בדרך טובים ואורחות צדיקים תשמור" כלומר, מבאר הגר"א שם, לתלמיד חכם וכן תורה - זה הדין! כלומר, התורה מצווה אותו שינהג לפניו משורת הדין ויותר במקרה כזה וכיצד בו על הפסדו. וכמו"כ יתנהג באורחות צדיקים, דהיינו - שישלם לפועל העני שכר שלם למרות שלא מגיע לו כלום מצד הדין וע"ש.

כמו כן רואים מהגמ' ביומא (פז, פז) שרב היה לא רק נאה דורש מאחרים להתנהג לפניו משורת הדין, אלא נהג כך גם בעצמו. שמבואר שם בגמ' שכשרב קנה בשר בחנות, על אף שהיה נהוג שם לקנות באשראי ולשלם במועד מאוחר יותר, הוא היה מקפיד לשלם מיד עם הקניה, כדי שלא ייווצר חילול ה' מחמתו, שאנשים ילמדו ממנו ויקנו באשראי, ולבסוף יזלזלו באיסור גזל ולא ישלמו כלל. וכן מבואר שם בגמ', שפעם אחת פגע מוכר הבשר ברב והעליב אותו שלא כדן, וגם אח"כ לא ביקש ממנו מחילה, בכל זאת, מחל רב על כבודו ובהגיע עריו"כ הלך מיוזמתו לחנות הבשר כדי שהנ"ל יוכל לפייסו בנקל. ומבואר שם בגמ' שכך נהג גם רב זירא כלפי מי שחטא כנגדו, שהמציא את עצמו לפניו, כדי שהחוטא יוכל לבקש ממנו מחילה.

נמצאנו למדים מחז"ל שהתורה דורשת מלומדי התורה הנהגה אחרת מזו הנדרשת ממי שאין תורתו אומנותו. כלומר, כל יהודי מחויב לשמור על ההלכות הכתובות בארבעת חלקי השו"ע ובכללם הלכות חו"מ והמסעף מכך. ובאופנים שמגיע לו כסף מחברו - רשאי לתובעו, ובאופנים שפטור מלשלם, ואפילו רק מחמת מנהגי המקום, אינו חייב לשלם למי שתובעו.

אמנם התורה וחז"ל הקדושים הורו לנו שבן תורה חייב במקרים רבים לנהוג לפניו משורת הדין. וכדברי רב לרבה בר בר חנה - דינא הכי! וכל שכן שאסור לו לנהוג הפוך, מתוך רשעות וחוסר התחשבות בזולת, וכפי שנפרט בס"ד להלן דוגמאות מחיי היום יום, שמלבד האיסור החמור של חילול ה' שיש בהם, האדם גם מודה במעשיו ובדיבורו שאינו בן תורה, וכי התורה שלומד מהווה אצלו רק מקצוע ומאגר של ידע תורני, אבל אינה מהווה ואורחות חייו.

דוגמאות שכיחות בחיי היום יום המצריכות ויתור לפני משורת הדין

שכיח מאוד, כשגרים בבית משותף, שבמשך הזמן שכן או כמה שכנים רוצים להרחיב את דירתם באופנים שונים, ולצורך כך הם פונים לשאר השכנים שיאפשרו להם להשתמש ברכוש המשותף. וכמובן שלעצם הנידון ההלכתי שנוצר, יש לפנות לרב או בי"ד שישמע את שני הצדדים ויכריע את ההלכה. אולם הדרישה מבן תורה היא - שגם אם נגרם לו קצת נזק מבנייה זו, כגון: בהחשכת דירתו, או בהורדת ערך הדירה, או בתוספת רעש בבניין וכיו"ב - עליו לוותר ולאפשר לשכן לבנות, למרות שהוא צודק בטענותיו, ולמרות שלבסוף הוא יקבל פחות מ"ד לבנייה.

כמו כן שכיח שמזמינים בעל מלאכה כגון: אינסטלטור או חשמלאי וכיו"ב, והפועל הנ"ל עבד זמן סביר ובכל זאת לא הצליח במלאכתו ולא הועיל מאומה, ופעמים שאף הויק. במקרים שכאלו, מכיוון שעבודה זו מוגדרת כ"קבלנות" - שהתשלום הינו על התוצאה הסופית ולא על שעות העבודה, ולפיכך ע"פ דין לא מגיע לפועל שכר על עבודתו, למרות שעבד כמה שעות ולמרות שבדרך כלל הוא לא הוא גובה כסף עבור שעות העבודה, אמנם הנהגת בן תורה עימו צריכה להיות לפני משורת הדין, כמו שפסק רב לרבה בר בר חנה, ולנסות להגיע עם הפועל לפשרה מסוימת. אלא אם המציאות היא שבן התורה הנ"ל הינו עני ואביון, ואין לו יכולת כלכלית לשלם, ואפילו לא חלקית, לפועל הנ"ל וגם לפועל השני שיצטרך להזמין, שאז הכרעת ההלכה היא המחייבת אותו.

וכן שכיחים לפעמים ויכוחים כספיים בין יורשים או שותפים, או ויכוחים בעניין ניהול מוסד מסוים, וכיו"ב, שהכלל בהם הוא שנדרש מבן תורה לנהוג לפני משורת הדין, ובוודאי שלא בעיוות הדין. וכל שכן שכלל היא חובתו לנהוג בתוך ביתו עם אשתו ומשפחתו, וזאת גם כאשר ע"פ דין הצדק עימו. ובוודאי שאסור לבן תורה לנהוג באופן שגורם חילול ה', ואפילו אם הנהגה בכך אינה מצד ההלכה אלא רק מצד היורש והנהגת בני המדינה, כגון עקיפה בתור בחנות או במרפאה או בפקק ברמזור וכדו', ואפי' כשהוא ממהר לדרכו. ותן לחכם ובפרט לנבחרים שבעם היהודי - בני התורה שליט"א, שינהגו כרצון התורה וחז"ל שהיא - לפני משורת הדין. ובאופן זה נהיה בטוחים שלא רק שאנו שמחים עם התורה, אלא גם התורה ונותן התורה ית"ש ישמחו עמנו.

(4) מאחר והתבאר לעיל שבנדרים מסתכלים מה הייתה דעת בני האדם בזמן שנדרו, לפיכך, אם שמעון מודה שבזמן הנדר לא היתה לו נפקא מינה איזה עליה יקבל, והעיקר שיעלה לתורה בשבת, ותמורת זאת יתרום מאה ₪ לבהכ"נ, במקרה זה הנדר שלו נשאר קיים, כי בפועל קיבל עליה. אולם אם הוא טוען שרצה לעלות דוקא בעליה מסוימת, ורק על זה הסכים להתחייב מאה ₪, במקרה זה בטלה ההתחייבות הראשונית. ומכיוון שעבור עליה אחרת לא התחייב לשלם, לפיכך פטור הוא מכל תשלום, ובפרט שיש כאן גם את הנימוק הנוסף לפטור שהובא לעיל במקורות בסוף מס' 2, וע"ש.

(5) במציאות שנוצרה שהגיע כהן לפני הקריאה בתורה, התברר למפרע שמכירת עליית הכהן היתה בטעות, מאחר ולא היתה ראויה למכירה, וממילא בטלה ההתחייבות של הנודר, שהייתה רק אם ביהכ"נ ייתן לו בפועל את העליה הראשונה.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

התנהגות המיוחדת של בן תורה

בימי חג אלו שכלל ישראל שמח יחד עם לומדי התורה על סיום קריאת חמישה חומשי התורה הקדושה, ומתחילים בס"ד לקרוא ברבים את ספר בראשית, ניחד את מאמרנו לחיוב המיוחד שהתורה מחייבת את לומדיה כיצד יתנהגו בחיי היום יום, שהיא התנהגות לפני משורת הדין ובאצילות יותר.

כתוב במדרש תנחומא, פ' בחוקותי סי' ה, וז"ל: "...אם יהיה אדם צדיק, אע"פ שהוא צדיק, אם אינו עוסק בתורה - אין בידו כלום. אלא פרי צדיק עץ חיים - זו תורה, שמתוך שהוא בן תורה, הוא לומד היאך לוקח נפשות... כן אתה מוצא ביפעת הגלעדי, מפני שלא היה בן תורה - איבד את בתו". ע"כ.

נמצאנו למדים ממדרש זה, שאפילו שופט ישראל, שהיה צדיק נשגב שאף הסכים עקב טעותו להקריב את בתו היחידה כקרבן לה' כדי שלא לעבור על נדרו, אולם למרות דרגתו הגבוהה, משום שלא היה בן תורה, גרמה לו הקפדתו היתירה על כבודו שלא יפנה מיוזמתו לפנחם בן אלעזר הכהן הגדול שיתיר לו את נדרו, ומתוך כך גרם לבתו סבל ואומללות לנצח.

הנהגתו הנשגבה של אבנר בן נר

לעומת זאת, מבואר בילקוט שמעוני ירמיהו (ס" רפה) על אבנר בן נר שר צבאו של שאול המלך, שהיה ראש הסנהדרין, וגם גיבור בכוחו הגופני באופן מופלא, שנדקר למוות שלא כדין ע"י יואב בן צרויה, ובעודו גוסס החזיק בכך רב ביואב ויכל להורגו בנקל, אלא שבאותה שעה, כמתואר בילקוט שמעוני, עמדו כל ישראל לפניו ואמרו לו: אדוננו, אם אתה הורג - מיד נשארו כיתומים שאין להם אב, כי לא היה אדם אחר ראוי להנהיג את המלחמה נגד פלישתים. מיד השליך אבנר את יואב מידו כשהוא חי, ואבנר מת. ע"כ. גבורה עילאית שכזו, לוותר מלנקום את דמו מיד רוצחו רק למען טובת ישראל, לדרגות נשגבות כאלו רק בן תורה יכול להגיע. כי לימוד התורה והשקיעות בה, בתוספת לימוד המוסר, מביאה את לומדיה לחיות כבני אדם ולהתנהג כמלאכים. הנהגה כזו של לפני משורת הדין, נדרשת מכל אחד שלומד את התורה, וכפי שנביא להלן בס"ד דוגמאות נוספות מחז"ל.

הנהגת האצילית לפני משורת הדין של חז"ל

מספרת הגמ' בב"מ (פג, פג) שרבה בר בר חנה שכר סבלים להעביר לו חבית של יין ממקום אחד למשנהו, ומחמת פשיעתם בנשיאת החבית - היא נשברה, ולכן לקח מהם רבה הנ"ל את בגדם כמשכון עד שיפצוהו על הנזק הכספי שגרמו לו בפשיעתם. תבעו אותו הסבלים לדין תורה לפני רב, ופסק לו רב שחייב להחזיר להם את גלימתם. כלומר, למרות פשיעתם פטר אותם רב מתשלום. וכיוון שעניים היו ולא היה להם מה לאכול - חייב רב את רבה בתשלום מלא עבור עבודתם, כפי שסיכם איתם מראש. זאת למרות שלא יצאה לרבה שום תועלת מעבודתם ורק להפך הם גרמו לו נזק כספי גדול. על שני פסקים אלו שאל רבה את רב, האם כך הוא הדין? וענה לו רב - שכלפי תלמיד חכם שכמותו אמר

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ענבי הדס, ואם אפשר לצאת יד"ח במקצת הדס או ערבה

א. בסוכה ל"ב ב' תנן הדס כו' או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעוטן כשר, ואין ממעטין ביום טוב. ובגמ' ל"ג ב' אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר, אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין, דאמר רבי חנינא האי דס שחור אדום הוא, אלא שלקה.

עוד אי' בגמ' תנו רבנן אין ממעטין ביום טוב, משום רבי אליעזר ברבי שמעון אמרו ממעטין, והא קא מתקן מנא ביום טוב, אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה, ורבי אליעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוח, דאמר דבר שאין מתכוין מותר.

והנה במס' מעשרות פ"א מ"ג גבי עונת המעשרות תנן וכל השחורים משינקידו. ובירושלמי (ה"ב) וכל השחורין כגון ענבי הדס וענבי סנה. משינקידו. תני רבי חנינא בר פפא משיעשו נקודות נקודות שחורות.

והנה לפ"ז שענבי הדס חייבים במעשר, א"כ כשאמרו בגמ' שלקטן לאכילה היינו שעושרם קודם לכון, וכיון שביו"ט אין מפרישין תרו"מ הרי צ"ל שהפריש תרו"מ מערב יו"ט.

ב. ויש לדון באופן שהענבים אינם מרובים מעליו שכשר ולא עושרם נמצא שחלק מההדס הוא טבל, והרי אין יוצאים באתרוג שהוא טבל, ע"י סוכה ל"ד ב' דפליגי באתרוג של דמאי משום דאי בעי מפקר נכסיה, אבל טבל ודאי שאין יוצאים, וכאן נמצא שחלק מההדס הוא טבל.

ג. הנה יש לדון אם היתה ערבה יותר מכדי שיעורה אלא שיש סיבה שאינו יוצא אלא בכדי שיעורה, וכגון אם היתה ערבה של ד' טפחים וג' טפחים למטה שלו וטפח העליון אינו שלו אם יוצא בזה, (וכן יש לדון באומר שרוצה לצאת רק בג' טפחים ממנה) אם נימא דיוצא בג' טפחים אלו בלבד ולא בשאר, וכן יש לדון במי שהיתה לו ערבה ומכר את חלקה העליון לאחר אבל נשאר לו כשיעור ערבה אם יוצא יד"ח ביום הראשון, אבל מ"מ י"ל כן דאפשר לצאת בחלק מהערבה כשיש בה שיעור אף שאין יוצא בכל הערבה, ובבאוו"ל ס"י תרמ"ו סוף סעיף ה' בשם הב"ח דאם היה רוב שיעור ההדס עבות אף הוא גדול מאוד לא בעינן שיהא רוב גדלו בעבות אלא רוב שיעורו דהיינו קרוב לשני טפחים, ומבואר שם דאף שהשילוש למטה ולמעלה אין שילוש מהני, ולכא' ההדס שיוצא בו יד"ח הוא רק למטה ולא למעלה, וא"כ ה"נ בהנ"ל, ואמנם אם יחתך ראשה של הערבה יפסל משום נקטם ראשה אבל כאן הערבה שלמה ולא נקטמה וי"ל

דשפיר יוצא בה,

וא"כ אף אם נימא שכשנכפף ראשה חשיב שלא כדרך גידולה, ע"י בחזו"א או"ח ס"י קמ"ו ס"ק ל"ה שכן חלק בערבה צריך להיות דרך גידולו, אבל יש לדון אם יש בה כדי שיעור שלא נכפף י"ל שיוצא בה וכש"נ.

והנה רבנו הגר"ח קניבסקי השיב ע"ז י"ל שצ"ל לצאת בחלקי, שוב שאלתי את **כב' רבנו זללה"ה** בעל אילת השחר אודות רוב הערבות שנכפפות ואמר לי שאפשר לצאת במה שיש בשיעור למטה ושאלתי אם ה"ה אם מכר חלק העליון ואמר דאפשר שאה"נ.

ד. וצ"ל שהרי יוצא יד"ח בהדס עצמו ולא בענבים שלו, וע"כ אין עיכוב מה שהענבים הם טבל, ולפ"ז גם אם מכר את הענבים לאחר אין מניעה לצאת בהדס.

ה. במדרש רבה אמור פרשה ל' אי' שלולב יש בו טעם ואין בו ריח היינו שלתמרות יש טעם ואין ריח, ולהדס יש ריח ואין טעם, והרי מצינו בו טעם בענבי הדס, וצ"ל שאין זה עיקר הפרי כמו בלולב שעיקר הפרי הוא תמרות, וע"י בשו"ע ס"י ר"ג.

וע"י שו"ע או"ח ס"י ר"ג סעיף ה' בני אסא אף ע"ג דבישול והויין כפירות, אינו מברך אלא שהכל. וע"י במ"ב (ס"ק ו) בני אסא היינו ענבים קטנים שרגילין להמצא בהדסים: (ז) אלא שהכל, דלא חשיבי והו"ל כפירות שמוציאין אילני סרק ע"כ.

בד' הגר"א שענני כבוד נסתלקו ממעשה העגל עד ט"ו תשרי

א. בס' קול אליהו ובס' דברי אליהו פ' אמור הובא בשם הגר"א שלמ"ד סוכה כנגד ענני כבוד והרי ענני כבוד היו מיציאת מצרים ולמה לא נקבע סוכות לזמן שיצאו ממצרים, ותי' הגר"א שאחר חטא העגל נסתלקו ענני כבוד, וא"כ ירד משה מהר סיני ביום הכפורים למחר ב"א אמר לעם ישראל על תרומת המשכן וא"כ בימים י"ב וי"ג תרמו תרומת המשכן שהרי כתוב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ומשמע שני בקרים, וא"כ ביום י"ד הכריזו איש ואשה אל יעשו עוד לתרומת הקדש ובט"ו התחילו לבנות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכן נקבע סוכות זכר לענני כבוד ליום זה.

והנה הרוקח בהל' עירובין ס"י קע"ח "וכן משמע בירושלמי בפ' ר' עקיבא בשבת ניתנה תורה לישראל ואמר' במכילתא מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן, י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות בני אדם כאילו לא יצאו, וכן בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג.

וצ"ע שהרי הוצאה למדו בשבת ריש פ' הזורק מקרא דזיכלא העם מהביא והרי היו מוקפים ענני כבוד, ואין זה רשות הרבים, ומוכח שעננים אין דינם כמחיצה, ושמעתי מתרצים ע"פ ד' הגר"א שאחר העגל נסתלקו ענני כבוד וחזרו רק עד שנמחל עון העגל ופסוק הנ"ל שהיה בזמן תרומת המשכן היה קודם שחזרו ענני כבוד. וע' פמ"ג אשל אברהם ס"י שצ"ז ד.

ב. ובשבת צ"ח רה"ר מקורה פטור שאינו דומה לדגלי מדבר וק' ע"ז שהרי היו ענני כבוד, וע"פ הנ"ל א"ש שבאותו זמן באמת לא היו ענני כבוד.

ג. והנה בעיקר ד' הגר"א מקשים מנחמיה [פ"ט י"ח] אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות: ואתה ברחמך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה.

ומבואר שלא נסתלקו ענני כבוד אחר מעשה העגל. ושמעתי בשם כב' הגר"ח קניבסקי שבאמת ד' הגר"א מפורשים בתרגום שיר השירים פרק ב' פסוק י"ז "ועבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון", אלא שמדויק בד' התרגום שהעננים שעליהן נסתלקו וזהו שאמר די מטללין והיינו אותם שהיו לצל, אבל העננים שהיו בצדדים נשארו וא"כ י"ל דמה שנאמר בנחמיה קאי על העננים שבצדיהם.

ד. אבל לפי הנ"ל הרי העננים שבצדדים לא נסתלקו ורק העננים שמעליהם נסתלקו, א"כ הקו"מ מהר"ר מקורה א"ש שבאמת באותו זמן לא היתה מקורה כיון שהענן למעלה נסתלק, אבל אכתי איך למדו רה"ר מויכלא העם מהביא והרי היו מחיצות בצדדים.

ה. והנה ל' הכתוב בנחמיה הוא "את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך", ולפי תי' הנ"ל הרי הענן מעליהם סר ורק הענן בצדיהם לא סר, וצ"ל שהכוונה על בסמוך.

אולם אפ"ל עוד דהנה במכילתא ריש פ' בשלח על הפסוק וד' הולך לפניכם בעמוד ענן אי' "שבעה עננים ארבע מארבע רוחותיהם אחד למעלה ואחד למטה אחד שהיה מהלך לפניכם כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו", וא"כ אפ"ל שכל העננים בצדיהם ומעליהם נסתלקו, ורק הענן שהלך לניהם נשאר, וכמו שאמרו בנחמיה שהענן ועמוד האש לא סרו, ולפ"ז שפיר י"ל כהנ"ל שבאותו זמן לא היו מחיצות והיה רה"ר.

ו. ועדיין ק' בעירובין י"ז שלמדו הוצאה מקרא דאל יצא איש ממקומו וע' תו' שבת ב' א', ופסוק זה נאמר בפ' בשלח קודם מעשה העגל ועדיין היו ענני כבוד.

וע' בס' בית אלקים להמב"ט פרק ל"ז שדן אם עשו סוכות במדבר שהרי היו תחת ענני כבוד והיו סוכה תחת אהל, וצ"ע בסוכה כ"ו מישאל ולאצפן נטמאו בנדב ואביהוא וכן נושאי אורנו של יוסף היו טמאים, ואם ענני כבוד הוי אהל למה לא נטמאו כל ישראל.

וע' ריטב"א שבת צ"ח דרה"ר דוקא אינה מקורה כמו דגלי מדבר, שכי' דענני כבוד לא חשיב מקורה.

עֵץ הַחַיִּים

**פֶּרֶט וְעוֹלָלוֹת מִתּוֹרַת רַבֵּנוּ
צִבִּי אֱלִיהוּ הַלֵּוִי שְׁמִיעֵזֶר
סְלִימ"א**

כבוד חוה"מ, ואם נקרא יו"ט

א. הגרע"א בשו"ת ח"א בהשמות לתשו' א' הוכיח מל' הרמב"ם פ"ו מהל יו"ט ששמחה נוהגת בחוה"מ אבל כבוד עונג לא.

וקי' ע"ז מל' המשנה סוכה מ"ח א' ההלל והשמחה שמונה כיצד מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יו"ט אחרון של חג כשאר כל ימות החג, ומבואר שבכל ימות חג והיינו אף בחוה"מ יש כבוד. וד"ז שאלתי **לרבינו בעל קהלות יעקב** זללה"ה ואמר שבאמת הרי מבואר שיש מקצת כבוד ועונג בחוה"מ, ועי' כן בשעה"צ סי' תקל"ל ס"ק ד' שהביא ממכילתא פ' בא דדריש מקרא דיש כבוד ועונג בחוה"מ וקי' להרמב"ם, ועי"כ צ"ל דאמנם אין כבוד ועונג כמו וי"ט, אבל מ"מ צריך לכבדם יותר מימות החול ע"ש.

אלא שמ"מ קי' שהרי במשנה אמרו שחייב בכבוד יו"ט אחרון כשאר ימות החג, ומשמע שדינם שוה, ובאמת ל' המשנה צ"ב בלא"ה שפתח בהלל ושמחה וסיים בהלל ושמחה וכבוד וצ"ע.

ב. בגמ' כ"ט ב' קפסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון דכתיב לכם משלכם אלא ביו"ט שני אמאי לא כו'.

והנה כוונת הגמ' לימי חוה"מ ולא ליו"ט שני, דהנה הראשונים נחלקו ביו"ט שני בזמניו דבקיאינן בעיבורא דירחא, אם יש להחמיר בו לענין לולב כמו יו"ט ראשון או כמו שאר הימים ע' ריטב"א ור"ן, אבל עכ"פ בזמן המשנה שלא היו בקיאים בעיבורא דירחא, ודאי שיו"ט שני דינו כיו"ט ראשון, ועי"כ מדהק' בגמ' יו"ט שני אמאי שהכוונה על חוה"מ, וביותר שהרמב"ן וריטב"א פ' דקאי על לולב במקדש כל ז'.

והנה במ"ב סי' קפ"ח ס"ק כ"ז כ' "וחוה"מ דינו כר"ח לענין שאין צריך לחזור וה"ה לענין שאם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה שנתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה ואינו חותם כמו בר"ח", וכי' בשעה"צ "כן משמע ממגן גבורים וכמו שאומרים בתפלת מוסף או שיאמר ימים קדושים וכמו שכתבו שאר אחרונים אבל לא יאמר ימים טובים [א"ר]". והנה מצינו כן בשו"ע סי' תצ"ג ס"ג נוהגים שביו"ט אומר את יום טוב מקרא קודש הזה ובחש"מ אומר את יום מקרא קודש הזה, ועי"ש במג"א "ובחש"מ אומר וכו' ש"מ דח"ה לא מקרי יו"ט ואין לומר בברכת המזון הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב", ועי"ש בבית מאיר שהביא מהריטב"א בסוכה דף ל"ח סוף ד"ה ורמינהו שחוה"מ איקרי יו"ט, [אלא שמ"מ כ' בריטב"א שם שאין לומר יו"ט מקרא קדש כדי שלא להשוותו לגמרי ליו"ט], וסיים בבית מאיר "ועי' במנחות ו' ע"ב ותליא בפלוגתא הפוסקים אם חש"מ זמן הנחת תפילין", וכפי הנראה שיש כאן ט"ס וצ"ל מנחות דף ל"ו ע"ב דאי' שם גבי תפילין פרט לשבתות וימים טובים, והשתא להסוברים שחוה"מ לאו זמן תפילין הרי שנכלל ביו"ט וחזינן דאיקרי יו"ט, ועי' ט"ז סי' תרס"ח ס"ק א'.

נשים בחול המועד

בבאוה"ל סי' תק"ל מבואר שבספק איסור מלאכת חוה"מ תלי' דאם איסור מלאכה בחוה"מ מה"ת יהא לחומרא ואם מדרבנן יהא לקולא, והנה גם אם הוא מה"ת הרי הוא בעשה ואין בו לאו, והרי בתו' קדושין ל"ד א' מבואר שעשה דשביית יו"ט נשים פטורות ממנו משום דהוי מעשה ז"ג, וא"כ בפשטות גם עשה של שבייתה בחוה"מ אינו בנשים, ואטו ספק מלאכת חוה"מ יהא בו נפ"מ שבאנשים לחומרא ובנשים לקולא, ועמש"כ בענין תפילין בחוה"מ.

יין בחול המועד

בסוכה מ"ז ב' לימא מסייע ליה לרב נחמן דאמר רב נחמן זמן אומר אפי' בשוק דאי אמרת בעינן כוס כוס כל יומא מי איכא, ופירש"י ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד.

והנה ברמב"ם פ"ו מהל' יו"ט הי"ז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו כו' והאנשים אוכלים בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין כו', והנה יש אומרים שצריך לשתות בכל יום בחוה"מ רביעית יין

ולכא' קי' מגמ' זו שאם הוא חייב לשתות בכל יום רביעית איך אפשר שאינו מצוי, ומוכח שא"צ לשתות בכל יום רביעית. שוב שמעתי שהגר"ש אלישיב ז"ל נשאל ע"ז והשיב שהרי בגמ' מבואר בפסחים ק"ט א' שבזמן ביהמ"ק אין שמחה אלא

בבשר ובזה"ז אין שמחה אלא ביין, וא"כ י"ל דכוונת הגמ' בזמן ביהמ"ק שאז לא היו מקפידים לשתות יין כל יום אלא בשר.

ולכא' תימה דאם צריך לשתות יין כל יום בחוה"מ א"כ אם שכח להזכיר של חג בברכת מעין שלש יתחייב לחזור, כיון שהוא חייב בה וכמו אם שכח להזכיר של יו"ט בברכה מ"ז בשבת ויו"ט שחייב לאכול בהם פת, כמבואר בברכות מ"ט. אך אפשר שאף שצריך לשתות יין אבל א"צ לשתות רביעית וא"כ אין חייב לברך מעין שלש.

והנה לר' אליעזר שצריך לאכול י"ד סעודות, ולד' הסוברים שברכת המזון אף ביחיד טעונה כוס, א"כ ע"כ שיש לו כוס כל יום מחול המועד. ובפשטות הגמ' לא אתי' כר' אליעזר, ובלא"ה י"ל שבגמ' איירי גם בחול המועד פסח. אך באמת שעי' בתו' כ"ז א' ד"ה אי שלר' אליעזר סגי במיני תרגימא והרי ע"ז א"צ כוס וא"כ לק"מ.

כתותי מיכתת שיעוריה

א. בסוכה ל"ה א' אתרוג של ערלה לה פסול כו' לפי שאין בה היתר אכילה, ובתו' הק' תיפול"ל דאתרוג של ערלה יש בו דין שריפה וכתותי מיכתת שיעוריה.

והנה יל"ע באופן שאסור לשרפו, וכגון אתרוג של ערלה שיש בו דין שריפה וכתותי מיכתת שיעוריה, נתערב עם אתרוג של תרומה ועתה מספק א"א לשרפו, אם כל א' מהם פסול מספק שמא הוא אותו אתרוג שיש עליו דין שריפה וכתותי מיכתת, או דכיון שבמציאות א"א לשרפו ונמצא שאין עומד לשריפה ממילא בטל ממנו דין כתותי ושניהם כשרים. והיינו שיש לדון אם דין כתותי הוא משום חלות דין שריפה שעליו או משום שעומד לשריפה.

ואם נימא שבה אין כתותי, הרי אפ"ל דלהכי הוצרכו לטעם שאין בו היתר אכילה כגון שא"א לשרפו, וכגון שנתערב עם תרומה, אך משום שאין בו היתר אכילה שפיר יש לפסלו.

ב. והנה בסנהדרין קי"א ב' אי' שכתבי הקדש של עיר הנידחת יגנוז, והיינו שא"א לשרפם משום לא תעשון כן לד' אלקיכם.

והק' מהרי"ל דיסקין (נדפס בס' באר ראי (ע"מ תנ"ג) "ק"ל איזה מכשול יש בהם הא מצוות לאו ליהנות ניתנו ועי' סי' רכ"א ביו"ד שאסרו לישאול ספר ממודר ע"ש הטעם שיכול ליקח בשכר משאכ"כ, ואולי דאתי לידי מכשול למכירה או לקדש אשה, ולומר דע"כ פטרו הצבור מלקנות ס"ת וכדומה, ג"ז הנאת מצוה ואפי' מה שהיו יכולין לזכות זא"ז לקנמות ס"ת כדו' נ"ל דהכל הנאת מצוה חשיבא".

וכי' שם "ואולי כיון דחיובא דשריפה רמיא עלה אלא שא"א לקיים חשיב כתותי מיכתת שיעורא, וכי"ז תליא במחלוקת הפוסקים במידי דשיעורו מעצמו כמו כאן, עי' ד"מ דשיעור פ' כדי ג' תיבות (על דרך משל שיעור פסוק כדי שלש תיבות) ואין יוצאין בקריאתה". ומבואר בדבריו שדבר שיש בו דין שריפה אף שא"א לקיימו מ"מ חשיב כתותי משום חלות דין שריפה שעליו ולא משום שבמציאות הולך לשריפה.

ויש להוסיף עוד שהתו' הוסיפו דאפשר שאף מה"ת יש דין שריפה בערלה, ומשמע דאי רק מדרבנן לא הי' קשה להו', ולכא' אף הוי מדרבנן מ"מ הרי עומד לשריפה, ועי' ברעק"א, ומבואר בתו' דצריך דין שריפה מה"ת, ויש לבאר ע"פ הגרש"ש שדין דרבנן אינו דין בחפצא, וד"ז אינו גורם לכתותי, ואילו כתותי היה מה שבמציאות עומד לשריפה אין נפ"מ בין דאורייתא לדרבנן, אך להנ"ל הוא משום חלות דין שריפה שיש עליו וא"כ יש לחלק בין דין שריפה מה"ת לדין שריפה מדרבנן.

ג. ויש למצוא עוד אופן בר"ן נדרים ט"ז ב' אי' דאפשר לאסור בנדר גם דבר שאין בו הנאה וכגון קונם זריקת צרור עלי אסור, (ועי' באו"ש פ"ג מנדרים ה"ו ובס' זכר דבר סי' ח), ולכא' ה"ה שיכול לאסור צרור שלו בזריקה על אחרים. והרי נדר יכול לאסור גם על אחרים, וא"כ משכח"ל שאסר את הערלה שלא יעשו בה מעשה שריפה, וא"כ א"א לשרפה ולד' מהריל"ד מ"מ יהא בה דין כתותי.

הערות בענין כתותי מיכתת שיעוריה

א. יבמות ק"ג ב' ואי ס"ד כדמכתת דמי והא בעינן והבא על הבית וליכא, שאני התם דאמר קרא ונתן את הבית אפי' בשעת נתיצה קרוי בית, והנה כתותי נאמר במקום שצריך שיעור וכמבואר בתו' סוכה ל' ע"א, וגם בבית המנוגע צריך שיעור כמבואר בסוכה ג' שצריך בית של ד' אמות, ואך שיש לדון אם אחר שנטמא נתמעט משיעור ד' אמות אם מטמא, והיינו אם צריך בית רק שיחול עליו דין בית המנוגע או שכל דין בית המנוגע שבו תלוי בשיעור ד', ומגמ' זו יש להוכיח שגם אם

חג הסוכות ושמיני עצרת

א. במדבר פכ"ט (לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם ובתרגום יונתן ביומא תמינאה כנישין תהוון בחדא דא מן מטיילכון לבתיכון כנישת חדא ויומא טבא ואירוע קדיש תהוי לכון כו' ומבואר שפי' עצרת היינו שתפסקו מלישב בסוכה, וכבר שאלו בזה מה טעם שנקרא שם החג על שם שפוסקים מלישב בסוכה, וכי זהו עיקרו של החג. (ובקובץ מוריה אלול תשע"ט נדפס ע"ז מאמר מהג"ר אליהו ברוך פינקל ז"ל).

ב. והנה הפוסקים דנו אם טעה בתתפילה בשמיני עצרת ואמר את חג הסוכות אם יצא ע' חיי אדם כלל כלל כ"ח דין ט"ו ושע"ת ומ"ב סי' תרס"ח ס"א.

ובברכי יוסף כ' לדון אם שמע"ע נקרא ג"כ חג הסוכות, והביא מרש"י יומא דף ג' על מה שאמרו דשמע"ע גל בפני"ע לענין פז"ר קש"ב והיינו פייס בפני"ע ורגל בפני"ע כו', ופירש"י גל בפני"ע שאינו נקרא חג הסוכות, וכ"כ הריטב"א בסוכה דף מ"ו, והביא מירושלמי נדרים ריש פ' הנודר מן המבשל האומר קונם שאני שותה יין בחג דבלי תורה אין שמע"ע בכלל חג ובלשון בנ"א נכלל בחג.

אלא ש' בברכי יוסף שיש להוכיח שמע"ע בכלל חג הסוכות מסוטה דף מ"א גבי הקהל דאי כתב רחמנא בחג הסוכות הו"א אפי' יו"ט אחרון בכלל, ומוכח דחשיב חג הסוכות, וא"כ י"ל דיצא דיעבד כשאמר בשמע"ע את יום חג הסוכות הזה.

ומצינו עוד בד' הרמב"ם בפ"י מהל' תפלה ה"א ש' המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית כו' עד שגומרין את התורה בחג הסוכות ע"כ, ול' הרמב"ם שגומרין את התורה בחג הסוכות מוכח ששמיני עצרת נקרא חג הסוכות, (וע"ש עוד בהל' י"ב).

ויש להבין איך אפשר שיקרא חג הסוכות בזמן שאין יושבים בסוכה.

ג. עוד יש להבין מה טעם נקבע קריאת קהלת בחג הסוכות, [וע' בהרחב דבר פ' אמור (ויקרא כ"ג ל"ד) שמשום כך היה מנהג אומות העולם לעלות לירושלים בחג הסוכות ובזכריה הזהיר את אומות העולם אם לא יבואו בחג הסוכות לירושלים, והיינו ע"פ הגמ' בתענית פרק ד' היאך קרבונו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו וע"כ היו באים לירושלים, והוסיף עוד שעל כן נאמר ספר קהלת בחג הסוכות באשר דברים אלו אמר גם לפני חכמי הגוים].

ד. והי' נ' דהנה הרמב"ם בפרק א' מהל' דעות ה"ד הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו, כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת, וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו וכן לא יהי עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה כענין שנאמר טוב מעט לצדיק כו'.

ואח"כ בפ"ב ה"ב כ' וכיצד היא רפואתם מי שהוא בעל חימה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל, וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החמה מלבו, ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה מן הכל וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם וכיוצא בדברים אלו עד שיעקור גובה הלב מנו ויחזור לדרך האמצעית שהוא דרך הטובה ולכשיחזור לדרך האמצעית ילך בה כל ימיו, ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות אם היה רחוק לקצה האחד ירחיק עצמו לקצה השני וינהיג בו זמן רב עד שיחזור בו לדרך הטובה והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה, ובמק"א נתבאר וזהו ענין נזירות שאם רואה שנמשך מדאי אחר עוה"ז הרי שירחיק עצמו גם מדברים המותרים עד קצה השני ולא ישתה יין ולא יאכל ענבים ולא יסתפר עד שיתרגל בזאת ואח"כ כשיגמר נזירותו חוזר לדרך האמצעית וכמש"כ הרמב"ם, ונמצא לפ"ז שתכלית הנזירות אינה ימי הנזירות עצמם אלא תכליתם מה שאחר הנזירות.

וכך היה נראה שבחג הסוכות אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, והיינו שירחיק מתאוות מאוד וישב בדירת עראי, ואפשר שזה גם הסיבה שקורים קהלת בחג הסוכות, והמטרה היא שאח"כ יחזור להיות במידה בינונית.

ונמצא שעיקר המטרה הזמן שאחר הסוכות שאז יחזור להיות במידה בינונית ומתוקנת, ונמצא שעיקר תכלית חג הסוכות הוא שמיני עצרת שאז חוזר לביתו ונוהג במידה בינונית.

ואפשר שעפ"ז מתבאר שעיקר שם חג שמיני עצרת שאז חוזרים לבית ואז חוזרים להיות במידה בינונית, ואפשר שבה מבואר שגם יום זה נקרא חג הסוכות משום שזהו תכלית חג הסוכות.

נתמעט אח"כ אין לו דין בית המנוגע, שהרי בגמ' הק' דע"י דין כתותי חשיב שאין לו שיעור ומבואר שגם אם אחר שחל עליו דין בית המנוגע נתמעט משיעורו אינו מטמא, ובאמת שהרי בפסוק כתיב והבא על הבית כו', ומשמע שכדי ליטמא צריך שיהא דין בית בשעה שבאים לתוכו.

והנה בתוספתא פרה פ"י גבי הזאת מי חטאת באזוב של אשירה ושל עיר הנדחת פסול והובא בר"ש פרה פ"א מ"ז ופי' הר"ש משום כתותי, ובתו"ט פ"י משום שצריך שיעור טפח כדאי' בנדה דף כ"ו, והנה בפרה פ"א מ"ט תנן דגרדומי איזוב בכל שהוא, ובחזו"א פרה סי' י"ד ס"ק ט"ז נסתפק במשתחוה לגרדומין אם מיפסל משום מיכתת כיון שגרדומין בכ"ש הוי כמו לחי ע' עירובין דף פ' ע"ב, וכ' בחזו"א ונראה דדוקא במידי דכשר בכל דבר ואין לו שיעור מכשרין אבל כאן לאו אזוב הוא כיון דעומד לשריפה אבד מציאותו והוי כעפרא, ולפ"ד החזו"א י"ל שגם בית המנוגע שייך בו כתותי כיון שצריך צורה של בית וע"י כתותי אין חשיבות של בית, וצ"ע בתו' סוכה ל' ע"א ש' שיש כתותי באתרוג משום שצריך בו שיעור אגוז או כביצה, וע"ש שדנו אם יש בו שיעור או לא, ותיפו"ל שמשום כתותי אין לו חשיבות של אתרוג, וע' במאירי עירובין י"ד ב' שסכך ודאי פסול שהרי הוא כעפר דלשריפה קאי ועפר פסול לסכך ולדפנות כשר שאף עפר כשר בהם וזה ע"ז החזו"א, וע' באבי עזרי הל' גירושין פ"ד ה"ב.

ב. בפמ"ג סי' שס"ג במש"ז ס"ק ה' כ' שיש להסתפק אם כתותי הוא דין דאורייתא או דרבנן, ובגמ' זו מבואר כאן שהוא דין דאורייתא וע"כ הק' שיהא טהור משום כתותי, וכן יש להוכיח גם בתו' סוכה ל"ה א' דהק' שבאתרוג של ערלה למ"ל משום שאין בו דין ממון תיפ"ל משום כתותי ואם כתותי דרבנן ל"ק, אך ע"ש במהרש"א שזה גופא תי' התו' וע"ש בתו' הרא"ש ובח"י ר' מאיר שמחה, ובמש"כ בשלמי יוסף סוכה שם.

ג. והנה ברמב"ם פט"ז מהל' טו"צ ה"א מבואר שבית המנוגע אסור בהנאה, ובש"ך בנקודות הכסף יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ה כ' שיש בזה מחלוקת בירושלמי וע"ש שצידד שאין אסור בהנאה, (וצ"ע שלכאן ד' הירושלמי הם אחר דוקא באופן שעשה מהם סיד ונשתנית צורתם), ולד' הנקה"כ יתחדש שיש דין כתותי בדבר שדינו לאבדו אף שאין בו איסורא"י.

ד. הנה דין כתותי הוא דוקא במקום שיש דין שריפה מה"ת וכמבואר בתו' סוכה ל"ה א', אבל איסורא"י שאין בו דין שריפה לא, וע' בשו"ת שער אפרים סי' ל"ח גבי בשר בחלב, ובהמשך הגמ' מבואר שתקרות ע"ז הואיל ואין לה ביטול ע"כ כתותי מכתת שעורה, והנה בקה"י ב"ק סו"ס ג' דייק מל' הרמב"ם פ"ז מהל' ע"ז ה"א שבתקרות אין דין איבוד ע"ז, וצ"ע שבהמשך הגמ' מבואר שיש כתותי בתקרות ע"ז, ואם בתקרות אין דין איבוד יהא מוכח שכתותי אינו דוקא במקום שיש דין איבוד אלא בכל איסורא"י.

אם צריך להקדים כהן בנטילת לולב

סוכה מ"א ב' ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו לר' אלעזר בן עזרי' במתנה נטלו ר' אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לר"ע נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג, והנה במו"ק כ"ח ב' אי' דתנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, וע"ש ברש"י לפתוח בראש לקרות בס"ת ולברך ברכת המזון, והנה אם עומדים כמה בנ"א ורוצים ליטול לולב אם יש דין להקדים כהן, ומגמ' זו לכאן מוכח שא"צ, שהרי ר' אלעזר בן עזרי' היה כהן ור' יהושע בן חנניה היה לוי כמבואר במע"ש פרק ה' מ"ט, ומ"מ נתן לר' יהושע קודם ראב"ע וי"ל. ואמנם ר' יהושע היה חכם אבל גם ראב"ע היה חכם כדאי' בברכות דף כ"ז ב'.

והשיב ע"ז מו"ר הגר"ח קניבסקי "כבוד התורה קודם לכבוד הכהונה כדתן סוף הוריות, ומי שיותר חכם מחברו הוא קודם כמ"ש בירושלמי שם הסברן קודם לפלפלן".

ולפ"ז צריך להקדים בנטילת לולב מי שיותר חכם, והנה בברכות שם אי' שרצו למנות את ר' יהושע לנשיא אלא משום המחלוקת עם ר"ג לא מינוהו ורצו למנות את ר"ע ולא מינוהו משום שאין לו זכות אבות ובסוף מינו את ראב"ע ומשמע שר"ע היה גדול מראב"ע, וכאן נתנו לו את הלולב בסוף.

שוב שאלתי לכו' רבנו זללה"ה בעל אילת השחר ואמר בפשיטות שאין דין וקדשתו בד"ז, שוב הראוני שבחת"ס והגאון האדרי"ת ז"ל בס' חשבונות של מצוה סי' רס"ט עמדו בקו' הנ"ל.

והנה ר' אליעזר ס"ל במס' שבת (דף קל"א ע"א), שמכשירי סוכה דוחין את השבת, דאמר ר' יהודה "תניא סוכה וכל מכשיריה, דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר", והשתא י"ל שגם כשעושה תשלומין בליל שמיני, המכשירין דוחין את השבת, ואותו אדם שלא אכל בליל יו"ט סוכות, ועכשיו בשמי"ע צריך לישב בסוכה, ויכל לעשות מלאכות בשביל לעשות סוכה, אבל אדם אחר שאכל בליל ראשון, שאצלו שמי"ע אינו תשלומין, אם יעשה אותם מלאכות, יהא חייב חטאת.

ג. הבדלה על הפת בליל יו"ט, היא דין מהלכות הבדלה שלמדו אותו הראשונים מדיני מחיצות, דעיין באור זרוע (ח"ב הל' מוצ"ש סי' צ"א), שכתב דאף שבסתם מוצאי שבת אין מבדילין על הפת, אבל במוצ"ש שהוא ליל יו"ט הרי עושין פקנה"ז, וכיון שעושה קידוש על הפת יכול גם להבדיל, ועיין שם שלמד דבר זה ממנו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה, וז"ל "ובמוצ"ש ליו"ט, כתב רב עמרם פקנה"ז פת במקום יין היכא שאין לו יין, ואע"ג דאין מבדילין על הפת בשאר מוצ"ש, אבל הכא מתוך שמקדש עליו מבדיל עליו נמי, והביא ראיה לדבריו מורי ר' אברהם ברי' עזריאל זצ"ל, מפ"ק דסוכה, גבי שתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח דאמר רבא וכן לענין שבת, מינו דהויא דופן לסוכה הויא נמי דופן לשבת, פי' אע"ג דבשאר שבתות לא חשיב' דופן, הכא כיון דהוה דופן לסוכה הוה נמי לשבת", ועיין שם עוד מש"כ לחלק. ועיין בשו"ע (או"ח סי' רצ"ו ס"ב), שהביא ב' שיטות בזה.

ד. בהדס שנקטם ראשו ואין חופין העלים את ראשו, מצאנו שכשר רק אם יחתכו את ראשו, ואם לא יחתכו את ראשו, יהא ההדס פסול, דהנה השו"ע (או"ח סימן תרמ"ו ס"י), כתב לגבי הדס "נקטם ראשו כשר", ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ט), כתב "ואין זה דומה ללולב וערבה דנקטם ראשו פסול בהן דבהדס ענפיו חופין ראשו [היינו העלין] ואין קטימתו ניכרת בהן", וכתב בשער הציון (שם ס"ק ל"ב), "ולפי זה אם נקטם הראש של ההדס, דהיינו ראש העץ כדלקמיה, ואין שם עלים לחופף על ראשו פסול אפילו בדליכא אחר וכו', ועיין בבכורי יעקב שכתב דמכל מקום שייך תקנה שיקטום גם העץ עם שני העלין עד סמוך לקן שתחתיו והוי פסול שחזור להכשרו" ע"כ.

ה. בנוטל ארבעת המינים בזה אחר זה וסח ביניהם, מצאנו ברכת על נטילת עץ עבות, ועל נטילת ערבה ועל נטילת אתרוג, שאפשר לאמרם רק בחג הסוכות, אבל רוב העולם שנוטלים ביחד אין מזדמן להם לאומרם, דהנה הרמ"א (או"ח סימן תרנ"א י"ב), כתב לגבי הנוטל ד' מינין בזה אחר זה, "ואם סח ביניהם צריך לברך על כל אחד בפני עצמו", והמשנה ברורה (שם ס"ק נ"ו), כתב "על הדס על נטילת עץ עבות, ועל ערבה על נטילת ערבה וכן על אתרוג".

ו. בדיני עירוב תבשילין שהם לכמה ימים טובים, מצאנו ששמיני עצרת אינו רגל בפני עצמו, אלא הוא חלק מחג הסוכות, דהנה הביאור הלכה (סימן תקכ"ז סעיף י"ד), הביא מחלוקת האם אפשר לעשות עירוב תבשילין לכמה ימים טובים, והביא ש"י שאפשר לעשות רק באותו יו"ט, כגון יו"ט של סוכות ושמיני עצרת, וז"ל "דע דיש עוד דעה שלישית בין הפוסקים, (והוא דעת מרדכי והגה"מ בשם הירושלמי), דליו"ט אחר אין יכולין לערב, אבל לאותו יו"ט כגון שחל סוכות ביום ה', שיכול לומר ערב יו"ט שיהיה גם על שמיני עצרת, ועיין בביאור הגר"א דהעתיק דין זה ג"כ בשם, ובשם הירושלמי וכו' עיין שם.

ז. בהלל מצאנו שהשליח ציבור אומר פחות מהציבור, שהרי השליח ציבור אומר יאמר נא ישראל, ויאמרו נא בני אהרן, והציבור אומר הודו, וגם חוזר על הפסוקים האלו, והשליח ציבור עצמו אינו אומר הודו, וכן כל הצבור מנענע יותר שהרי מנענעים בכל אמירת הודו, ולכאורה היה מקום לחשוב שהצבור יש להם יותר שחר מהש"ץ, אולם האמת שהש"ץ הוא כמו המעשה אותם לדבר זה, וגדול המעשה יותר מן העושה.

ח. סוכה (דף מ"ט ע"א), דאמר ר' תנאי אמר רבי אלעזר בר צדוק, לול קטן היה בין כבש למזבח, במערבו של כבש, ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם, ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה, ובאין ושוּרפין אותו בקדושה, שנאמר בקדש הסך נסך שחר לה' (במדבר כ"ח ז').

א. איך יתכן כי שני בני אדם יושבים בסוכה אחת, ואחד מהם יוצא ידי חובתו, והשני אינו יוצא ידי חובתו.

ב. היכן מצוינו דאם שמיני עצרת חל בשבת, ושני אנשים הוציאו, כל אחד בפני עצמו, את אותו החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, אותו אחד שאכל בלילה הראשון פת בתוך הסוכה, אין הוא מתחייב חטאת על הוצאתו בשמיני עצרת, וחבירו שלא אכל פת בלילה הראשון של סוכות בסוכה, מתחייב חטאת על הוצאה מרשות לרשות, (לחד מ"ד ודלא כהילכתא).

ועוד מצוינו שאם עשו מלאכות אחרות בשמיני עצרת, מי שאכל בסוכה בלילה הראשון יהא חייב עליהם חטאת, ומי שלא אכל יהא פטור עליהם.

ג. היכן מצוינו דין בהלכות הבדלה שלמדו אותו הראשונים מדיני מחיצות.

ד. היכן מצוינו הדס שכשר רק אם יחתכו את ראשו, ואם לא יחתכו את ראשו, יהא ההדס פסול.

ה. מצוינו כמה ברכות שאפשר לאמרם רק בחג הסוכות, אבל רוב רובם של בני אדם אין מזדמן להם לאומרם.

ו. קיימא לן במסכת ראש השנה (דף ד' ע"ב), "דשמיני [עצרת] רגל בפני עצמו, לענין פז"ר קש"ב", והיכן מצוינו בדיני עירוב תבשילין, ששמיני עצרת אינו רגל בפני עצמו, אלא הוא חלק מחג הסוכות.

ז. בכל מקום השליח ציבור אומר יותר מהציבור, והיכן מצוינו שהש"ץ אומר פחות מהציבור.

ח. מצוינו מצוה שנעשית אחת לשבעים שנה (במס' סוכה)

א. כששניהם יושבים מתחת דופן עקומה, מצאנו שאחד מהם יוצא, והשני אינו יוצא, דהנה איתא במסכת סוכה (דף ד' ע"א), דאמר ר' "היתה גבוהה מעשרים אמה, ובנה איצטבא באמצעיתה, אם יש משפת איצטבא ולדופן, ארבע אמות לכל רוח ורוח פסולה, פחות מארבע אמות כשרה", ומבואר שאע"פ שבנה סוכה שהיא למעלה מעשרים, אם בנה בה איצטבא ומיעטה, ויש פחות מד' אמות לכותל, הרי מקום זה שעל האיצטבא כשר, ומוחוץ לאיצטבא לכאורה היה מקום להכשיר, מדין פסל היוצא מן הסוכה, אבל תחת דופן עקומה אי אפשר לישב, דאם היא דופן אינה סכך, ובאופן שיש דופן עקומה מארבעה צדדים, יל"ע האם יהא מותר לישב מתחת לדופן עקומה, שהרי סגי בסוכה בג' דפנות.

והנה דעת הדגול מרובה (סי' תרל"ג), שיכול לישב בכל מקום, ומתחת לכל דופן עקומה, מכיון שכל פעם יכול לומר שהדופן עקומה הם שאר הדפנות, ולא במקום שהוא יושב עכשיו, ולהדגמ"ר יוצא שהוא יכול בבקר לישב בצד זה, ובערב בצד זה, וכן בכל החג, אבל בבכורי יעקב מצדד שאמנם בשני אנשים אפשר לומר כן, אבל באדם אחד אי אפשר לומר כן, והובא דבריהם להלכה בשער הציון (שם ס"ק כ"ג), נמצא להבכורי יעקב שאם פעם אחת ישב בצד אחד, שוב אין יכול לישב בצד אחר, ולפי"ז אם בא לישב בצד אחר הוא אינו יוצא ידי"ח, אולם חבירו יוצא ידי"ח, [ועיין בהערות להגריש"א על מס' סוכה (דף ד' ע"א)], שדן שבכהאי גוונא שכל אחד יושב תחת דופן עקומה, האם יכול אחד להוציא את השני בברכת לישב בסוכה.

[וצ"ע מעירובין (דף ע"ו ע"א), דאמר ר' "מי משוית להו, לגבי דהאי בית, ולגבי דהאי בית שער, ולגבי דהאי בית שער, ולגבי דהאי בית וכו' ", ועיין שם ברש"י שכתב (שם ד"ה לא), "ולא הו' מילי דרבנן כי חוכא ואיטולא".]

ב. תנן במס' סוכה (דף כ"ז ע"א), "אמר רבי אליעזר מי שלא אכל ליל יום טוב הראשון, ישלים ליל יום טוב האחרון של חג", כלומר לרבי אליעזר כל מי שלא אכל בליל יו"ט ראשון של סוכות, יאכל בליל שמיני עצרת, ושיטת רש"י (שם ד"ה ישלים), שיאכל בשמי"ע חוץ לסוכה, אולם התוספות ר"ד (שם ד"ה ועוד), כתב "משלים ואוכל בסוכה", ומבואר שבשמיני עצרת צריך לאכול גם בתוך הסוכה, ואם היה לו סוכה שאינה רה"י גמורה לענין שבת, אלא רק מדין "מגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת" (סוכה דף ז' ע"א), הרי מבואר שם בר"ך שעי"י המיגו נעשה רה"י גמורה לשבת, ומתחייב חטאת אם הוציא משם לרה"י, וממילא מצאנו שאם אדם אכל בליל יו"ט סוכות, הרי בשמיני עצרת סוכתו אין עליה שם סוכה, וא"כ אינה רה"י ואינו מתחייב עליה אם הוציא מתוכה לרשות הרבים, וחבירו שלא אכל נמצא שצריך לאכול בסוכה, והוי אצלו רה"י, ואם מוציא משם לרה"י הרי הוא יהא חייב קרבן חטאת.

[ויש לפלפל בזה דאולי א"א לחלק שיהא רה"י לגבי אחד, ולא לגבי חבירו, ועיין באחרונים שדנו אם באשה שאינה חייבת בסוכה, אמרי' גם כן דהוי רה"י לנשים, כיון דהוי רה"י לנשים, [עיין בתשו' בנין ציון, ובמקראי קדש].]

כוס י"ל ברכה קמיה ידידנו עוז
תלמיד מובהק למו"ר. חבר המועצה
הגד אריאל דהן שליט"א
לרגל הולדת בתו מיכל בשנת תשס"ז
יזכו לנחלה על מבועי התורה והיראה
מתוך נחת והרחבת הדעת

שביבים מדברי רבינו מרן הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א

אחר מיטת בנו חביבו הגאון הצדיק רבי בניה נבנצל זצוק"ל

נלב"ע ליל כ' אלול תש"פ

❖ מובא בפוסקים (עיין משנ"ב סימן תקפ"א סק"ו) טעם שקבעו לומר סליחות ותחנונים ד' ימים לפני ראש השנה, שכן מצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממום ד' ימים קודם הקרבה, ובכל הקרבנות בפרשת פינחס כתיב והקרבתם עולה, ובראש השנה כתיב ועשיתם עולה, ללמד שבראש השנה יעשה

כל אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו. ולכן קבעו ד' ימים, לבקר כל מומי חטאתו, ולשוב עליהם.

על רבי בניה אפשר לומר שכל השנה הקריב את עצמו ועשה עצמו עולה, והיה כולו קודש לד'.

❖ אמר ת"ח אחד שליט"א לרבינו כי המנוח זצ"ל היה בורח

מן הכבוד. אמר רבינו: הוא לא היה בורח מן הכבוד. שהרי מי בורח מן הכבוד? מי שסבור שמגיע לו כבוד או שיתנו לו כבוד. הוא ז"ל בכלל לא היה לו הוה אמינא שמגיע לו כבוד, ועל כן לא הוצרך לברוח ממנו...

❖ סיפרו שאחר כמה חודשים שלא שילמו בישיבת חיי משה, עקב מצוקה כלכלית, שילמה הישיבה בבת אחת על כמה חודשים, וביקש הגר"ב זצוק"ל ליתן את המילגה בשלימותה לאדם נזקק שצריך לכסף יותר. אמר רבינו: יותר משזה מעלה עליו, הרי זה מעלה על אשתו שהסכימה לזה.

❖ בכל הנהגותיו היה בן עולם הבא, וכמבואר בסנהדרין פ"ח שזהו ענוותן ושפל ברך, שייף עייל שייף נפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

❖ בליל שב"ק לא היה הולך לישון לפני חצות, והיה לומד לכה"פ עד חצות, בכדי לקבל את השבת כראוי מתוך לימוד תורה.

❖ רבי בניה נפטר על קידוש ד' ומסר את הנפש, וכך היה מעשה, שבא לבית הכנסת חולה קורונה והתיישב בסמוך אליו, ומה שהיה צריך לעשות זה אחד משתיים: או לזרוק אותו משם, או להתרחק ממנו, ולא עשה לא זה

ולא זה, מפני שאמרו (ברכות מ"ג ב'): 'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילכין פני חברו ברבים'.

❖ היה משמח חתנים הן בדברי תורה והן במילי דבדיחותא.

❖ ראו אצלו תמיד שויתי ד' לנגדי תמיד. היה דבק בד' תמיד.

פעם אחת הלך עם בנו (הגר"ר שמעון מנחם שליט"א בילדותו) בלילה בדרך חשוכה, ושאלו בנו: 'האינך פוחד?', השיב לו בשאלה: 'ואתה, אינך פוחד?', אמר לו בנו: 'אני הולך עם אבא שלי, ענה לו: 'גם אני הולך עם אבא שלי!'.

❖ אמרו שערך הספרים של רבינו על הש"ס (ב"ק, ב"מ, ב"ב), אמר רבינו שהיה זה בתוספת מרובה על העיקר.

❖ הזכירו מה שסיפר כ"ק אדמו"ר מטאלנא שליט"א בהלויה, כי פעם התבטא זקנו כ"ק התפארת יוחנן מטאלנא זצוק"ל: "אם יש לי חסיד אחד, רבי בניה הוא החסיד שלי", לפליאת מקורביו הסביר כי בעת שהיה מוטל על ערש דווי [היה זה כעשור לפני פטירתו] נכנס אליו רבי בניה, ואמר לו שנותן לו בזאת מספר שנים מחייו, ואכן לאחר מכן יצא כ"ק אדמו"ר זצ"ל מכלל סכנה וחי עוד כעשור מעל לדרך הטבע.

שאלו ע"ז לרבינו אם אפשר לאדם ליתן משנותיו לאדם אחר, ענה רבינו: מצינו בחז"ל (ילקוט שמעוני תהלים צ"ב רמז תתמ"ג) שאדם הראשון נתן לדוד המלך ע' שנה משנותיו. שאלו לרבינו אם מותר לעשות כן ואמר: אם הקב"ה הסכים לזה (פי', ואכן נתן משנותיו של אדה"ר לדוד), מסתמא כן.

❖ סיפרו לפני רבינו שהגר"ב

זצ"ל בבחרותו שמע כי רבינו נפל באחת הלילות, ולא היה מי שיסייע בעדו, וקיבל הגר"ב על עצמו למשך תקופה ללמוד ברצף לילות שלמים, בלא הפסקה, אא"כ יצטרך רבינו לעזרתו, והיה קשוב ביותר לשמוע כל רחש מצידו של רבינו לוודא את שלומו, וכך היה הוגה בתורה לילות שלמים לצד אביו, ושמע רבינו, והיה נראה שזוכר את הדברים.

❖ עוד סיפרו בפני רבינו מעשה נורא, שלפני כמה שנים גמלה החלטה בליבו הרחום של הגר"ב זצ"ל לתרום אחת מכליותיו למי שיזדקק לכך

[ולא היה ידוע לו על אדם מסויים הזקוק לכך], והגיע לצורך בדיקת התאמתו לארגון העוסק בכך ובדקוהו, ואמרו לו שבכדי לתרום יצטרך להוריד ממשקלו שלושים ק"ג, וכך במשך תקופה ארוכה הוצרך לשנות את הרגלי התזונה באופן קיצוני, וכל זאת בכדי לתרום כליה לשאינו מכירו. לאחר שהגיע אל המשקל המיועד והתאים מצב גופו לתרומת כליה, פנה אל רבינו לבקש את ברכתו.

רבינו בירר אצל בנו האם ידוע לו כרגע על מישוהו שנזקק לזה. השיב בנו כי אין ידוע לו על אדם מסויים הזקוק לכך. א"ל רבינו: 'אולי אינך יודע, אבל פלוני (שהוא קרוב משפחה) סובל מבעיה רפואית מסויימת, ואמרו לו הרופאים לאחרונה כי אם מצב זה יימשך, יתכן ויצטרך להשתיל לו כליה, ועל כן לדעתי 'הקרוב קרוב קודם', וראוי להמתין עם תרומת הכליה פן ח"ו יצטרך אותו קרוב לתרומה זו'. בעקבות הוראת רבינו,

מה זאת עשה אלקים לנו

באחד מימי השבעה, עת היה שרוי רבינו באבל הכבד על הסתלקות בנו חביבו הגאון הצדיק רבי בניה זצוק"ל, נכנס אחד מגדולי ראשי הישיבות שליט"א לנחמו, ושאלתו בפיו: 'אבקש לשאול את רבינו, בשם רבים מבני התורה - מה הפשט בכל הצרה הזו, בכל המגיפה הנוראה הזו, ומה הקב"ה רוצה לומר לנו בזה?'.

נענה רבינו בענוותנותו ואמר: פשט ברש"י קשה לי להבין, אתם רוצים שאגיד פשט בריבוננו של עולם!!

התעכב אכן הגר"ב זצ"ל מלתרום את הכליה, וכך במשך שנים, עד חוליו האחרון, נשמר במאד שלא לחזור ולעלות במשקל, שמא חלילה יצטרך אותו קרוב לתרומה. למותר לציין שלאותו קרוב לא היה ולו שמץ של ידיעה מכל הענין, ונתברר לו זאת רק לאחר הסתלקותו.

❖ כתב הרמב"ם בפרק ה' מתעניות וז"ל: יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו

אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו' עכ"ל, ומבואר בזה שענין הצומות הוא לזכור מעשי אבותינו, ולזכור מעשינו שהם כמעשיהם. והראיה שמעשינו כמעשיהם היא פשוטה, שהלא אם לא היו מעשינו כמעשיהם של אבותינו, ודאי היה בן דוד בא לגאלינו, ואם עדיין לא בא, בעל כרחך שמעשינו עדיין אינם מתוקנים והם כמעשי אבותינו וזה הוא כוונת הרמב"ם "עד שגרם להם ולנו אותן הצרות".

❖ כתיב בתהלים פ"א "כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב", ונראה לבאר בזה, דהיינו כביכול

המשפט הוא להקב"ה בעצמו, שהרי 'עמו אנכי בצרה' (ככתוב שם צ"א). ובזה יש לפרש גם הכתוב בתהלים קמ"ב "אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד", כביכול צרתי אגודה בו ית', לפי שעמו אנכי בצרה.

ובזה ביאר מחו' הגר"ר שמואל גפן שליט"א את דברי מרן הגר"ח מבריסק זללה"ה במכתבו הנודע (נדפס בירחון צפונות ח"ג) שיש מצווה על האכל להתנחם, וטעם הדבר היינו משום דעמו אנכי בצרה, וע"כ מצווה להתנחם, שלא תתמשך צרתו ית' כביכול. גם אפשר לפרש שענין המצווה להתנחם הוא משום צידוק הדין.

רבינו מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א

י. גרשון אדלשטיין
ראב"ד 17, בני ברק

אלול א"ע

בס"ד

להדר"ג הגאון הגדול מוהר"ר אביגדר הלוי נבנצל שליט"א, וכל המשפחה הרוממה, האבלים על הלקחו בדמי ימיו של בנו הגאון רבי בניה זצ"ל.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

זכויותיו המרובות יעמדו לכל בני המשפחה להתנחם בכפלים, ויהי רצון שיזכה הדר"ג שליט"א לאריכות ימים ושנים, מתוך מנוחה ושלוה, ואך ששון ושמחה ישיגוכם ונסו יגון ואנחה לאורך ימים ושנים ממושני עונג.

ציון אביגדר

רבינו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

הרב ש.י. חיים קניבסקי
שיכון חזון איש, בני ברק

בס"ד אלול תש"פ

מכתב תנחומים לידידי הגאון הגדול מו"ה רבי אביגדר נבנצל שליט"א על פטירת בנו הגאון רבי בניה זצ"ל

שמענו על האסון הכבד, ת"ח שמת אין לנו תמורתו, איננו יודעים חשבונות שמים וודאי זה כפרה גדולה לכלל ישראל.

חשיב את לאתפוסי אדרא.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

חיים קניבסקי

הגליון לעי"נ הגאון רבי בניה זללה"ה
בן יבלחט"א רבינו אביגדר יחזקאל שליט"א

להערות והארות, ולכל עניני הגליון
נא לפנות למייל

mor908090@gmail.com

מערכת

אוצרות רבותינו

להפצת תורת רבותינו שליט"א

כוס תנחומים

יחד עם כל בית ישראל משתתפים אנו בכל לב
באבלו הכבד של רבינו הגדול עמוד ההוראה
מרא דכולא תלמודא

מרן רבי **אביגדר נבנצל** שליט"א

ובאבלם של שאר בני המשפחה הרוממה

על סילוקו של צדיק

מגדולי וחכמי ירושלים

צדיק בדרכיו וחסיד במעשיו

ענוותן כהלל, הרבין תורה לעדרים

הגאון הצדיק רבי בניה זצוק"ל

מראשי ישיבת חיי משה ומראשי כולל צילו של היכל

בנחמת ציון וירושלים תנוחמו

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו

בצילא דמהימנותא

בעזה"י במהלך החורף עתיד לצאת לאור ספר ייחודי: "חכם היהודים" - מגדול הדור הגר"ל שטינמן זצ"ל * הספר יכלול: עצות הדרכות שהעניק "חכימא דיהודאי" לעמך בית ישראל - מתוך 'קבלת קהל' בשנת המאה לחייו ומשנים קודמות, תמלילים משיחות אישיות של ת"ח עם מרן, ומהפכים! - אלו מהפכים שמרן הפך בהם דעות בני אדם ב'עקבתא דמשיחא' * בעמודים דלהלן תסתכלו על יהלומים זעירים מתוך הספר העתיד להסעיר את עולם התורה*

מ' ט"ט לו חנויות אישיות חריפות יחודיות ותשובות מאלפות - מחכימא דהודאי - מרן זצוק"ל
יכול להשאיר הודעה בפלאפון 151527174116

ברוך פודה ומציל

בת סמינר לא תפקדה כראוי, ומנהל הסמינר ביקש להוציאה מהמסגרת. התפתח דין ודברים בינו לבין תלמיד חכם וותיק שביקש מאד מהנהל לא לזרוקה. אך עם הכל המנהל היה נחוש ומעוניין לזרוק אותה מהטעמים שעמו אלא שהסכים לשמוע את חוות דעתו של הרב שטינמן.

הם נסעו ממרחק והגיעו לבני ברק לחזון איש 5. והמלך דוד זקן, מרן מגיל 102 היה חלש באותו יום אבל הכניסו אליו את הדברים הדחופים.

התלמיד חכם ומנהל הסמינר ישבו, וכל אחד הציע את מחשבותיו, ואת דעתו לכאן ולכאן, המנהל בתקיפות מחד גיסא מול הת"ח שביקש רחמים.

רבי אהרן ליב הקשיב בסבלנות וחולשה, התעניין.

בין דבריהם הוסיף שאלה: "ומה האמא אומרת?" הם השיבו כי האמא עם ספר התהילים כל היום בתפילה להצלת הבת.

רבי אהרן ליב התחזק יישר את גוו הכפוף החליט והכריע: "אם כך, שהאם מתפללת הרבה, שישאירו את הבת בסמינר". שניהם יצאו מהחדר מרוצים. המנהל היה שבע רצון מכך שהרב הבין אותו שאכן התלמידה היא 'חפצא של בעיה' ורק בגלל שהאמא אומרת תהילים לא זורקים את הבת, והת"ח היה מרוצה שהוחלט להשאירה בסמינר. ואכן, המנהל קיבל את פסקו של רבי אהרן ליב, ולמחרת הודיע להורים כי הבת נשארת.

הנכד של רבי אהרן ליב שהיה בחדר בעת שנערך הדיון וההחלטה, התפעל ושאל את עצמו, האם באמת עד כדי כך התהילים של האמא מכריעים את הכף? רבי אהרן ליב הסביר לו: הייתי סבור שלא צריך לזרוק אותה

מהסמינר, אך חיפשתי סיבה צדדית (טובה) מדוע יש להשאיר אותה, כיון שאם הייתי אומר להשאיר את הילדה בצורה פשוטה, אחרי כמה ימים המנהל היה מוצא כבר סיבה חדשה אחרת מדוע לזרוק את הבת, והיה מוציא אותה מהסמינר...¹

מקל גדול להכות בו?

כאשר רבי אהרן ליב נטל את מקלו ותרמילו ועבר מארץ לארץ ומעיר לעיר, לכבוד שמים, יהודים רבים קיבלו אפשרות להיכנס אליו באופן פרטי, חלקם לברכה ואחרים לעצה. בכוחותיו הדלים התאמץ לקבל כל אחד בסבר פנים יפות.

ביניהם היה עשיר יראי שמים ששאל מה עליו לעשות:

1. תלמיד חכם נכנס בבקשה שרבי אהרן ליב יאשר לו לזרוק בחור שהפריע מאוד בישיבה והגיעו מים עד נפש. רבי אהרן ליב הסכים אתו עקרונית שצריך לזרוק אותו, אבל שאל אותו: הרי הבחור ילך לישיבה אחרת וכשישאלו אותך מהישיבה השניה את הבעיות של הבחור, לא תרצה לומר את כל האמת, כי אם תאמר את הכל, לא יקבלו אותו, ואם כן תעלים את האמת ויכניסו את הבחור, ועד שיגלו את הבעיות שלו, הוא יקלקל בחורים אחרים, ואם כן עדיף שתשאיר אותו אצלך בישיבה ותיקח אברך בתשלום שיטפלו בבחור ויעזרו לו להשתקם, וכך יש סיכוי שיחזור למוטב ולא יקלקל אחרים.

אני מחזיק כולל במונסי וכולל בא"י, יש לי אפשרות לתת אלף דולר חודשי לאברך, או לכמות כפולה של אברכים חמש מאות דולר? הוא העצים את השאלה: יש צד שכדאי לתת רק חמש מאות, כי בכך יהיה לאברך טעם של 'תורה מתוך הדחק' (כידוע שמרן היה מפליג תמיד בעוצם זכותם וגדלותם של אברכים הלומדים 'תורה מתוך הדחק', והעמידם ברום המעלה).

רבי אהרן ליב שהמשך במאמציו להשרות אור נעימה, הסתכל עליו והתעניין בתמימות: האם יש לך מקל בבית? כן, יש לי מקל גדול (השיב הגביר בחיך).

אולי גם תרביץ לאברכים עם המקל, שיטעמו ויהיה להם 'תורה מתוך יסורים', לא רק 'תורה מתוך הדחק' וכי אתה דואג לאברך שילמד תורה מתוך הדחק?! התשובה הייתה ברורה.

האם צריכים הרבה אנשים עשירים?

בעת ביקורו בלונדון, ניגש אליו יהודי יקר והתאונן: "מדוע כל כך הרבה אברכים לומדים כל היום בארץ ישראל? האם לא יהיה טוב יותר אם יותר צעירים יעבדו לפרנסתם?"

"מה אתה עושה לפרנסתך?" - שאלו

"אני בעלים ומנהל של עסקי נדל"ן", ענה האיש.

"האם אתה שואל את עצמך האם יש לי מספיק נכסים או כסף, ואם יש לך די והותר, האם אתה שואל את עצמך מדוע אתה ממשיך לצבור יותר?" שאל רבי אהרן לייב. **"האם אי פעם שאלת מדוע יש כל כך הרבה אנשים עשירים? האם אין די עשירים בארה"ב שצריכים גם באירופה?"** המשיך ואמר בחביבות לא בכעס: בעיר הולדתי בריסק, היו פחות מחמישה אנשים עשירים - בעיר של יותר מ 20,000 - תושבים יהודים. אולי הקב"ה נתן לכלל ישראל כיום שפע של עושר כדי לתמוך במי שראוי ללמוד כל היום. אם הפילנתרופים אומרים שיש יותר מדי אברכים, הקב"ה יכול לפתע לומר שיש יותר מדי פילנתרופים - ולעשות תיקון פיננסי בעשירות העולמית....

מי רבו המובהק של כל איש ואיש

עש"ק פנחס תשע"ב. 'תלמיד חכם' מובהק נכנס לחדר. באמת ביקש להבהיר לעצמו כמה סוגיות בש"ס, ששיער בעצמו כי לרבי אהרן ליב יש בהם משנה סדורה. ואכן הרב (בגיל המתקרב למאה שנה) האזין לו והם החלו יחד לפרק את הנושא הראשון. כאשר התעכבו על פרט מסוים, עלו על השולחן דברי החזון איש בסוגיה. לאחר מכן, בנושא השני, שוב העלה הת"ח דין של החזו"א שקשור לענינה, וכן הלאה כמה פעמים. ואז התבטא התלמיד חכם (בסיפוק) כי יש לו תחושה שהוא תלמיד מובהק של החזון איש. הלה לא ראה את החזון איש, ולכן מרן התפלא על הביטוי 'תלמיד מובהק של החזון איש'. מיד הסביר התלמיד חכם לאמר: כיון שבכל ענין שאני עוסק מופיע אצלי דעת החזון איש **בטבעיות ובסתמא**, הרי אני כתלמיד מובהק שלו.

השיח התורני המשיך, ביניהם.

כיון שמרן פיזר אווירה נעימה במיוחד, בסיומה של השיחה התורנית מתוך זחיחות הדעת וחדוות התורה, הרהיב לשאול את מרן: ומי רבו המובהק של ראש הישיבה...?

הוא קיבל תשובה על אתר: **רבו המובהק שלי, הוא היצר הרע... כי בכל ענין שאני עוסק הוא מופיע, בטבעיות ובסתמא...**

בכך, גם רמז לו, כי הגזים בטפיחת השכם העצמית, וכי כדאי לחשוב גם על הייצר הרע שהוא החבר של כל אחד, ומופיע בטבעיות ומשלב בקרבו יוהרה וזחיחות הדעת.

אבינו מלכנו עשה עימנו צדקה וחסד

עש"ק ניצבים תש"ע, פנה מרן ואמר לסובבים אותו:

משל לאדם שנכנס לחנות גדולה של מזון, לקח עגלה והחל ממלא מצרכים שונים שזקוק להם, מוצרי יסוד - חלב ולחם ועוד. לאחר מכן הכניס בעגלה ממתקים לרוב ועוד שפע של עוגיות ועוגות שונות.

ניגש לקופה והחל לערוך חשבון. לפני סיום ה'חשבון' ביקש לפגוש את המנהל, המנהל הגיע למקום והקונה ביקש

מהמנהל בתחנונים: "אין לי פרנסה, לא הבאתי איתי כסף, תן לעני ואביון מתנה וחסד ואצא מכאן בחינם ללא תשלום" כעס בעל הבית ואמר: אם היית מגיע לקופה ובעגלתך פרטים בודדים נצרכים והכרחיים, נחא, אבל הנה מילאת עגלה בשוקולדים ובכל טוב, וכי אינך מתבייש לבקש בחינם ובחסד, מדוע שאתן לך כל כך הרבה ממתקים בחינם ללא תשלום?

והנמשל, אמר רבי אהרן לייב: אנו מבקשים בתפילת 'אבינו מלכנו' זכרנו לחיים, לפרנסה, מחוק ברחמיך הרבים וכו' שלח רפואה שלימה עוד ועוד וגם מלא ידינו מברכותיך וכו' הרבה תוספת של אושר, וכאשר מגיעים לסיום, מבקשים "אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו" וכי אין זו חוצפה לבקש כל כך הרבה בחינם?

הרי, שלא כמידת בשר ודם מידת הקב"ה, כי מהקב"ה אפשר לבקש כל כך הרבה בחינם בצדקה ובחסד למרות ש"אין בנו מעשים" לשלם איתם "עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו".

ישיבה מתאימה - ועליית טליי וטיי

ל"ג בעומר תשע"ג. רבי אהרן לייב השתף בשמחת נישואי נכדו בירושלים, אברך התכופך וביקש ברכה: "שבני יכנס וילך לישיבה טובה", הרב תפס את ידו בשאלה: **"ישיבה טובה או ישיבה מתאימה?..."** הוא אפילו לא בירך, אלא אמר את מה שאמר, ודין.

אך לפעמים היה מוסיף כמה מילות הדרכה והכוונה, לדוגמא (מח' אייר תשע"א מרשימת תלמיד):

נכנס בחור שהסתפק לאיזו 'ישיבה קטנה' ללכת, ודן אודות כמה ישיבות. במהלך השיח אמר לו רבי אהרן לייב בכאב: **מי אמר שצריך את הישיבה הקטנה הכי טובה, צריך לזכור שהחזון איש לא יצא מהישיבה קטנה הטובה ביותר, וכך הם רוב תלמידי החכמים הגדולים, ועיקר העיקרים כדי להצליח הוא רק לזכור לנצל את הזמן.**

ושוב בעת 'קבלת קהל'.

אבי נער, התייעץ האם לשלוח את בנו לישיבה פלונית אלמונית?

מדוע אתה מעוניין שהוא ילך ללמוד בישיבה הזו? - שאל רבי אהרן לייב.

כי יש שם הרבה בעלי כשרונות - ענה האב.

וכי סבור אתה שכשרון זה דבר מדבק? - תמה הרב והשאיר אותו נבוך. ואז הסביר לו שעליו להיות מעוניין לשלוח את הבן לישיבה המתאימה לו, זו המטרה והתכלית.

העובדות הנ"ל, יקבלו משמעות נוספת על ידי הסיפור דלהלן.

בתקופת ה'רישום' לישיבות גדולות, אברך מנכדיו סך באוזניו ושאל: הנה ישנן ישיבות רבות ברחבי הארץ, מהן ישיבות טובות המשתדלות ומתאמצות ב'רישום' ובכל זאת למרות המאמץ אינן מתמלאות, כי משום מה, הכל מעוניינים דוקא ללכת ללמוד בישיבות שכבר משופעות בפניות רבות להתקבל, כולם דווקא למקומות שכבר דחוסים. נשאלת השאלה, מדוע זה כך, לכאורה היה ראוי והגון שכל בחור ילך לישיבה המתאימה לו, ובכך הכל יהא מסודר?

התגובה: **אמור נא לי, מה מעניין את הראש של מבוגרים, לקבל עליה שלישי... שישי... אז אם כן, מה אתה רוצה מבחורים צעירים?**

אם לא יטפלו וודאי שיזיק

חורף תשע"ה. פלוני אחראי נכנס ושאלתו: שלחוני לשאול אודות בחור שיש לו בעיות, ואפשר לסייע לו על ידי טיפול וכדורים, אבל אמו לא מסכימה להעניק לו טיפול וסיוע תרופותי בשום אופן, כיון שהטיפול בתרופות יכול להזיק לו בשידוכים, השאלה האם לשמוע לאמא או לא?

רבי אהרן לייב שמע פרטים נוספים. ואחר כך התשובה הייתה חדה כסכין: **"אם לא יטפלו בו ודאי שיזיק לו בשידוכים..."**

משל הנחש שהלך עם זנו

חלף יהודי צעיר בקבלת קהל רבי אהרן ליב סיפר לו כדלהלן:

רבי אלי' לופיאן זצ"ל הגיע לשיבת חפץ חיים בכפר סבא כדי להספיד את החזון איש זצ"ל. בין הדברים הביא משל מדברי חז"ל:

אמר הזנו של הנחש לראש שלו, עד מתי אתה הולך בראש, אני אלך תחילה! כיון שביקש כל כך, נתן הראש את הסכמתו: בבקשה, לך אתה בראש! החל הוא ללכת בראש וככל שהלך נכשל ונחבל בקוצים וברקנים וכו'. לאחר כברת דרך התחרט ואמר הזנו לראש אני רואה שהצדק אתך ועליך ללכת תחילה, אחזור למקומי ואתן לך את הדרך השיב לו הראש: "עכשיו כבר אין לי ראש..."

כך האדם. בימי נערותו חושב שהוא חכם ומתעקש לעשות מיני דברים בלי דעת - ללא ראש, ואחר כך כאשר מתבגר ומעוניין לשוב ב'תשובה' וללכת עם הראש בדרך הישרה, הוא כבר מבוגר ואין לו ראש...

(ושיב רבי אהרן ליב את מוסר ההשכל שיש ללמוד ממשל זה).²

הבת מתבגרת

אחד שבתו בגרה, בא לשאול בעצת רבי אהרן ליב: מה לעשות.

רבי אהרן ליב הקשיב והתעניין במצב הכללי במשפחתו, ואז לפתע אמר: אבהיר לך את מצבך. אני מבין ומגלה כי יש לך כמה בנים בישיבות שונות, וכל הצעה שמציעים מהישיבה שבה הם לומדים, הבחור נפסל, תשמע להצעות שידוכין מישיבות אחרות שאין לך שם בנים (ומנה באוזניו שמות של כמה ישיבות טובות אחרות) ואז ירווח לך.

אכן כך, הוא שמע לעצתו, ובתקופה קצרה אח"כ, בתו התארסה עם בחור מאחת הישיבות שמרן מנה באוזניו.

רק אין יראת ה' במקום והרגוני

לתלמיד מרן הייתה קרובת משפחתה [דתיה] שהיה לה תואר ד"ר, והסתפקה האם להתחתן עם פרופסור פלוני למדעי מדינה (דתי למחצה ולשליש), היא שמעה על חכמתו של הרב שטינמן ושלחה לשואלו האם כדאי לה להתחתן אתו.

לאחר שרבי אהרן ליב שמע בקצרה את הפרטים השיב: "אם הוא ירא שמים יכולה להינשא לו, ואין כוונתי ליראי שמים של תפלין דרבינו תם [המובא בשו"ע או"ח סימן ל"ד סעיף ב' שירא שמים יצא ידי שניהם, וילבש גם זוג תפלין רבינו תם] אלא שיהיה לו לפחות יראת שמים שבלעדיה זה פיקוח נפש לחיות איתו (ושתדע שחיסרון ביראת שמים זה פיקוח נפש)".

היא לא ידעה בדיוק כיצד לבחון כאלו דברים, הרהרה בעצמה, והחליטה להתארס אתו כיון שנפגשה אתו כמה פעמים ומצאה בו גינונים נאים למכביר ביחס לבני אדם בסבר פנים יפות וכו', והבינה שזה מוכיח גם על יראת שמים...

לפני החתונה, בקשה שוב שיזכירו בפני מרן. אמר רבי אהרן ליב לשליח: "כעת כבר אין לי מה לומר לה..."

כמה חודשים אחרי החתונה, בבוקרו של יום בהיר, התפתח ביניהם ויכוח, ותוך כדי הוויכוח, הוא חש עלבון צורב על כך שאינה מקבלת את דעתו למרות שהוא פרופסור חשוב ונכבד ממנה ובכל זאת איננה מקבלת את דעתו, ובכעסו

2. אודות צעירים ומבוגרים, זקנים וצעירים, נשמעו ראיונות רבים מפי רבי אהרן ליב, כהדרכה לחיים. שניים מהם לפניכם:

ב'קבלת קהל' שמעו את פלוני מתאונן באוזניו: "הם צוות צעיר, ומה זה שווה לנו כל הסיפור" (לא ידוע אודות מה התאונן).

אמר לו רבי אהרן ליב: אכן כך, אבל בכל זאת יש האומרים את הסיסמא: מטאטא חדש הוא מטאטא טוב...

ת"ח שהתמנה להיות רב בקהילה חשובה באחת הארצות בגולה, נכנס לשאול את רבי אהרן ליב "מה תפקיד הרב?" התשובה הייתה:

יש ב' צדדים לשאלה, א. כלפי הקהילה מה תפקידה? ועל כך התשובה שתפקידה לקבל מהרב כל מה שאומר.

ותפקיד הרב? הוא לשמוע אל הזקנים ולא יחשוב שהוא כבר רב ויכול להחליט לבד, אלא תמיד צריך לשמוע לזקנים (שבועם ישראל), וגם שהוא כבר יהיה זקן עדיין יש תמיד ממי לשמוע, ולדעת את המעשה אשר יעשון. במקרה זה הכוונה, לכאורה, הייתה לזקני הדור לא זקנים בגיל.

רצה לשלוח יד ולפגוע בה פגיעה פיזית של סכנה, וברגע אחרון ניצלה ממנו בסיוע השכנים שחילצו אותה. כשרוחה שבה אליה לאחר הסכנה. פתחה ואמרה: כמה גדולים עיני חכמים שאמר לי להתחתן רק אם הוא יר"ש שאם לא כן זה פיקוח נפש. חשבתי כי גם אני חכמה, אבל כעת הבנתי שהחכמה אצלו.
כי רק אין יראת ה' במקו הזה והרגוני.

מרשימות תלמידים:

רשימה מז' אייר תשמ"ט: המתנתי בתור לרבנו ובאה נערה ושאלה דרך הרבנית, שהציעו לה שידוך עם בחור שלא לומד אבל יש לו מידות טובות, האם להסכים? אמר לה רבנו: **מי אמר לך שיש לו מידות טובות? מי שלא לומד גם אין לו מידות טובות.**

רשימה ממוצאי שבת פרשת שמני, תשנ"ח: שאלו, כיצד ייתכן שיש הרבה אנשים חכמים בעולם ובכל זאת אוכלים טריפות ונבלות, שקצים ורמשים. הוא הסביר כי **הפגם הוא ברוחניות שלהם, שהופכים יותר ויותר גשמיים. יכול להיות אדם פרופסור למתימטיקה - אבל נורא במידות.** שאלוהו: רואים אצל אנשים כאלה שהם כן טובים עם החברים שלהם, רק שאת השנאה הם מפנים אלינו. והגיב **כל זה נכון עד שמכעיסים אותו, אבל כשיכעס על מישהו - יכול להרוג אותו...**

העולם יסתדר בלעדיך

הכניסו לחדרו של רבי אהרן לייב עסקן איכותי, שהיה שקוע ראשו ורובו בפעילויות ציבוריות רבות, עד שהפקיר את בריאותו, כמעט ולא ישן, לא אכל מסודר, לא שתה כמעט, עישן הרבה על מנת לפרוק את הלחץ שבו היה נתון, ולהרבות בלחץ נוסף.

מרחן התעניין בו ובפעילותו הציבורית, שאל אותו פרטים והקשיב, וכששמע מפיו שאכן מפקיר את עצמו, פנה אליו: **וכי אתה חושב שכל העולם עומד עליך?!**

היהודי ענה בפשטות, כי אכן העניינים שעוסק בהם עומדים עליו ועוד ממתינים לו תחומים נוספים למען הציבור. (הוא היה סבור כך באמת שהמצב מחייב אותו) **"תאמר לי האם אחרי ה"מאה ועשרים שלך" העולם ימשיך להתקיים?" - התעניין רבי אהרן לייב. השיב העסקן: "כן". "אם כן, מכאן ראייה שהעולם לא עומד עליך..." - אמר לו, ונתן לו מרחן להבין שעליו לדאוג לבריאותו.**

מתי ראש הכולל נמצא בסכנה

מעשה שהיה בראש כולל, שהתאנח באוזניו כי מאד קשה לו להחזיק תקציבית את 120 האברכים שיש לו בכולל, עד ששוקל ברצינות לסגור את הכולל. החזיק רבי אהרן לייב את ידיו עודדו בחום כדרכו, ובסוף ברכו לסיעתא דשמיא, ואף אמר לו: **תוסיף עוד 20 אברכים וה' יהיה בעזרך.** לאחר כחצי שנה, נכנס שוב.

רבי אהרן לייב התעניין: **כמה אברכים יש לך? קרוב ל-200...**

כיצד אתה מסתדר עם השגת כספים? - שאל. הוא השיב בשמחה ובסיפוק רב, וסיפר כי ב"ה הוקל לו ונראה לו כי הצליח להתבסס ולעמוד על הרגליים. הרב שטינמן שמח אתו יחד. ברוך ה'.

אלא שלפני שיצא שאל: מה דעתו של ראש הישיבה, האם כדאי לי להוסיף עוד אברכים? אמר לו רבי אהרן לייב: **לא, לא, אל תוסיף, וגם המאתיים הללו בסכנה!...**

הוא תמה: ילמדנו רבינו, לפני כחצי שנה כאשר התאוננתי שאיני יכול להחזיק את האברכים ראש הישיבה יעץ להוסיף 20 אברכים, ועכשיו שב"ה התבססתי ראש הישיבה אומר לי לא להוסיף ואף 200 בסכנה, מה הטעם?

"פשוט מאד" הסביר לו גדול הדור: **"בעבר כאשר הרגשת שאינך יכול להחזיקם, היה ברור לך וחשת היטב בקרבך שאתה נתלה אך רק בהקב"ה, ולכן יכולת להוסיף עוד אברכים, כי להקב"ה לא חסר כסף במחסנים שלו, אבל כעת בעת שסיפרת שהנך מרגיש שכבר התבססת, היה נשמע בקולך כי נכנסה בלבך תחושה קלה, שהנך מסתדר לבד, כיון שכך אתה כבר בסכנה גם על האברכים הקיימים."**

דברי קינה והספד לדמותו של מר"ר פוסק הדור מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל

- א -

כבדה מאוד היא המלאכה, לנסות להספיד את מרן זצ"ל. הן דמותו חקוקה היא בלבנו ונפשנו נפעמת מעוצם גדלותו בכל זוית ופינה, וההרגשה היא שכל נסיון לצמצם למילים את דמות ההוד של מרן זצ"ל הרי היא מועדת לכשלון.

והרי מה גדולה החובה שלא להמעיט חלילה מכבוד כל ת"ח בהספדו, כל שכן על רבו המובהק, וכל שכן על אב בית דין, ואין צורך לומר על פוסק הדור, שלא יהא חלילה בבחינת חכם ואב"ד שלא נספד כהלכה חלילה. ומעתה, פועמת בלב התחושה, שלו רק ניתן היה להתחמק מחובה זו, היה מן הראוי לעשות זאת, בכדי שלא למעול באחריות הגדולה הזו.

אלא שהשכל מתנצח עם תחושה זו, וכי אם נחדול לגמרי מלנסות להספיד, האם נמצאנו פטורים מחובה זו, וכי אז כן יהא זה בבחינת שנספד כהלכה?!

אין זאת, אלא שגודל וכובד המלאכה גורם להתעצל מלמלא את החובה, ומאחר ומן שמיא זיכוני לצקת מים על ידיו וללמוד ממנו בחברותא קרוב לחמש עשרה שנה, ועל כן בכדי שלא נהיה בבחינת מתעצל בהספדו של חכם חלילה, אין כל מנוס כי אם לנסות לגעת, עד כמה שמילותי יוכלו להביע את שראו עיני. אך זאת, נפשי רואה חובה לעצמה להקדים, כי אין כאן נסיון להגדיר את כל הגדלות האמיתית שפעמה ברבינו מרן זצ"ל, כי מקטנות המשיג לא יכולתי לעמוד על הדבר כי אם עד היכן שקוצר דעתי משגת.

- ב -

שתי בחינות היו בו ברבינו מרן זצ"ל, ואשר על שתיהן חיוב ההספד מצריך לעמוד. בחינת מרן הגר"נ קרליץ המפורסם, פוסק הדור, אב בית הדין הגדול בעולם, ראש כולל חז"א, ואשר שמו נודע לתהילה והולך לפניו מסוף העולם ועד העולם. ובחינת רבינו נסים הנסתר בתוככי ביתו, המצניע את דרכיו והנהגותיו, ואשר בחלק הזה של דמותו היה הוא בבחינת צדיק נסתר, אשר גם הנמצאים סביבו והקרובים לו ביותר לא יכלו להכירו לגמרי, מפני שגם דברים הטומנים גדלות נעשו בפשטות גדולה וכאילו לא נעשה דבר, וללא דבר המעורר התבוננות, וניתן לעבור לידם מבלי להבחין כלל, ורק לאחר התבוננות ניתן להשיג עד היכן שמצליח להבחין, וגם מפני שהוא לא נתן שיכירוהו, מלבד מה שלא הצליח להצניע ולהסתיר. מאותם דברים גדולים שבצבצו מתחת שולי גלימתו שלא הצליחה להסתיר הכל, משם ראינו וידענו כי איש אלוקים זה שבתוכנו, לא ידענו להגיע להבין את שיפולי גדלותו.

- ג -

ותחילה ננסה לעמוד על המפורסמות. הן ידוע כי פסקיו התפשטו בכל העולם. הבהירות בידיעת כל חלקי התורה היו לשם דבר. כל התלמידי חכמים ומורי ההוראה שהכירוהו וינקו מתורתו זוכרים כיצד ספיקות וצדדים בהלכה שהיו נידונים בסערה בתוככי בית המדרש, אלו מזכים ואלו מחייבים, אלו מטמאים ואלו מטהרים, זה אומר הלכה כמותי וכל החולק עלי אינו אלא טועה, וזה אומר הלכה כמותי וכל החולק עלי אינו אלא טועה. וגם כאשר הוחלט להביא את הדברים לפני רבינו זצ"ל, עדיין יכל כל אחד להחזיק במעוז בסברתו, ולחשוב שגם אם יאמר שלא כדבריו, הרי יכביר עליו בראיות ויוכיח וסופה של האמת להיקבע בהלכה כמותו, אפס כאשר הובאו הדברים בפני רבינו זצ"ל, והיה אומר את דעתו במילותיו הספורות והמדודות, היו הדברים נאמרים ביושר ומדודים בפלס, עד שכל העומד במחיצתו – כמו ראה את האמת יוצאת מתוך פיו ומכרזת על עצמה – אמת אנוכי.

וכל המכיר יודע, כיצד היה כוחו גדול, להביע במילים ספורות את אשר למדנים גדולים נצרך להם מגילות שלימות כדי להבהיר את עומק הענין, והיה מפליא לראות כיצד במילותיו המדודות לא היה נחסר דבר מעומק הסברא ומגודל הלמדנות.

ובידי הו עובדות רבות כאלו, שלאחר עיון ארוך ונמרץ בסוגיא, עד שבטוח הייתי בדעתי, עם זאת כאשר שטחתי בפניו את הדברים, וכשאמר את סברתו הישרה במילים קצרות, וחכמת עיניו הוסיפה להסביר היכן שפיו קיצר, ברגע אחד ראיתי כיצד האמת כה פשוטה וברורה כפי שאמר, עד שלא יכולתי להבין כיצד היה ניתן לחשוב אחרת בכלל. ובפעמים אחרות בהם דעתו הסכימה למה שהצעתי בפניו, עם זאת ניתן היה לראות בחוש כיצד הדברים כבר היו ערוכים בלבו ופשוטים אצלו, ומערכות שערכתי על פני דפים ארוכים, אמר אותם במחי יד בכחצי משפט שבו היו טמונים כל היסודות.

וכזו היתה בהירותו בכל דבר ודבר, בכל חלקי השו"ע, הכללים והפרטים היו מונחים אצלו ברורים ובהירים מוכנים ליום פקודה, עת אשר נצרך לדעת דבר השם זו הלכה, מיד היו דברי תורה מחודדין בפיו בכל דבר ודבר. אשרי עין ראתה כל אלה.

- ד -

אמנם מעבר לגדלותו האישית בכל חלקי התורה. היתה כאן חוליה יסודית במסירת ההוראה בכלל ישראל. בדור יתום בו מועטים היו בעלי הלכה אמיתיים. הקים רבינו זצ"ל את עולם ההוראה והפריח את השממה בסדר גודל כזה, שלא ניתן כלל לתאר כיצד יכל להיות המשך לכל עולם ההוראה מבלי חוליה זו שנמסרה משמים לרבינו זצ"ל.

מאות מורי הוראה הפרוסים על כל קצו תבל, שימשהו וינקו ממנו, אך לא היתה זו יניקה של מקבץ הלכות ופסקי דין בעלמא, אלא ינקו ממנו מסורת של הוראה, כיצד ניגשים להוראה. מה דרכו של רב בישראל. אלו

שיקולים עליו לשקול, עד כמה גדולה חובתו של מורה ההוראה להבין את העומד מאחורי מילותיו של השואל. עד כמה חובתו להאריך מבטו ולהבחין מה תהייה ההשלכות של הוראתו על השואל למשך חייו, ומה תהייה ההשלכות על כלל הציבור לכשתפרסם ההוראה. עד כמה חובה להעמיק ראות מה ילד יום בעוד שנים רבות. ובנקודה זו ראינו אצל רבינו זצ"ל שממש מסר נפשו ושקד על תלמידיו רבנים דיינים ומורי הוראה שידעו לרדת ל'נפשה' של ההלכה. והיה ניכר בחוש את גודל האחריות אותה נשא על כתפיו, עד שפעמים היה נראה כמו אדם המחזיק ספר תורה בכל כוחו במקום של רוח סערה לבל ימעוד, כך היה נראה רבינו מחזיק בעמוד ומסורת ההוראה בכל כוח ועוז, לבל יסיטום רוחות הזמן ואפילו לא כחוט השערה.

- ה -

וזכורני לפני כשמונה עשרה שנה שהתקשר אלי רב מבליגה, ובפיו טענה על משהו שכתבתי בספר שער היחוד על פי רבינו, שלדעת הרב המשיג היה זה מדי לחומרא. והרציתי את הדברים לפני מרן רבינו זצ"ל, ולא הסכים עם המשיג. אך לא היתה זאת תשובה גרידא שלדעתו צריך להחמיר. אלא ראיתי עומד חיוור כדקה או שתיים ורועד בשתי ידיו, וכל גופו רוטט, ואמר בכאב עצום "מישהו יכול להעלות בדעתו להקל בדבר כזה שעלול להגיע למכשול?".

תשובה כגון זו זכורה לי בפעם אחת נוספת, בה הבאתי בפניו סברא הכתובה באיזה ספר, בה רצה מחבר הספר להחמיר בדבר תמוה, וגם בזה היתה תגובתו של רבינו דומה, עמד כדקה או שתיים רועד בכל גופו ולבסוף אמר בכאב עצום "וכי יכול מישהו להעלות על הדעת להחמיר בדבר כזה, שהוא היפך הגמור של האמת וההלכה?". לא היה כאן רצון להחמיר ולא רצון להקל אצל רבינו. אלא שראה מול עיניו את שמירת מסורת ההוראה כמאויימת מכל סטיה לחומרא או לקולא. וכגבור העומד על המשמר, לא פטר את עצמו בלומר רק את דעתו האמיתית, אלא ראה כחובתו להחדיר את רוח ההלכה, כדי ללמד שכזו חומרא לא יכולה כלל לעלות על הדעת וכל שכן להיאמר לאחרים, וכן הקולא היא לא רק שאינה נכונה, אלא שאינה כלל בגישה ההלכה המסורה בדינו.

התחושה שהתקבלה אצלי, היא שהוא כמו אדם המחזיק ספר תורה, ורוחות עזות מנסות חלילה להפילו מידו, והוא מחבקו בכל תעצומות נפשו לבל יפול חלילה. כך רבינו זצ"ל היה מחזיק בתעצומות נפשו בדקדוק מסורת ההוראה לבל תיפול ממנה ואפילו כחוט השערה.

עוד אזכור, כי בפעם אחרת שאלני אברך צדיק ובן עליה, שהיה נצרך לו איזה טיפול רפואי, ומאיזו סיבה שהיתה נראית מוצדקת רצה לעשות זאת אצל אשה מסויימת, בנמקו כי דמי עליה ככשורא, וכבקשתו שאלתי את רבינו זצ"ל, והיה זה באמצע הכולל, ורבינו על עצם השאלה בהלכה לא השיב, אך ביחס למה שאמר האברך "דמי עליה ככשורא" הפליא הדבר את רבינו שאברך יכול להרגיע את עצמו שיכול לבטוח בכוחו בכגון זה, ותגובתו היתה שעמד זמן ארוך וצחק כפי שלא ראיתי צוחק מעולם, ובאופן אישי היה לי הדבר מאוד מביך שכולם רואים איך אני אומר דבר לרבינו והוא ז"ל עומד וצוחק מכך, אכן מבוכה זו היתה ערבה עלי בכדי ללמוד ממנו כיצד נגשים לשאלה כזו. וגם כאן לא היתה זו תשובה לשאלה זו, אלא היתה זו תשובה כיצד נגשים לשאלות כגון אלו.

- ו -

גם בית הדין שהקים ועמד בראשותו עשרות בשנים, ואשר זכה להעמיד את היושר ואת הצדק באין-ספור ויכוחים ומחלוקות, בתוככי משפחות, בין שכנים ובתוך מוסדות כידוע, וחלקו רב היה בהשכנת שלום בצרכי הכלל והפרט.

אך מעבר לתפקידו המקומי של בית הדין, שימש בית הדין ורבינו שעמד בראשו, נקודת מפתח ואבן פינה לשינוי מהותי בכל התפיסה אצל בני התורה ובכלל הציבור. וזאת כי עד הקמת בית הדין הזה, לא היה מושג כזה של רבנות ודיינות מעבר לממסד הממלכתי. שליטת הרבנות הציונית בכל המערכת היתה שליטה בכיפה. והזקנים מספרים כי באותה תקופה לא עלה על דעת אדם אפילו למכור חמץ אצל מי שאין לו תעודה מהרבנות, וכל שכן התייחסות לדין תורה כמוסמך מחוץ לבית הדין הרבני לא היה קיים, וכך הוא לגבי גיטין וגירורים ושאר עניינים.

ומי שמכיר את הבעיות והבקעים שיש בכל ענפי מוסד הרבנות ובכפיפותם לחוקי המדינה, יודע להבין כי תפקידו זה של רבינו זצ"ל היה ממש בבחינת הצלה והעמדת הדת על תילה, עד כי לא ניתן כלל לתאר כיצד היה נראה עולמנו ללא חוליה זו. ואשר כיום ממש התהפכו העולמות, וכל צורב ובן תורה יודע כי אם רוצה הוא הלכה כטהרתה, אם רוצה הוא דין תורה נקי מכל סיגים, ובכל שאר ענפי ההלכה, אינו פונה כלל למוסדות מטעם, כי אם לבתי הדין החרדיים הפרוסים כיום בכל אתר ואתר, וכל זה כאמור מפירות עמלו של רבינו בזה עשרות בשנים.

- ז -

מטעם האמור, שרבינו זצ"ל נשא על שכמו את האחריות להמשך מסורת ההוראה, ראו אצלו שדברי ההלכה שמסר לשואליו, היו משולבים יחד עם טהרת ההשקפה הצרופה, והיה מרבה ללמד דרכי הנהגה בד בבד עם שמירת דקדוק ההלכה.

וזכורני לפני כעשרים וחמש שנה, עת שימשתי לפניו בבית ההוראה שהיה באותה העת ברחוב חזון-איש, ונכנס אברך לשאול שיש לו בן שלומד בגן בעיר, ומחמת כן יש לו זכאות לאיזה דבר הנוגע לממון, אמנם שאל האברך, כי העריה דורשים ממנו קבלה על כך שבנו לומד בגן, ואכן בנו לומד בגן, אך לא יכל להביא על כך קבלה, כיון שהיה זה גן שאין להם קבלות. אכן בסמוך לאותו גן ישנו גן רשמי, שהיו מוכנים להנפיק לו קבלה

כאילו בנו נמצא אצלם. ושאלתו היתה האם יש בזה משום שקר, כי אמנם גזל לכאורה אין בזה, שהרי האמת היא שבנו לומד בגן, אך שקר יש בזה. רבינו זצ"ל לא השיב במותר ואסור, אלא תשובתו היתה "זה לא מחובת ההשתדלות שלך!". כלומר, מזונותיך קצובים מראש השנה ועד ראש השנה, וכי התנו משמים שיתנו לך אותם רק אם תנהג שלא בסלסול הראוי לבן תורה?! בודאי שלא. ומאחר שאת מזונותי יקבל בין כך, ומה לו אם כן לתחבולות אלו?

•

בפעם אחרת נכנסו לרבינו זוג לשאול על מקום עבודה, והאשה טענה שאמנם סביבת עבודתה היא רק בקרב נשים, אך השקפותיהן מקולקלות, והיא מרגישה "שהאווירה מפריעה לה" כלשונה. לאידך גיסא, שטחו בפני רבינו את מצבם הכלכלי, אשר הראה בעליל כי בדרך הטבע לא יוכלו להחזיק מעמד ללא מקור פרנסה ואפילו לא לתקופה קצרה. ומכמה סיבות שפירטו שם, היו מספר מעכבים מלמצוא מקום עבודה אחר. רבינו זצ"ל הרים את עיניו והביט בפני הבעל במבט אבהי "ולמה אתה מחכה, שזה כבר לא יפריע לה?". אמר ולא יסף. הזוג הבינו היטב את התשובה ועשו כמוטל עליהם ופנו לבקש את השתדלותם בדרכים אחרות (ואף מצאום).

- ח -

וכעת נבוא מעט לגלות טפח מדרכיו הנסתרות, אשר ראינו בעינינו בתוככי ביתו, מבלי כל רעש ופרסום. ותחילת כל דבר הוא לימוד התורה. ולא ניגע בכאן בידיעת התורה המופלגת, שהיא היתה מן המפורסמות אצל כולם. אכן קצת נספר משקידת התורה. הנה זיכוני משמים לצורך הציבור ללמוד עם רבינו קרוב לחמש עשרה שנה, וכפי זכרוננו מעולם לא ביטל את הקביעות, בין אם הרגיש טוב ובין כשלא הרגיש טוב, בין כשהיה טרוד בכמה חבילי טרדות, בזמני עומס כמו מכירת חמץ ובסמוך לדרשת שבת הגדול וכיוצ"ב, ואפילו כאשר היה מאושפז בטיפול נמרץ המשיך ללמוד עמי, מלבד אותם פעמים שהיה מורדם ומונשם שלא היה שייך כלל ללמוד.

ולימוד זה היה עד סוף כוחותיו, ובסוף ימיו [והכוונה היא לסוף התקופה בה התגורר ברמת אהרן לפני שחלה את חוליו האחרון והתגורר אצל בנו ברחוב רשב"ם] היה מצוי שלאחר לימוד של שעה או יותר, למד עמי עד שהרגיש שתמו כוחותיו, ואז אפילו לחזור לחדרו לא נשארו לו כוחות, והייתי צריך לתומכו מצד אחד, ועוד היה נתמך מצד אחר, וכך לאיטו עד שהגיע לחדרו, ואפילו את רגליו למטה לא יכל להעלות, והייתי צריך לסייע לו בכך, וידוע לכל הסובבים שכל היכי שרק היה באפשרותו שלא להסתייע באחרים – לא הסכים לעזרה בשום דבר, אכן כאן למד עד שכלו כוחותיו ממש, ולא היה זה ביכולתו כלל.

והשקיעות בלימוד היתה מושלמת, כל פעם שלמדנו לא היה ניכר עליו שום דבר מטרדותיו. גם כאשר היו סערות ציבוריות, וכאשר היו דיני תורה סבוכים על שולחנו, בזמנים שהכולל היה במצוקה או בזמני קושי אישיים, איני זוכר אפילו פעם אחת שלא היה מרוכז בזמן הלימוד, או שירד משהו מאיכות שקיעותו בלימוד עד כמה שעיני בשר כשלי יכולות לראות. וממש היה ניתן לראות בחוש כעין שהגדיר בהקדמת יפה עיניים לפירושו על מסכת שבת, ואחר שתיאר שם את גודל הטרדות שהיו על צוארו אשר ממש לא יאומן כי יסופר, הוסיף ואמר "וכל באי שערי עירי הרואים אותי כותב חדושים ומסביב יאפפוני המון טרדות מענינים שונים, המה ראו כן תמהו על הדבר שאני מקשיב הענינים להשיבם דבר לאשורו ואני כותב על הספר בדיו הדברי תורה, ותודה לקל מקום יש בראש להניח בו שני ענינים ממינים שונים. וכאילו נעשה עלית קיר קטנה במוח למשכן מחשבת דברי תורה אשר שם לא תבוא רגל הטרדה. גם בעיני יפלא" כו', יעו"ש. ובדומה לזה הוא אשר ראינו אצל רבינו.

•

זכורני פעם אחת לפני קרוב לעשרים שנה, והיה זה בכולל חזו"א, ובסביבות השעה 10 בבוקר היתה רעידת אדמה שהורגשה היטב, הספסלים כולם רעדו, הסטנדרים התנענעו, וכל הכולל עמדו על רגליהם חרדים מן הבאות, באותה העת חשבתי שצריך לברך "עושה מעשה בראשית" אך לא היו הדינים בהירים לי, וחשבתי אולי ישנם אי-אלו תנאים לדן זה שאינם מתקיימים, וניסיתי לשאול את רבינו זצ"ל שישב על אותו הספסל שישבתי בצדו השני, אך למרות שהרמתי מעט את קולי וגחנתי לצד שמאלו – לא הבחין בי, גחנתי לצדו השני לימינו והרמתי את קולי מעט יותר, אך עדיין לא הבחין בי, לבסוף לא היתה לי ברירה, ומאחר והיה הדבר נוגע למעשה העזתי פני והכנסתי ראשי בין ראשו לבין הגמרא, ורק אז הבחין בי ושאל מה רצוני, ואמרתי לו "יש רעידת אדמה, האם לברך עושה מעשה בראשית?", השיב לי בשאלה כמתפלא "עכשיו רעידת אדמה?", חזרתי ואמרתי "כן, כעת יש רעידת אדמה, כל הכולל רועד", השיבני "אם אתה מרגיש תברך", ומיד הרכין שוב את ראשו לתוך הגמרא, ולא הביט ימינה ושמאלה.

•

בפעם אחרת זכורני, בעת שניגש אליו אחד מלומדי הכולל זצ"ל ובידו הזמנה לחתונת נכדו, ועמד ליד הסטנדר שעמו למד, ורבינו זצ"ל לא ראהו, ומאחר והיה מדובר בגברא רבא מאוד – כל היושבים בחלק זה של הכולל הרגישו מתח ואי-נעימות, אך רבינו לא ראה ולא הרגיש, לא נע ולא זע, עד שקם אחד מחתניו של רבינו וביקש לומר לו שאותו גדול רוצה להזמין לשמחה, אך אותו אדם גדול עצר בעדו וסימן לו שלא יפריעו מלימודו, וכך עמד והמתין כמה דקות ארוכות, ולא הבחין בו רבינו בכל אותו הזמן, עד שכמו התייאש וחזר למקומו בכולל. כאשר סיים רבינו את לימודו בשעה הקבועה לו, סיפרו לו את שאירע, ומיד החוויר רבינו ורץ למקומו של אותו אדם גדול והתנצל שלא הבחין בו כלל.

•

כיוצא בזה אירע פעם אחת שהגיע לבית רבינו אחד מגדולי האדמו"רים המפורסמים, ורבינו היה אז שקוע בלימודו, ונכנס האדמו"ר ומלוויו לחדרו, אך רבינו זצ"ל לא הבחין והמשיך ללמוד בשקיעות, ורצו המקורבים

לומר לרבינו כי האדמו"ר הגיע אליו, אך האדמו"ר עצר בעדם, ואמר שהוא רוצה לראות אותו לומד, וכך המתין כעשרים דקות! מבלי שרבינו הרגיש בו כלל וכלל.

גם יבחלט"א הגרמ"ש קליין שליט"א סיפר שלא אחת אירע שהיה מגיע אליו בזמן שהיה קבוע להם לדון בהלכה, ואם רבינו זצ"ל היה שקוע בלימוד, אירע לא אחת שעברו דקות ארוכות עד שהבחין בו.

- ט -

ותורה מביאה לידי זהירות זריזות ונקיות. והנה ידוע שאמרו פעם לפני החזו"א על ת"ח מסויים (וכמדומני ששמעתי כן גם מרבינו זצ"ל, אך כמובן שלא הוזכר שם הת"ח) שהוא אמנם אדם גדול אך עד שהדבר נפגש אצלו עם איזו נגיעה. והחזו"א השיב כי אם כך, הרי שהוא עשרים וארבע שעות ביממה אדם קטן. ומשמעותו של דבר היא שעיקר גדלות האדם נמדדת ביכולתו לצאת מנקודת המבט האישית שלו. כי הרי כל אדם באשר הוא, הינו אפילו לא 'פסיק' קטן מתוך מכלול הבריאה, והמבט מתוך האינטרסים והרצונות וזוויות הראיה הפרטיות שלו הם צמצום מוחלט של כל תמונה באשר היא. ואדם גדול יותר יכול לראות את העולם גם מזווית הראיה של האדם העומד מולו. וכאשר הוא גודל עוד, הוא יכול לראות זאת גם מזווית ראייה של אנשים שאינו מכירם כלל. ואח"כ כשמוסיף לגדול יכול לראות זאת גם במבט של קהילה, ואח"כ במבט של הדור כולו. ואח"כ במבט של כלל ישראל גם לדורות הלאה. והעיקר הוא במבט של רצון שמים, נקי מכל פניה ואינטרס. ובפשיטות ניתן לומר כי אדם ששכלו כפוף לרצונות שלו, זוהי הקטנות בהתגלמותה. ומידה זו של שחרור מהנגיעות נראתה בו ברבינו זצ"ל באופן נפלא מאוד.

זכורני לפני למעלה מעשר שנים שעמלנו למצוא פתרון לבעית הרנטגן בכל הנוגע לאיסור יחוד. והוא שלחני לצורך כך אל מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, ואח"כ נפגשתי בשליחותו עם מומחים מקופ"ח ועם המפקח הארצי לקרינה מנחל שורק, עד שהגענו לאיזה שהוא פתרון (של התקנת מיקרו-סוויץ) שהיה נראה מתאים לכך. ולאחר סבב פגישות ארוך במשך כמה חודשים, שכלל עשרות שעות של פגישות עם מומחים – הסכימה אחת מקופות החולים להתקין רכיב כזה בכל חדרי הרנטגן שלהם בעלויות של כמה עשרות אלפי שקלים. ובמשך כל התקופה הזו היה רבינו זצ"ל מתעניין ומתעדכן בזמן לימודו הקבוע יחד.

לאחר שהכל היה גמור ומנוי, התעוררה שאלה טכנית וממילא גם הלכתית על הפתרון, שהעמידה אותו כמועיל רק למצבים מסויימים, ואילו לשאר המצבים הוא יועיל רק בשעת הדחק ולא כפתרון מושלם לכתחילה.

רבינו זצ"ל שמע זאת, והפטיר כרגע אחד בפשיטות שאם כך לא לעשות את המהלך. הייתי כאוב מאוד, כי באמת עמלנו יחד על זה זמן רב מאוד. וגם הפתרון יועיל קצת. אך רבינו עמד בשלו שלא לעשות פתרון שאינו מושלם.

מתחילה חשבתי שטעמו הוא מחשש שמא אנשים יסמכו על הפתרון כלכתחילה, בעוד באמת הוא אינו כזה, אך כששאלתי ענה לי מכיוון אחר לגמרי "זה לא מוצדק להשתמש בכסף ציבורי לפתרון שאינו מושלם", וכשניסיתי להתעקש שאמרתי לנציגי קופת החולים שמדובר בפתרון חלקי, ואעפ"כ הם הסכימו להוציא את סכום הכסף הזה. ענה לי רבינו זצ"ל שמאחר ולא מדובר בכסף פרטי שלהם, אלא בכספים שמיועדים לתועלת הציבור, ואם לא ישקיעו אותם בדבר אחד – יעשו בהם דברים אחרים לתועלת המבוטחים, על כן אף שהם מסכימים – לאמיתו של דבר זה לא מוצדק, ועל כן הוא גנז את הרעיון.

זוהי מדרגה של נקיות!

סיפרו הותיקים בכולל, שבתקופה מסויימת הגיע חשבון חשמל של הכולל ומסיבה לא ידועה לא הגיע אל רבינו, ולא שילמו אותו, לאחר זמן הגיע חשבון חשמל הכולל קנס על האיחור, הלך רבינו ושילם את הקנס מכיסו, וכשנשאל מדוע לא ישולם הקנס מכספי הכולל, השיב כי מאחר והדבר באחריותו, הרי שכספי הכולל אינם אשמים בכך שהוא לא ידע מהחשבון ולא שילם אותו בזמן. נקיות.

באופן כללי היתה ההרגשה אצלי, שהמושג 'אני' לא היה במרכז מעייניו כמו אצל שאר אנשים. ועל כן גם במצבים בהם אדם רגיל מייחס דברים לעצמו ושומר זכויות לעצמו, הוא נהג בנקיות מופלגת. ואספר דוגמא, לפני כעשר שנים היה דיון סביב הגדרת יד סולדת לגבי שבת ואיסורים, עד כמה מקילים וממתי מחמירים, והוא אמר לי שהיה עובדא כזו אצל החזו"א עם הגרש"ז אולמן זצ"ל ושלחני לברר אצלו את העובדות. ביני וביני נשלח אלי מדחום מיוחד המודד עד מאה מעלות, וביררנו יחד עם כמה ת"ח מופלגים את המציאות, על ידי הכנסת ידינו אל מים בדרגות חום שונות, ומדידת הזמן המתאפשר להכניס את היד וכו'.

לאחר עבודת בירור ארוכה, הבאתי את התוצאות בפני רבינו זצ"ל, וכמובן שהבאתי גם את המדחום, וביקשתי מהרבנית מים חמים וקרים כדי לערבב, והבאתי הכל ושטחתי הצדדים בפניו, ולאחר ששמע ואמר את דעתו בגדרים ההלכתיים בקשתו שייכניס ידו לתוך המים ואמדוד, אך להפתעתי הוא סרב, ועד כמה שהופתעתי מעצם הסיור, הופתעתי יותר מהנימוק "וכי מה היד שלי קובעת?". ילדות היתה בי ושאלתי "וכי יד של מי תקבע אם לא היד של הרב?", והוא ביטל את דברי, צריך יד של אדם בינוני, וליד שלי אין שום יחוס. וכך למעשה הוא לא הכניס את ידו. ולמדנו פרק בנקיות הדעת, מי שעניי כל ישראל מייחלים להוראתו, מאות מורי הוראה מחכים למוצא פיו, מחברי ספרים, ואלפי שואלים, כולם עיניהם תלויים בו עשרות שנים, האם לא טבעי הדבר שבמשך הזמן תקונן ההרגשה שהיד של רבינו זצ"ל דוקא היא זו שקובעת? ובכן – לא! ה'אני' שלו לא השתחד ממעמדו ומדרגתו.

בפעם אחרת היה דיון בין חשובי הת"ח בבירור דברי החזו"א באו"ח בסימן נ"ח, ועמלנו בהם קשה ונותרה מבוכה רבה. לאחר מכן נודע לי כי מי שכתב את הקטע הזה בחזו"א הוא לא אחר מאשר רבינו זצ"ל.

וכששאלתיו על כך סיפר לי: החזו"א קיבל התקף לב קשה, והרופאים אז אחזו שבמצב כזה צריך להישמר לתקופה אפילו ממאמץ של דיבור, רבינו זצ"ל הסביר כי החזו"א שמע באופן כללי לרופאים, אכן הוא היה מרשה לעצמו לעשות בדבריהם 'פשעטלאך', ולכן אמר בדעתו שביכלתו לומר שתיים או שלוש מילים מבלי שיהיה בזה סכנה, ומפני כך סימן לרבינו זצ"ל (כמדומה שאמר שהיה אז נער כבר אחרי בר מצוה) ולחש לו שתי מילים, ורבינו כתבם. למחרת סימן לו שוב החזו"א ולחש לו עוד שתיים או שלוש מילים, וכך יום אחר יום כמה מילים, עד שלאחר כשבועיים התאסף מזה קטע שלם. אין ספק שסיפור זה מלמד על גודל עמלו של מרן החזו"א זצ"ל וגודל דביקותו בתורתו מעבר לכל מושגים מוכרים.

אך הנוגע לענייננו כאן, הוא מה ששאלתי את רבינו זצ"ל בבירור דברי החזו"א שם, ואמר לי את דעתו, והוספתי בחיך שדעת רבינו בודאי קובעת בזה, שהרי הוא זה שכתב זאת. הוא ראה את עיני החזו"א, שמע את מילותיו, ובודאי הוא זה שיכול לירד לסוף דעתו. אבל רבינו זצ"ל ביטל מיד את הדברים והתרעם על דברי "וכי מפני שאני הייתי העט, לכן יש לי זכות לומר את דעתי בזה יותר מאחרים?!", וממש התפלא על שהעליתי כזו טענה על שפתי.

ואף שבודאי דברי טעם הם, אך כמדומני שכל אדם שבאופן טבעי ככל שאדם קרוב הוא אצל עצמו הרבה, קרוב הוא גם לטעות ולייחס לעצמו בעלות בכגון זה ולהרגיש שאכן הוא זה שיודע להבין את כוונת החזו"א בזה יותר מכל אחד אחר, אך בנקיותו של רבינו זצ"ל, לא היו קיימים דברים כאלו.

סיפר לי נכדו של רבינו זצ"ל כי זכור לו שבהיות בית ההוראה ברחוב חזו"א היה הולך כל פעם רבינו לביתו ברגל, ופעמים רבות היו מציעים לו להסיעו, ובדרך כלל היה מסרב גם כאשר היה קשה לו. לא ידעתי, מספר הנכד, מה פשר הנהגתו זו, ובפרט לא ידעתי פשרן של אותן פעמים בודדות בהן אכן הסכים שיסיעו אותו. חשבתי לתומי שאולי היה זה תלוי עד כמה הרגיש חולשה וכיוצ"ב.

פעם אחת שהיה חלש ביותר, והגיע משהו והציע לקחתו לביתו אך רבינו סרב, וכשהלכנו בדרך שאילתיו מה טעם שסרב, וענה לי "הוא היה פעם בבית דין", ואז הבנתי, שמתוך מידת הנקיות שלו דרש מעצמו שלא ליהנות כלל מכל אדם שהיה או יכול להיות לו פעם איזה שייכות לדין תורה אצלו, והפעמים שהסכים הוא רק באנשים שלא הכיר כלל ובאומדן הדעת היה נראה לו שלא ייפגש עמם בדין תורה כלל.

- י -

ונקיות מביאה לידי פרישות. הנה ענייני העולם לא תפסו אצלו מקום כאצל שאר אינשי. דידוע במשפחה היאך שנים על גבי שנים היה אוכל את אותו מאכל, ולא היו מדברים בבית כלל על ענייני האוכל וטעמו, מטוב ועד רע. פשוט לא היה נושא כזה.

וזכורני פעם אחת באמצע שלמדנו הלכות ברכות, והוא קרא איזה דין שהתייחס לטעם של המאכלים, ולפתע הרים את עיניו מן הספר והביט לעברי ואמר כמסביר דבר תמוה "יש אנשים שהדבר הזה תופס אצלם מקום", והיה ניכר בחוש שלא היה נוח לו לקרוא על ענייני הרגשת טעם במאכלים מבלי להעיר זאת.

ובפעם אחת שאלתי אותו מה מברכים על שניצ'ל וערכתי את הצדדים, וכשסיימתי שאל אותי "מה זה שניצ'ל?".

ובפעם אחרת שדנתי לפניו מה מברכים על גלידה שאוכלים עם גביע שיש לו קצת טעם, והשיבני "אני מעולם לא אכלתי גלידה, אכן כמדומני שאלו שאוכלים זאת, אינם עושים זאת בעבור הגביע". וכמה טומן בתוכו משפט כזה!

מחד גיסא ראשו בשמים בעולם האצילות, מעודו לא אכל גלידה. אך מאידך גיסא רגליו על הארץ, לירד לנפש שואליו, ולדעת את הדין אשר יעשו אנשים אשר אינם במדרגתו, וכל זאת לענ"ד מחמת שלא היה שקוע בתוך ה'אני' של עצמו, אלא היה מלומד לראות את הדברים כפי עיני הזולת וכפי מדרגתו וטבעו.

היה פעם שדיברנו אודות צילומים בחתונה [כמדומה שהנושא היה ביחס לצלם אצל נשים] והתגלגלה השיחה ואמר שבתקופתו לא היה דבר כזה. להם מהחתונה יש ארבע או חמש תמונות וזהו. "ואילו היום, זה נראה שאנשים חוששים שלא תופסים קידושין מבלי שהצלם מנציח זאת...".

- יא -

פרישות מביאה לידי טהרה. שהיא טהרת הלב להשם לבדו. ובזה קשה לדבר כי הלב מוסתר משאר בני אדם, אך מה שניכר היה אצל רבינו זצ"ל שלא חיפש כלל וכלל הערכה משאר בני אדם, והיה נראה שלא איכפת לו מה יחשבו עליו ומה יאמרו עליו.

זכורני פעם אחת שדיברנו על איזה ספק בהלכות שיעורין, לדון כיצד יש לשער את האוירים שבכזית, אם כמו שנכנס לפה או כמו שנבלע לאחר הלעיסה, ואמרתי בפניו צד שהיה ברור בעיני. והשיבני בלשון סתומה "גם אני חשבתי כך, אך לא קיבלו את דברי". ולא ידעתי לפרש כוונתו כלל. מי הוא זה שלא קיבל את דברי, ואשר נראה שרבינו מבטל דעתו בפניו, אך לא שאלתי באותו הרגע מה הכוונה. לאחר מכן ביררתי אצל בני המשפחה, וכמעט אף אחד לא ידע על מה מדובר, עד שלבסוף התברר לי אצל אחד מחתניו, כי בפסח תשס"ו (ואולי היה

זה תשס"ז) אמר רבינו זצ"ל שיעור בענין, ונקט כאותה סברא שחשבתי לומר (והוא מה שנתכוון בדבריו "גם אני חשבתי כך"), לאחר מכן שאלוהו מדברי החזו"א לגבי ביטול בריה, והשיב שאין משם סתירה לדבריו. לאחר מכן בשביעי של פסח שוב אמר שיעור, וחזר בו מדבריו שבשיעור הקודם, ואמר שאין הדבר ברור. וזאת לאחר שבחול המועד סיפר לחתנו כי בלילה נגלה לו החזו"א בחלום, וראה רבינו את עצמו כותב את החידוש הנ"ל, והחזו"א מבטל את הדברים ואף מוחק אותם מן הכתב. והתחבט רבינו האם יש להתייחס לחלום, ולבסוף החליט כאמור לומר שאין הדבר ברור.

וששמעתי מכך שאילתי בפעם הבאה שלמדנו, שכפי שהבנתי היו דברים בגו במה שאמר שלא קיבלו את דבריו, ורבינו זצ"ל הפטיר לעברי "מה החלום?". ואז שאילתי אם ניתן לסמוך על חלום כגון זה, והשיבני שלא ברור לו שניתן לסמוך על חלום כזה, אכן לגופם של דברים יש בהם ממש, שיש טענה מסברא על מה שאמר. והנה יותר ממה שהתפעלתי מעצם החלום שהחזו"א נגלה לו והתייחס לחידושו, הרבה יותר התפעלתי מהצורה הסתמית שהתייחס לדברים "גם אני חשבתי כך, ולא קיבלו את דברי", והלא כה מרתק לספר כזה דבר לתלמיד השואל, וכל כך מעורר יראת כבוד, אלא שלרבינו זצ"ל לא היה איכפת כל זה, והסתיר את הכל במשפט פשוט וסתמי כזה שלא קיבלו את דבריו, ותו לא.

פעמים רבות שמעו בעלי דין שפסק הדין היה לרעתם, וכמו נחרב עליהם עולמם, והיו כאלו שלא משלו ברוחם והטיחו בו דברים, ולפעמים אף דברים קשים כגידים, ביזויים וחרפות. דרכו של רבינו זצ"ל היתה לשתוק מבלי לענות חצי דבר. והיו הנוכחים משתוממים על יכולת השתיקה המופלאה הזו, וכשנשאל כיצד הוא מסוגל לכך, בדרך כלל היה שותק גם על שאלה זו... אכן סיפר אחד שהיה נוכח פעם במאורע כזה, ובעל הדין עבר את כל הגבולות בדבוריו המגושמים, עד כי השומע בחדר הסמוך אדמו אזניו משמוע, אך רבינו שתק כאילו הדבר לא נוגע אליו. לאחר שהלך המגדף, שאל הלה את רבינו, "למדנו רבינו עד כאן?" והיאך אפשר לשמוע חרפות כאלו ולשתוק. וכפי הנראה הדבר הטריד את השואל מאוד, כך או כך, בפעם זו בחר רבינו לענות, וכך השיבו "אדם שבוחן את מצבו לטוב או לרע כפי מה שאנשים חושבים עליו, הרי שמאוד נוגע ללבו אם זה שלצידו ישבחנו או יגנהו, כי הלא הדבר קובע אצלו את הרגשתו. אך לאידך גיסא אם יבחן אדם את מצבו כפי מה שבזר עולם רוצה במעשיו או שאינו רוצה במ חלילה – הרי שלא ישנה אצלו כלל וכלל מה זה שלצידו אומר, לא לטוב ולא לרע!". הרי לנו טהרת הלב להשם לבדו.

ואגב, אם הזכרנו את שתיקתו המופלגת, יש לציין כי ניתן לכתוב ספר עב כרס על שתיקותיו אלו. אכן לאידך גיסא, כאשר היה נצרך לתפקידו כאב בית דין לנזוף באדם, יכל גם להרים את קולו. ובעיני ראיתי צועק על קבוצת אנשים שרצו להטיל דופי באמון של בעל דינם, ומיד לאחר שברחו מצעקותיו התיישב ללמוד רגוע כאילו לא קרה כלום. אדם אחר סיפר לי שהיה נוכח בבית הדין, ושמע את רבינו זצ"ל מרעים בקולו על בעל דין, "אתה משקר! אתה לא מתבייש לשקר בבית דין? ישנם אנשים שאומרים שבבית משפט הם מסוגלים לשקר אך לא בבית דין, ואתה לא מתבייש לשקר בבית דין?". אמנם מפליא הדבר מה שסיפר הספרא דדייני באחת התקופות בבית הדין, כי זכור לו דוגמא של מקרה שהוציאו את בעלי הדין החוצה, ורבינו זצ"ל פונה לדיין שמימיו "צריך לצעוק עליו, נכון?", ולאחר שהדיין הסכים עמו, פנה לדיין שמשמאלו "ומה דעתך, האם צריך לצעוק עליו?", ולאחר שגם הדיין השלישי הסכים, אמר רבינו לקרוא לבעל הדין המדובר, והחל להרעים עליו בקולו בצעקות. הרי שלא היה מתרגז וצועק. אלא שכאשר שכלו חייב כפסק בית דין שאדם זה נזקק שירעימו עליו את הקול, אז היה צועק!

- יב -

ומביאתו לידי חסידות. חלקי חסידות רבים היו ניכרים אצל רבינו זצ"ל, והן דקדוק ההלכה אצלו היה מבהיל ממש, כל פסיעה ופסיעה מחושבת ומדוקדקת בכל פרטי ההלכה, ואפילו בזמן חוליו ובאפיסת כוחות לא זו כי הוא זה מדקדק זה. אמנם אחד הדברים הבולטים היה, שמעודי לא שמעתי מתלונן על מצבו או על כוחותיו או על איזה דבר. וגם בני הבית סיפרו שמעולם לא שמעוהו נאנח או מתלונן! כי יקר היה בעיניו רצון השם, וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, ואם כן מה מקום יש להתלונן ולהיאנח.

- יג -

ומביאה לידי ענוה. ענוותו של רבינו זצ"ל היתה מן המפורסמות. כה נקל בעיניו היה לומר 'טעיתי', ולא חס כלל וכלל על כבודו בזה. זכורני פעם אחת שהגעתי ללמוד עמו, והרבנית ע"ה נכנסה והזכירה שהוא עדיין לא אכל, ובאותה העת ההקפדה על אכילתו היתה בגדר של קרוב לפיקוח נפש. כעת פנה אלי רבינו ושאל "הרבנית אומרת שלא הספקתי לאכול, אתה מרשה לי ללכת לאכול?". מרוב תדהמה לא יכולתי אפילו לענות לו. עד שראיתי שהוא מחכה לתשובה, וגמגמתי מה שהצלחתי לגמגם והלך לאכול.

היתה פעם אחת ששלחנו ספר לדפוס (הליכות והלכות לבנות ישראל). וכשראה זאת המדפיס שהינו יהודי יקר וירא שמים, העיר על דין מסויים שכמדומה לו שבעדתו נוהגים אחרת, וביקשני מאוד לשאול את רבינו זצ"ל. כשניסיתי לסרב לו, באומרי שהרב עמל על כל מילה ומילה באופן כזה שאין מקום להערה כזו, והוא בשלו התעקש שאלך לשאול.

לא היתה לי ברירה וחזרתי אל רבינו והגזמתי בפניו שהמדפיס לא מוכן להדפיס עד שאשאלנו על כך. קשה לי לתאר כיצד רבינו זצ"ל נהנה מן הרעיון שהמדפיס מתווכח על הדין הכתוב. והיו לו שמחה וחשק לברר שוב את הענין, וביקשני לבדוק בספרי המנהגים של עדה זו, ואחר בירור שמח רבינו למצוא עילה ולשנות איזה משפט באופן שיתאים גם להערותיו של המדפיס. וכל זאת מבלי שום תחושה של חסרון בכבודו.

בפעם אחרת הגעתי ללמוד עמו, והתנצל שהוא מוכרח ללכת כמה דקות לכתובת אותיות בספר תורה שהתאחרה מכפי התכנון. וביקשני שאשאר ואחכה לו.

שאלתי אם בכדי שלא יהיה חשש יחוד ישנה מעלה להשאיר את הדלת פתוחה מעט. והשיבני שכפי התנאים שם אין צורך בזה. והוא יצא וסגר את הדלת.

לאחר כמה רגעים הגיע שליח להביא פירות וירקות, והוא היה רגיל להביא כמה ארגזים שהרבנית היתה מזמינה עבור כמה וכמה יהודים, ומאחר והיה לו לעלות ולרדת כמה פעמים, היה נוח לו להשאיר את הדלת פתוחה לרווחה.

תוך כדי כך חזר רבינו זצ"ל, וראה את הדלת פתוחה לרווחה (אחר שהורה שאין צורך בכך) חייך והתיישב במקום והתחיל ללמוד מבלי לומר דבר, מאחר והיה לי מאוד לא נעים מכך, לכן מיד כאשר התאפשר הדבר הפטרתי לבל אחשד שעברתי על הוראתו, שלא אני הוא זה שפתח את הדלת. והיה נראה שרבינו זצ"ל כלל לא מבין מה אני רוצה בהתנצלותי. וכמדומני שאמר שגם אם אני הייתי זה שפותח, אין בכך שום חסרון.

- יד -

הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ובאמת היה אפשר לראות דברים נפלאים אצל רבינו זצ"ל, ואצין מעט מהם הזכורים לי כעת.

זכורני בתקופה בה מלאה כל הארץ בחשש מפני טילים כימיים, וחילקו מסכות לכל התושבים, והמומחים הממונים על כך מאוד הלחיצו בזה, שהיה כמו ידוע להם שיש לו את הנשק הזה.

והלכתי עמו מהכולל בדרך ודנתי לפניו בדרכי חובת ההשתדלות בזה, מה מחוייבים ומה לא, ואם יש חילוק בין המקומות וכו', כפי השאלות שהיו עסוקים אז בהן.

והוא השיבני אחת לאחת לגבי חובת ההשתדלות, ולבסוף הוסיף "אך לגופם של דברים, זה לא נראה שהולכים ליפול כאן טילים עם נשק כימי", וכששאלתי מנין זאת, והרי יודעים שיש לו זאת, ואנשי המקצוע מזהירים, חזר ועמד בשלו "לא נראה שיפלו כאן טילים כימיים", ולא יסף.

כאשר למדנו הלכות תפילה, היה מן הצורך לכתוב גם על נקיות הידים, והבאתי בפניו את הנידון של פוסקי זמננו על חדר אמבטיה שבזמננו אם דינו כבית מרחץ של הגמרא בענין זה. רבינו זצ"ל השיבני בפליאה "מה השאלה, והלא בודאי שיש רוח רעה גם בחדר אמבטיה שבזמננו, אני מרגיש אותה!"

בפעם אחת שלמדנו הלכות ברכות במ"ב, הראה לי את דברי השע"ת שמביא את המעשה מהמהרח"ו שכאשר הגיע אצל רבינו האריז"ל אמר לו שהוא רואה על מצחו שלא בירך ברכה אחרונה וכו'. ורבינו זצ"ל הצביע לי על כך, והוסיף "דע לך, שאצל כל אדם כתוב הכל על המצח! אמנם צריך להיות האריז"ל כדי לדעת לקרוא הכל, אך כתוב זה כתוב אצל כל אחד!"

וסיפר אדם ששאל אותו פעם אודות קניית משחק מסויים של ילדים האם ראוי לאפשר לשחק בו או לא [הדעות היו חלוקות לגביו], השיבו רבינו זצ"ל שפעם אחת נשאל על כך, ומאיזה טעמים היה קשה למנוע את הילד מלשחק בזה, ואכן קנו לו זאת, ואמר רבינו "ומאז כתוב לו על המצח שהוא בטלן!"

זכורני שפעם אחת באמצע הלימוד נכנס אצלו אדם ודיבר איתו אודות איזה ספר שחיבר מקובל אחד, ורצה להוציא ממנו איזה גיבוי לדבר, ורבינו שתק לו. לאחר שיצא שאלתי על מה מדובר, והשיבני שזהו ספר שחיבר ת"ח שחשב שהוא מבין בקבלה, אכן לאמיתו של דבר הוא לא מבין את הדברים לאשורם!

בפעם אחרת ביקשתי ממנו שיתפלל בעבור חולה ממשפחתי מרים בת רחל, אך רבינו לא שמע את השם, ושאל שוב כיצד השם? ועניתי שוב ובקול רם יותר מרים בת רחל. אך שוב רבינו זצ"ל לא שמע, וחזר ושאל כיצד השם? עניתי פעם שלישית והפעם ממש בקול רם מאוד מרים בת רחל. ולמרבה הפלא רבינו שוב לא שמע, וביקשני לחזור שוב על השם.

ולפתע תפסתי, איני יודע כיצד קרה הדבר, אך התבלבלתי בשם והפכתי, ומיד תיקנתי ואמרתי טעיתי, החולה היא רחל בת מרים, והפעם אמרתי זאת בשקט בקולי הרגיל, ורבינו זצ"ל שמע מיד, והתפלל מכל לבו.

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

למלך, שכך הוא לשו הגמרא "אי אפשר בשמושך" ומן הראוי להבהיר הבהרה כל שהיא, מה היא העבדות והשימוש המיוחד שרמזו כאן חז"ל בלשון המשנה?

ומצינו בזה אורו של אדוננו הגר"א זיע"א וזה לשונו: "יבואר עם מה שנודע כי ראש השנה ויום הכיפורים המה ימי דין ואחריהם ימי רחמים להמתיק הדינים על ידי מצוות המקיפות אותנו ואשר אנו מלאים ברכה בימים ההם וכו' וזה ענין המשל לעבד שבא למזוג כוס לרבו, היינו לבטל חריפותו והאדון שפך המים הלאה, רצה לומר שאינו רוצה המזיגה". עכ"ל. ('קול אליהו' מובא במאורות הגר"א ע' צ"ה) ותוספת דברים בהגר"א כתב ב"יהל אור" (פנחס רנ"ו בליקוט) וזה לשונו: "שכתב שבא למזוג הכוס לרבו פירוש על ידי מצוות סוכה בא למזוג הכוס שהיא גימטריא אלוקים (שניהם גימטריה פ"ו) עם החסדים, והיא על דרך משל מזיגת הכוס במים שבקיתון, ושפך לו הקיתון שבתוכו המים על פניו, ופירוש שאינו רוצה לקבל ממנו מצוותו של ישיבת סוכתו, שהיא מזיגת המים ליון, אלא שיישאר היין שהם הגבורות ללא מיתקן ודפח"ח עכ"ל.

הרי מביאר בדבריו שבקיום מצוות סוכה יש גדר של מזיגת הכוס (כמו שכתב שם שאותיות סוכה כאותיות 'הכוס') שבא לרכך ולבטל חריפות היין על ידי מזיגתו במים, וכן כאן בא לכלול ולשתף הנהגת חסדים בתוככי הנהגת הדין והמשפט והיינו דאין כאן ביטול הדין לגמרי שכבר נכתב ונחתם, אלא ריכוך והפגת החומר והקושי שבו. וזה קרוי "שימוש של מלך" כיפי שקראו לזה חז"ל בגמרא "אי אפשר בשימושך". אך עדיין צריך ביאור והבנה מהו משמעות המתקת הדינים

מוזכר בקדמונים שהימים שלאחר יום הכיפורים עד הושענא רבא יש להם שייכות וקשר לימי הדין והרחמים שקדמו להם, ואשר הגמר של אלו הימים הם בהושענא רבא שהוא שעת החיתום. כמו כשכתב במשנה ברורה (תרס"ד סק"ב) "לפי שבחג נידונין על המים והוא גמר החתימה" וכן ב'יהי רצון' שאחר חביטת הערבה מבקשים 'ותיטיב לנו החתימה' ובספר "סדר היום" כתוב: "כדי להשלים נפשותינו עד יום השביעי לחג שהוא יום הושענא רבא וכו' נגמר הדין וכו' שמא לא נגמר דינו ומשפטו תלוי וכו' ע"ש.

והנה ידענו שבראש השנה יכתבו וביום צום כיפור ייחתמו, ומה מובן בתפילת ובקשת "ותטיב לנו החתימה" ומה שייך שיהא "עוד נגמר הדין ומשפטו תלוי" בהושענא רבא שאחרי חג הסוכות, והדבר צריך תלמוד וביאור, כי בוודאי אין שום מעלה והטבה מושגית לאדם מאליה אלא הדבר תלוי בעבודת האדם עצמו ואם כן מה היא העבודה המוטלת על האדם בימים הללו של הטבת החתימה ושעת החיתום? עוד יש לעורר הרי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו" ומה השייכות של שמחתנו עם הטבת החתימה וגמר הדין.

ומצינו שורש לכל המוזכר לעיל בלשון המשנה (סוכה כ"ח:) כל שבעת ימים אדם עושה סוכתו קבע וכו' ירדו גשמים מותר לפנות וכו' משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו ובגמרא (כ"ט.) "דנביא שפך לו רבו קיתון על פניו, ואמר לו אי אפשר בשימושך" מדברי המשנה יש ללמוד שהכניסה לסוכה הוא בגדר בא למזוג כוס לרבו, כי בוודאי אף לשון המשל של שבמשנה הוא מדויק ומדקדק לפי העניין, כלומר בקיום מצוות סוכה יש בחיבה מיוחדת של עבדות ושימוש

של ראש השנה ויום הכיפורים, על ידי "מצוות המקיפות אותנו אשר אנו ממלאים ידינו ברכה בימים ההם" מאחר שכבר נגמר הדין ונחתם, איזה שינוי שייך בהם, ומדוע שימושו של מלך המיוחד למצוות אלו?

אמנם מצינו מביאר בדברי הרמח"ל בספר "דרך ד" (ח"ב פ"ח אות א') שיש ש"המורסר עצמו יהיה ממותק ולא קשה ואכזרי כי האהבה עצמה תמזוג את הדין ברחמים" פירוש שאף שלא משתנה עצם הדין אך יש אופן שמרככו וממתקן מכות האהבה וכידוע המשל במלך שנשבע בכעסו לזרוק אבן גדולה על בנו יחידו וכשודך חמתו וידע את אשר נגזר על בנו יחידו יעצור לו חכמיו עצה שאין בה בטול שבוועתו ולא יהרג את בנו והעצה שיפורר את האבן לאבנים קטנות ולהשליכן על הבן, ונמצא שהשבעה מתקיימת והבן נשאר חי וקיים, זו היא הכוונה למתקן ולרכך את הדין ולא לבטלו.

וכן הוא העניין המוזכר כלפי מצוות סוכה, שבקיימה יומתקו הדינים של ראש השנה ויום הכיפורים, שאמנם יתקיימו הדינים שנכתבו ונחתמו בהם אך יהא זה באופן לא קשה כל כך אלא ממזוג ומעורב במידת הרחמים כנ"ל. וכמו שקבעו בנסיח התפילה: "מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים רעים".

אך מה שצריך ביאר הוא מהי המעלה המיוחדת של ימים הללו ומצוות של לקחת לולב וישיבת סוכה כלשונו של הגר"א מהי מעלתם המיוחדת להפיג חומר הדין לרככו ולמזוגו, ומדוע עבודתו של האדם שיוכה למעלתם וסגולתם?

ומה שאפשר להבין ולהבהיר קצת בעניין זה ובעבודתו של האדם וחלקו בזה הוא שראש השנה ויום הכיפורים המה ימי המלכותו יתברך ומלכות היא עבודת יראה ודין, כי כוח המלכות הוא דין ומשפט "מלך במשפט יעמיד ארץ" והאדם מצדו כשבא לשייך עצמו להמליכו ולהיות שייך למלכותו הרי זה כולו עבודת יראה וקבלת דינו. והנה תחילת המלכות בראש השנה "שתמליכוני עליכם" והולך ונשלם בעשרת ימי תשובה עד יום הכיפורים כשפי שקבעו באלו הימים אמירת "המלך הקדוש והמלך המשפט" אך לאחר ימי המלכות באים ימי שמחה, חג הסוכות שהוא "זמן שמחתנו" ועניין השמחה הוא בזה עצמו שיש לנו מלך מלכי המלכים, הוא מלכנו, הוא שמחתנו, וחג הסוכות הוא ה'זמן' וה'מועד' של שמחה זו. אחרי ההכתרה "ויתנו לך כתר מלכה" בא ומגיע "ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם" וכמו שבמלכותא דארעא זמן שמחת הכתרת

המלך, הוא זמן של חנינה ורחמים מצד המלך לעם שהכתירו את מלכם כך אי גם במלכותא דרקיעא עצם השמחה במלכותו יתברך מעורר הנהגת רחמים וחנינה. ואף שאין המלך מבטל לגמרי הנהגת "במשפט יעמיד ארץ" אך הוא מרככו וממזוגו ברחמים כנ"ל.

והעניין הזה של השמחה במלכותו שמעורר מיזוג ומיתוק במשפטו יתברך, הוא מצד הנהגת ד' צלך. שדרשו על זה חז"ל "הצל הזה כשם שאתה מראה לו כך הוא מראה לך, מה צלך אם אתה מצחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, כך הקדוש ברוך הוא צלך, כשם שאתה הורה עמי כך אני הורה עמך" (וכן מובא ברמב"ן שמות ג' ג') והוא בכלל הנהגה מדה כנגד מדה, והיינו שהשמחה במלך ובמלכות היא לכאורה דבר הסותר זה את זה, בעוד שקבלת מלכות היא דין ומשפט שלכאורה מעורר ריחוק ומעורר יראה מהמלך, לעומת זה שמחה מורה על התרצות והתקרבות אל המלך, ואיך מתקיימים שניהם כאחד, להיות "זמן שמחתנו" במלכות ובמשפט, אלא שיש בעם ישראל כוח של קבלה והתרצות במלכותו יתברך שמו, אף שבכך הוא נוטל עליו עול דין ומשפט. וזו היא עבודת האדם עם עצמו בימים הקדושים אלו קבלת צירוף ומיזוג הדין והמלכות באהבה וברצון, וזה מעורר הנהגת ד' צלך' שהוא עניין חג הסוכות 'צילא דמהימנותא' – ד' צלך' שאף הוא יתברך נהג עם עמו ישראל כך "הוא הורה עמך כשם שאתה הורה עמו" אף הנהגתו יתברך עם כלל ישראל הו באופן של מיזוג וצירוף רחמים לדין.

וכל זה כולל בשמחת חג הסוכות, שהוא "ושמחתם לפני ד' אלוהיכם" שמחה בעצם מלכותו יתברך שעלינו ועל כל ישראל הוא הוא עניין ה'מיזוג לכוס' ריכוך ומיזוג למשפט ולדין (כנ"ל בהגר"א שכוס הוא גימטריא פ"ו כמניין אלוהים שהוא מידת הדין) והשמחה היא שימוש של התקרבות והתרצות לפני יתברך שבא למזוג הכוס (אותיות סוכה) וכן בארבעת המינים "לפני ד' אלוהיכם" שמחת שימוש זה במלכותו יתברך הוא מיזוג רחמים וחסד בדין של ראש השנה ויום הכיפורים והוא אשר יכול להביא לנו הנהגה של "ותטיב לנו תחתיה" של מלך במשפט יעמיד ארץ, במשפט אך לא על ידי יסורים רעים אלא באופן של אהבה רחמים וחסד.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

דרוש א

כי בסוכות הושבתי את בני ישראל

תרנה) שבמלחמות סיחון ועוג ושאר המלחמות יישבו בסוכות, דהיינו חוץ לאוהליהם כסוכת הלוחמים ביום קרב, וא"כ לא שייכא בנשים שהם לא השתתפו במלחמות, וא"כ ניהא גם למ"ד סוכות ממש הוו עי"ש. וכן כתב החיי אדם (קמו, א) שישבו בשני מיני סוכות, א. סוכות של ענני כבוד, ב. סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיחון ועוג.

אלא שבאמת קשה אם הסוכה היא זכר לענני כבוד, א"כ אמאי באמת פטרה תורה לנשים הא אף הן היו באותו הנס, ולשיטת ר"י איש ירושלים סברא זו מהני בדאורייתא. וצריך ליישב וכמבואר בדרשות חת"ס (דף נ"ג טור ד') דענין מה שסוכות הוא זכר לענני הכבוד, היינו משום שענני הכבוד פלטו את החוטאים בעגל, ואחר יום הכיפורים שהתרחצה להם ה' יתברך ומחל על חטא העגל חזרו להיות בענני הכבוד וזכר לזה עושים סוכות [ולעיל (דרוש ד) הובא בדומה לזה בשם הגר"א], וכיון שנשים לא חטאו בעגל לפיכך העננים לא פלטו אותן כלל, ועוד כתב די"ל שאע"פ שהנשים חטאו, מ"מ כיון שנשים דעתן קלות לכן העננים לא פלטו אותן, ועכ"פ כיון שאצלן לא היה הנס של חזרת ענני הכבוד, לפיכך פטרן הכתוב ממצוות סוכה כיון שעיקר החג הוא זכר לחזרת ענני הכבוד ביום זה וכו"ל.

בדברי הרוקח ש'סוכות ממש' היינו הסוכות שהיו להם בזמן מלחמת עוג

ב] והנה ברוקח (הל' סוכה סי' רי"ט) כתב וז"ל, ויש מפרשים כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועל כרכים שבארץ כנען אז יישבו ישראל בסוכות כמו שכתוב (שמואל ב' יא, יא) וארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות וגו', זהו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כשצרים את האומות. וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים כמו שכתוב אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים. והיא שנת הארבעים, וזהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות, שלא יחשבו מאבתינו אברהם ויצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל וכו' עכ"ל.

ולפי דבריו מיושב הא דיש להתבונן לדברי ר"ע שהיו סוכות ממש א"כ מה המעלה המיוחדת בסוכות הללו שמצוות סוכה ניתנה זכר לסוכות הללו, הא כך היא דרכם של הולכי מדברות לעשות סוכות במקום חנייתם, ולמבואר ברוקח שהסוכות נעשו להם זכר לסוכות שעשו בזמן המלחמות ניהא שהסוכה היא זכר למלחמה.

והנה במדרש רבה (חקת, פרשה יט, לב) איתא על הפסוק ויפנו ויעלו - יש אומרים מלחמת סיחון עשו באלול, ועשו את הרגל בתשרי, ואחר הרגל מלחמות עוג כמה דאת אמר (דברים טז, ז) ופנית בבקר והלכת לאהליך, ויצא עוג מלך הבשן, שכנסן הקב"ה

הטעם שאין נשים חייבות בסוכה משום שאף הן היו באותו הנס

א] בתוס' בפסחים (קה, ב) הקשו לפי המבואר בסוגיא שם שנשים חייבות בד' כוסות משום שאף הן היו באותו הנס, א"כ למה אין חייבות בסוכה דאף הן היו באותו הנס 'כי בסוכות הושבתי', ותירצו תוס' שטעם זה שאף הן היו באותו הנס הוא סברא רק בדרבנן כגון בד' כוסות שתיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס, אבל בעשה דאורייתא שהזמן גרמא לא אמרינן טעם זה. - תו' מגילה ד'.

ובתוס' במגילה (ד, א) הביא שיש שהקשו לגבי מצה מקשה למה לי היקשא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס, ותירצו 'דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא, ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטר מגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות כדפי' פרק אלו עוברין'.

ונראה שנחלקו שני התירוצים בתוס' האם הסברא שאף הן היו באותו הנס מהני לחייב מדאורייתא, שבתירוצם הראשון נקטו שסברא זו אינה מועילה לחייב מדאורייתא וכשיטת התוס' בפסחים, משא"כ התוס' בתירוצו הב' שהביאו בשם ר"י איש ירושלים ליישב דהא דבעינן היקש דכל שישנו בבבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, היינו משום דס"ד למיפטר מגזירה שוה דט"ו ט"ו מחג הסוכות, נראה שנחלק על התירוצו הא' משום שנקט שהסברא שאף הן היו באותו הנס מועילה לחייב מדאורייתא.

ובשער המלך (פ"ו מחמץ ומצה ה"א) הביא להקשות בשם מהר"ח אלפאנדרי בעץ חיים, דלטעמא דתוס' במגילה דטעמא דאף הם היו באותו הנס מהני נמי לחייב מדאורייתא, א"כ מאי פריך בגמרא בסוכה (כה, א) האזרח למה לי לפטור נשים מסוכה, תיפול דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא. ולכאורה צ"ע דאכתי צריך קרא לפטור משום דאל"כ ס"ד לחייב משום שאף הן היו באותו הנס.

ותירץ בשער המלך דהא דלא משני הכי, משום שסוכה (יא, ב) תניא 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' ענני כבוד היו דברי רבי אליעזר, ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם. וא"כ עדיין יש להקשות דהא ניהא לר"א דאמר ענני כבוד היו, אלא לר"ע דאמר סוכות ממש היו עדיין יש להקשות האזרח למה לי יעו"ש, וסברת השעה"מ דאליבא דר"ע שהיו בסוכות ממש לא שייך למימר בזה שהיו באותו 'הנס', ומה שגם הנשים נהנו מהסוכות ממש אינו סיבה לחייבם במצ"ע שהזמן גרמא.

אולם בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קפ"ה) כתב שגם לר"ע קשה דהא גם הם היו בשעת הנס של בסוכות הושבתי. וכתב ולא מצאתי פתר אלא ע"פ מה שכתב הרוקח והובא בספר אליהו רבה (ר"ס

שחזרו בזכות משה מ"מ הסתלקו בתחילה בכדי להורות לנו שעד עתה היו בזכותו של אהרן, והכוונה בזה ללמדנו את סגולתו המיוחדת של אהרן בבניין אחדות כלל ישראל ע"י שהיה רודף שלום, ובנה וחיבר בין חלקי ישראל אף אלו שלא היו ראויים להידבק בו ובדרגתו, מה שלא היה שייך אצל מ"ר ע"ה שדרגתו הייתה גבוהה מכדי לחבר כל חלקי העם, כמו שביאר המושך חכמה.

והנה איתא בילקוט שמעוני (מלאכי רמז תקצה) 'אמרו ישראל בגאולה ראשונה כתיב שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו, שלח לי אף שנים כנגדם שלח אורך ואמתך, אמר הקב"ה הנני משלח, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא הרי אחד, והשני הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי, והיינו שהגאולה הראשונה הייתה ע"י משה ואהרן והגאולה שלעתיד לבוא תהיה ע"י אליהו ומלך המשיח.

וביאר הנחלת דוד (דרוש יא) שהכוונה בזה שהצלחת כלל ישראל היא כשהם מאוחדים ואגודים זה בזה, וכמו שאמרו (עוקצין ג, יב) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ועי"ש בדבריו בהרחבה שבשביל לזכות לגאולת מצרים היה נצרך שיגאלו משה ואהרן, כדי לזכות לשלום מצד שני חלקים, שאהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מ"ב) היה מאחדם מבחינת הבניין כמו 'בית' שהלבנים מתאחדים ע"י הסיד, כלומר צרוף של הרבה פרטים, ומשה היה מאחדם כגוף אחד ממש ע"י שלימדם תורה ומצוות.

ולזה בקשו בני ישראל שגם לעתיד לבוא ישלח לנו עוד שנים כנגדם, שנאמר שלח אורך ואמתך, והכוונה 'אורך' שיאיר עינינו בתורתו ולא תהיה שום מחלוקת, ואז יהיו מאוחדים ע"י התורה, ו'אמתך' שייסיר השקר והתרמית מישראל שזהו הגורם לפירוד ומחלוקת, ועי"ש זה יהיו מוכנים לגאולה, ואמר הקב"ה אני עושה כן, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא והשיב לב אבות על בנים ויהיו מאוחדים כבנין אחד, והמלך המשיח יאיר עינינו בתורתו ונהיה מאוחדים ממש כגוף אחד, ואז יבוא הגואל במהרה בימינו עי"ש.

ונראה שלכן בתחילה יבוא אליהו הנביא ויבנה את 'בית ישראל', ורק אח"כ יבוא משיח צדקנו שיאיר עינינו בתורה ונהיה כבר ממש כגוף אחד, ועי"ש זה יהיה עיקר גאולתנו, וענין זה מתבאר היטב עם מה שנתבאר בכמ"ד שהגאולה העתידה תהיה רק בשביל תורה שבע"פ וכמו שאמרו חז"ל במד"ר (ויקרא ז, ג) 'אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות'.

והנה נתבאר (שם) בארוכה מדברי הנחלת דוד (דרוש ח) בביאור הפסוק (תהלים עו, ג) 'ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון', שמה שנאמר ויהי 'בשלם' סוכו, ביארו חז"ל: אימתו, בזמן שמעונתו בירושלים, דהיינו לעתיד לבוא, שבאותו הזמן יחזור להיות שמה של ירושלים 'שלם', ובוה ביאר מה שאמרו (מד"ר בראשית נו, יד) 'עד שהוא שלם עשה לו הקב"ה סוכה', היינו שמקום הבית שבו הקב"ה מתפלל התייחד שממשיך כפי תחילת ברייתו שנקרא 'שלם' שממנו הושפע לכל העולם.

ואיתא במדרש תהלים (עו, ג) על הפסוק 'ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון', אמר ר' ברכיה מתחילת ברייתו של עולם עשה הקב"ה בירושלים סוכה, כביכול שהיה מתפלל בתוכה, יהי רצון שיהיו עושין בניי רצוני כדי שלא אחריב את ביתי ומקדשי'. ומתבאר שהסוכה הזאת היתה עוד קודם בריאת העולם, וגם היא תחזור בשלימות לעתיד לבוא.

לפניהם למוסרן בידם, ויאמר ה' אליו אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו, עי"ש.

ולפי המבואר ברוקח שמצוות סוכה היא כנגד הסוכות שעשו להם בעת מלחמת עוג, נחא לשיטת ר"ע שהסוכות הם זכר לסוכות ממש שהיו להם במדבר א"כ למה נקבע מצוות סוכה דווקא לחודש תשרי ובימים האלו, דלפי המבואר ברוקח נמצא שהעת הזו שבה הייתה מלחמת עוג זהו הזמן שישבו בסוכות, ונחא שפיר שזכר לזה נקבעה דווקא בימים האלו מצות סוכה. [ובמקו"א (דרוש ו) הובא מהספר אור דוד לבאר דברי המדרש].

ענני הכבוד - בזכות אהרן

והנה כבר נתבאר להלן (דרוש ו) בארוכה שמצות סוכה שייכת לאחדות ישראל, והיא כהמשך לימים הנוראים שמבקשים וחוזרים ומבקשים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, ושלמות עם ישראל היא באחדותם, וכמו שאומרים במנחה בשבת 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

ובדרשות נחלת דוד (דרוש י') הביא ששמע בשם הגר"א שענין מצות סוכה היא להכניע את יצרא דלשון הרע, ודבר זה נרמז בזה שבשם 'סוכה' יש ארבע תיבות מארבעה מוצאות הפה, 'ס' מאותיות 'וסשר"ץ' שהם מהשיניים, 'ו' מאותיות 'בומ"ף' שהם מהשפתיים 'כ' מאותיות גיכ"ק שהם מהחך, 'ה' מאותיות אהח"ע שהם מהגרון, וממוצא הלשון היינו 'דטלנ"ת' אין בשם סוכה, וזהו מפני שהד' מוצאות אילו מסבבים את הלשון ושומרים אותה לבל תפרוץ בלשון הרע וזהו שאמר הכתוב (תהלים לא, כא) תצננס בסוכה מריב לשונות, והדברים ראוי למי שאמרן, ולזאת חג הסוכות הוא בעד גאולה אחרונה מפני שאז יתוקן עוון לשון הרע כמבואר בדברי חכמי האמת עכת"ד.

והנה הסוכה היא גם זכר לענני הכבוד לדעת ר"א וכנ"ל, והעננים הגיעו בזכותו של אהרן וכשמת אהרן נסתלקו וחזרו בזכות משה כדאיתא בתענית (ט, א). ולכאורה אינו ברור אם העננים יכלו להתקיים בזכות משה רבינו ע"ה בעצמו, א"כ למה אחר פטירת אהרן נסתלקו ענני הכבוד וחזרו בזכות משה, וביאר המהרש"א (שם) שהטעם שנסתלקו המתנות אחר פטירת מרים ואהרן להורות שעד עתה עמדו הבאר והמן בזכותם.

ובמקום אחר (וידבר משה בין המצרים דרוש ג) נתבאר שדבר גדול למדנו מענין זה שענני הכבוד היו בזכות אהרן, ע"פ מה שכתב המשך חכמה (פרשת יתרו כ, יח) וז"ל, לכן מן שירד בזכות משה, לא ידעו בני ישראל מה הוא, כי לא השיגו ערך רוחניותו וכו', עד שבא אהרן ושרת בבגדי כהונה גדולה, ששם היו כלולים על לבו כל שמות שבטי בני ישראל בחושן ואפוד, ובגדיו היו מכפרים כל אחד כפרה מיוחדת על ישראל, והוא מפני כי אהב שלום ורדף שלום (אבות א, יב) וכו', לכן נראה כבוד ה' אל כל העם. וכן העננים שירדו בזכותו היו מקיפים כל ישראל - כולם כאחד. וזה שאמר הלל הזקן שהיה במדרגת אהרן כידוע (אבות א, יב): אם אני כאן הכל ראויים להיות כאן במקדש לשאוב רוח הקודש, אבל אם אני כאן מי כאן - מי ראוי להיות כאן במקום קדוש כזה. כי משמאי וחבריו מעלתם גדולה כל כך עד שלא יוכלו העולם וכללות ישראל להתקדש על ידם וכו' עכ"ל, ועי"ש בנוראות הדברים.

ומבואר היטב שלפיכך נסתלקו העננים בפטירתו של אהרן, ואע"פ

דלא קמסתפי, א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי וכו', לפי שפחד שתעמוד לו זכותו של אברהם דכתיב ויבא הפליט ויגד לאברהם ע"ש.

והוסיף, דהנה בגמרא ברכות (נד, א) מבואר שכשעוג עקר והגביה הר כדי לזרוק על ישראל, באו נמלים ונקבו את ההר ונכנס בתוך ראשו ולא הצליח להוציאו ע"ש, וביאר דהיינו משום שממלה לומדים מידת הזריזות כמו שנאמר (משלי ו, ו) 'לך אל נמלה עצל', וגם לומדים ממנה איסור גזל כמבואר בעירובין (ק, ב), ולפיכך עוג שרצה לגזול את שרה אשת אברהם נענש ע"י הנמלים, וכלל ישראל שהולכים בדרכו של אברהם אבינו לקיים את המצוות בזריזות ובשמחה, ניצלו ממיתה ע"י הנמלים.

ולזה דוקא אחרי חג הסוכות והזכויות המיוחדות שזוכים להן בחג הסוכות ושמיני עצרת ששייכים ל'בוקר' דאברהם שרומז לזריזות ולשמחה בקיום המצוות, שייך להתגבר על זכותו של עוג ולנצחו במלחמה, וזה רמז נורא שמהחג צריכים לקחת את כל הקניינים שזכינו להם בימים האלו לזריזות ושמחה במצוות, בכדי להילחם כנגד ה'עוגים' למיניהם שעומדים עלינו ודו"ק.

וארבעה לא ידעתים - אלו ארבעת המינים שבלולב

ה' ונהג במדרש תנחומא (אמור סי' כ"ט) איתא 'אחר כל החכמה שכתוב בשלמה, ויחכם מכל האדם, הניח כל הדברים האלו וישב לו, תמיה על ארבעת המינים הללו, זה שאמר הכתוב (משלי ל, יח) שלשה המה נפלאו ממני, פסח מצה ומרור, וארבעה לא ידעתים, אלו ארבעת מינים שבלולב שבקש לעמוד עליהן, ע"ש.

ולכאורה אינו מבואר דהא כתיב שם בסמוך 'דרך הנשר בשמים, דרך נחש עלי צור, דרך אניה בלב ים, ודרך גבר בעלמה', ונראה שזה היה מה שהתקשה שלמה המלך, והיאך פירשו המדרש על פסח מצה ומרור, וד' מינים.

וביאר בדרשות חת"ס (חא דף מו, א) דג' ראשונים מרמזים על פסח מצה ומרור, נשר - כנגד 'פסח', שהקב"ה פסח עליהם כנשר הפורח. אניה - כנגד 'מצה', שיצאו מגלות מצרים שנמשלו לים סוער בחיפזון. ונחש - כנגד מרור, שהוא תוקף השעבוד. והמשך הפסוק 'ודרך גבר בעלמה' ר"ת גב"ר גומלי חסדים, ביישנים ורחמנים, שזהו מדתם של בני ישראל, בעלמ"ה ע' - ענף, ל' - לולב, מ - מים (ערבה), ה' - הדר אתרוג, וע"ש היטב בדבריו.

ובמדרש (שם) ממשך, דבר אחר 'ארבעה הם קטני ארץ' (שם, כד), אלו ד' מינים שהן נראין קטנים והם גדולים בכוחם, ומי פירש לנו בפירוש שארבעה מינים הללו שהן אתרוג ולולב והדס וערבה, חכמים, שכתוב והמה חכמים מחוכמים.

ובפשוטו גם זה אינו מבואר, הלא הפסוק ממשך 'הנמלים עם לא עז ויכינו בקין לחמם. שפנים עם לא עצום וישימו בסלע ביתם', וע' בביאור הגר"א (שם) מה שביאר בזה, ולעניינו נראה הביאור שזה רומז על מידת הזריזות, וקביעות הבית בסלע, ולהכין את הלב וכו', ולזה רומזים הד' מינים 'שהן נראין קטנים, והם גדולים בכוחם', שהם באים ללמדנו ולהשריש בליבנו את הזריזות והשמחה במצוות, ודו"ק.

ומעתה נראה עוד, שסילוק ענני הכבוד בפטירת אהרן בא להראות לנו שגם בית המקדש שהוא 'סוכך' עלינו יחרב, ומה שהעננים חזרו בשביל משה, בא לרמז לנו שלעתיד לבוא הגאולה תהיה רק ע"י התורה וכנ"ל, והיא תביא את בניין בית המקדש וחזרת השכינה והמלכות בישראל, וזהו סיום ברכת השכיבנו שמבקשים 'ופרוש עלינו סוכת שלומך.. הפורס סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים', ונורא למתבונן!

ופנית בבוקר והלכת לאהליך - בזריזות ובשמחה

ד' בתשובות הגאונים (שע"ת סי' של"ז) הביאו מהירושלמי ר' הושעיא בשם ר' זעירא אמר, מאי דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהליך, ופנית והלכת לאהליך דיו לקרא, מאי ופנית בבוקר, וכי בבוקר הולכין ולא בכל זמנא, אלא בבוקר ההוא דכתיב ביה (שמואל ב כג, ד) בוקר לא עבות, בוקר דשמחה, בוקר דאקדים אברהם, ומאי איהי שמחת בית השואבה, והדבר גדול ונכון, מלמד שצריך שמחה בחזירה יותר מהליכה, ואמר רבי סימון סימן לדבר אל יתהלל חוגר כמפתח'.

והנה בפסוק (שם) 'וכאור בוקר יזרח שמש בוקר לא עבות' פירש רש"י 'בוקר לא עבות - אור שאינו אפל', היינו אור צלול. ולכאורה אינו מובן א"כ למה הפסוק הזה שייך לימים שאחר המועד, שעליהם נאמר 'ופנית בבוקר והלכת לאהליך'.

וביאר באור דוד (ח"ב עמ' קע"ד, ורנ"ט) שהפסוק וכאור בוקר וגו' הוא סימן על העתיד לבוא, [שהרי היא מנבואות דוד האחרונות וכלשון הפסוק בתחילת הפרק שם, 'ואלה דברי דוד האחרונים], ובוקר זה נרמז בפסוק ופנית בבוקר והלכת לאהליך, והיינו לאחר החג, אחרי כל העבודה מראש השנה עד אחרי חג סוכות, שעל ראש השנה כתיב 'ועשיתם' שנעשים ככריה חדשה והדבר רומז על התחדשות ישראל לעתיד לבוא כמו השמים החדשים והארץ החדשה, על עת זו נאמר ופנית 'בבוקר', באור המיוחד האור דלעתיד לבוא.

וכך צריך לצאת מחג הסוכות, וזוהי השמחה של שמחת בית השואבה שקנו אותה ע"י זריזות שהייתה שם וכדאיתא בסוכה (נג, א), והוא נרמז בבוקר דאברהם אבינו שהיה בזריזות (ע"י פסחים ד, א), ורק עם זה אפשר לקיים ופנית בבוקר והלכת לאהליך דהיינו להמשיך את כל ההשפעות המיוחדות שזכו להם בימים הנחמדים.

והנה במדרש רבה (חקת, פרשה יט, לב) איתא על הפסוק 'ויפנו ויעלו - יש אומרים מלחמת סיחון עשו באלול, ועשו את הרגל בתשרי, ואחר הרגל מלחמות עוג כמה דאת אמר (דברים טז, ז) ופנית בבקר והלכת לאהליך ויצא עוג מלך הבשן שכנסן הקב"ה לפניו למוסרן בידם ויאמר ה' אליו אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו', ע"ש, ומשמע שסגולת החג ושמיני עצרת זה מה שסייע לכבוש את עוג.

וביאר האור דוד (שם, עמ' רנט) דהנה בנדה (סא, א) איתא, 'ויאמר ה' אל משה אל תירא, מכדי סיחון ועוג אחי הוו, דאמר מר סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו, מאי שנא מעוג דקמסתפי ומאי שנא מסיחון

דרוש ב

שמחת התורה - זכויות לגשמי ברכה

ניסוך המים - כדי שיתברכו לכם גשמי ברכה

[א] הקרן אורה במועד קטן (ח, ב) הקשה על מה שתיקנו הקדמונים לסיים את התורה בשמיני עצרת, אמאי לא חיששו לעירוב שמחה בשמחה, שמעריבים את המצוה לשמחה בגמרה של תורה עם השמחה של היו"ט דשמיני עצרת, ועיי"ש שנדחק ליישב.

ונראה לבאר במקצת את הענין, דהנה במשנה בר"ה (טז, א) אמרו, בארבעה פרקים העולם נדון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בר"ה כל בני העולם עוברין לפני כבני מרון, שנאמר היוצר יחד לבם וכו', ובחג נידונים על המים. ובגמרא, תניא רבי יהודה משום ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה, הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות וכו' ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה, נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה.

והקשה הר"ן (שם) כיון שהאדם נדון בר"ה, ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו, על תבואותיו ופירותיו ושאר עסקיו, שכן הכל נדון בר"ה, ותיריך 'שג' דברים הללו נידונים לכל העולם בג' זמנים אלו השנויים במשנתנו, וילפינן הכי מדאמרה תורה לצבור שיביאו בזמנים הללו שמרצין עליהן אחד אחד בזמנו, אבל בר"ה כל באי עולם עוברין לפני אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו, ומתבאר בדבריו שבשלושה זמנים הללו דנים על כל אחד מהדברים הללו ביחס לכלל העולם כמה זכו לתבואה, פירות האילן ומים, משא"כ בר"ה שאז דנים על כל אדם בנפרד על כל מאורעותיו, ובכלל זה דנים כמה הוא יזכה לקבל מהשפע שירד לעולם.

וביאר הר"ן עוד, שעיקר המקור לזה שדנים על שלושת הדברים האלו בפסח שבועות וסוכות, היינו מזה שאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת ונסכו מים לפני בחג וכדאיתא בברייתא, אלמא בזמנים אלו העולם נידון בדברים הללו, ולפיכך צוה הקב"ה להביאן כדי שיתברכו עכ"ד.

ומתבאר שסגולת המצוות כדי שיתברכו על ידן בימי הדין, אינה כמצות עשה שמתן שכרה בצדה, אלא שכל כולה של המצוה הוא כדי שיתברכו, בפסח- בתבואה, ובשבועות - בפירות האילן, ובחג הסוכות בכדי שיתברכו לכם גשמי שנה, שהרי מזה למדנו שהוא יום הדין על הדברים הללו, ואם היו מצוות בפני עצמן ורק שמתן שכרן הוא לזכות בימי הדין, א"כ לא שייך ללמוד מהמצוות האלו שפסח, שבועות וסוכות הם ימי דין.

והנה ברמב"ם (פ"י מהל' תמידין ומוספין ה"ו) כתב 'כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני, ועם ניסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבדו'. ובקה"י (מנחות סי' ח') הקשה דלשיטת התוס' והרמב"ן וכן דעת הרמב"ם שניסוך המים הוא חובת היום, צ"ע, היאך ניתן לנסכם ביחד עם הנסכים של התמיד הא אין עושים מצוות חבילות חבילות, ובפרט יש להקשות לפי מה שכתב המג"א (קמז, יא) בדעת הרמב"ם שאפילו כשהמצוות נעשו ע"י שני כהנים, מ"מ כל שנעשה בבת אחת ובמקום אחד דהיינו במזבח יש בזה משום חבילות חבילות עי"ש.

ותירץ ע"פ המובא בתענית (כה, ב) 'אמר רבי אלעזר כשמנסכין את המים בחג, תהום אומר לחבירו, אבע מימין קול שני ריעים אני שומע שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנורך, ופירש רש"י 'קול שני ריעים - ניסוך המים וניסוך היין', ומתבאר שניסוך המים והיין ענינם אחד כדי להרבות גשמי שנה, וממילא חשיב כענין אחד ואין צורך חסרון דחבילות חבילות.

ולפי מה שנתבאר מהר"ן שזוהי כל המצוה לנסך את היין כדי שיתברכו גשמי שנה, ולפיכך לומדים ממצוה זו שבחג נידונים על המים, מתבאר יותר שאין בזה חסרון דחבילות, שהרי כל עיקר המצוה ניתן כדי שיתברכו גשמי ברכה.

ניסוך המים - זכות בדין על הכלל

[ב] והנה במדרש רבה פרשת אמור (ל, יג) איתא 'ר' יהודה בשם ר' שמעון בן פזי פתח (משלי ד) "שמע בני וקח אמרי", הרבה קיחות צויתי אתכם בשביל לזכותכם. אמרתי אליכם, ויקחו אליך פרה אדומה תמימה, שמא בשבילי אלא בשבילכם לטהר אתכם וכו', ויקחו לי תרומה, בשביל שאדור ביניכם וכו', אמרתי לכם ויקחו אליך שמן זית זך וכי אורה שלכם אני צריך והא כתיב (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא, אלא בשביל לזכותכם ולכפר על נפשותיכם שמשולה כנר וכו', ועכשיו שאמרתי לכם ולקחתם לכם ביום הראשון, כדי לזכותכם כדי שאוריד לכם מטר, לכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון, ומתבאר שגם ענין נטילת ד' מינים הוא כדי להוריד מטר.

וברבינו בחיי (ויקרא כג, מ) כתב וז"ל על דרך הפשט, ארבעה מינין אלו הם גדלים על המים וצריכים להשקאת מים יותר משאר פירות, ולכך נצטוינו בחג הסוכות שהוא זמן ניסוך המים, והוא יום הדין על גשמי השנה, שנרצה להקב"ה על המים עם ארבעה מינין אלו המורים על המים עכ"ל, ומבואר שענין הד' מינים הוא כדי שנתברך ונזכה בדין החג שנידונים על המים.

[ועי' בתוס' בב"ק (מ, א) שכתבו שלגבי כופר יש מיעוט של כופר שלם ולא חצי כופר, משום שמסתבר שצריך כפרה שלימה. ולפי דברי התוס' כתב המהרי"ן חיות (שם) להשיג על דברי הט"ז (תרמט, ג) שכתב שיתכן שפרי עץ הדר כשר אפילו כשהוא מורכב, משום ד'פרי' היינו אפילו מקצת פרי, וכמו שמצינו בחולין (עט, ב) שזה ואפילו מקצת שזה, ולפי המבואר דהיכא דאתי לכפרה מסתבר דבעינן כפרה שלימה, א"כ כיון דאתרוג אתי לכפרה ולרצוי, מסתבר דדרשינן פרי שלם ולא חצי פרי יעו"ש].

והנה הגם שד' המינים באים לרצוי, מ"מ בברייתא בר"ה איתא 'ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה', ומה שנזכר בברייתא זה רק שניסוך המים ניתן לרצות כדי שיתברכו גשמי שנה, ובר"ן מתבאר יותר שמכאן לומדים את עיקר הדבר שבחג נידונים על המים, ולא נלמד דבר זה ממה שנוטלים ד' מינים בחג, וכן הא דאיתא בתענית (שם) תהום אל תהום קורא לקול

וכן מבואר בנוסח ה'אקדמות' (שאומרים בשבועות) 'צבי וחמיד ורגיג, דילאון בלעותא. צלותהון בכן מקבל, והניא בעותא', ונראה ששני הדברים תלויים זה בזה, שהקב"ה מתאווה כביכול שיעמלו בתורה, ובזכות עמל התורה הקב"ה מקבל ועונה לתפילתם.

והנה מציעו שני מיני גשמים, ובאמת שיש בזה שלוש דרגות, - דהנה בתענית (ב, א) איתא, אמר רבי יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן, מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים, מפתח של גשמים דכתיב 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו, מפתח של חיה מנין דכתיב ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלוקים וכו' ע"ש.

ובתוס' (שם) הקשו דהא אמרין בסנהדרין (ק"ג, א) שמפתח הגשמים נמסר לאליהו, וכן מפתח של תחיית המתים, וכתבו ליישב, דהא דקאמר שלא נמסרו לשליח, אינו רוצה לומר שלא נמסרו מעולם, דהא של תחיית המתים ושל גשמים נמסרו, אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם. ובמהרש"א הביא תירוץ מהע"י דלא קשה כלל, שלא מציעו שנמסר לאליהו מפתח של גשמים, אלא שבקנאותו עצר את הגשמים, ובמהרש"א דחה פירוש זה דהא בסנהדרין (שם) איתא להדיא שנמסר לאליהו אקלידא דמטרא.

ובפרשת דרכים (דרוש כא) תירץ ע"פ מה שאמרו בב"ב (כב, ב) אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יורדין מאוצר טוב שנאמר 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתן יורדין מאוצר טוב, בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתן אין יורדין מאוצר טוב, ומבואר שיש אוצר טוב ויש אוצר שאינו טוב, וכתב הפר"ד דאפשר לומר שמה שאמרו שמפתח של גשמים לא נמסר לשליח, היינו דווקא המפתח של אוצר טוב דהרי הפסוק שלומדים ממנו שמפתח גשמים לא נמסר לשליח איירי באוצר טוב דכתיב 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך, ומה שמבואר שנמסר לאליהו מפתח גשמים, היינו מאוצר שאינו טוב שזה נמסר לשליח.

ובזה מיושב מה דאיתא בתענית (ט, ב) תניא רבי אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה שנאמר 'ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה וכו', רבי יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר למטר השמים תשתה מים ע"ש, וביאר הפר"ד ע"פ הילקוט בפרשת בראשית שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום הם שותים ממים העליונים, אך בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום הם שותים ממימי אוקיינוס, והיינו שכשעושים רצונו של מקום מקבלים ממים עליונים שהוא אוצר הטוב, וכשאין עושים רצונו מקבלים ממימי האוקיינוס שהוא אוצר שאינו טוב.

והנה בתוס' בנדה (טז, ב) הביאו את המימרא שג' המפתחות לא נמסרו לשליח, וכתבו תוספות 'ואף ברי שהוא שר מטר (ע"י איוב לו, יא), אין עושה אלא ברשות הקב"ה, ותמה הפר"ד האם שאר המלאכים והשרים הממונים על דברים אחרים עושים שלא ברצונו של מקום. וכתב שלהנ"ל מיושב שכוונת תוס' 'שלב' לא ניתן כלל המפתח של המים העליונים שהם אוצר טוב שהרי

צנוריק שמתברכים המים וכו"ל, איירי בשעה שמנסכים מים ולא בשעת לקיחת ד' מינים, וצ"ב כיון שגם נטילת ד' מינים באים לרצות על המים, א"כ למה לא נזכר ענין זה, ומשמע שלא די בד' מינים לרצות.

ונראה לבאר דהנה כשנתבונן נחזי שבאמת יש חילוק גדול בין מצוות לולב לניסוך המים, שולוב הוא מצוה פרטית של כל אחד ואחד, משא"כ ניסוך המים שהוא מצוה כללית שחיובה על הכלל כולו יחד, והכהן מנסך את המים, וזה מועיל לזכות שיתברכו גשמים לכל כלל ישראל.

והנה בר"ן מבואר שהדין שבפסח שבועות וסוכות הוא דין כללי לכמה שפע יזכה העולם, וכשדנים כלל ביחד תמיד יהיה מאן דהוא שאינו מרוצה, וראיה לזה מהא דאיתא ביומא (כא, ב) אמר רבי יצחק בר אבדימי במוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה [ופרש"י שמאתמול נחתם גזר דינם על המים], נוטה כלפי צפון עניים שמחין ובעלי בתים עצבין מפני שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין, נוטה כלפי דרום עניים עצבין ובעלי בתים שמחין מפני שגשמי שנה מועטין ופירותיהן משתמרין וכו' ע"ש.

ונמצא א"כ שקשה מאוד שכולם יהיו מרוצים, אז מה נבקש מהקב"ה, העצה היא לבקש שהקב"ה יעשה מה שטוב לכלל ישראל, אנחנו הרי 'כלל אחד' ואנחנו מבקשים מהקב"ה שידון אותנו 'ככלל' ויעשה מה שטוב לכלל. ולכן ניסוך המים דווקא מכיון שהוא מצוה על הכלל כולו ואנחנו מדגישים בזה שאנו כלל אחד, לכן דווקא בזה נאמר נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו גשמי שנה ודו"ק.

והנה בקהלת (יא, ב) כתיב 'תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ', וכתב רש"י 'תן חלק לשבעה קרבנות צבור של שבעת ימי פסח, וגם לשמונה, של שמונת ימי החג. כי לא תדע מה יהיה רעה, אם יחרב הבית ולא תקריבו עוד ויועילו הראשונים, ד"א כי לא תדע מה יהיה, לא ידעת מה נגזר על הגשמים בחג ויועילו הקרבנות ויבטל גזירות רעות'.

ומתבאר שנקט רש"י שקרבנות ציבור הם אלו שמועילים לבטל גזירות רעות ולהשפיע גשמי ברכה, ומשמע ששאר הקרבנות שבחג כגון שלמים וחגיגה אינם מועילים לזה, ולמבואר אתי שפיר שהריצו כדי לזכות לגשמים בדין הכללי על כלל הציבור כמה יזכו לגשמים, צריך דווקא קרבן צבור וכו"ל.

מפתח של גשמים - אוצר טוב

ג] ועתה שאין לנו ניסוך המים שהרי נחרב בית המקדש בעוונותינו, וד' המינים לא מספיקים לרצוי וכמו שנתבאר, במה נשלמה פרים שפתינו, ועל זה כתב רבינו בחיי (בראשית א, יח) שהדמעות בתפלה הם כנגד ניסוך המים עם הקרבנות ע"ש.

ונראה עוד, דאיתא בתנא דבי אליהו רבא (פ"ח) כיוון שלומד את התורה, הרי זה מביא מידה טובה לעולם, יכול הוא לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה, ויפקפק את הרקיע ויביא מטר לעולם, לכך נאמר ויפק רצון מה'. ומתבאר שע"י לימוד תורה שלומד, גורם שתבוא טובה לעולם, ותפלתו נשמעת, ומתוך כך יבוא מטר לעולם.

לגבי ציצית שאין ראוי לעשות בגד מג' כנפות כדי להיפטר מן המצוות.

אמנם מכיון שהם צדיקים ומקיימים את ההלכה זוכים לקבל גשמים מאוצר טוב, וכדכתיב 'ונתתי' מטר ארצכם היינו הקב"ה נותן מאוצרו הטוב ומהגשמים שלא נמסרו לשליח כמתבאר ע"פ הספרי הנ"ל, אך מכיון שאינם צדיקים גמורים אינם זוכים שמלאכתם נעשית ע"י אחרים אלא 'ואספת דגנך', אך כשאין עושים רצונו ואין מקיימים את התורה והמצוות אז אין זוכים כלל לגשמים מאוצרו הטוב.

ונמצאנו למדים שיש ג' דרגות, כעושים רצונו ומחפשים לזכות להתחייב במצוות זוכים לאוצרו הטוב וגם שמלאכתם נעשית ע"י אחרים, כשמחפשים להיפטר מהמצוות ומ"מ מקיימים את דיני התורה זוכים לאוצר הטוב אך אין מלאכתם נעשית ע"י אחרים, וכשאין עושים רצונו של מקום ח"ו אין זוכים כלל לאוצרו הטוב.

והנה בגמרא בתענית (כג, א) איתא שביקשו מחוני המעגל שיתפלל שירדו גשמים, וירדו לבסוף גשמי רצון ברכה ונדיבה, ע"ש בכל הסוגיא. ובמדרש תנחומא (כי תבוא סי' ד') הובא מעשה זה ונוסף 'מי גרם לו להיות מתפלל והקב"ה שומע תפלתו ע"י שהיה שומע לדברי תורה', ומתבאר שע"י שהיה עושה רצונו של מקום ושומע לדברי תורה, זכה שתפלתו תשמע ויזכו לגשמים שבאים מאוצר טוב, וע"ש עוד מדברי הפר"ד.

ומעתה מבואר מה שקבעו את שמחת תורה ביום שמיני עצרת ולא היו אין מערבין שמחה בשמחה, כי זהו ענין שמחת תורה ששייך לשמיני של החג שנידונים בו על המים, כדי שביום זה יזכירו ויראו לקב"ה את זכויות התורה וחביבות התורה של עם ישראל, והיו כמו ניסוך המים לרצות על הגשמים, וכמו שניסוך המים בחג לא היו שמחה בשמחה משום שעניינם אחד שהרי בחג נידונים על המים, כך גם שמחת התורה שייכת לריצוי על הגשמים וכפי שנתבאר ודו"ק.

זה לא נמסר כלל לשליח, וגשמים מרובים הניתנים בשפע וכדי שביעה זה מאוצר טוב יעו"ש.

עושים רצונו של מקום - השתדלות לקיום מצוות

[ד] בברכות (לה, ב) איתא משמיה דרשב"י שבזמן שישאל עושי רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושי רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך. והקשה הפר"ד דהא הפסוק ואספת דגנך וגו' הוא המשך לתחילת הפרשה והיה אם שמוע תשמעו וגו', וצ"ע היאך אפשר לומר דאיירי כשאין עושים רצונו של מקום.

ועוד צ"ב שאם מדובר כשאין עושים רצונו, היאך נאמר 'ונתתי מטר ארצכם' הלא כשאין עושים רצונו של מקום אין יורדים גשמים מאוצר טוב, וביותר דהא איתא בספרי (שם) 'ונתתי - אני, לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח. מטר ארצכם, ולא מטר כל הארצות וכו', ומבואר להדיא שעל הגשמים שנוכרו כאן, נאמר שהם גשמים שיורדים רק ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח, והיינו גשמים הבאים מאוצר הטוב וצ"ע איך הדברים עולים בקנה אחד עם דברי הגמרא ש"אספת דגנך" מתייחס לזמן שאין עושים רצונו של מקום.

וביאר ע"פ מה שכתבו תוס' דהא דאמרין כאן בשאין עושים רצונו של מקום, 'מיירי ודאי שעושי רצונו אבל אין עושי רצונו כל כך דאינם צדיקים גמורים', וכתב הפר"ד שהכוונה בזה ע"פ מה שמובא בסמוך שם 'מה בין דורות הראשונים לדורות אחרונים, דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן לדורות כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך גגות וחצרות כדי לפוטרן מן המעשר', היינו שדורות הראשונים היו צדיקים גמורים היינו שהשתדלו לזכות להתחייב במצוות, משא"כ דורות אחרונים שהיו צדיקים ועושים כדן וע"פ הלכה, אך לא היו צדיקים גמורים ועשו טעדי ככדי להיפטר מחיוב מעשרות, ובדומה לזה איתא במנחות (מא, א)

דרוש ג

גדול יום הגשמים

ליל שמחת תורה תשע"ו היכל הישיבה

והנה בתענית (ז, א) איתא, אמר ר' תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדים אלא א"כ מחלו עונותיהם של ישראל, שנאמר רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עוון חטאתם סלה. ואמר ר' תנחום בר' חייא איש כפר עכו, אין הגשמים נעצרים אלא א"כ נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה.

וכבר עמדו בזה שלכאורה הינן שתי מימרות שסותרות זו את זו, שמהמימרא הראשונה נראה שכל שלא נמחלו עונותיהם של ישראל ונשארו נקיים מעוונות, אין יורדים להם גשמים, ומאידך מהמימרא הב' נראה שבאופן רגיל יורדים גשמים, ורק כשח"ו שונאיהם של ישראל התחייבו כליה נעצרים הגשמים.

בחג נידונים על המים - אחר כפרת יום הכיפורים

[א] בר"ה (טז, א) איתא בארבעה פרקים העולם נדון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בר"ה כל בני העולם עוברין לפניו כבני מרון וכו', ובחג נידונים על המים. ובגמרא, תניא רבי יהודה משום ר"ע, מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות וכו' ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה.

שלא נמסר מפתח של גשמים היינו רק מפתח של אוצר טוב של גשמים, והא דנמסר לאלהיו מפתח של גשמים היינו גשמים מאוצר שאינו טוב ונתבאר עוד בכל זה בדרוש הקודם.

וחז"ל הפליגו הרבה במעלת הגשמים, וכמו שאמרו בתענית (ז, א) אמר רבי אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים וכו', אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה וכו' רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה וכו', ולהלן (בע"ב) איתא, אמר רבי חמא ברבי חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ וכו' אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו. ופירש רש"י 'ישועה פרה ורבה בו' - מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים, שנוכר לישועה מתוך שעת רצון, ע"ש.

ונראה פשוט וכפי שכתב הפרשת דרכים שם, שמה שהפליגו חז"ל בעת רצון שבזמן ירידת הגשמים, ושישועה פרה ורבה, זהו רק בגשמים שהם מאוצר טוב וממים העליונים, ולא בגשמים שאינם מאוצר טוב.

ובאמת דבר זה ששלושת המפתחות לא נמסרו לשליח, היינו מפני מעלתם המיוחדת שהקב"ה בעצמו אחראי ופועל בהם. ועי' בקול אליהו (שמות כח, לו) מהגר"א שענין שלושת המפתחות נרמז בפסוק (שם) 'ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חתם קדש לה', שהתיבה חתם הוא ר"ת חיה תחיה מטר שהם קודש לה' ולא נמסרו לשליח.

ויתכן שזו הבקשה בשיר השירים (ה, ו) 'שימני כחתם על ליבך, כחתם על זרועך', היינו כ'חתם' שהם קודש לה' והקב"ה משגיח עליהם בעצמו ולא נמסרו לשליח, כך שימני כחתם על לבך בקרבת ה' ובהשגחה תמידית, ודו"ק.

השפעת הגשמים - בזכות לימוד התורה

ג] והנה בגמרא בעירובין (נד, א) איתא, אמר רב הונא מאי דכתיב (תהלים סח, יא) חיתך יישבו בה, תכין בטובתך לעני אלוקים', אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת, ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו, ואם עושה כן הקב"ה עושה לו סעודה בעצמו, שנאמר תכין בטובתך לעני אלוקים'.

והעניין בזה ביאר הפר"ד ע"פ דברי הרמב"ם (פ"ח מהל' תשובה ה"ד) שכתב שהטובה המזומנת לצדיקים לעתיד לבוא קראו לה חכמים סעודה. ואין ספק שת"ח זה שמישים עצמו כחיה, בא גמולו שהקב"ה קובע לו שכר לעתיד לבוא בעצמו, היינו ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח, ובזה ודאי ששכרו למעלה למעלה, מה שאין הפה יכול לדבר כלל.

ונראה שעניין זה שייך גם להשפעת הגשמים לכלל ישראל, שכשהאדם ממית עצמו על התורה, בזה מראה את החיבה היותר גדולה להקב"ה, ולכן בזכותו הקב"ה בעצמו פותח את כל השערים ומוריד גשמים מאוצר טוב לעולם, וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבא (פ"ח) 'כיון שלומד את התורה, הרי זה מביא מידה טובה לעולם, יכול הוא לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה, ויפקק את הרקיע ויביא מטר לעולם, לכך נאמר ויפק רצון מה' ולמדנו מהדברים האלו גודל מעלת הלומד תורה שתפלתו מתקבלת, והקב"ה מצפה לתפלתו, ובזכותו הקב"ה ממטיר גשמי ברכה ונדבה מאוצר הטוב.

והנה בב"ב (כב, ב) איתא אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יורדין מאוצר טוב שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתן יורדין מאוצר טוב, בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתן אין יורדין מאוצר טוב, ומבואר שיש גשמים שיורדים מאוצר טוב ויש שיורדים מאוצר שאינו טוב, ובזמן שעושים רצונו של מקום זוכים לגשמים הבאים מאוצר טוב.

וכתב השפת אמת (בתענית ז, ב) ליישב, שכשנמחלים להם עוונותיהם של ישראל יורדים להם גשמים מאוצר טוב, כשאינם בדרגה כזו יורד להם עכ"פ גשמים מאוצר שאינו טוב, אך כשהתחייבו כלי' נעצרים הגשמים לגמרי ואין יורדים גשמים גם מאוצר שאינו טוב. ולכן לאחר יוהכ"פ שנמחלו עוונותיהם של ישראל, אז מגיע החג לרצות על המים שירדו להם גשמים מאוצר טוב.

ולפ"ז מבואר מה שאמרו חז"ל 'מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה', דהנה מבואר בראשונים בכמה מקומות שעניינם של נסכים בקרבנות הוא להראות חביבות יתירה למצוות, היינו שאין מסתפקים בקרבן בלבד אלא מוסיפים עליהם גם את הנסכים, ובחג יש ענין נוסף של 'ניסוך המים' שיש בזה חביבות נוספת, שהרי זה נעשה מתוך שמחה וטוב לבב כדאיתא בחז"ל, ובהו אנו מראים חיבה למקום, וע"י ניסוך המים זוכים שיתברכו לכם גשמי שנה, בבחינת אוצר טוב.

מפתח הגשמים - פתחי חתם קודש לה'

ב] והנה בתענית (ב, א) איתא, אמר רבי יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן, מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים, מפתח של גשמים דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו, מפתח של חיה מנין דכתיב ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלוקים וכו' ע"ש.

ובתהלים (סח, י) כתיב 'גשם נדבות תניף אלוקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה', וביאר הפרשת דרכים (דרוש כא) ע"פ מה שאמרו חז"ל בתענית (י, א) 'ארץ ישראל משקה אותה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו על ידי שליח, שנאמר הנתן מטר על פני ארץ, ושלח מים על פני חוצות', וא"כ כוננת הכתוב שכל העולם 'גשם נדבות תניף אלוקים', אבל נחלתך דהיינו ארץ ישראל כשלאה וצריכה לגשם, 'אתה כוננתה' הקב"ה משקה בעצמו.

וכתב בגבורת ארי (שם) שלפ"ז מה שאמרו לעיל דמפתח של גשמים לא נמסר לשליח, היינו דווקא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, דהא התם נפקא ליה דלא נמסר לשליח מדכתיב יפתח ה' ולא שליח, ובסיפא דקרא כתיב לתת מטר ארצך דהיינו ארץ ישראל דוקא. ואע"פ שעל ארץ ישראל כתיב (דברים יא, יב) 'ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אתה תמיד עיני ה' אלוקיך בה וגו' ולכאורה זוהי הנהגה כללית של הקב"ה בארץ ישראל בכל ענינה ולא רק בגשמים, מ"מ גשמים התייחדו בכך שהמפתח שלהם לא נמסר כלל לשליח.

ובתוס' (שם ב, א) הקשו דהא אמרינן בסנהדרין (קיג, א) שמפתח הגשמים נמסר לאלהיו, וכן מפתח של תחיית המתים, וע"ש מה שכתבו ליישב, ובפרשת דרכים כתב ליישב שמה שאמרו

גם לרחמים של קבוץ גלויות צריך התעוררות מעט מלמטה וכדכתיב (מלאכי ג, ז) 'שובו אלי ואשובה אליכם'.

ומעתה ביאר ש'רחם' מרמוז על גאולת ישראל, בשמו, במעשיו ובהרגשתו. בשמו, שהוא 'רחם' לשון רחמים. במעשיו שקורא 'שרקק' שמרמוז על השריקה של מעלה כדכתיב 'אשרקה להם ואקבצם'. ובהרגשתו, שמרגיש שיבואו גשמים שמרמזים ע"פ דברי חז"ל על קיבוץ גלויות.

ובאמת שעניין הגשמים והמים רומזים לדברי תורה שנמשלו למים וכדאיתא בתענית (ז, א) ובספרי (דברים פ' האזינו פ' ש"ו) 'ערף כמטר לקחי' - אין לקחי אלא דברי תורה, שנאמר וכו', כמטר, מה מטר חיים לעולם אף דברי תורה חיים לעולם. אי מה מטר מקצת עולם שמחים בו ומקצת עולם מצירים בו, מי שבורו מלא יין וגורנו לפניו, מצירים בו, יכול אף דברי תורה כן, תלמוד לומר תול כטל אמרתי, מה טל כל העולם שמחים בו כך דברי תורה כל העולם שמחים בהם.

ולהלן הוסיף כשעירים עלי דשא - מה שעירים הללו יורדים על העשבים ומעלים אותם ומגדלים אותם, כך דברי תורה מעלים אותך ומגדלים אותך וכן הוא אומר (משלי ד, ח) סלסליה ותרוממך. וכרביבים עלי עשב - מה רביבים הללו יורדים על העשבים ומעדינים אותם ומפנקים אותם, כך דברי תורה מעדינים אותך ומפנקים אותך וכו' ע"ש.

ויש להתחזק בלימוד התורה הקדושה ובפרט בימים טובים ובשמיני עצרת - יום שמחת תורה, ע"פ מה שכתב הראשית חכמה (שער הקדושה פי"ב) על מה שאמרו חז"ל בירושלמי (שבת טו, ג) דלא ניתנו ימים טובים לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה, וכתב הראשית חכמה שהואיל וכל הימים הטובים הם ימי דין, א"כ מוטל על כל אחד ואחד להשתדל ביותר בלימוד התורה, ו'החוטא אז בשחוק וקלות ראש, חמור יותר משאר השנה, שמאחר שהעולם בדין, בחטא אחד אפשר שיוכרע העולם לכף חובה, ואז כל אותם העניים שימותו או יצטערו מחמת עוני הרעב והצמא כולם תלויים עליו, ובפרט לפי מה שמבואר בזוה"ק (ח"א רכ"ו ע"א) שימי הדין הם על נשמתו וחיוו של אדם ע"ש בדברי הראשית חכמה.

והנה בסוכה (נד, ב) איתא, אמר רבי אלעזר הני שבעים פרים כנגד מי, כנגד שבעים אומות, פר יחידי למה כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. ומתבאר שכל עצמו של שמיני עצרת להראות חביבותו לבורא עולם שלאחר שהקריבו שבעים פרים, יש אומה אחת ויחידה שקרובה לקב"ה.

ומעתה נמצא שאותה השמחה בעצמה שאנו מראים לבורא עולם ביום שמחת תורה ש'חיתך יישבו בה' היינו שאנו עמלים בתורה כחיה זו, זה עצמו מעורר לנו זכות שנוכה לגשמים - ו'תכין בטובתך לעני אלוקים', וניחא היטב מה שהקשה הקרן אורה במועד קטן (ח, ב) על מה שתיקנו הקדמונים לסיים את התורה בשמיני עצרת, אמאי לא חיששו לעירוב שמחה בשמחה, שמעריבים את המצוה לשמוח בגמרה של תורה עם השמחה של היו"ט דשמיני עצרת, וכבר נתבאר בדרוש הקודם ולמבואר נחא היטב שעניינם אחד לעורר זכויות כלל ישראל לזכות להתברך בגשמים [ועי' בזה עוד שם אות ד].

גדול יום הגשמים - כיום קיבוץ גלויות

[ד] והנה בחולין (סג, א) איתא, אמר רב יהודה קאת זו הקוק, רחם זו שרקק, א"ר יוחנן למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם באו רחמים לעולם [פרש"י רחמים - מטר], אמר רב ביבי בר אביי והוא דיתבי אמדי (רש"י, על שום דבר) ועבד שרקק, וגמרי דאי יתיב אארעא ושריק (רש"י, ואינו עומד אלא יושב ומצפצף סימן בשורה הוא), אתא משיחא שנאמר (זכריה י, ח) אשרקה להם ואקבצם. ומתבאר שיש שייכות בין ירידת גשמים לביאת המשיח והגאולה העתידה ששניהם נרמזים ע"י שריקת הרחם, והדברים צ"ב.

וביאר במנחת עני (פרשת ואתחנן) ע"פ מה שאמרו חז"ל בתענית (ח, ב) 'גדול יום גשמים כיום קבוץ גלויות, שנאמר שובה ד' את שביתנו כאפיקים כנגב'. וכתב שקבוץ גלויות דומה למטר שכשם שהמטר לא בא מלמעלה אלא מתעורר מלמטה, כדכתיב (מלכים א יח, מד) באליהו בהר הכרמל 'הנה עב קטנה ככף איש עלה מים' וזה היה סימן שיבא הגשם, כך

לע"נ

הר"ר דוד ב"ר ברוך ראובן שלמה הלוי זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המסכת. מותאם להספק של לומדי הדף היומי

להחמיר שיש איסור דאורייתא, וא"כ ה"ה במטוס יש איסור יציאה חוץ לתחום כשעובר י"ב מיל על היבשה.

אך כל זה מצד דין ימים ונהרות אבל מי שנאנס ח"ו והתאחרה נחיתה הטיסה, והוא נמצא במטוס מלפני כניסת השבת, אין הוא קונה שביתה מדין אחר, משום שהמטוס לא מפסיק רגע מלטוס, דבר הנמצא כל הזמן בתנועה אינו קונה שביתה כמבואר לגבי נהרות המושכין, ועי' מש"כ בזה שם (דף מה); שכתבו הראשונים שאינו בכל דבר.

ולפי"ז כאשר נוחת על גבי הקרקע ג"כ אינו קונה שביתה אלא בשעה שהמטוס עוצר, וממקום עצירת המטוס יש לו אלפיים אמה לכל רוח. אמנם למעשה צ"ע כיון שכבר בתחילת הנחיתה קונה שביתה, ועד שהמטוס עוצר לגמרי יש יותר מקילומטר. וכל אופן צריך לשים לב שלא לטלטל את החפצים, הן מצד איסור מוקצה בחפצים האסורים, והן מצד טלטול במקום שאין עירוב [ואע"פ שכל מתחום הנחיתה מגדר הטיב, יש לצדד שדינו כקרקע שאינו מוקף לדירה דינו ככרמלית], ויש להאריך בזה ואכ"מ.

היתר מחיצה של בני אדם כדי לעבור לבית אחר

דף מג. גמ'. תלמידך שריו בצער, א"ל עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס. הנה דין זה נאמר במי שיצא מן התחום בשוגג, שאז אם יחזור לתחום בהיתר כגון באונס או לצורך נקביו, יהיה לו את ההיתר ללכת בתחום שהיה לו בכניסת שבת, ולכן אם יעשו מחיצה של בני אדם סביביתו, שבתוך המחיצה מותר לו להסתובב, ועי"ז יגיע לתוך תחום בהיתר, יחזור לו ההיתר של התחום. אבל מי שיצא במזיד אין לו היתר זה משני סיבות, א' גם בתוך מחיצת אדם אסור לו ללכת יותר מד' אמות, ב' גם אחר שיגיע לתוך התחום אסור להסתובב כי הפסיד תחום לגמרי.

מעשה שהיה עם אחד מגדולי תלמידי החזו"א, שהתאשפז בערב שבת בבית החולים תל השומר, ובשבת בבוקר שיחררו אותו. מיד שם פעמיו לבית הכנסת לדרמן בבני ברק והמתין לתפילת המנחה להודות לה' שהשתחרר מהר. ראה אותו הגאון רבי יהודה שפירא זצ"ל ושאלו מדוע לא הגיע בליל שבת השיב לו שהיה צריך לעבור טיפול בתל השומר והשתחרר רק בשבת. אמר לו הגר"א א"כ אתה הגעת מחוץ לתחום, ואיך יכול לצאת מבית הכנסת עד צאת השבת.

לאחר התפילה אמר הגר"א שמאחר והוא לא שם לב לדין והגיע בשוגג, אפשר לעשות מחיצה של בני אדם, ואמנם הם לא יחזירוהו לתחום [כמו שהיה במעשה שבגמ' כאן] כי התחום שלו בתל השומר, אבל הם יקחוהו לביתו כדי שיוכל לנוח ממה שעבר עליו. אלא שצריך שהאנשים לא ידעו מכך שהם משמשים למחיצה, ומי אפשר לקחת בלדרמן שלא יבחין מיד בדין זה. לכן פנה לילדים ואמר להם שת"ח זה עבר טיפול וניצל, וצריך לרקוד סביבו ללוותו עד הבית, וכך עשו ולווי אותו במעגל עד ביתו, ושם נשאר עד צאת השבת.

דין הבלעת תחומין למתפנה בשבת לבית החולים

דף מד: משנה. מי שיצא ברשות וכו'. מבארת הגמ' שאם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו שהיו לו בכניסת שבת, הרי הוא כאילו לא יצא מתחומו. כלומר שאם הוא יחזור לתוך התחום הישן שהיה לו בכניסת שבת סמוך לביתו, יקבל אותו בחזרה ויהיה מותר ללכת בכל האלפיים שסביב ביתו. דין זה הוא לא רק כאשר עצרו אותו באמצע הדרך [שאמרו לו כבר נעשה מעשה], אלא גם כאשר המקום שהלך להציל נמצא במרחק 3500 אמה מביתו, דכיון שנתנים לו 2000 מהמקום שהציל, יכול לחזור לתוך 500 אמה מתחומו הישן, וברגע שיכנס לתחום, חוזר לו ההיתר של אותם 2000 שהיו לו בכניסת שבת. ויכול ללכת עד ביתו.

אפשרות זו היא נפק"מ מצויה מידי שבת, באדם שהוצרך לנסוע בשבת לבית החולים ללוות יולדת או ח"ו חולה, וזקוק לחזור לביתו לאחר שהתייצב מצב האדם שאושפז. במקומות רבים בית החולים נמצא בעיר הסמוכה הרחוקה מעט, או שהעיר עצמה מחולקת מבחינה הלכתית [כמו שביארנו בשיעורי התחומין], וכלפי חצי אחד נמצא בית החולים מחוץ לתחום. ואם

תחומין למעלה מ' בנוסע במכונית

דף מג. גמ'. בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מ', או אין וכו'. בסוף הסוגיא אומרת הגמ' האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין או אין תחומין. על פי זה פוסק השו"ע (ס' ת"ד ס"א) המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהים עשרה טפחים ואין בכל אחד מהם ד' על ד' טפחים, הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מ' או לאו, "ומה שיהיה בדרבנן, יהיה ספיקו להקל". וכתב הרמ"א וכן ביאר המשנ"ב את דברי השו"ע, שאם ילך בצורה זו שיעור מיל [אלפיים אמה], ספיקו לקולא, דאלפיים אמה הוא איסור דרבנן, אבל אם יהיה חשש איסור דאורייתא כגון שילך י"ב מיל, שנקטו הפוסקים שהוא דאורייתא, יהיה ספיקו לחומרא.

והנה בשו"ע מבואר שהנידון בתחומין למעלה מ' הוא רק כשהולך על עמודים שאינם רחבים ד', אבל אם רחבים ד' אסור, דהוי כקרקע ודרך הליכה הוא. לפי"ז כתב הביאור הלכה (שם ד"ה ואין) בשם החת"ס (שו"ע ח"ב סי' צ"ז) מה הדין אדם שנכנס לעגלות הנוסעים ע"י קיטור דהיינו רכבת הנוסעת [ע"י גוי], האם האדם שנמצא בה והוא למעלה מ' מהקרקע [מסילות הרכבת] אין לו איסור תחומין. וכתב החת"ס שאסור, כיון שבפנים יש מקום ד' על ד' טפחים, וע"ש עוד טעם, וכ' הבה"ל שכ"כ גם בשו"ת מהר"א ובכלכלת שבת.

לפי"ז נפק"מ בזמנינו במכונית, האם מי שנוסע בתוך מכונית, כגון שנוסע כדי ללוות חולה לבית החולים והנסיעה עצמה עושה גוי, יש בנסיעתו יציאה מחוץ לתחום. והנפק"מ כגון בחולה שאין בו סכנה, דמותר לעשות עבורו ע"י גוי אפילו מלאכות דאורייתא, אבל לישראל אסור לעשות עבורו אפילו איסורים דרבנן [מלבד אמירה לגוי]. וא"כ עצם הנסיעה אין בה איסור כשנעשית ע"י גוי [יש חולקים בזה, ואכ"מ], אבל איסור התחום שהישראל עושה בכך שנכנס לאמבולנס שיקח אותו מחוץ לתחום, אינו מותר, דלא הותרו שאר איסורים דרבנן לחולה שאין בו חשש סכנה (עי' שו"ע סי' שכ"ח ס"ז ומשנ"ב), אא"כ יש צורך מיוחד והכל לפי הענין. ולפי משנ"ת כיון שבמכונית יש קרקע ברוחב ד' על ד' טפחים, מוודים ממנה ולא מהכביש, וא"כ היותו על הכסא הוא בתוך ד' קרקע ויש לו דין תחום, לכן לא ללוות אותו למקום שמחוץ לתחום. [אמנם עדיין שייך שהאדם ישב על גבי המשענת, שיהיה גבוה מקרקע המכונית י' טפחים, אבל במציאות זה לא ניתן לביצוע].

ובענין איסור יציאה חוץ לתחום כשיושב ברכב הנוסע ע"י גוי, שכביכול מוציאים אותו ולא הוא מוציא עצמו, האם יש לו את האיסור יציאה מהתחום, עי' בתוס' (ד"ה הלכה) ובראשונים שהאריכו במה שהיה מצוי בזמנם מעברות וספינות הנוסעות בשבת ע"י גויים, האם מותר לשבת בתוכם קודם שיסעו, ומה שהגוי יסע אותם אין זה איסור של היהודי, כי הוא לא מצוהו שיסע. ואכמ"ל.

דין תחומין בספינה בים, ובמטוס הנמצא באויר

גמ'. במהלכת ברקק. כתב השו"ע (ס' ת"ד ס"א) הואיל ואין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא לדברי הכל לפי שאינם דומים לדגלי מדבר, לכן מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס שבת עד שהגיע לנמל, לעולם היתה הספינה למעלה מ' מקרקע הים או הנהר, יורד ואינו נמנע, ויש לו אלפיים אמה ממקום שפגע בו למטה מ', עכ"ל.

הנה השו"ע הוסיף עוד טעם כדי להתיר, וזה משום שפסק שסוגית הגמ' נשארה בספק, האם יש תחומין למעלה מ', ולכן בהולך ביבשה פסק להתמיר באופן שעובר י"ב מיל [דהוי ספק איסור דאורייתא], ומ"מ בספינה למעלה מ', התיר משום שאין בים איסור תחומין דאורייתא, מפני שאינו דומה לדגלי מדבר שהלכו ביבשה ולא בים, ולכן גם יותר מ"ב מיל מותר למעלה מ'. (משנ"ב).

לפי"ז יש לדון מה דין מטוס הנוסע באויר, דהנה כאשר הוא עובר על ימים ונהרות דאי שאינו גרוע מספינה, אבל כאשר עובר על היבשה יש להסתפק האם זה דומה לדגלי מדבר כי הוא עובר על היבשה, או שמא נסיעה באויר גם היא אינה כדגלי מדבר. ולכאן נראה שכל מהלך למעלה מ' [ע"י שם או בקפיצה] ג"כ אינו דומה לדגלי מדבר, ובכל זאת כתב השו"ע שב"ב מיל צריך

התחום של בית החולים פוגש בתחום העיר ששבת בכניסת שבת, יכול לחזור לביתו [כשיצא לפיקוח נפש].

לדוגמה, בסמוך לבני ברק נמצא בית החולים בלינסון ושיניידר בתוך העיר פתח תקוה, שלפי כמה חשבונות הוא מחוץ לתחום של בני ברק, ולכן הארגון מניח עירוב תחומין להולכים, שהוא מועיל לחלק מהמקרים [כפי שבארנו בחוברת דרך התחומין חלק א']. אבל כלפי מי שהתכנה בערב שבת ולא התכוון לעירוב בע"ש, אינו מועיל, וא"כ יש שיטות שאינן יכול לחזור לביתו. ובכל זאת באופן שיצא לפיקוח נפש יכול לחזור, כיון שמקבל את תחום פתח תקוה, ותחום זה מגיע לקצה בני ברק, ואמנם זה עדיין לא מגיע לביתו, אבל מדין הבלעת תחומין המבואר כאן, ברגע שיגיע לתחום בני ברק יחזור דינו כפי שהיה בכניסת שבת שמותר ללכת בכל ב"ב ולחזור לביתו [ומ"מ נאסר לחזור שוב לביה"ח כמ"ש המשנ"ב (ס' ת"ז סק"ז)].

כמ"כ בירושלים, העיר מחולקת מבחינה הלכתית מחמת הכבישים הרחבים החוצים את העיר [לאלו שאינם סומכים על העירוב הכללי], ולפיכך יוצא מי שנמצא בשכונת רמות והגיע בשבת לביה"ח הדסה הר הצופים או ביקור חולים, מקבל תחום חדש כמו מי ששובת במרכז העיר, והתחום שלו מגיע לתחילת רמות, וכשמגיע לשם חוזר לו התחום של כניסת שבת. [ולפ"ז גם כשנמצא במרכז העיר בשכונות הקרובות כגון עזרת תורה, חוזר התחום של רמות, ונאסר לשוב לבית החולים].

דין חזרת הרופאים ואנשי הצלה בשבת

דף מה. גמ', כל היוצאין להציל חוורין למקומן וכו', כתבו התוס' (מד: ד"ה כל) שיסוד הקולא הוא משום שהתירו סופן משום תחילתן, שאם לא יתירו להם להלך אלפיים אמה לכל רוח אלא יצטרכו לעמוד בתוך ד' אמותיהם עד צאת השבת, יש חשש שימנעו בפעם אחרת מלצאת ולהציל.

והנה מסוגית הגמ' מבואר שלא התירו שאר איסורים דרבנן מלבד איסור תחומין, וגם בזה עצמו לא התירו לחזור למקומן אלא עד אלפיים אמה. לפ"ז יש שאלה גדולה בזמנינו, שע"י האפשרות להתקשר בטלפון ולהגיע מהר ברכב, מזמנים בקלות רופא או איש הצלה ממרחק מחוץ לתחום, וכן הרופאים והאחיות העובדים בבתי החולים באים בשבת מחוץ לתחום משום פיקוח נפש, והמצויאות היא שאם לא נתיר להם לחזור למקומם מחוץ לאלפיים של מקום ההצלה יימנעו מלבווא בשבתות אחרות, האם להתיר להם באופן כזה לחזור עד ביתם. והנה כאשר יש חשש שיצטרכו אותם במקומם לפיקוח נפש, והאי מותר לחזור למקומם אף ע"י מלאכה דאורייתא [כשאי אפשר אחרת], אבל כאשר סייעו את המשמרת, ובפרט רופאים ואחיות שאין חשש שיצטרכו להם במקומם לפיקוח נפש, לכאן אין להם היתר לחזור, וא"כ נדחש דין חדש.

ולמעשה הוראת הפוסקים שמותר להם לחזור ע"י נהג גוי, שאינו אלא איסור דרבנן ולגבי זה י"ל שלפי המציאות בזמנינו סופן משום תחילתן [וכן עושים בביה"ח מעיני הישועה שיש גוי המסייע את העובדים לביתם]. אבל כשאין אפשרות לחזור ע"י גוי, וא"כ כדי לחזור צריך לעשות מלאכה דאורייתא, קשה מאוד להתיר ויעשה שאלת חכם. וע"י ארחות שבת (פרק כ' הערה פ"ה) שהקה"י אמר בשם החזו"א שאין לאסור לרופא לחזור בעצמו, אבל לכאורה י"ל דהיינו באופן שהיה חשש גמור שימנע מלבווא, והחזו"א החשיב את חזרתו לפיקוח נפש, ואינו דומה לסוגייתנו שלא מדובר ברופא קבוע והחשש לעתיד אינו לפנינו. וע"ע אגרות משה (או"ח ח"ד ס' פ') שבת הלי (ח"ח ס' פ"א) מנחת שלמה (ח"א ס' ח') וע"י בארחות שבת (סוף חלק ג' ס' ה') שהאריכו בזה.

איסור הוצאה באמצע רה"ר בפחות מד' אמות

משנה. היו שנים, מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה, מביאין ואוכלים באמצע, ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו. מבואר במשנה שאדם שיש לו ד' אמות ברשות הרבים, אסור להוציא חפצים מתוך הד' אמות אל מחוץ להן, אע"פ שהמקום כולו רה"ר אחת.

רש"י מבאר חידוש גדול, שהמשנה מדברת ביוצא מחוץ לתחום [או באדם שישן בכניסת שבת שדינו כן], שיש לו רק ד' אמות, ואותן ד' אמות נחשבות כלפיו רשות היחיד למרות שהן באמצע רה"ר, ולכן אסור לו להוציא מהד' אמות אל מחוץ להן, אף אם מעקירת החפץ עד הנחתו יש פחות מד"א הרמב"ם והשו"ע (ס' שמ"ט ס"ג) פסקו דין זה לגבי טלטול ברה"ר, ולא ביוצא חוץ לתחום. וא"כ נשאלת השאלה הרי אין לאדם זה שום קשר עם המקום שעומד בו, ולא שייך דין הוצאה מד' אמותיו, אלא כדק"ל (שם סעיף א') שלא יטלטל ד' אמות ממקום עקירת החפץ, וא"כ במה מדובר שלא יוצא מד' אמותיו.

מבאר המשנ"ב שמדובר שהחפץ היה בקצה הד' אמות במרחק ו' אמות מהחפץ השני, ולכן הוא מותר לטלטלו רק עד ד' אמות ממקום החפץ, לכן יוצא שיש רק ב' אמות משותפים שאפשר לטלטל את שני החפצים. ולפ"ז מה שאסור לטלטלו יותר, הוא מהאיסור של טלטול יותר מד' אמות, ואף אם יניח ביניים הוי' ב' פעמים פחות פחות ואסור מדרבנן. ולא מדין הוצאה מרה"ר.

אבל החזו"א (ס' קי"ב ס"ק י"א) כתב חידוש גדול, שלד' השו"ע יש כאן דין מחודש, דכל שהאדם עומד ברה"ר אינו רשאי להוציא חפץ מתוך ד' אמותיו ולחוץ, אפילו כשאין ממקום עקירתו עד מקום הנחתו ד' אמות, כי הד' אמות של החפץ שלו נקבעים לפי ד' אמותיו של האדם. אמנם יכול לברור ד' אמות לכל רוח שירצה לטלטל בהן וכו', אבל אם בירר אסור להוציא מהם אפילו מעט. וכל זה מדרבנן, אבל לענין העברה דאורייתא בעינן ד' אמות ממקום עקירת החפץ. [ומש"כ בסעיף א' שאפשר לטלטל ד"א ממקום החפץ, היינו כשאנו עומד ברה"ר אלא עומד ברה"ר ומטלטלו, או שהוא רחוק מהחפץ ומטלטלו ע"י מקל]. וע"י בפמ"ג שם (משנ"ב סק"א) שכתב כע"ז.

לפי דברי החזו"א צריך מאוד לתת את הדעת כאשר מטלטלים פחות מד"א ברחוב, כגון כשיושב בגינה על ספסל במקום שאין עירוב או שאינו סומך עליו, והעביר יד לצד ימין בספסל למרחק ג' אמות, אסור להעביר לכיוון שמאל יותר מאמה אחת.

וכן כשהגדולים שאינם סומכים על העירוב עוזרים לילד להניע את העגלה, או מושכים אותו מעט כשאנו רוצה ללכת. וכן כאשר נופל הכובע מהרוח, ומטלטלים אותו מעט. דלפ"ז יתכן שאפילו בפחות מד' אמות יעבור איסור הוצאה מדרבנן. שאם בסתמא הד' אמות של האדם הם סביבו והוא באמצען (כדעת ר"א במשנתנו), יש איסור לטלטל לכל צד יותר מב' אמות, ואם בסתמא הד' אמות הן לכיוון הליכתו [כמ"ש המשנ"ב ס' שצ"ו סק"ז] א"כ אסור לטלטל אפילו משהו לכיוון אחוריו, עד שיברר במחשבתו שכעת הד' אמות הן לכיוון זה. ולא שמעתי מי שמקפיד ע"ז, וצ"ע.

המהלך כל בין השמשות האדם ומתי קונה שביתה

דף מה. גמ', גשמים שירדו בירי הרי הן כרגלי כל אדם. הגמ' שואלת שהמים קינו שביתה בעבים [אם יש תחומין למעלה מ'] ובידידתם לארץ יצאו מתחומם ואין להם אלא ד' אמות. ומתרת הגמ' דכיון שהמים בעננים ניידים ואינם עומדים במקום אחד, אינם קונים שביתה, דתניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, דאין המים שבהם קונים שביתה. לפ"ז שואל הביאור הלכה (ס' ת"ב ד"ה ממקום) מדוע כתב השו"ע שאדם הנמצא בספינה בכניסת שבת קונה שביתה באותו מקום [אם הוא בתוך י' טפחים לקרקע המים], הרי הספינה הולכת כל הזמן. והביא שבאמת ברמב"ן וברשב"א העמידו דין ספינה כשעצרה בכניסת שבת, אבל כתב שמסתיומת כל הפוסקים ומלשון הש"ס משמע שאפילו דרך הילוך קנה שביתה, וסיים שצ"ע למעשה.

ובראשונים מצאנו עוד נידון לגבי אדם המהלך כל בין השמשות, שדעת הראב"ד שאינו קונה שביתה, כמו מים, והרמב"ן (דף מג. ד"ה ועוד נ"ל) והרשב"א (מה: ובעבורה"ק) חולקים עליו דאדם מהלך קונה תוך כדי הילוכו. [יש לפלפל אם קונה לפי מקומו בתחילת בין השמשות או לפי סוף ביה"ש, ומסתבר שלפי הסוף]. האחרונים מבארים את החילוק בין מים לאדם, בדברי יחזקאל כתב שמים מהלכים בעל כרחם [וכן ספינה נעה ברוח] ולכן נחשבים שאינם קבועים במקום אחד, אבל אדם מהלך בכח עצמו ויכול לעצור, לכן אינו דומה למים. ובקהילות יעקב כתב הטעם משום שאדם מחדש כח הילוכו כל רגע, ואינו מוגדר כמצב של תנועה. וע"י מש"כ נפק"מ בזה לקמן (דף נג.). הנקלע למטוס או לרכב נוסע בזמן כניסת השבת

לפ"ז נראה שמי שנקלע למטוס שהתאחרה הסיסה ונחת אחרי שנכנסה שבת, נראה שאינו קונה שביתה כל זמן שהמטוס בתנועה, מפני שהמטוס מהלך בעל כרחו ומכח הפעלתו הקודמת, והוא דומה לספינה [ומסתבר דעדיף מספינה וגם למשנ"ב אינו קונה שביתה]. וצ"ע. אבל רכב הנוסע אינו דומה לספינה, ולפי הסברות הנ"ל ולפי דברי הביאור הלכה נראה שאדם הנמצא ברכב קונה שביתה. גם כאשר הרכב היה כל הזמן בנסיעה.

מתי אומרים הלכה כמיקל בעירוב

דף מה. גמ', קמ"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב. מבואר בגמ' שאפילו במחלוקת של יחיד במקום רבים הלכה כמיקל. והנה כמעט בכל נידון אפשר למצוא איזה שו"ת שהיקל, וא"כ אפשר להתיר כל דין. והרי כל מעיין בשו"ע ובמשנ"ב ובכל הפוסקים ללא יוצא מן הכלל, יראה שלא עשו כן. ובפרט המשנ"ב הביא בהרבה מקומות מחלוקות שלא הוכרעו והחמיר בהם, ואפילו כשהביא כמה פוסקים המתיירים. ובהרבה מקומות חשש והחמיר אף כשיש שני צירופים להתיר. והעובר על המשנה ברורה חלק ד' (הלכות עירובין) יראה שכמעט אין הבדל בין הדינים והחומרות בחלק זה מהדינים בשאר החלקים, מלבד מקומות מועטים ביותר שכתב הלכה כמיקל. וצריך לבאר מדוע נקטו הפוסקים כך, ולא כפשטות הגמ'. וכבר נאמרו בזה כמה שיטות בראשונים, רק במחלוקת בגמ', או רק בפת ולא במחיצות, ועוד. ועכ"פ ברור שאין להכריע לבד על פי הכלל שהלכה כמיקל, לפני שנדע היטב למה בכל המקומות לא נאמר הכלל הזה. ואכמ"ל.

שביתה במים הבאים בצינורות בזמנינו

דף מה. גמ', נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, דלמא במכונסין. מבואר בסוגיא שמים נובעים אינם קונים שביתה כלל, כיון

שהם כל הזמן בתנודה וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' שצ"ז סט"ו). ובשער הציון (ס"ק כ"ב) כתב שמים הנובעים (ונשארם ומתאספים במקומם) יש להקל כשיטת הראשונים שלא קונים שביטה, כיון שהם כל הזמן בתנועה [וע"ש בפמ"ג א"א ס"ק י"ג].

לפ"ז יש לדון בימינו שהמים באים בצינורות ממרחקים גדולים, ועוברים בשבת יותר משיעור התחום, האם דינם כמים שיצאו מתחומם ואין לסטלם מחוץ לד' אמות. ועוד יש לדון האם אין איסור בפתיחת הברז, שע"ז מביא מים מחוץ לתחום.

ולכאורה הדבר תלוי מהיכן באים המים. המים הנמצאים מכניסת שבת בצינורות או במוביל הארצי, הרי הם כל הזמן זזים, דינם כמו נהרות המושכים ואינם קונים שביטה אלא כשיצאו מהברז בבית, [ואין חשש שהמים עצרו בצינורות, כיון שבכל רגע יש צריכת מים בכל עיר]. אבל אם המים באים ממאגר מים הנמצאים מחוץ לתחום, וזה דבר מצוי ביישובים קטנים שאין לכל אחד מאגר לעצמו אלא הוא מקבל מהמאגר ביישוב סמוך, א"כ המים העומדים במאגר קונים שביטה במקומם, וכאשר באים לבתים הם מחוץ לתחומם ואין להם אלא ד' אמותיהם.

אלא שיש לדון של מי המים שבמאגר, דאם אין להם בעלים הם קונים שביטה כאנשי הישוב הסמוך להם. אבל לכאורה בזמנינו תמיד יש להם בעלים, והבעלים דעתו להעבירם בשבת לאנשים שאינם מבני הישוב הסמוך, ובכח"ג כתב השו"ע (סי' שצ"ז ס"ו) פטם המוכר בהמותיו גם לשאינם מבני העיר, דין תחום הבהמה כרגלי הלקוח, כיון שמעבר שבת היתה דעתו להעמידו ברשות מי שיקחנו. וא"כ הכא נמי דעת רשות תאגיד המים למכור לאנשים, וא"כ דין המים כרגלי האנשים שלקחו אותם.

אמנם יש שכתבו לפקפק מחמת שתאגיד המים אינה רשות ממונית והיא כמו שאר משרדי הממשלה, שאין שם בעלות עליהם. אבל לכאורה אין נידון זה שייך לדין תחומין, כי לענייננו מספיק שיש משהו שהמים תחת החלטתו דעתו ליתנם לאחרים שאינם מיושבי הישוב הסמוך, וזה מונע מהמים מלקנות שביטה כבני הישוב הסמוך.

איסור תחומין מהתורה או מדרבנן

דף נא. גמ', הני אלפיים אמה היך כתיב וכו'. מקור הלכות תחומין נלמד בסוגייתנו מהנאמר בתורה, "שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו" (שמות טז, כט), ולמדו חז"ל מגזירה שוה שהשיעור הוא אלפיים אמה, מדכתיב בערי הלויים "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה" (במדבר לה, ה), שנתנו לערי הלויים מגרשים סביב לעיר בשיעור אלפיים אמה לכל רוח, ומכאן שגם לענין מקומו של אדם בשבת, כל תוך אלפיים סביב לעירו או מקום שביטתו מותרת בהליכה, ומעבר לכך אסור.

הראב"ד (הובא ברשב"א וריטב"א לעיל דף יז:) הוכיח מסוגייתנו כרבי עקיבא (סוטה דף כז:) הסובר שאיסור תחומין אלפיים אמה הוא מן התורה, שהרי סתמא דגמ' שלומדים את האיסור מפסוקים. אבל ראשונים אחרים חולקים ואומרים שדרשת הגמ' היא אסמכתא בלבד, והאיסור הוא רק מדרבנן, כמ"ש הריטב"א שם ורש"י על התורה שם.

ומ"מ יש שיטות ראשונים הסוברים כדעת חכמים (בסוטה שם) שעיקר איסור תחומין הוא מהתורה, אלא שמהתורה האיסור הוא רק כשיצא י"ב מיל [24,000 אמות], ומדרבנן אסור אפילו 2000 אמה. וכך פוסקים השו"ע והרמ"א (סי' ת"ד ס"א) להחמיר כשיטות שיצאה מחוץ ל"ב מיל אסורה דאורייתא, ואלפיים אמות הם דרבנן. ונפק"מ בספק ב"ב מיל שהוא דאורייתא, ספיקו לחומרא.

נפק"מ מעשית אם י"ב מיל אסור מהתורה

נפק"מ מעשית בזמנינו, לילולת הבאה בשבת מאלעד לבני ברק ל"מעייני הישועה". הנה מותרת היא לנסוע לביה"ח מדין פיקוח נפש, אבל מה שאפשר למעט באיסור צריך למעט. ולפ"ז היו ת"ח שחישבו שמב"ב עד אלעד יש י"ב מיל, לעומת זאת עד ביה"ח "בלינסון" שבפתח תקוה אין י"ב מיל [שהוא קרוב יותר בשני מיל], נמצא שעד בלינסון א"צ לדחות איסור תחומין דאורייתא אלא רק דרבנן, ולב"ב צריך לדחות איסור דאורייתא, ולפ"ז הורו בעבר שהיולדת צריכה לעצור בבלינסון ולא להמשיך לב"ב, [באופן שאינה צריכה דוקא את "מעייני הישועה" כדי ליישב דעתה בלידה, אלא רק כדי להיות קרוב לבני המשפחה שיבקרו אותה בימים שאחרי הלידה]. אבל בשנים האחרונות עשו חישוב יותר מדויק ע"י מפה מיוחדת, ומצאו שהמרחק מעט פחות מ"ב מיל [לפחות עכשיו שמגיעים דרך כביש מכביה, ולא דרך רח' זבוטניסקין], ולכן מותר להמשיך ל"מעייני הישועה". [והיינו דוקא כשנוסעים ע"י גוי, אבל ע"י ישראל צריך לעצור במקום הכי קצר, מצד ריבוי באיסורי הבערה שבנסיעה].

ועדיין יש לדון בנפק"מ לבעל שמלווה את היולדת, והלך אח"כ לבשר לקרוביו הגרים בבני ברק או להתארח אצלם, ומותר ללכת בכל העיר מפני שרבנן הקלו למי שיצא להציל. אבל כאן שלשיעור תחומין דאורייתא לא עבר את התחום, ואם ימשיך לקצה האחר בבני ברק יצא מהתחום דאורייתא, אולי באופן זה לא נתנו אלפיים לכיוון הרוחוק, כדי שלא יעבור תחום דאורייתא.

דומה למי שיצא למקום רחוק יותר מ"ב מיל, שאז מן התורה אינו מוגבל בשיעור מסוים. וצ"ע לדינא.

מתי מותר לטלטל ברה"ר לאלכסון הד' אמות

גמ', תני רב חנניה אומר כזה יהו כל שובתי שבת. מכאן שכל דיני המקומות של שבת מרובעים, ד' אמות מרובעים, אלפיים אמה מרובעים, ובשער הציון למד מזה למש"כ הרמ"א שיש אומרים שהיוצא חוץ לתחום יש לו ד' אמות לכל צד, שהם ח' על ח' אמות, דהיינו ג"כ ח' מרובעים עם הזוויות. לפ"ז אומרת הגמ' שהמעביר ד' אמות ברה"ר אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסון, ונחלקו הראשונים טובא בדין זה, ובשו"ע (סי' שמ"ט ס"ב) הביא ב' דעות, דעה ראשונה שמותר לטלטל עד שיעור האלכסון, שהוא ה' אמות וג' חומשי, דעה שניה שעד ד' אמות מותר לכתחילה, ומד' אמות ועד שיעור האלכסון פטור אבל אסור, [דאי אפשר לחייבו בד' אמות, שמא הד' אמות מסובבות והצורה שטלסל היא באלכסון של ד' אמות]. וכתב המשנ"ב (ס"ק ז') שהסכימו האחרונים להלכה כדעת השניה שאסור לטלטל יותר מד' אמות. אבל הוסף המשנ"ב שגם לדעה זו אם יברר אלו הן הד' אמות, יכול לטלטל באלכסונם עד ה' אמות וג' חומשי, כי אז ברור לאיזה כיוון האלכסון. ובחזו"א (סי' פ' ל"ד מה). הסתפק האם צריך לברר את כיוון הד' אמות ע"י שילך או יטלטל את החפץ בצורה הישרה, ואח"כ יהא מותר באלכסון, או שמספיק לברר במחשבה, וסיים דמשמע שמספיק במחשבה.

לפ"ז כאשר יש צורך לטלטל ברחוב מעט יותר מד' אמות [עד ה' אמות וג' חומשי], כגון שמצא אבידה או ספר ורוצה להזיזו לצד או להניחו ע"ג מקום שדינו כמקום פטור [ואינו קיר של רה"ל], וכן כשמצא שיש בכיסו חפץ חשוב [באופן שנעמד ועצר במקומו], יכול לחשוב שהד' אמות יהיו בצורה שהמקום הנצרך יהא לאלכסונם, ויהא מותר לטלטל עד ה' אמות וג' חומשי.

עירוב ברגליו, האופן המצוי בזמנינו בהולך לביהכ"ס

דף נא. גמ', אחד עני ואחד עשיר מערב ברגל. כך פוסק השו"ע (סי' ת"ט ס"ז) להלכה שמותר לכל אדם לערב ברגליו, ע"י שיעמוד במקום הנצרך לקנות שביטה כל בין השמשות של כניסת שבת.

דין זה משמש מאוד למעשה כאשר אדם הולך לבית כנסת ביישוב הסמוך, באופן שאם יקנה שביטתו בביתו לא יוכל להגיע לביהכ"ס, כי הוא באמצע הישוב במקום מרוחק יותר מאלפיים אמה מקצה הישוב של ביתו [בסה"כ כרבע שעה הליכה], ולעומת זאת אם יקנה שביטה ביישוב של ביהכ"ס יוכל ללכת עד ביתו, כי הישוב ההוא מגיע עד תוך אלפיים לביתו בכיוון זה צריך שיגיע לביתו ממש ולא רק לקצה הישוב, ואכמ"ל.

לדוגמא, רבים נוסעים לנופש ליישוב בר יוחאי הסמוך ליישוב מירון, על מנת שיתפללו בשבת בציון הרשב"י במירון. והנה הציון נמצא בקצה הדרומי של הישוב מירון, ויישוב בר יוחאי סמוך לקצה הצפוני של מירון, והמרחק מבר יוחאי לציון הוא כ-2 ק"מ, הרבה יותר מהתחום המותר, אבל כיון שבאמצע נמצא הישוב מירון שארכו 1.5 ק"מ, אם יקנו שביטה ביישוב מירון יהא מותר ללכת גם לציון וגם ליישוב בר יוחאי, מפני ששניהם בתוך התחום של מירון.

האם המערב ברגליו צריך לעמוד בלי לזוז כל בין השמשות

במקרים כגון אלו אפשר לקנות שביטה במירון בלי להניח עירוב תחומין, אלא ע"י שיהיו שם בבין השמשות, וכיון שבלאו הכי הולכים להתפלל שם, צריכים רק להקפיד להיות שם בכניסת שבת מהשקיעה ויאמרו שתחול שביטתם במקום עמידתם [בכה"ג האמירה מעכבת, ע"י משנ"ב], ואינם צריכים להניח מנאל לצורך עירוב תחומין.

ויש להוסיף שאף אם לא יגיעו לציון לתחילת בין השמשות, אלא יהיו באמצע הדרך, מ"מ כל שכבר נכנסו ליישוב מירון אין הבדל היכן נמצאים, כיון שכל הישוב כד' אמות. [ונחלקו הפוסקים באופן שנמצא בדרך בין הישובים, האם יכול לומר תקנה לי שביטתי ביישוב מירון, ע"י שו"ע סי' ת"ט ס"א ומשנ"ב סק"ב].

אבל יש להסתפק כאשר מערב ברגליו במקום שאינו ישוב, שהדין הוא שקונה שביטה בד' אמות שעומדות ברגליו, האם אסור לזוז מד' אמותיו כל בין השמשות, דלכאורה כיון שבין השמשות הוא ספק באיזה רגע מתחיל היום הלילה, א"כ יש ספק באיזה רגע קונה את השביטה, וא"כ לא יזוז מד' אמותיו, כדי שתקבע שביטתו במקום מסוים, ואם ילך במקום למקום לא ידע היכן תחול השביטה. [ולכא"ז יש לומר שכל רגע יכול לקנות שביטה והשביטה תחול היכן שירצה, דספק דביה"ש בעירוב הוא דרבנן ולקולא, כדן עירוב שנאכל באמצע ביה"ש דמהני אפילו שהיה קיים רק רגע אחד מבית השמשות. אבל מבואר בשו"ע שלגבי עירוב תחומין אין להניח עירוב במקצת בין השמשות ולא אמרין ספק בין השמשות לקולא וצ"ע. וע"ע מה שכתבנו לעיל (דף מה:).

חישוב זווית התחום לפי צורת הריבוע נפק"מ ליישוב מירון

דף נג. משנה. ועושין אותה כמין טבלה מרובעת, כדי שיהא נשכר את הזוויות. דין זה הוא נוסף על הדין הראשון במשנה. שמלבד מה שמעבירים את העיר ומיישרים את צדדיה בקו ישר שיכלול את כל הבתים הבולטים מן העיר,

[ובכלל זה שמרבעים את העיר כדלקמן דף נה, דאל"כ לא שייך לדעת לאיזה כיוון ליישר את קו הפגום היוצא]. עוד נוסף ע"ז שהתחום הוא בריבוע. ודין זה מבואר בגמ' לקמן (דף נו): שיוצא שבכל פינה נוסף עוד 800 אמה, [40% משיעור התחום], מלבד מה שמוסיף הריבוע של העיר.

בדין זה יש הרבה נפק"מ למעשה, בהרבה מקומות הנמצאים בזווית של העיר. אבל בהרבה מקרים יש ספק או מחלוקת כיצד לרבע את העיר, האם לפי ריבוע העולם או לפי צורת העיר (כמבואר לקמן). והנה בדרך כלל ריבוע העולם, מוסקי יותר מהריבוע לפי צורת העיר, כי העיר מתרחבת יותר מצורתה, אבל ע"י חישוב האלכסון יש מקרים שריבוע העולם יוצר חומרא יותר מהריבוע לפי צורת העיר.

לדוגמא, בסמוך לשוב מירון יש שני ישובים שרגילים להתארח בהם משפחות בני תורה, האחד ישוב בר יוחאי, והשני ישוב אור הגנוז, והנה כשמחשבים את התחום של מי ששוכנת בבר יוחאי ואור הגנוז, אינו מגיע עד הציון [ללא העיוב הכללי], ואי אפשר להגיע לציון הרשב"י שהוא בקצה הרחוק במירון. ואם ניח עירוב תחומין במירון, יוכל ללכת לציון, אבל בנוגע לישובים אלו, החישוב תלוי, לריבוע עולם יוצא שבר יוחאי בתוך התחום, ואור הגנוז לא כולו. לעומת זאת לפי צורת ריבוע עצמי של הצלע הישרה, יוצא שאור הגנוז יותר בתחום, וברר יוחאי יש חלק בספק. [ויש להתייר בצירוף הבלעות, ופרטי החישוב ראה במש"כ בחוברת דרך התחומין חלק ב']. יש עוד הרבה נפק"מ כעין אלו, וצריך בקיאות גדולה לדעת כיצד לחשב את הזוית של הריבוע, לקולא ולחומרא.

מדוע לא הריכו בריבוי המחלוקות והספקות בריבוע העיר

דף נה. גמ', כיצד מעברין את הערים וכו' עגולה עושין לה זויות. סוגייתנו עוסקת בדין ריבוע העיר, דינים אלו סבוכים ביותר וכבר נתחברו עליהם ספרים רבים, ועדיין הרבה דברים אינם ברורים כלל, יש מהם הנתונים במחלוקת, ויש מהם הנתונים בספק שאינו מוכרע.

נושא זה שונה מכל שאר חלקי התורה, הגמרא עוסקת בנושא בעמוד אחד בלבד, ובש"ע יש ארבעה סעיפים בלבד, ובדורות האחרונים נתחברו ספרים שלמים שאינם כוללים אלא ראשי פרקים. הסיבה שיש כ"כ הרבה ספקות, משום שבאף מקום אין המציאות כמו שכתוב בגמ', עיר מרובעת היא לא ריבוע ממש, ועגולה לא עגולה ממש, וכיון שבראשונים מבואר שיש כמה מקרים שהדין משתנה, א"כ הרבה דברים גורמים ספק, ממתי כבר נכלל בדין שכתבו הראשונים ומתי נשאר הדין שבגמ'.

למשל עיר עגולה, אין כמעט מציאות שתהיה עיר עגולה ממש, אלא ברוב המקומות יש איזה צד ישר או כמעט ישר, או שהיא מאורכת, ויש ראשונים שכתבו שכאשר יש צלע ישר מרבעים לפי כיון הצלע ולא לריבוע עולם. ובעיר העשויה כמין גאם, האם כל בליטה [פגום] נחשב כגאם, או רק ישוב גדול שעיקר העיר נמשך כגאם. והאם זה רק בזוית של 90 מעלות כמו גאם, וכמה תהא אורך הבליטה, והאם אח"כ מרבעים לפי ריבוע עולם או לפי צורת העיר. ועוד הרבה פרטים שכאשר רואים את המציאות בשטח, כמעט אין דבר שאין בו מחלוקת או ספק.

נשאלת השאלה מדוע האחרונים לא עמדו על בעיה, מדוע הם לא הזכירו שהיו להם ספקות בנושא, מדוע הראשון שהאיר את הנידונים האלו היה החזו"א.

התשובה לכך כפי הנראה שאכן בדורות ההם לא היו מחדדים את הריבוע. בדורות שלא היו מפות מדויקות של צורת הערים והרחובות, היו צריכים להשקיע הון תועפות כדי למדוד את כל העיר לפי הזוית של הכוכבים או דברים כגון אלו, כעין מה שעולה היום להביא מחד שטח לצורך הנדסת בנין.

ולכן לא היה להם מושג כיצד נראית צורת העיר, והיו מחדדים רק אלפיים מסופי הבתים לכיוון שהיו צריכים ללכת. ועוד יותר מזה מבואר בכל בו ובמהרי"ל (הובא בבה"ל) שלא היו עושים אפילו את מדידת האלפיים מדויקת, שגם זו היתה טירחה גדולה כשלא היו מפות, אלא היו מחשבים בערך לפי הפסיעות, ומפחיתים מהמידה מחשש שאינה מדויקת. לפ"ז מובן שההכרעה בדינים אלו קשה מאוד, וראה מה שהארכנו בחוברות דרך התחומין על צורת הריבוע לבני ברק וירושלים וקריית ספר ועוד מקומות, להראות כיצד סוגייתנו באה לידי מעשה, ומכיון שהנידונים רבים מאוד אי אפשר להביאם כאן. וראה שם בארכה.

עיר אחת שדינה כשתי ערים

גמ', חומת העיר שנפרצה במאה וארבעים ואחת ושלש. עד שיעור זה נחשבת כולה כעיר אחת, אבל אם נפרצה בשיעור זה, נחלקת העיר לשתיים, וכל חלק מודד אלפיים אמה מקצהו. ואם האלפיים יסתיימו באמצע החצי האחר, יהיו אסורים ללכת יותר מכך, אף אם הם נקראים עיר אחת. בדבר זה הטעות נפוצה ביותר, התפיסה המקובלת היא שאם העין מרגישה רצף, נחשב הכל כעיר אחת. אבל הדין אינו כן, כמפורש בסוגייתנו ובש"ע ובכל הפוסקים, שאפילו עיר אחת שהיתה עיר אחת, ונחרבו מספר בתים באמצע עד שנעשה הפסק של קמ"א אמה ושלש, נעשו לשתי ערים נפרדות.

שיעור מרחק זה אינו גדול כלל, והוא במידות של זמנינו 64 מטר לפי שיעור הגר"ח נאה, 81 מטר לפי שיעור החזו"א, כמו השטח של שלשה בנינים רגילים או פחות, והנה באמצע עיר גדולה אפשר הרבה פעמים למצוא חיבור מצד אחד, ע"י שהשכונות בקצה אחר סמוכות זו לזו, אבל בישובים הבנויים שמתנים או שלשה רחובות, והבתים מרווחים, יתכן שמתחם של מגרש משחקים או בית כנסת שאין בו בית דירה, יפסיק אותם לשני ישובים.

ואף בערים הגדולות בדקו ומצאו שיש דבר כזה, מחמת שבזמנינו הרחיבו ועשו את הכבישים הראשיים לכבישים בין עירוניים החוצים בתוך הערים. לדוגמא כביש נתיבי איילון העובר בתל אביב, רחבו יותר משיעור זה, וכפי שנמסר מהרשויות שהמקום הכי צר הוא 90 מטר. לפיכך הורה מרן הגר"ש אלישיב וצ"ל שתל אביב מתחלקת לשניים [ולא אומרים שהקשת תחבר], ויש צורך לעשות עירוב תחומין כדי להגיע לקצה תל אביב.

כמול"כ בירושלים, בין שכונת רמות לשכונות מרכז העיר, ובכניסה לעיר ובכמה מקומות הכבישים רחבים מאוד, והמבנים הסמוכים לכביש אינם בתי מגורים שאינם נחשבים לענין תחומין, והם מהווים הפסק בין השכונות. והארכנו בזה בחוברת דרך התחומין, עיין שם.

האם אפשר לרבע בצורה שרוצים בני העיר

דף נו. גמ', בא לרבעה מרבעה בריבוע עולם. כותב הש"ע (ס' שצ"ח ס"ג) כשהוא מרבע [עיר עגולה] מרבעה בריבוע עולם, כדי שתהא כל רוח ממנו משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת כנגדם עכ"ל. כלומר, צלע מזרח של הריבוע מקביל לצד מזרח של העולם, וכן למערב צפון ודרום.

הנודע ביהודה (א"ח תנינא ס' נ"א. הובא בשע"ת שם) כותב חידוש גדול, שמש"כ לרבע לריבוע העולם הוא רק לכתחילה, אבל אם כבר ציין את הריבוע שלא לריבוע העולם והסכימו בני העיר לזה, נקבע ריבוע זה. ואין היחיד יכול לפרוש מן הציבור לומר אחשוב לי כרצוני, אם לא שהסכימו כל יושביה לציון באופן זה.

אבל המשנ"ב חולק על דבריו וכותב (בסק"ז) שדברי הש"ע לרבעה לריבוע עולם היינו שאינו יכול לעשות הריבוע כמו שרצה, אלא דוקא לפי רוחות העולם, דרום כנגד דרום וצפון כנגד צפון. וכך כותב החזו"א (ס' ק"י

ס"ק כ"ג) לדינא אין מרבעין אלא רק לריבוע עולם. לפ"ז כל חישובי הריבועים, חייבים להיות לפי הדינים שנקבעו בגמ' ובש"ע ובפוסקים, ואין שתי אפשרויות, ולכן באופן שיש ספק או מחלוקת בצורת הריבוע, צריכים להחמיר באופנים שק"ל להחמיר בכל חלקי התורה.

הגליון הבא ייצא בעז"ה בימים הקרובים, ניתן לקבלו במייל

A83320@GMAIL.COM

כמו כן ניתן להשיג את המצגת,

בשליחת בקשה לכתובת זו

לרגל לימוד הסוגיות של חישוב התחום ניתן להשיג את סידרת השיעורים המעשיים, עם מצגת מפות ושירטוטים של כמה ערים ובתי חולים, וכל פרטי החישוב בזמנינו

בטל' 05832-48-468

בס"ד הופיעה מצגת חדשה בעירובין לימוד מרתק עם עשרות נושאים תוך כדי סיור על עירוב שכונתי בשכונת "נחלת משה" בבני ברק

בין הנושאים:

מדוע הלחיים שלנו אינם כמו בגמרא
באיזה סוג חוט משתמשים
גובה וחוזק המחיצות
מהו "פרוץ במלואו" בחצרוננו
מדוע צורת הפתח באלכסון
איך מודדים את מקום החוט
מתי הרחובות נחשבים "רשות הרבים"
האם בחניון אין איסור קרפף
כיצד שוכרים מפועלים באתר הבניה
מה הם 4 כללים לעשיית עירוב חצרות

ועוד...

ניתן לרכוש דיסק וכן להוריד בגיבוי במייל המחיר 10 ₪ למשפחה גרעינית 50 ₪ להקרנה לקבוצה

שנה להגר"ח

גלין תורת רבנו מרן רבי חיים מוולאזין זצ"ל
לרגל שנת הנאותיות להטולקונו • תקפ"א - תשפ"א

מפיו אנו חיים

מהלכות סוכה יכולים להתיר עגונה

כתב רבינו ב'רוח חיים' (פ"ה מכ"ב): "כמו הדד שעצמותו בשר, והתינוק מוציא ממנו חלב, כן התורה, למשל, **מדין סוכה יכולים להוציא להתיר עגונה** וכדומה. אף שלפי הראות נראה שכמה דינים אינם נצרכים ואינם נהוגים לנו עתה, ולא כן הוא, כי יכולים ללמוד דין אחד מחבירו, **ודבר זה ידוע להוגים בה**".

והנה מה שאמר רבינו שמדין סוכה יכולים להוציא היתר עגונה, כתב על זה הגר"ח קניבסקי שליט"א בטעמא דקרא ריש משלי: נראה דכוונתו היא למה שאמרו בב"ב (קסב, ב): "מלאהו בקרובים כשר, ואל תתמה, שהרי אויר סוכה פוסל בשלשה, סכך פסול פוסל בארבעה", הרי שמהלכות 'סוכה' שמילאהו לאויר ג' בסכך פסול כשירה, למדים להכשר הגט שמילאהו לאויר בעדים קרובים, ועל ידי גט אפשר להתיר עגונה. נראה ספר דברי נוחם סי' יג שהביא עוד ב' ענינים בדיני גט ששייך ללמד מדין סוכה].

ומקור לדברי רבינו, הוא ממה ששינוי בתוספתא (סנהדרין פ"ז ה"ז): "השואל שלא כענין צריך שיאמר שלא כענין שאלתי, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינו צריך, **שכל התורה כולה ענין אחד**".

מלחמת גוג ומגוג – בשלש שעות בהושע"ר

שמעתי בשם הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל שאמר בשם רבו הצדיק רבי זונדל מסלאנט זצ"ל, **בשם רבינו חיים מוולאזין זצ"ל שאמר בשם רבו הגר"א זצ"ל**, שעיקר מלחמת גוג ומגוג תהיה בהושענא רבה בשלש שעות, שאז יהיה עיקר הקושי, ומי שישב בסוכה בזמן זה יצל, ועל זה אמר דוד המלך ע"ה: **כִּי יִצְפְּנִי בְּסֻכָּה בְּיוֹם רָצָה יִסְתַּנְּנִי (שלמי תודה סוכות עמי תתקלו)**.

נעיקר הדבר שמלחמת גוג ומגוג תהיה בחג הסוכות, כ"כ רע"ב מגילה פ"ג מ"ה, רד"ק ישעיה סו, כג, ועי' טור או"ח סי' תצ. ורח"ו בפרע"ח שער הלולב פ"ה כתב, שמפלת גוג תהיה בהושענא רבה].

תורת חיים

פרשת האזינו

'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו' (לב, ט)

האדם השלם כראוי, עיקרו הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו העליונה, ועובר דרך אלפי רבואות עולמות, עד שקצהו השני הוא נכנס בגוף האדם למטה. זהו: **'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו'**, שעיקרו קשור ונטוע למעלה, חלק הו"ה ממש כביכול, ומשתלשל כחבל, עד בואה לגוף האדם. וכל מעשיו מגיעים לעורר שורשו העליון, כענין החבל, שאם יענע קצהו התחתון מתעורר ומתנועע גם ראש קצהו העליון **(נפש החיים שער א פ"ה בהגה"ה)**.

ובמקום אחר כתב רבינו: בזוהר פרשת אחרי (עא, ב): כתיב: **'הֲיִתָּה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צְרוּרָה בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ'**, נשמת אדוני מבעי ליה, אלא כמה דאמרן, דזכאה חולקיהון דצדיקיא, דכלא אתקשר דא בדא, נפש ברוח, ורוח בנשמה, ונשמה בקוב"ה, אשתכח דנפש צרורה בצרור החיים... וזהו ענין: **'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו'**, כי הם כחלק ה', מדובקים כביכול בו ית"ש על ידי התקשרות השלש בחינות הנ"ל, כחבל הקשור למעלה ומשתלשל ויורד עד למטה **(שם פרק יז)**.

פרשת וזאת הברכה

'וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים' (לג, א)

בחינת הנשמה היא הנשימה עצמה, שפנימיות עצמותה מסתתרת בהעלם, ומקורה ברוך כביכול בתוך נשימת פיו יתברך שמו, שאין עצמות מהותה נכנסת כלל בתוך גוף האדם. ואדם הראשון קודם החטא זכה לעצמותה, ובסיבת החטא נסתלקה מתוכו, ונשארה רק חופפת עליו, לבד משה רבינו עליו השלום שזכה לעצמותה תוך גופו, ולכן נקרא "איש האלקים"... וזולתו לא זכה אליה שום אדם, רק בהירות ניצוצי אור מתנוצצים ממנה על ראש האדם הזוכה אליה, כל אחד לפי מדרגתו ולפום שיעורא דיליה **(נפש החיים שער א פרק טו)**.

'וללוי אמר תמיד ואוריד לאיש חסידך' (לג, ח)

פירש רש"י: כלפי שכינה הוא מדבר.

בספר 'דבש וחלב' (קראקא תרע"א) לרבי מנחם מנדל קרענגיל, הביא **בשם רבינו הגאון מוהר"ח מוולאזין זצ"ל**: יש לומר, שהיה קשה לרש"י, שבכל מקום מצאנו להיפך: 'אורים ותומים', וכאן הקדימו 'תומיד' ל'אוריד'. נא"ה: כבר עמד השל"ה בפרשתנו – תורה אור, על שאלה זו: קשה, דהוה ליה למימר 'אוריד ותמיד', כי כן בכל מקום מזכירים 'אורים ותומים'. וכן הוא בדין, כי מתחלה האירו האותיות והיו בולטות, ואחר כך היו נשלמים ונעשים מהם תיבות].

והנה אמרו חז"ל (יומא עג, ב): למה נקרא שמן 'אורים ותומים', 'אורים' – שמאירין את דבריהן, 'תומים' – שמשלימין את דבריהן. והיינו, שבתחילה האותיות היו מאירים – וזהו 'אורים', ואחר כך על ידי רוח הקודש היה הכהן מצרף ומשלים את האותיות ומתאימן אחת אל אחת, וזהו 'תומים'. והנה כל זה לגבי הכהן עצמו, אבל אצל הקב"ה היה הענין נשלם מקודם, ואחר כך היה מראה לנו מה בדעתו ורצונו, ולכן לגבי הקב"ה שייך יותר להקדים את ה'תומים' ל'אורים'. וזהו שכתב רש"י: **'תמיד ואוריד'** – כלפי שכינה הוא מדבר. [נראה על דרך זה בח"ח עה"ת בשם הגר"א].

הליכות חיים

אכילה ושתיה בערב חג הסוכות

ראיתי לרבינו שלא אכל בערב חג הסוכות רק עד חצי היום, ושוב לא אכל, רק שתי קאזוע, ואמר הטעם, שילפינו ט"ו ט"ו מחג המצות" (הנהגות ישרות אות קמב).
[כ"כ הרמ"א סי' תרל"ט ס"ג בשם מהרי"ל, ומקורו מירושלמי סוכה פ"ב ה"ז, ע"ש. והנה המג"א ובביהגר"א שם הקשו דאנן קי"ל בס"א תעא ס"א דאסור לאכול פת בער"פ רק משעה עשירית, וא"כ ה"ה בערב סוכות, ע"ש. אמנם רבינו נהג כפסק הרמ"א. והנה גבי מצה איתא בשו"ע שם, שרק פת אסור לאכול משעה עשירית, אבל אוכל מעט פירות או ירקות, וע"ש ברמ"א דאם הוא איסטניס שאפילו אוכל מעט מזיק לו באכילתו הכל אסור. ויתכן שרבינו חשש שאף אכילה מועטת מזיקת לו לאכילת הלילה, ולכן החמיר ע"ע שלא לאכול כלום מחצות ולמעלה, רק שתי קאזוע. וע"י ירו' פסחים פ"י ה"א].

אחיזת ד' מינים ביחד

אמר רבינו, שצריך לאחוז הד' מינים יחד, וכמו שכתב 'אעל"ה בתמר', ראשי תיבות: אתרוג ערבה לולב הדס (כת"ר אות קה).
[כ"כ הב"י סי' תרנ"א בשם ריקאנטי שצריך לסמוך את האתרוג לאגודת הלולב בשעת הנטילה, וכ"פ בשו"ע סי"א, וע"ש בביהגר"א. ומקור דברי רבינו אלו הם בתיקוני זוהר כז, א: "כד אינון קלהו אגודה דאדא בלולב דאיהו שדרה, מה כתיב 'אמרת אעלה בתמר', א' אתרוג ע' ערבה ל' לולב ה' הדס, כלהו אתעבידו לקבל ארבע מינין דמרכבתא הרוכב בהון איהו יקו"ק". והוה שאמר רבינו שמכאן מקור שיש לאחוז כל הד' מינים, שהרי הם רומזים לד' אותיות שם הוי"ה, וכדכתיב 'אעל"ה בתמר', ולכן אין להפרידם זמ"ז, וכמו שהביא שם הב"י שגילו לריקאנטי בחלום שצריך לחבר יחד את כל הד' מינים כיון שהם רומזים לשם הוי"ה ב"ה].

הטית ראש הלולב כלפי מטה

בנענועים כשפנה למטה, היפך ראש הלולב למטה (כת"ר אות קי). וכן כתב תלמידו הצדיק רבי יוסף זונדל מסלאנט (עמ' קטו, ומשמע שם שזה מנהג הגר"א): "הלולב היה מהפך הראש למטה, כי זה מקרי דרך גדילתו".
[בשו"ע סי' תרנ"א כתב הרמ"א ב' דעות בזה, וכתב שהמנהג כסברת האומרים שהופך ראש הלולב כלפי מטה, דמקרי דרך גדילתו הואיל ומחזיק אותו בידו דרך גדילתו, וכן נראה לי עיקר. וע"ש בביהגר"א שזראה פנים לב' השיטות].

קידוש בישיבה

בסוכות קידש בישיבה כבכל שבתות (כת"ר אות קיג).
[בפשוטו הוא כדעת הראב"ד הל' סוכה פ"ו ה"ב, והרא"ש סוכה פ"ד סי' ג, והרמ"א סי' תרמ"ג ס"ב, דלא כהרמב"ם שם שמקדש מעומד, ע"ש. אמנם בביהגר"א שם דחה ראיות הרא"ש, ומשמע שנקט להלכה כדעת הרמב"ם דמברך מעומד כדי שתהא הברכה עוברת לעשייתו. אמנם יתכן שרק בקידוש היה נוהג רבינו לישב [משום קביעות כדי להוציא השומעים] אבל בשאר ימות החג היה מברך בעמידה].

ברכת 'סוכה' ואחר כך 'זמן'

בירך 'סוכה' ואחר כך 'זמן', וכך גם בלילה השנייה (כת"ר אות קיג).
[דלא כדעת השו"ע והרמ"א סי' תרס"א, אלא כדעת ראב"ד ותורה"ד ומהר"ל שם הט"ז, דלעולם חיובא דיומא עדיף, ע"ש, וכ"ד נוב"י מהדו"ק או"ח סי' טל, וכן נהג הגר"א כמבואר במע"ר אות ריט].

נטילת לולב בסוכה קודם התפילה

רבינו היה מברך ברכת אתרוג בסוכה קודם התפלה (כת"ר אות קט).
[כ"כ השל"ה (מסכת סוכה נר מצוה) בשם סדר היום והאריז"ל שיש ליטול הלולב בסוכה, כדי ליחד שם שמים בשלמות, ע"ש. ולכן יותר טוב לברך תחילה קודם התפלה בהיותך בביתך בסוכה עצמה, ואחר כך שאר הנענועים וההקפות יהיו בבית הכנסת, ע"ש בכ"ד. והובא במג"א סי' תרנ"א סק"ז. ויתכן עוד בטעם מנהגו של רבינו לברך קודם התפילה, משום זריזים מקדימים למצוות, ע"י שו"ע סי' תרנ"ב ס"א. וע"ש בערוה"ש ס"ג: פשיטא שיותר הידור לברך בסוכה בבוקר ולנענע, ואחר כך יטלנו לבית הכנסת לזמן ההלל, וכך נהגו גדולי עולם וכל ישראל].

זמן נטילת הערבה

בהושענא רבה כשהגיע ל'למען תמים בדורותי', הניח את הלולב ונטל ההושענא (כת"ר אות קיא).
[השל"ה (מס' סוכה נר מצוה) כתב שרבו החסיד מהר"ש ז"ל היה נוטל את הערבה כשהגיע אל 'תענה אמונים שופכים לב כמים' כו' משום שבהושענא זו הזכר תמיד מים והערבה גדילה על המים. אמנם רבינו סבר שבהושענא 'למען תמים' שמזכירים בה זכות האבות וישראל מענין המים, אז כבר יש ליטול הערבה הגדילה על מים].

חביטת הערבה

בחביטת הערבה חבט רק ה' פעמים (כת"ר אות קיא).
[הוא כדעת האריז"ל בפע"ה שער הלולב פ"ו ובשה"כ דרוש חג הסוכות ד, שחובט ה' פעמים נגד ה' מנצפ"ך, כי חמש גבורות נגד ה' בדי ערבה, ע"ש].

'יום שמיני חג העצרת'

בשמיני עצרת הנוסח בתפילה: 'יום שמיני חג העצרת' (כת"ר אות קיב).
[וכ"ה מנהג הגר"א כמבואר במע"ר אות רכה. וכדעת השו"ע סי' תרס"א, ודלא כהרמ"א שם שאין אומרים 'חג', ע"ש].

כשרות אתרוגי קורפו

בענין אתרוגי קורפו אשר נחלקו גדולי הדורות האחרונים בענין כשרותו, הובאה בקוני' ידברי מלואים לחוברת הוראת היתר על אתרוגי קורפו (ויילנא תרל"ז עמ' תנא) עדות על מנהגו של רבינו, וכך נכתב שם:

"וואלו ד"ק ואסדהותא רבא, מכבוד הרב הגאון החרף ובקי, שמו נודע בשערי התורה והיראה מו"ה חיים מאיר נח"י הלוי לעווין הגאב"ד דק"ק סטופץ יצ"י (חתנו של הג"ר אליעזר יצחק פריד חתנו של מוהרי"ץ זצ"ל בן רבינו), בהיותו בפה ווילנא ביום עשי"ק כ"ח מני"א תרל"ן לפ"ק, וז"ל הטהור: כבוד כו', אשר דרשו כת"ר נ"י ממני להודיעם דעת קדושי עליון מאורי ישראל גאוני וצדיקי עולם, הוא דעת קדשו של כבוד מר חותני זקני הגאון החסיד רבינו שבגולה מרן חיים זצוק"ל מוולאזין יצ"ו... בדבר אתרוגי קורפו...

הנה חותני הגאון ז"ל היה מהדר אחר אתרוגי קורפו, ומעולם לא ראיתי לו אתרוג אחר. והיה מנהגו לקנות תיבה שלימה מאתרוגי קורפו ולבחור לו מהם המהודר יותר לעצמו, ופעם אחת לא מצא מהודר בכל התיבה, ושלח למינסק לקנות עבורו אתרוג קורפו המהודר והביאו לו בדמים יקרים ושמה בו מאוד כו'. וכן שמעתי ממר חותני זקני הגאון החסיד מאורן של כל ישראל מוה' חיים זצוק"ל, כי היה לו אתרוגי קורפו, ופעם אחת היה מהודר ביותר, ושמה בו למאד".

סוכה שאין גשמים יורדים במקצתה

בספר פאר עץ חיים (סי' כט) להגאון רבי חיים קראזער זצ"ל מו"ץ בקובנא, נקט דא"צ שיראו הכוכבים ושיוכלו גשמים להיכנס בכל משך הסוכה, שכדי להפקיעו משם בית סגי אם במקצת מן הסוכה נכנסים הגשמים ונראים הכוכבים, ובתוך דבריו כתב:

"הנה לפי"ז יש לדון בדבר חדא, והוא דסגי במעט כוכבים, והיינו אפילו בשני כוכבים דמיעוט רבים שנים, ובהכי סגי דהא כשיסתכל בשני כוכבים נמי מינכר דזהו לא הוה כעין בית. ואם כן יכול להתנהג לכתחילה באופן זה, והוא שיניח אותן ב' כוכבים סמוך לפתח במקום שאין משתמשין שם כלל, ולא יזיק שם הגשמים, ושאר כל הסכך באמת יהיה מעובה כל כך עד שלא יהיו גשמים יורדין שם כלל, ובזה לא יתבטל לעולם משיבת הסוכה על ידי הגשמים, וגם איכא הכירא נמי וכנזכר. וזה שנים רבות שמעתי שאמרו כך בשמו של הגאון ר"ח מוולאזין ז"ל, ואיני יודע אם שמועה אמיתית היא מה שיכולים לסמוך עליה, אבל לפי דברינו הנ"ל סברא נכונה היא מאד, וזולת דברי הגאון ז"ל. ולעני"ד יכולין לסמוך ע"י ולהתנהג כן הלכה למעשה", ע"ש. [ועי' בזה בפרמ"ג סי' תרלא א"א סק"ב, ובכורי יעקב סק"ה].

כריעה בעלינו

סיפר הצדיק רבי שלמה בלון זצ"ל, תלמידו של רבינו החפץ חיים זצ"ל, מה שראה בישיבה בוולאזין בשמחת תורה: כאשר היו אומרים 'עלינו לשבח' בשמחת תורה, היו כורעים ונופלים על פניהם. ושאל אחד את הרה"ג רבי שמעון לאנגבארד ז"ל, והשיבו, כי כן היה נהוג בעתות אשר לימוד התורה היה שם במצב הראוי. ואמר טעם, משום שהקרבות של 'שמחת תורה' דומות לשל יום הכיפורים - פר אחד איל אחד" (הצדיק רבי שלמה עמ' קיב).

וכן בספר הגאון החסיד מוויילנא (עמ' שנו) הובאה עדות, שכך נהגו בישיבת וולאזין, בשמחת תורה כשהגיעו לתפילת 'עלינו' פתחו את הארון ב'ואנחנו כורעים', וכולם משתחוים ונופלים על פניהם כמו בימים נוראים, וכך נוהגים ערבית ושחרית, ואמרו שזה מנהג הגר"א, ע"ש.

התשובה בדין 'אתרוג הירוק' - אינה לרבינו

בקובץ כנסת חכמי ישראל סי' עו אות ג, טבת תרנ"ד, כתב הרב יו"ט ליפמאן מסלאנט:

הרב הגאון ר' מאיר אטלס נ"י אבד"ק סלאנט הראה לי דבר נפלא והוא: בספר שאלות ותשובות 'חוט המשולש' סי' כג המיוחס להגאון ר' חיים מוולאזין... נמצא תשובה בדין אתרוג הירוק שנחלקו בו האחרונים, ודעת התשובה הזאת מכרעת לחומרא כדעת הב"ח, ובסוף התשובה כתוב: "התשובה הזאת מצאתי בין כתבי אב"ד הגאון זצ"ל, ולפי הנראה מריהטא דלישנא ומבירורא דשמעתתא דא, נראה כי מפיו יצאו הדברים האלה". והנה בספר 'משכנות יעקב' סי' קכז מהגאון ר' יעקב קרלין תלמיד הגאון ר' חיים מוולאזין נמצא התשובה הזאת כמעט אות באות ממש, אשר המעיין בתשובות האלה יווכח זאת לדעת. על כן דעת הרב הגאון ר' מאיר אטלס כי התשובה הזאת - מעט הגאון ר' יעקב קרלין יצא, כי יוכל היות ששלח התשובה להגאון ר' חיים מוולאזין להכריע דעתו בזה, אשר במשך השנים אחרי פטירתו הוציאו לאור בני משפחתו את תשובותיו וייחסו אליו גם התשובה הזאת. וכן הדעת נוטה, אחרי כי הגאון ר' יעקב קרלין תלמידו הדפיס את תשובותיו בחייו, ולא יתכן כי ידפיס תשובה בשמו את אשר שמע מרבו. ופלא הוא, כי עד כה לא העיר עוד אחד מהגאונים בזה. כל זאת שמעתי מפי הרב הגאון ר' מאיר אטלס דק' סלאנט.

ליום הסתלקות רבנו הגר"א - ד' דחומ"ס

"יעקב אבינו היה אצלי בסוכה"

סיפר רבינו על רבו הגר"א: "פעם אחת היה הגר"א שמח מאוד ביום שלישי של סוכות, ושאלוהו אביו ואמו ע"ה, ואמר להם שבא יעקב אבינו ונשק אותו" (כת"ר מעשיות אות יד).

וכעין זה הובא ב'מעלות הסולם' (הערה ט) בשם רבינו: "...כתב הגאון רבי אברהם שמחה מאמציסלאוו, מה ששמע מדודו הגאון רבי חיים ז"ל, שאביו של רבו רבינו [הגר"א] ז"ל, ראה פעם אחת ביום ראשון דחומ"ס שהפליג מאוד בשמחה, ואחר שגזר עליו בכבוד אב לגלות לו, אז אמר מוכרח אני לומר לך, כי יעקב אבינו היה אצלי היום בסוכה. והעיר הגר"א ש'הנ"ל, כי יום ראשון דחומ"ס סוכות הוא אושפיזא דיעקב, ולי נראה, דמשו"ה נאמר בכל הנ"ל אך על יעקב, על פי המבואר ב'ילקוט ראובני' (פר' ויחי עה"פ יגוע יעקב), ארז"ל יעקב אבינו לא מת, לפי פשוטו נתלבש צורה כעין גוף כו' ויהי משוטט בעולם הזה לתועלת יראי ה'. ומבואר שם, שאך יעקב יש לו רשות להתגלות בעולם הזה כמו אליהו ז"ל, ע"ש.

א"ה: בספר ראשית חכמה (שער האהבה פ"י) כתב: "אמרו בזוהר (ח"ג קג, ב:) ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אלן דשריין עמיה, ודקדק מורי ע"ה (הרמ"ק בפירושו אור יקר) במה שאמר 'בכל יומא ויומא', ולא אמר דרך כלל בשבעה יומין אלן, להראות שבכל יום ויום צריך שיהיה שמח שמחה בפני עצמה, שהרי ה' ימים הם ה' אושפיזין, נמצא שבכל יום ויום יש לו אושפיזא בפני עצמו וצריך להראות לו שמחה". והנה מבואר בזוהר שצריך לשמוח עם האושפיזין באנפין נהירין, ויתכן שזהו מה ששמח הגר"א מאוד כשבא יעקב לסוכתו וזכה לראותו.

וזה לשון רבינו הגר"ח בהקדמה לביאור הגר"א לספרא דצניעותא: "גם מכל אשר מצאתי ראיתי בעיני, בכתבי קדשו [של הגר"א], כתוב יושר רזין עלאין קדישין מה שגילה לו יעקב אבינו ע"ה ואליהו ז"ל".

הפלגת שמחת הגר"א ביום טוב

כתב רבינו בהקדמתו לביאור הגר"א לספרא דצניעותא: "...ומאשר היו יודעים זה דרכו [של הגר"א] בקודש מעולם, הפלגת שמחתו וחדות מעוזו, אשר היה שש ושמח ביום טוב כמצווה עלינו בתורתו יתברך שמו, אשר היה להפליא".

למען פרי במשענותם מים להקין למו ולצאצאיו מים (הושענא תענה אמונים).

דברי החרוז הזה יתבארו היטב על פי ביאור הגאון הצדיק רבי חיים מוולאזין זצ"ל בדברי הקרא (במדבר כא, יח): 'בְּאֵר' - היא כינוי לתורה שבעל פה, 'חֲפָרָה שְׁרִים' - החכמים ההוגים בתורה להמציא בה חדשות בכל עת, 'כְּרוֹהֶה נְדִיבֵי הָעַם' - אלו שאין בכוחם לעסוק בתורה, אבל הם מחזיקים את לומדי התורה, ונקנה להם הבאר ההיא על ידי נדיבת לבם במה שעזרו ממאודם להחזיק ידי לומדי תורה, ו'כְּרוֹהֶה' הוא מלשון 'קנין', שכן בכרכי הים קורין למכירה 'כירה'. ומפרש והולך: אלה 'בְּמַחֲקֵק' - שהם חוקקים את דברי התורה, ואלה - התמכין דאורייתא: 'בְּמַשְׁעָנֵתָם' - שהם משען ומשענה לתלמידי חכמים (כך גם הובא בשם רבינו בספר בית דוד דרוש ו).

וזהו שישד הפייט: 'כְּרוֹהֶה' - קנו את התורה המשולה למים, 'בְּמַשְׁעָנֵתָם' - בתמיכה והחזקת התלמידי חכמים. ולמה עשו זאת, משום שראו הדורות העתידים שלא יוכלו לעסוק בתורה בעצמם, ולכך עשו זאת העצה: 'לְהַקִּין לְמוֹ וּלְצִאצְאָיו מִים' - שתתקיים זכות התורה אצלם ואצל זרעם (קוני' שיח אליעזר לרבי אליעזר זלמן גראיעבסקי).

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים
ומחבריהם

עוד ספר מאוצרו של הרב יצחק אהב ציון

סגולות חיים

סגולות לזרע של קיימא

סגולות לזרע של קיימא, סגולות ועובדות
ממרן שר התורה רשכבה"ג

רבינו חיים קנייבסקי שליט"א

יו"ל ע"י מכון 'שערי ציון' שבראשות הר"ג רבי יצחק אהב ציון

הן נודע בשערים חביבותו של הר"ג רבי יצחק אהב ציון שליט"א אצל מרן שר התורה רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א, נודע הוא ונודע בספריו הרבים בכל חלקי התורה מסביב משנתו הליכותיו והלכותיו של מרן שליט"א, ועל כולן נענה בהן הן ממרן שליט"א אשר סמך ידיו על חיבוריו בהסכמות ומכתבים נלהבים שלא כדרכו.

וזה עתה הניף ידו בחיבור רב ערך 'סגולת חיים' סגולות לזרע של קיימא על פי משנתו ופסקיו של מרן שליט"א אשר כל דבריו מובאים במקורותיהם – אשר יסודתם בהררי קדש מגמרא ופוסקים וספרי המדרשים. את הספר עיטרו במכון אהב ציון בתמונות נדירות מרגעי הוד ופלא מחיי מרן שליט"א אשר בהתבוננות בהם יש להשיג ירא"ש כידוע.

עוד נוסף בו ליקוט תפילות שמרן שליט"א מכון אליהם כתפילה לזש"ק כולל גם סדר התפילה בשונם בית האשה השונמית אשר ידוע ממרן שליט"א כמקום המסוגל לתפילה לחשוכי בנים.

בין השאר מכיל הספר דברים ממרן שליט"א במעלת התפילה, מקומות המסוגלים, לימוד תורה – לימודים המסוגלים. מצוות המסוגלות. הנהגות של רחמים. מקומות דיור המסוגלים. כתיבת חידו"ת. תרו"מ. ברכ"כ. ענייני שבת. מאכלים המסוגלים. מידות המסוגלות. הנהגות קדושה. שיירי מצוה. ועוד הנהגות מופלאות שיש בכל אחד מהם לימוד מוסר ודרך חיים לכל אדם באשר הוא, ואשר מרן שליט"א מורה עליהם כמסוגלים לפקידת בדבר ישועה ורחמים.

הביאו ברכה אל ביתכם, והשי"ת ישלח ממרום ישועתו וברכתו.

להשיג: בחנויות הספרים. ובמכון אהב ציון ת.ד. 5397 י-ם
K0527654405@gmail.com

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א

דבר המערכת

וכו' שנאמר לא תעשון כן להשם אלוהיכם", היינו שיש איסור מדאורייתא לשבור ולהזיק משהו מבית הכנסת כמו מבית המקדש, ומי שנותץ אבן מבית הכנסת עובר בלא תעשון כן להשם אלוהיכם כמו הנותץ אבן מבית המקדש, וזהו ענין מורא מקדש.

וממילא גם כל ההנהגה בבית הכנסת צריכה להיות במורא מקדש, ולמשל לא לדבר בבית הכנסת דברים בטלים, או לשון הרע שהוא חטא ואסור גם שלא בבית הכנסת, לדבר או לשמוע לשון הרע, אבל בבית הכנסת זה חמור יותר (עיין חפץ חיים עשין ז), וגם דברים בטלים שאינם אסורים, כידוע מהגר"א שאדם צריך לדבר קצת דברים בטלים בשביל יישוב הדעת, אבל בבית הכנסת אין לדבר, וכשנצרך לדבר דברים בטלים או בענייני משא ומתן וכדומה, צריך לצאת למקום אחר ולא לדבר בבית הכנסת.

יש בשולחן ערוך סימן שלם (או"ח קנא) על הלכות בית הכנסת, וכדאי לכל אחד לעיין ולראות מה שכתוב שם, איך מקיימים את ההלכה של קדושת בית הכנסת וכיצד שומרים את כבוד בית הכנסת, שזה דבר שחשוב מאד להיזהר בו, וגם השכר על זה גדול מאד, והוא מצוה גדולה, מורא מקדש! כמו בית המקדש.

דברי מרן רה"י הגר"י אדלשטיין שליט"א מתוך שיחה באדר ב' תשע"ט

יש דברים שחשוב מאד לקיים אותם ולהיזהר בהם, ענין מורא מקדש, בזמן הזה אין לנו בית המקדש, אבל יש בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם מקדש מעט, כמו שאמרו (מגילה כט, א) ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, שהם מקומות קדושים ויש הלכות כיצד להתנהג בהם בכבוד ובמורא.

ושיטת היראים שדין קדושת בית הכנסת הוא מדאורייתא, וזה לשונו במצות מורא מקדש: ויראת מאלוקיך ציווה בהיכנס אדם למקדש או לבית הכנסת או לבית המדרש שיהיה בהן מורא וכבוד דכתיב ומקדשי תיראו, ומצינו בבית הכנסת ובבית המדרש שנקראו מקדש דתניא בתורת כהנים והשימותי את מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמרין במגילה ואהי להם למקדש מעט וכו' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, למדנו כשאמרה תורה ומקדשי תיראו שבת כנסיות ובתי מדרשות בכלל המורא, עכ"ל.

וכן כתב הרמב"ם במנין המצוות הקצר שבתחילת היד החזקה (ל"ת סה) "שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות ובתי מדרשות

בירור ההלכה

ע"פ הגרמ"מ לובין שליט"א, מתוך ספר 'חנוכת הבית' - כל בו להלכות ביהכ"נ הנמצא בשלבי עריכה

רוב היום אף ליום אחד בלבד דינו כתלמיד חכם באותו זמן.

ב. ת"ח אף שאינו קובע את רוב לימודו בביהמ"ד אלא בבית, ג"כ נקרא ת"ח ומותר בכל הדברים שמותר לת"ח בביהמ"ד (הגרמ"מ לובין).

ג. אם תלמיד חכם נצרך להתעסקות כלשהי בבית הכנסת עם אדם אחר, (וכגון שנחוץ לדבר עמו דבר חולין), יש לצדד שמותרת התעסקות זו גם לרעהו שאינו תלמיד חכם, מפני שזהו צורך התלמיד חכם.

בעזה"י בגליון הבא יתבארו פרטי הדברים שהותרו לתלמיד חכם.

דין תלמיד חכם בבית הכנסת (ג)

א. מיהו המוגדר 'תלמיד חכם' שהתירו לו חז"ל להשתמש בביהכ"נ? לענין זה אין קובעת איכות השגתו בתורה, והעיקר הוא שיהא עיקר עסקו בתורה, דהיינו שילמד במשך רוב היום.

לפי שיטת המחבר והרמ"א צריך שיהא רגיל בכך תמיד ללמוד רוב היום, ואז מותר להשתמש בביהכ"נ אף בימים שאינו לומד בהם רוב היום (כגון בבין הזמנים).

אולם לשיטת המג"א שמה שהותר לת"ח זהו רק לצורך מניעת ביטול תורה, דעת הגר"ק שכל אדם אם קובע ללמוד

1. ירושלמי מגילה פ"ג ה"ג, והובא ברשב"א ור"ן שם כ"ח. וגם ילדים הלומדים מקרא בכלל זה, עיי' סמ"ק מצוה ו' ורשב"ש רע"ד ואכמ"ל.

2. משנ"ב ס"ק ח-ט וביה"ל ד"ה וי"א וערוה"ש סעי' ב (ועיי"ש סעי' ה וי"ל ואכמ"ל).

3. עיי' לשון הרשב"א והנמוק"י מגילה כח.

4. הגר"ח"ק, דולה ומשקה. אולם יעוי' לקמן מהגר"נ"ק.

5. משכן דוד עמ' מד שכן הורה הגר"ק למעשה. (וכתבנו שזהו רק להמג"א עפ"י הרשב"א והנמוק"י הנז"ל). וטעמו דיש לחוש גם לביטול תורה של יום אחד. וסייעתא לדבריו מראב"ה יומא סי' תקכט. אולם יעוי' בפרישה (סק"ג) שכתב כהמג"א ובתוך דבריו כתב: אבל ת"ח הלומדים תמיד בביהכ"נ אדרבא נכון וטוב הוא שיאכלו וישתו וכו'. עיי"כ. ובפשטות יש להסביר (ועד"ז) כתב בתש"ו הרשב"ש סי' ערד), שהרגיל ללמוד רוב היום לפי דרגתו נחשבת אצלו ההליכה לביתו לצורך אכילה ושתייה כביטול תורה, אבל אצל זה שאינו לומד רוב היום אין דבר כזה נחשב לביטול תורה.

6. הגרמ"מ לובין, ועד"ז בשו"מ שתיארה ג. (ועיי' פ"מ מגילה פ"ג ה"ג ד"ה מיקבלין וד"ה לספריא, ודוק). וכ"כ בחלק"י או"ח סי' לד עיי"ש ואכמ"ל. וצ"ע בישוע"י סוסק"א.

קוראים כותבים

לכבוד עורכי העלון 'קדושת בתי מקדש מעט'

מגיע ל'אשרי' ואין בסידור שלפניו את ה'מי שברך' ממתינים עד שמביאים לו סידור אחר, ורק אז הוא אומר את המי-שברך בקול. כך שקשה לפספס את המי-שברך ואת הברכות הנפלאות שתיקן התו"ט למי ששומר פיו ולשונו בשעת התפילה: "שיחולו עליו כל הברכות הכתובות בתורה, וישמרהו מכל נגע ומחלה" וכו'. (מתוך נוסח ה'מי-שברך')

וברשותכם רציתי להוסיף, לאור החיזוק שקבע מרן שר התורה שליט"א שלא להכניס פלאפונים לבימה"ד. שמעתי פעם הגדרה מהגאון ר' אשר אריאלי שליט"א מראשי ישיבת 'מיר': ש'בתי מדרש' הם כ'תיבת נח', ויחודיותם הוא בהיותם מנותקים מהעוה"ז 'בלתי לה' לבדו'. ומי שמדבר בפלאפון ומתחבר מתוך ביהמ"ד לעולם שבחוץ הריהו כעושה חור בספינה ואומר שעושה כן רק בחדר שלו אך האמת שמזיק הוא לכולם! וגם כאן פוגע הוא בקדושת ביהמ"ד המנותק מהעולם. ויה"ר שתתקיים בנו ברכת התו"ט שנוזכה לעבוד את ה' אלוהינו באמת בתמים, אמן.

אברך, מנוה-יעקב.

קראתי בשקיקה את עלונכם הנפלא שבא לחזק את ענין "מורא מקדש", כמו"כ את החיזוק המתפשט בקהילות הקודש בענין זה. ורציתי להוסיף על מה שהוזכר (בעלון מס' 8) את ה'מי שברך' שתיקן בעל התוספות יו"ט למי ששומר פיו בשעת התפילה. שבמקום מגורי שכונת נווה יעקב-מרכז בירושלים, היה לפני כמה שנים מקרה קשה של חולה בשכונה, והרב קבע חיזוק גדול בענין ההקפדה על הדיבור בשעת התפילה, וגם תיקן לומר את ה'מי שברך' לפני תפילת מוסף. ומאז כבר כמה שנים (!) מקפידים אצלנו לומר את ה'מי שברך'. וכמו כן ישנה התעוררות גדולה שממשיכה מאז, כמו מודעה עם שמות המתפללים שמקבלים ע"ע חיזוק בענין, ועוד.

יש לציין שעצם אמירת ה'מי שברך' יוצרת חיזוק גדול, כיון שאין זה מנהג נפוץ לומר זאת (בקהילות האברכים ובני הישיבות - הערת העורך) וממילא כל פעם זה בולט מחדש, ועוד מכיון שלא בכלל הסידורים זה מודפס, קורה לא אחת שכשהחזן

ניסים וישועות

רובם ככולם של בני הקהילה הצטרפו ל'מגבית' וחתמו שהם מתחייבים שלא לדבר בשעת התפילה כלל וכלל. והנה זה פלא! כעבור מספר שבועות שב הילד לביתו, כשהמחלה כבר איננה בגופו. אמנם היה חלש מהטיפולים, אך אין כל זכר למחלה. (מתוך העלון 'רחשי לב' פרשת שופטים)

שנה שעברה בזמן הזה בערך, נחלה ילד קטן ל"ע ב'מחלה הנוראה' ר"ל. מצב בריאותו וסיכויי לחיים לא היו מן הטובים, היכן שמשפחתו של הילד מתפללים (לייקווד-ארה"ב) רב בית הכנסת החליט לפתוח במגבית עבור הילד הקטן, אך לא מגבית של כספים, אלא של 'קבלות', שבני הקהילה יקבלו על עצמם שלא לשוח מתחילת התפילה ועד סופה,

סיפור השבוע

היה אבא שלכם? מה הוא עשה בחייו? אמרו לו: אבא שלנו היה אדם פשוט, ירא שמים ושומר תורה ומצוות. אמר להם: לא נעים לי לספר לכם, אך חושבני כי יש בדברי דבר טוב. כשחפרתי קבר בסמוך לקבר של אביכם, התמוטט לפתע הקיר המפריד בין הקברים. תיקנתי את הנדרש, אך ראיתי כי למרות שעברו שנים מפטירתו - גופו נותר שלם, ולא שלטה בו רימה כלל!

איך זכה לכך? ענו לו הבנים: לא ידוע לנו על משהו מיוחד שעשה, אך דבר אחד אנו יודעים - אבינו מעולם לא דיבר בבית הכנסת בעת התפילה!!

יהודי שכיבד את בית הכנסת ואת התפילה, ולא שח דברים בטלים - הקב"ה כיבד את גופו שיישאר בשלמותו, ולא תשלוט בו רימה ותולעה. (אמונה שלמה)

"הנפטר שלא שלט בגופו רימה ותולעה" מתוך הגיליון של הרב חנניה צ'ולק שיחי'

סיפור הרב גואל אלקריף שליט"א: רבי אברהם עזרן פגש את קברן בית הקברות באשדוד - הר' אלבז, שסיפר לו את שהתרחש עמו זמן קצר קודם לכן. יום אחד עסק בכריית קבר בבית החיים אשדוד, ותוך כדי עבודתו, נפלו רגבי אדמה מהקבר הסמוך, והקיר המפריד בין הקברים התמוטט. והנה רואה הוא להפתעתו, כי גופו של הנפטר שקבור שם - שלם! הוא סבר שכנראה אותו יהודי נפטר זמן קצר קודם לכן. הוא קם במהירות, ובדק את כיתוב המצבה. לתדהמתו, גילה כי יהודי זה נפטר לפני כ- 10 שנים! הוא רשם את תאריך היאצייט של הנפטר, ועקב במבטו האם מישהו מבני המשפחה מגיע לקבר. יום אחד, הבחין כי בני המשפחה הגיעו לקבר. הוא רץ למשפחה ושאל: הגידו לי מי

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל
והרה"ג רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

להשתתפות בהוצאות העלון 052-7101970

אוצה החידות והדיעות לסוכות

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

חידה: כמה סגולות יש במצות הסוכה - מלבד עצם המצוה בעצמה?

תשובה.

א. כתב הכף החיים [אות תרכ"ו] עושה מצוות סוכה כתיקונה מובטח לו **שלא תבוא המריבה לביתו** כל אותה השנה.
 ב. אומר הגר"א: מצוות סוכה **מגין ביום רעה** שנא' "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו"
 ג. **כתב ה"מטה אפרים** [תרכ"ו] מן הסוכה נמשך **רפואה לאדם** על כל רמ"ח אבריו, כי סוכה במילוי בגמטרי' רמ"ח) ופירש: מצטער פטור מן הסוכה, לפי שהסוכה פוטרת הצער ומסלקתו.
 ד. **כתב השפת אמת** [עניני סוכה תרל"ד] מצוות הסוכה נותנת תוספת **הארת קדושה לדירתו** של האדם לכל השנה.
 ה. כתב הגר"א [ליקוטים, תהילים כ"ז, ט]. חג הסוכות, חג האסיף שנידונין על המים זה הזמן **של ההשפעות הגשמיות והפרנסה** לכל השנה.

ו. כתב המכתב מאלהו [ח"ד] מהו: "שבעת ימים בשנה" ללמדך ששבעת הימים הללו **משפיעים על כל השנה** הבעל"ט.
 ז. **כתב השפת אמת** [עה"ת עניני סוכות]: "למען ידעו דורותיכם" - שחג הסוכות **מחלק דעת** לכל אחד מנפשות בני".
 ח. כתב הגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי': מצות סוכה מגנה לחיות הנפש **וסגולה לחיים ארוכים**.

בפסיקתא דר"כ איתא כל מי שמקיים מצות סוכה בעה"ז, הקב"ה מסיך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה. ואיתא עוד שם שהקב"ה מסיך עליו מן המזיקין לעת"ל וכ"ה בתקוני זהר (דף קלב). ובפסיקתא איתא עוד אני נותן לו חלק לעת"ל שלא יהיה העוף יכול להסתכל בה. והקב"ה מושיבו בסוכתו של לוי' לעת"ל. ובהזר פרשת אמור איתא כל מאן דיתיב תחת צילא דמהימנותא אחסין תירו ליה ולבנוי לעלמין ומתברך ברכתא עילאה. ובהזר פרשת תצוה שהיא סגולה להגין על האדם בעת צרתו. ובפיוט ליום ב' של סוכות שהמקיים מצות סוכה יחשב לו כשומר כל התורה, ובפיוט לשבת חה"מ איתא גילה שכרה ממרומים והנחילים ש"י עולמים בסוכות תשבו שבעת ימים. וביפ"ל ללב כתב ע"י מצות סוכה זוכה לישב בא"י ועוד כתב מי שזהיר במצות סוכה מובטח לו שלא יהא מריבה בתוך ביתו וכ"ה בלקוטי מוהר"ן ועוד הוסיף בלקוטי מוהר"ן ובספר שם משמואל (ס"פ אמור) שע"י מצות סוכה זוכה לבנים. ובילקוט מעם לועז הוסיף עוד שגורם לשכינה שתשרה בארץ, ובכח המצוה שהוא עושה יש בכח הצדיק לבטל את הגזירה, ואין מבשרים לו מן השמים רק בשורות טובות, ושיחיה ויאריך ימים וכמו שהאריך בזה בספר סגולות ישראל מערכת ס' אות י"ד. ומגינה עליו להצילו מכל רע ולא נברא כל העולם אלא בזכותו של זה. ובשפת אמת כתב שע"י מצות סוכה זוכה להבין התורה. ובספר תפארת שלמה ובאמרי חיים (ליקוטים) שבכח מצות הסוכה להמשיך שפע פרנסה. ובעטרת ישועה כתב שע"י מצות הסוכה מבטל צער גידול בנים ועוד הוסיף שזה ממשיך רפואה.

חידה: היכן מצינו שדין בהלכות נטילת לולב ישתנה בעקבות לימוד תורה.

תשובה: בגמ' בסוכה מא: תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה ונושא את כפיו, מניחו על גבי קרקע, הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו, נכנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו, ופרש"י דטריד בשמעתא ויפול מידיו. מבואר דאע"פ שהוא מצוה להחזיק את הלולב במשך כל היום, אם בגלל שזה קיום גדול יותר או שכל רגע זה מצוה נוספת, מ"מ בזמן שעוסק בתורה יש לחוש שיפול מידיו ופטור מלהחזיק.

חידה: כיצד ייתכן שאדם יוצא ידי חובתו בלולב גזול בסוכות.

תשובה: א. לכא' היכא דקנאו בשינוי וכיו"ב, ע"י תרמ"ט ס"א, וכן מבואר שם די"א דאחרים שקיבלו מהגב יוצאין בו ורק הוא עצמו אין יוצא בו.

ב. בשע"ת (סי' תרנח סק"ו) שאם הגזול פייס את הנגזל מועילה המחילה למפרע ויצא ידי חובתו. ועיין תוספות (סוכה ל ע"א ד"ה הא) שלאחר שקנה הגזול את הלולב הגזול שוב הוא יוצא בו ואין בו פסול של מצוה הבאה בעבירה. דעת הרמב"ן במלחמות (ל ד"ה כתוב בספר) וכפי שביארו בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' קנו) ובאור שמח (פ"ב הכ"ב) שרוב הונא אמר לסוחר ההדסים לגזוז באופן שיהא בזה דין שלכם, ואין בזה משום חשש מצוה הבאה בעבירה כיון דאין עבירה בגזול עכו"ם משום שאינו מחויב בהשבה. וע"ע בתוספות (ל ע"א ד"ה מתוך) והרמב"ם (לולב פ"ח ה"ט) דס"ל שלולב הגזול כשר ביו"ט שני שאין פסול של מצוה הבאה בעבירה אם המצוה היא מדרבנן. ודעת האו"ח הובא בשו"ע (או"ח תרמט ס"א) דהפסול הוא רק למי שגזלו ולא לאחרים שלא גזלוהו וכמ"ש בשו"ת שו"מ (מהדו"ק קמג)

ע"פ הקצה"ח (לד) שגונב מן הגנב אינו עובר בלא תגזול. ועי' בבד קודש (מועדים עמ' שסג) שביאר דמיירי בלוקח מהגזולן להחזירו לבעלים ובהליכתו נטל הלולב ומקיים בו מצוה, והבעיא אם יש עבירה בחפצא עד שמחזירהו לבעליו.

חידה: כיצד יתכן שאיש אינו יכול לשבת בסוכה, ואם יישב באופן כזה אינו יוצא ידי חובה, ואשתו מקיימת את המצוה ואף יכולה לברך ע"ז.

תשובה: בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' מח) כתב בישיבת האשה בסוכתה היא מחילה קדושה על הסוכה כלפי עצמה והיא יכולה לברך אולם הסתפק אם חלה קדושה כלפי האיש ואינו יוצא ידי חובתו.

חידה: כיצד יתכן שעל מנת ששמעון יוכל לצאת בלולב, הוא יצטרך לבקש מראובן שיתבע אותו לדין על לולב זה.

חידה: כיצד יתכן שאדם יטול אתרוג ביום הראשון ויצא ידי חובה ואילו בשאר הימים לא יצא ידי חובה.

תשובה: א. אתרוג הכושי כשר רק במקום שכך גדלים כל האתרוגים ולכן אדם ששהה ביום א' של סוכות בארץ כוש יצא יד"ח, וכאשר יששה בשאר הימים בארץ אחרת ויטול שם אתרוג זה לא יצא יד"ח.

ב. י"ל לפי שיטת הבעל המאור (ר"ה כ"ח). דדוקא בשופר דראש השנה שהוא מה"ת אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, אבל בשופר דתעניות שהוא דרבנן לא אמרי' מצוות לאו ליהנות ניתנו, א"כ משכח"ל באחד שמודר הנאה שביום הראשון כיון שחייב מדאורייתא יוצא יד"ח אף ביסורי הנאה דמצוות לאו ליהנות ניתנו ואעפ"כ אינו יוצא יד"ח בשאר הימים.

ג. אם ננקוט דבמצוה הבאה בעבירה כשהעבירה היא עבירה דרבנן, יוצא ידי חובה מדאורייתא א"ש דביום הראשון דחייב מה"ת יוצא אף בזה, ועי' בעניין זה בד' רעק"א מערכה ח ד"ה והנה המג"א, מה שהק' ע"ד המג"א שם ונראה מתו"ד דס"ל דיוצא יד"ח בתוקע בשופר בשבת אע"פ שהוא עובר על דרבנן, והאריכו בזה האחרונים.

חידה: איך יתכן שאסור לאדם לאכול בסוכה כשירה, ואם ימתין קצת זמן יהיה מותר.

תשובה: בן א"י שיושב בסוכה בשמיני עצרת סמוך לחשיכה דאז אסור לו לאכול דהוי כמוסיף על המצוה, ואם ימתין קצת ויהיה ליל תשיעי שוב מותר לו לאכול.

חידה: איך יתכן שנים שיושבים באותה סוכה לאחד הסוכה כשרה ולשני לא.

תשובה: א. ציור פשוט, בסוכה שיש בסכך אויר פחות מג"ט, שהיושב תחתיו לא יצא יד"ח וכמו שאכל חוץ לסוכה, ואף שליושבים האחרים הסוכה כשרה. ויתכן גם אופנים של מצטער כמו ריח רע, וא' אינו מרגיש ריח.

ב. סכך גזול דהגזולן אינו יוצא והבעלים או מי שמורשה מהבעלים בפשטות יוצא. וכן הוא בסכך למעלה מכ' וביטלו בכרים וכסתות להשיטות דבעי לבטלה לכל החג וא"כ לבני חו"ל בע לבטלם נמי לשמיני עצרת ואל"ה מדין תקנת יו"ט לא יצאו בזה יד"ח.

ג. אולי באופן שיש איסור הנאה ממלאכת שבת (כנ"ל תשובה 5), שאינו איסור חפצא על הסוכה, אלא איסור גברא - על העבריין. וקי"ל (או"ח סי' ש"ח, ס"א) לאחרים מותר מיד. או יתכן בשולח את חבירו שיבנה לו סוכה ובנה בשבת, דהמשלח לא נאסר והעושה נאסר - משום הנאה ממלאכת שבת.

חידה: איך יתכן שאסור לאדם לאכול בסוכה שהיא כשרה, ואם ימתין קצת יהיה מותר לו.

תשובה: א. בליל יום טוב ראשון של חג בזמן בין השמשות, כמבואר בהרמ"א (סי' תרל"ט סעי' ג') שאין לאכול עד שיהיה ודאי לילה.

ב. (אולי בעיו"ט שאסור עד יו"ט)

חידה: כתבו הפוסקים שבשבת אין לפנות כלי אכילה אחר סעודה שלישית משום דהוא כמכין לחול, מתי יש לו מצוה לפנות הכלים אחר סעודה ג'.

תשובה: א. בסעודה שלישית בסוכות מצוה לפנות הכלי אכילה אחר הסעודה דאמר רבא (סוכה כט.). מאני מיכלא בר ממטללתא ואי"ז מכין לחול דצריך לזה עתה לקיום המצוה. והיינו כשהביאו בטעות כלי סעודה לסוכה (יעויין שו"ע סי' תרל"ט ס"א ומשנ"ב ס"ק ה), שחייב להוציאן מפני כבוד הסוכה. ואין בזה משום הכנה, מפני שעושה כן לצורך היום. וי"ל דה"ה בשאר שבתות השנה כשמתפלל או לומד במקום, והכלים מפריעים לנוחיותו כמבואר בפוסקי זמנינו.

חידה: איזה דבר חייב לעשות בסוכה, אבל בעשות זאת בסוכה לא יקיים מצוה.

תשובה: א. הר"ן סוכה כח: דרך משהתחיל לאכול אין מותר לפנות משום גשמים עד שתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא אבל אם לא התחיל להיכנס בה כל שמצטער מחמת גשמים פטור (וכתב שם שאין סומך על זה למעשה) ובפשטות כשהתחיל לאכול ומצטער מחמת הגשמים (קודם שתסרח המקפה) לר"ן אין בזה קיום מצוה כלל וכן מבואר בדע"ת שכתב בכה"ג לא לברך לישב בסוכה עפ"י הר"ן (ועי' בשיעורי ר' דוד פינשטיין על חג הסוכות) וא"כ חייב להמשיך לאכול בסוכה אך אין מקיים מצוה.

ב. אולי י"ל, שינה, שמחויב לעלות למיטתו לישן בסוכה, אבל בשעה שישן ה"ה כשוטה הפטור מן המצוות. ולשיטת הגרש"ז אורבאך זצ"ל מהך טעמא שרי להוציאו אחר שנרדם (יעויין ב'הליכות שלמה').

חידה: הכ"ת שאם יאכל דבר מאכל או יאבד אותו מהעולם זה יכשיר סוכה.

תשובה: א. סוכה שהיתה תחת אילן פירות ואכל או ביער מן העולם פירות מאילן זה עד שנותר האילן מיעוט הכשיר את סוכתו.
ב. סוכה שהיו בה מיני אוכלים מאוסים (וכגון שריחם רע) עד שאין ישיבה בה כעין דירה ואכלם או ביערם מן העולם הכשיר את הסוכה אף מדרבנן לשיטות שנפסלה מדרבנן בכך (חיי אדם בשם רבינו מנחם והראב"ד בהשגות הובאו בשעה"צ סי' תרל"ט סק"ג).
ג. אם חסר בשיעור הסוכה ועל ידי שיאבד את הדבר מן העולם יהיה הכשר סוכה.

חידה: באיזה דבר חול המועד יותר חמור משבת.

תשובה: א. להזמין לסעודה נכרי או חילוני המחלל שבת בפהרסיא, בשבת מותר, בחוה"מ אסור, וכפי שיתבאר בעה"י. -דהנה איתא בביצה כא: אמר ריב"ל מזמנים את הנכרי בשבת לסעודה ואין מזמנים את הנכרי ביו"ט גזרה שמא ירבה לבשל בשבילו, אבל בשבת ליכא להאי גזירה. וכן נפסק בשו"ע (ר"ס תקיב), וכ' המשנ"ב (שם סק"ב) דמומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפהרסיא דינו כעכו"ם. וכתב החיי אדם (כלל קו סי"א) דגם בחוה"מ אסור לבשל לנכרי [וה"ה למומר] והביאו הכף החיים (בסי' תקיב). ומרן הגרש"ז אוערבאך זצ"ל הורה דה"ה אסור להזמין נכרי ומומר בחוה"מ, כך מובא בשמו בס' מעדני שלמה (עמ' כה) וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פס"ח הע' קנ) וכן שמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וכ"כ באבני ישפה (ח"ז סי' עז). ונציין רק עוד ב' שיטות בזה, דעת שבט הלוי (ח"ח סי' קכה אות ב) דמותר בחוה"מ לבשל לצורך נכרי ומומר, דעת רבינו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דלבשל בחוה"מ עבור נכרי ומומר אסור אבל להזמין מותר דעל להזמין לא גזרו בחוה"מ (מובא באשרי האיש ח"ג פ"ח ט).

ב. בספר בית הלוי עה"ת פר' תרומה כתב על הפסוק "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם" (מלאכי ב ג) ובזוה"ק (פר' יתרו דף פח:): כתב פרש חגיכם ולא פרש שבתכם, ומבאר הביה"ל דבאכילה של שבת א"צ כוונה לשם מצוה, וגם אם מכין לתענוג נחשב לו למצוה, דבשבת כתיב וקראת לשבת עונג, דמצוה להתענג בשבת, וא"כ כונתו למצוה, משא"כ ביו"ט לא כתיב בו 'עונג' אלא 'כבוד ושמחה', ולכן אם מכין לתענוג לא נחשב לו למצוה, ולכן צריך לזהר באכילתו ביו"ט לכין לשם מצוה שמתענג בו בשביל כבוד יו"ט, עכ"ד הביה"ל, ומסתבר דה"ה בחוה"מ, ונמצא דבזה חמור חוה"מ משבת, דבשבת ל"צ לכין באכילתו לשם מצוה, וביו"ט ובחוה"מ צריך לכין באכילתו לשם מצוה. נציין רק כי בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' לט וס"ס קז) חולק על הביה"ל וסובר שגם **בשבת** וגם ביו"ט צריך לכין לשם מצוה, ובעיקר דברי הביה"ל דביו"ט אין דין 'עונג' יל"ע דבשו"ע (ר"ס תקסט) משמע דגם ביו"ט יש דין 'עונג'.

חידה: איך יתכן שישב בסוכה ואוכל, ולפתע אסור לו לאכול דבר זה למרות שהסוכה כשרה.

תשובה: א. קי"ל בשו"ע (ר"ס תרלח) דעצי סוכה ונוי סוכה נאסרים בהנאה רק אחרי שישב בסוכה פעם אחת. והנה יל"ע בסוכה שקטן בנה אותה עבורו ורק הוא ישב בה האם הסוכה ונוייה נאסרים בהנאה, וכתב העונג יו"ט (או"ח סי' מט) דסוכת קטן אינה נאסרת כיון שהוא אינו מחוייב מדאורייתא ורק אם ישב בה גדול לשם מצות סוכה [ברשות הבעלים] היא נאסרת, וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סי' תכב), ולפ"ז קטן שאכל ענבים התלויים לנוי בסוכה, ונכנס אדם גדול וישב בסוכה ברשותו, הרי הגדול אסר את הסוכה בישיבתו, והקטן צריך להפסיק לאכול את הענבים. עוד ציור כנ"ל בקטן שישב בסוכה לפני השקיעה של סוף שנת י"ב שלו, ואכל מענבים התלויים לנוי בסוכה, וזה הרי מותר לו כי ישיבתו בסוכה אינה אוסרת את הנוי, והגיע הלילה והוא נהיה בן י"ג שנה, ועכשיו ישיבתו אוסרת בהנאה את הענבים התלויים לנוי, ולכן עליו להפסיק לאכול את הענבים.

ב. עוד ציור דהנה בספר בית השואבה (סי' תרלח ג) מסתפק כנ"ל לגבי אשה שעשתה לעצמה סוכה האם היא אוסרת את הסוכה כיון שמ"מ היא מקיימת מצוה בישיבתה או לא, ונשאר בספק. מילתא דמספקא להרב בית השואבה פשיטא ליה לבעל עונג יו"ט (שם) שכתב דאשה אינה אוסרת את הסוכה, ולפ"ז משכח"ל באשה שיושבת ואוכלת ענבים של נוי סוכה, ונכנס איש וישב בסוכה ברשותה, שעליה להפסיק לאכול ענבים אלו כי הם נאסרו ע"י ישיבת האיש. [ובשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סי' תכג) כתב שאשה אוסרת בישיבתה בסוכה רק לעצמה, ולאיש צ"ע אם אוסרת]

ג. עוד ציור בעבד שדינו כאשה ואכל כנ"ל בסוכה שרבו בנה לו ובאמצע שאכל השתחרר.

ד. כתב עפ"ד העונג יו"ט (או"ח סי' מט) דסוכת קטן אינה נאסרת בהנאה, ובישב בה גדול היא נאסרת. ולפ"ז קטן שאכל ענבים התלויים בסוכתו דמותר לו לאכול, ונכנס אדם גדול ברשותו לסוכתו, הרי הגדול אסר את הסוכה בישיבתו, והקטן צריך להפסיק לאכול את הענבים.

ה. קטן הנמצא בסוכתו ונהיה גדול שאז ישיבתו אוסרת באכילה את הענבים התלויים לנוי. ו. סוכת אשה שג"כ אינה נאסרת בהנאה ונכנס גדול ברשותה שאז נאסר עליה לאכול מנוי הסוכה.

ז. אולי לאחר אכילה שנשארו בסוכתו כלים מטונפים בענין שאסור להשהותם בסוכתו, דאיכא למ"ד דהסוכה נפסלת בכך.

חידה: היכי תמצוי שעל דבר אחד מברך שבע ברכות.

תשובה: א. בליל יו"ט דסוכות שחל במוצ"ש [בזמן ביהמ"ק שמקדשים ע"פ ב"ד] וכהן עושה קידוש על יין של תרומה דבקידוש הוא מברך יקנה"ז, הרי חמש ברכות, וברכת לישב בסוכה, וברכה על התרומה כמש"כ הרמב"ם (סוף הל' תרומות) דהאוכל תרומה מברך 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו לאכול את התרומה'. עוד אופן כשעשה קידוש כנ"ל על יין של מעשר שני בירושלים דגם ע"ז מברכים כמש"כ בדרך אמונה שם. -ונראה דברכת התרומה קודם לברכת לישב דהוי יותר תדיר מלישב, וכמש"כ בדרך אמונה על הרמב"ם שם לבאר הא דברכת המאכל קודמת לברכת התרומה משום דזה תדיר, וכן ברכת מע"ש קודם לברכת לישב.

ב. עוד ציור בליל פסח שחל במוצ"ש, ולא היה לו יין לקידוש, ועשה קידוש על מצה של תרומה, שמברך המוציא קנה"ז, וברכה על תרומה, וברכה על אכילת מצה.

שו"ר בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סי' קא במהדורה החדשה) ששואל שאלה זו היכן מצינו שמברך שבע ברכות על דבר א', ונביא קצת מדבריו, בתחילה הוא ר"ל בפשיטות על חתן וכלה מברכים ש"ב אלא שהוא כותב דא"כ זה י"א ברכות דיש עוד ד' ברכות דברהמ"ז, אבל הוא דוחה דהברכות הם לא על החתן וכלה אלא על הציבור ששמחים בשמחתם, ע"ש. [ובהמשך הוא מביא ציור שמברכים על דבר א' שש ברכות, וזה כעין התשובות שהבאנו לעיל שמברך יקנה"ז רק בלי הציור של תרומה, ע"ש].

ואח"כ הוא כותב עוד היכי תמצוי שיברך על אדם אחד שבע ברכות, אם רואה ת"ח מופלג בדורו מברך 'שחלק מחכמתו', ואם הוא שקול כנגד ששים ריבוא מישאל מברך 'חכם הרזים' כדאיתא בברכות (נח:), ואם חביב עליו מאוד בראייתו ולא ראהו ל' יום מברך 'שהחיינו', ואם הוא גם מלך ישראל מברך 'שחלק מכבודו לבשר ודם', ואם הוא גם חכם בחכמות העולם מברך 'שנתן מחכמתו לבשר ודם' [וע"ש שדן דיתכן שזה כלול בברכה שביך עליו על חכמת התורה, שהרי התורה כוללת כל החכמות שבעולם], ואם לא ראה אותו י"ב חודש מברך גם 'מחיה המתים' לפי צד אחד בברכ"י (סי' רכה אות ג), ואם הוא איש נאה ביותר מברך ג"כ 'שככה לו בעולמו', והוא מסיים: א"כ מברך על אדם אחד שבע ברכות, ושבע ביום הללתיך אמן סלה.

ויל"ע בזה דכתב המשנ"ב (סי' רכה סק"ב) לגבי שהחיינו כשלא ראה חבירו ל' יום דאם מקבל ממנו מכתבים ויודע ששלום לו אינו מברך שהחיינו, ולפ"ז באיש כזה שיש בו כל המעלות האלו, הוא הרי ודאי מפורסם בכל קצות הארץ, ואם ח"ו היה קורה לו משהו הוא כבר היה שומע מזה, ואם לא שמע כלום ה"ז כאילו שידע ששלום לו ואיך יברך שהחיינו.

ובמנחת שלמה ח"א בסוף הספר כתב דכשיבוא משיח צדקנו בקרוב בעה"י נברך ארבע ברכות א. חכם הרזים כי בודאי יהיו שם ששים ריבוא ישראל ויותר, ב. שחלק מחכמתו, ג. שחלק מכבודו, ד. שהחיינו, ע"ש.

חידה: מי הוא האחד, שזקוק לשנים ואסור בשלשה, ראוי להיות מהרביעי, ומופיע בחמישית שבחמישי. הותר בשילוש שש, והנבחר הוא השביעי. ברכתו בשמיני, וציפיתנו לתשיעי גם לעשירי.

תשובה: מי הוא האחד - הוא מלך המשיח שיבוא במהרה בימינו.

שזקוק לשנים - שני ספרי תורה אחת שתהא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויצאת עמו לכל מקום.

ואסור בשלשה - ג' דברים נאסרו על המלך, לא ירבה לו סוסים, לא ירבה לו נשים, ולא ירבה לו כסף וזהב.

ראוי להיות מהרביעי - ראוי להיות מדוד המלך שזכה להיות רגל רביעית למרכבה כידוע.

ומופיע בחמישית שבחמישי - פרשת שופטים שבספר דברים, בו מופיע פרשת מלך ישראל "שום תשים עליך מלך", ומלבד זה בו מופיע עוד שצריך לתת ג' הרי מקלט מלבד המפורש בתורה "אם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך", וברמב"ם (פי"א מהלכות מלכים ה"ב) כתב שזה מדבר על ימות המשיח ע"ש.

הותר בשילוש שש - לא ירבה לו נשים אלא עד "ח שנאמר בדוד שהיה לו שש נשים ונאמר לו "ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה" כמובא ברש"י עה"ת פסוק "ז.

והנבחר הוא השביעי - הוא דוד המלך ע"ה שהיה הבן השביעי של ישי (דברי הימים א' פ"ב פסוק טו, וע"ש ברש"י ובמפרשים) שממנו יבוא מלך המשיח.

ברכתו בשמיני - ביום שמיני עצרת, בו מברכים את המלך כמובא בסוכה מח ע"א.

וציפיתנו לתשיעי גם לעשירי - מלך המשיח הוא המלך התשיעי מעשרה מלכים שמלכו על כל העולם כמובא בילקוט שמעוני מלכים א' רמז ר"א, והעשירי הוא הקב"ה "שחוזרת המלכות לבעליה מי שהיה מלך ראשון הוא יהיה מלך אחרון שנאמר אני ראשון אני אחרון, ואומר והיה ה' למלך על כל הארץ".

הכנה מעשית לגילוי מלכות ה' בעולם בקרוב

במשנתו של החפץ חיים

נאמר בכולל 'עבודת הקרבנות'
ערש"ק נצו"י תש"פ

היתה כוונת הבריאה, ושכר זה כתוב בתורה "ושכנתי בתוכם" ובמקומות רבים.

למדנו מדברי הגר"א הסתכלות חדשה על תפקידנו בעולם, לתקן את עצמו ואת העולם שיהיו ראויים להשראת השכינה, וזה עצמו יהיה שכר העולם הבא שיוכלו להדבק בשכינה.

עיקר השראת השכינה בבית המקדש

גילוי השכינה בעולם מגיע על ידי בית המקדש, שהשכינה שורה במקדש, ומשם מתפשט לירושלים, לארץ ישראל, ולכל העולם.

ובעונותינו כבר כמעט 2000 שנה אין לנו את בית חיינו, וכביכול אין דירה להקב"ה, ואין גילוי שכינה בעולם.

וכלל ישראל בכל הדורות מרבים בתפילות ותחנונים מעומק הלב על חזרת השכינה וגילוי מלכות ה' בעולם, ובפרט בתפילות הימים הנוראים, ומצפים ומייחלים כל רגע מתי נזכה לותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים.

אנחנו בחבלי לידה של הגאולה

החפץ חיים כותב בהרבה מקומו בספרו¹ שנתקיימו כבר כל הסימנים שהובאו בחז"ל לענין זמן הגאולה, (ובחלק מקומות מפרט איך התקיימו הסימנים).

עוד מביא החפץ חיים² בשם הגר"א (אבן שלמה ז"א ה') שכל ימי הגלות דומה להריון וסוף הגלות דומה לחבלי לידה [כמו שקראו בגמ' שבת ק"ח לימים אלו חבלי משיח ופירש רש"י לשון חבלי לידה], והוסיף שנראה שכבר הגיע הזמן שהקב"ה קבע לגאולה, אלא שעכשיו הוא חבלי הלידה של הגאולה. וכמו שהיה בסוף גלות מצרים שאפילו אחרי שנגמר הזמן והתבשרו על הגאולה, הוכבד עליהם יותר העבודה הקשה, אמנם לא נמשך הרבה זמן ומיד נגאלו!

ברשות הרבנים שליט"א.

אנחנו זוכים ללמוד כאן בבית המדרש ענייני קדשים להלכה קרוב ל-12 שנים, ומכאן התפרסם בס"ד למקומות רבים, והכל מכוחו ובהשראתו של רבינו הגדול ה'חפץ חיים', ונגיד כמה מילים מדבריו לעילוי נשמתו.

אי אפשר לברוח מהקב"ה

כמדומה שהמאמר המוסרי היחיד שנמצא במשנה ברורה הוא בהלכות יו"כ (תרכ"ב שעה"צ ו'), שמביא מהאחרונים טעם לקריאת מפטיר יונה ביום כיפור, להראות שאין יכולים לברוח מה' יתברך.

ומבאר החפץ חיים שיש אנשים שמתייאשים לתקן את עצמם, וחושבים שאם הקב"ה יגזור למות נמות. אבל זה טעות, שהרי יש לכל אחד תפקיד שהקב"ה רוצה שיתקן בעולם, והוא מוכרח לתקן את זה, ויצטרך לבא לעולם כמה פעמים עד שישלים את תפקידו. וכמו ביונה שרצה לברוח מהנבואה, ובסוף התקיים רצון ה'.

ולמה הוא צריך לסבול צער וייסורים ולחזור לעולם כמה פעמים, שיתקן עכשיו!

האדם נשלח לעוה"ז להכין מדור להקב"ה

מקור לדברי החפץ חיים נמצא בפירוש הגר"א לספר יונה, שמבאר את כל הספר כמשל על האדם שנשלח לעולם הזה. ומבאר (בפסוק ב') שנינוה מלשון נוח, שהעולם הזה הוא נוח של הקב"ה, וז"ל: "וכאן הוא עיקר דירתו, ועבור זה שולח את האדם לתקן את נוחו של ה'".

בדברי הגר"א בשיר השירים (א' ג' בפירוש ב) יש תוספת ביאור. ידועה שאלת הראשונים מדוע לא נכתב בתורה שכר העולם הבא, ותירצו כל אחד לפי דרכו. הגר"א מתרץ שעיקר העולם הבא הוא דביקות בשכינה, ויותר טוב כשהשכינה דבוקה למטה, שזה

¹ מכתבים ומאמרים ה'. וכן אמרו עוד רבים מגדולי ישראל, ומובאים בספר ובא לציון גואל בפתחה א'.
² שם עולם ח"ב פ"ב, ליקוטי אמרים פ"א.

¹ תורה אור פ"י ובהערה השלישית ופ"ב, צפית לישועה פ"א ופ"ג, זכור למרים פ"ד ופ"ג, ליקוטי אמרים פ"א, שם עולם ח"א בסוף חתימת הספר וח"ב פ"ב, ליקוטי הלכות בהקדמה ובסוף מס' סוטה (בהערה), מכתבי הח"ח (אגרות ומאמרים) ד' י"א י"ג י"ח נ"א.

ה. אם המשיח יבא ולא נהיה מוכנים, יודע שכל התפללות והבקשות על ביאת המשיח ובית המקדש היו מהשפה ולחוץ ולא באמת ובלב שלם, כי אם חפצנו שיבא היינו מתכוננים לזה¹⁰.

ההכנה מקרבת את הגאולה

כמו שאם לא מתכוננים ולא לומדים את הלכות הקרבנות זה מעכב את הגאולה, מצד שני אומר החפץ חיים, אם מתכוננים ולומדים זה מקרב מאד את הגאולה¹¹.

והחפץ חיים מבאר בזה כמה טעמים:

א. כשהקב"ה יראה שאנחנו עושים מצידנו את ההשתדלות לעבודת בית אלוקינו, גם הוא ימהר ויחוש מצידו לגאלנו, וכמו שכתוב אני לדודי ודודי לי¹².

ולפי טעם זה מספיק שעושים השתדלות, ואף אם עדיין לא מוכנים לגמרי.

ב. אם נהיה מוכנים בכל הלכות העבודה, ונעמוד מוכנים לקראת מלכנו שיבא לשכון בתוכנו, בודאי הוא ימהר לבא וזה יגרום קירוב הגאולה. וכמו בנישואין אם הכלה לבושה ומקושטת ומוכנה להכנס לחופה ורק מצפים לחתן שיבא, מיד החתן ממהר לבא כיון שמחכים רק לו¹³.

ג. כשנהיה מוכנים לביאתו, נוכל לתבוע מהקב"ה שישלח לנו את משיח צדקנו¹⁴.

ד. כשנהיה מוכנים בידיעות אלו, יהיה כח למליצי טוב להמליץ עלינו לפני אבינו שבשמים שישלח משיח צדקנו¹⁵.

ה. לימוד הקרבנות מבטל את כח הדין והקטרוג מעל ישראל, וממילא הקב"ה ימהר ישועה לישראל, ונזכה להקריב קרבנות בפועל ממש¹⁶.

ו. על ידי לימוד עניני הקרבנות מתעורר באדם תשוקה חזקה ומצפה מתי ייבנה המקדש ויגיע הלימוד למעשה¹⁷. ומבואר בנביא ובחז"ל שאם מצפים לגאולה ולמלכות ה' מיד נגאלים¹⁸.

במקום אחר³ הוסיף שאין כוונתו שזה שעת הקץ בצמצום, אלא כלל הזמן הוא חבלי משיח, והקב"ה יכול למהר את הלידה, ולעשות אחישנה בתוך הזמן של בעיתה.

והרי מזמן החפץ חיים עברו כבר 100 שנה, ובודאי אנחנו קרובים מאד מאד לגאולה. ובפרט בחצי שנה האחרונה שיש מהפכה גדולה בעולם, הם חבלי לידה מתקדמים, ומרגישים שהגאולה קרובה, וצריך לדעת מה מעכב את הגאולה.

מדוע הגאולה מתעכבת

החפץ חיים כותב⁴ שאנשים תמהו על אריכות הגלות, שהרי התקיימו הסימנים שצריכים להיות לפני ביאת המשיח, ולא רואים שום התעוררות מהשמים לביאתו. וענה להם כיון שאנחנו לא מוכנים בידיעות החוקים – שהם הלכות המקדש והקרבנות, ולא יודעים איך להקריב⁵.

בדברי החפץ חיים במקומות אחרים מבואר כמה טעמים מדוע לימוד דיני הקרבנות כל כך חשוב לביאת המשיח:

א. כמו בנישואין אם הכלה אינה מוכנה להכנס לחופה, גם החתן אינו ממהר להכנס. גם כאן הקב"ה מחכה שנהיה מוכנים לעבוד בבית המקדש⁶.

ב. מיד כשייבנה המקדש כולם ירוצו לכהנים שיקריבו להם קרבנות, והכהנים ירוצו לתלמידי חכמים שיסבירו להם איך מקריבים, ואם לא ידעו את ההלכות יהיה לכולם בזיון גדול⁷.

ג. אם לא יידעו את ההלכות, העבודה תתעכב כמה חודשים עד שילמדו⁸.

ד. אם היינו מחכים באמת לכבוד ה' שיתגלה בעולם, היינו מכינים את עצמינו בלימוד הלכות הקרבנות שיצטרכו אותם מיד למעשה, ואם לא לומדים סימן שלא מצפים באמת. וכמו במלך כשיש אפילו ספק אם יגיע לאיזה מקום, מקשטים את הרחובות, ועושים את כל ההכנות הנצרכות לקבל את פניו⁹.

³ חומת הדת פי"ג.
⁴ מכתבי הח"ח (אגרות ומאמרים) ח'.

⁵ ובתורה אור ריש פ"ו הוכיח שחוקים הכוונה לדיני הקרבנות. ובמקום אחר ביאר ששאר ההלכות כבר יודעים ונשאר רק דיני הקרבנות.

⁶ תורה אור פ"י.
⁷ צפית לישועה פ"ג (ד"ה ובאמת מוטל).

⁸ צפית לישועה פ"ג, סוף ההקדמה לעבודת הקרבנות, מכתבים ומאמרים ה'. והעיקוב אחרי שהמקדש עומד על מכוננו, גרוע בעשרת מונים מהעיקוב שלא נבנה!! וד"ל.

⁹ תורה אור פ"ב, צפית לישועה פ"ג, מכתבים ומאמרים ה'.

¹⁰ אגרות ומאמרים ו', ק"י. ולפי"ז מי שרוצה שתפילותיו לגילוי מלכות ה' ולבנין ביהמ"ק יתקבלו, צריך להתחיל להתכונן בלימוד

הלכות הקרבנות! וכמובן כל זה רק מי שיכול, אבל מי שעוסק בהוראה בדברים הנוגעים למעשה זה קודם וכמ"ש החפץ חיים.

¹¹ אגרות ומאמרים ח', וע"ש שזה סגולה שהקב"ה אמר לעשותה כדי לקרב את הגאולה.

¹² תורה אור סוף פ"ב, מכתבים ומאמרים ה', סוף ההקדמה הראשונה לליקוטי הלכות.

¹³ תורה אור פ"י.

¹⁴ אגרות ומאמרים ו'.

¹⁵ אגרות ומאמרים ע'.

¹⁶ תורה אור סוף פ"י.

¹⁷ הקדמה שניה לליקוטי הלכות.

¹⁸ צפית לישועה ריש פ"ג, ליקוטי אמרים פי"א ובהערה.

מפעלי החפץ חיים בהכנה לגאולה

החפץ חיים היה נאה דורש ונאה מקיים, ובמשך למעלה מארבעים שנה התעסק בלימוד קדשים. בשנת תר"נ התחיל לכתוב את ספרו הגדול 'ליקוטי הלכות' לברר את כל הסוגיות של קדשים בש"ס להלכה, כיון שהיתה אז התעוררות גדולה לעלות לארץ ישראל וחשש שזה התחלת קיבוץ גלויות קודם ביאת המשיח, ואיך נקריב קרבנות בלי לדעת את דיני הקרבנות והמקדש¹⁹. ועסק בכתיבת הליקוטי הלכות במשך 35 שנה, עד שנת תרפ"ה²⁰.

כמו כן הדפיס ספרי האחרונים על קדשים²¹, החזיק כולל קדשים כעשרים שנה, שלח מכתבים לרבנים בכל הערים שילמדו עם הכהנים ויתכוננו לעבודת ביהמ"ק²², עשה אסיפות בענין זה, וזירז את כלל ישראל בכל הזדמנות על הענין הנשגב הזה.

וכל זה כמעט ולא ידוע על החפץ חיים אף שעסק בזה יותר מספריו חפץ חיים ומשנה ברורה, ואין הרבה ששומעים בזה לדבריו אף שבשאר דברים מקיימים את כל פסקי החפץ חיים, וכידוע שכל הקדוש מחבירו חרב מחבירו...

ההכנה למעשה המוטלת עלינו בימים אלו

ב"ה בשנים האחרונות יצאו הרבה ספרים וחוברות בענייני קדשים להלכה, וכמה אברכים טרחו ואספו את כל מה שנכתב להלכה בדור האחרון [בצורת פסקי הלכות עם מקורות], והדפיסו חוברת מיוחדת שמסודרת לפי מאות הנושאים של העבודה בבית המקדש ונקראת 'מפתח נושאים – תורת הקרבנות', ובכל נושא מובא מי כתב על נושא זה והיכן ניתן להשיג.

אמנם מתוכם יש נושאים שנכתבו מדאי באריכות, ויש נושאים שנכתבו בקיצור וחסרים בהם דינים, וכן יש נושאים שלא נכתבו כלל.

ומכאן יוצאת הקריאה לכל מי שביכולתו לקחת נושא אחד אפילו קטן מאד, ולברר אותו היטב להלכה, ולכתוב את פסקי ההלכות. בל"נ נוציא את הכל בקבצים, ובזכות הרבים יהיה מסוכם להלכה כל דיני הקדוש והמקדש.

ואף מי שלא רגיל לכתוב להלכה, אפשר לנסות ולהתרגל, ורבים שלא הורגלו בזה ניסו והצליחו.

עוד רווח גדול יש בבירור סוגיא להלכה, שע"ז כל הסוגיא מתבררת הרבה יותר ובלי השוואה כלל, וכן נוספים ביאורים חדשים וספיקות, והסוגיא מקבלת פנים חדשות!

אם היה אפשר היינו הולכים מעיר לעיר בכל ארץ ישראל, וממדינה למדינה בכל העולם, ומעוררים על ענין נשגב זה. אך כעת מתחילים לעורר כאן, ובס"ד מכאן תצא הקריאה ותתפרסם בכל העולם, ויטו כולם שכם אחד לעבדך.

מורי הוראות

בסוף חיי החפץ חיים (בשנת תרצ"א שנתיים לפני פטירתו) היתה לו תוכנית גדולה לייסד 'לשכת הכהנים' שמטרתה להושיב מספר הגון של תלמידי חכמים שיעסקו רק בלימוד סדר קדשים ודיני עבודת הקרבנות, כדי שכשיבנה המקדש יהיה את מי לשאול, וטרח הרבה לצורך זה²³.

והנה החפץ חיים כנראה רצה שכל רב יוכל לענות על כל הדינים, אך בזמנינו יש ירידת הדורות, וגם אין פנאי לרבנים לעסוק רק בענייני קדשים, לכן העצה היא שכל אחד שעוסק בנושא אחד ומברר אותו להלכה, הוא יהיה מורה הוראה בנושא זה, וכולם יידעו שבנושא זה אפשר לשאול אותו.

וכמובן לא דורשים להכריע במחלוקות ראשונים או אחרונים, אלא לברר את ההלכות הברורות, ומה שיש מחלוקת או שיש ספק שלא נפשט נוכל לשאול את אליהו הנביא או את המשיח והם יפשטו את הספיקות. אבל את ההלכות הברורות שיכלו ללמוד לבד, כבר אמר החפץ חיים שאליהו לא ילמד כל אחד, ויאמר שהיה לכם ללמוד בעצמכם קודם שבאתי²⁴.

והי רצון שיתקיים בקרוב הבטחת החפץ חיים²⁵ שכאשר השי"ת יראה שאנו עושים מצידנו את כל ההשתדלות שבידינו לעשות לעבודת בית אלוקינו, הוא ימהר ויחיש את הגאולה, ויבנה לנו את ביתו, ויזכנו לראות כהנים בעבודתם, לויים בדוכנם וישראל במעמדם, במהרה בימינו אמן.

פרטים מעשיים בעמוד הבא!

²¹ אסיפת זקנים על סדר קדשים, גבורת ארי על יומא, ת"כ עם ביאור הגר"א.

²² אגרות ומאמרים ו' ז'.

²³ אגרות ומאמרים ק"י.

²⁴ תורה אור פי"ב, צפית לישועה פ"ג.

²⁵ תורה אור ס"פ י"ב.

¹⁹ דברי בן הח"ח בקיצור תולדות חיי (מכתבי הח"ח עמ' ל"ח).

²⁰ ידוע ששאלו את הח"ח מדוע אינו כותב מ"ב על יו"ד, והשיב שאם יהיה לו עוד 30 שנה יוכל לכתוב. והרי היה לו את כל השנים שכתב את הליקו"ה, ומוכח שהליקו"ה יותר חשוב, כיון שביו"ד אם יש שאלה אפשר לשאול רבנים ומו"צ, אבל הלכות קדשים בזמן המקדש זה יהיה כמו או"ח שכל אחד צריך לדעת!!

"וַיָּאֵתֵינוּ כָּל לַעֲבֹדָה"

לכבוד תלמידי החכמים בכל אתר ואתר

הנה זה כחצי שנה שכל העולם מזדעזע, וכולם מרגישים שמשיח צדקנו קרוב מאד, וכבוד ה' עומד להתגלות בעולם.

כמובן בעיקר צריך להתחזק בלימוד התורה הקדושה, ובתפילה בכוונה, וכן בקדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות כפי שהורו גדולי ישראל.

אלא שישנו דבר נוסף שמרן החפץ חיים זצוק"ל כתב וזעק, כיצד המשיח יתגלה אם כלל ישראל אינם מוכנים לעבודת בית המקדש, והרי תהיה בושה ח"ו כאשר המקדש ייבנה והעבודה תתעכב כמה חודשים.

לכן טרחנו לחפש את כל הנכתב בדור האחרון בענייני הקודש והמקדש להלכה (בצורת פסקי הלכות עם מקורות), וסידרנו חוברת מיוחדת בשם **'מפתח נושאים-תורת הקרבנות'** עם מאות נושאים, ובכל נושא מובא מי כתב על נושא זה והיכן ניתן להשיגו.

רוב הנושאים כבר נכתבו, אך מתוכם ישנם נושאים שלא הושלמו כל צורכם.

נותרו לפנינו ארבע משימות להשלמת המלאכה בס"ד בקרוב:

4
נושא שנכתב כראוי
לעבור על ההלכות
והמקורות ולהגיהם
מטעויות. | 3
נושא שנכתב באריכות
לקצרו, ולכתוב רק
את ההלכות הנצרכות
למעשה. | 2
נושא שנכתב
בקיצור
להרחיבו ולהוסיף
דינים. | 1
לברר נושאים
שלא נכתבו כלל. |
|---|---|---|---|

הננו באים בקריאה של חיבה

לכל מי שנשאו לבו להצטרף בימים אלו - ימי הרחמים והרצון - להכנה הגדולה לבית המקדש, ולהיות מלגיונו של מלך ולברר לפחות נושא אחד להלכה, וכן לעודד ולחזק אחרים להצטרף למערכה זו, ועל ידי כולם יחד נהיה מוכנים לעבודת בית המקדש. וכבר כתב מרן הח"ח שאין ספק כי

כאשר אנו מכינים עצמנו מצידנו, גם הוא יחוש לגאלנו.

◀▶ ניתן לקבל את פרטי התוכנית, 'מפתח נושאים' וגליונות הסבר (כולל מכתבי הח"ח) ▶▶

במוקדי 'תורת הקרבנות' ברחבי הארץ: טל' 07722-73333. מוקד ראשי: 03-6189607, 03-6439022
וכן במייל: hakorbanot@gmail.com או: t8429433@gmail.com • רכז נציגים בכוללים: 054-8433264

◀ מי שבחר נושא ומתחיל לכתוב, זכאי לקבל דיסק 'און-קי' (במוקד הראשי) ובו כל הספרים והחוברות שיצאו על ידי 'תורת הקרבנות' ועוד חיבורים רבים בהלכות המקדש, כדי להיעזר במה שכבר נכתב, ולראות מה ניתן להוסיף.

◀ כל הנושאים שיישלחו עד ר"ח כסליו תשפ"א, יודפסו אי"ה בקובץ תורני מיוחד, וכן ייכנסו למאגרים תורניים השונים ויביאו תועלת עצומה לכלל ישראל.

◀ בחנוכה תשפ"א מתוכנן אי"ה כינוס מיוחד לכל הכותבים, וחלוקת מילגות מכובדות.

**הצטרף עוד היום לעשרות תלמידי חכמים
שעוסקים ומבררים את הלכות העבודה,
ותהיה שותף בהכנה הגדולה לגאולה!**

אגרטל זהב - בלי מים

אם אגרטל הפרחים שברשותכם עשוי זהב - אין לכם צורך למלאותו מים כדי לשמור על טריות הפרחים שבתוכו! • החיסכון במים מתאפשר בזכות הסגולה המיוחדת שיש בזהב לשמור על הטריות • ידיעה מעניינת זו קשורה לבירורי הלכה שונים בדיני 'כבוד יום טוב' התורה חסה על ממונם של ישראל' נוי מצוה' וכבוש בארבעת המינים' והיא פותרת במפתיע קושיות עצומות בסוגיות אלו

ידיעה מרתקת על אחת מסגולות הטבע הייחודיות הנמצאות במתכת הזהב, הביא לנו הגאון רבי מסעוד חי רקח, רבה של טריפולי שבארץ לוב, בספרו 'מעשה רקח' על הרמב"ם (ונוציה תק"ב, 'ספר שני מחלק ראשון' עמוד רסא). הוא מספר לנו שכלי העשוי מזהב יש בו סגולה לשמור על טריות פרחים ענפים וכל דבר מן הצומח הנמצא בתוכו, מבלי שיהיה צורך במים או בנוזלים אחרים כדי לשמור על הלחות והרעננות.

אגרטל פרחים עשוי זהב מתגלה כאן כחסכוני במיוחד במים. אם כל אגרטל פרחים מן השורה יש צורך חיוני למלאותו במים כדי שהמים ישמרו על טריות הפרחים שלא יכמושו, הרי שאגרטל פרחים עשוי זהב אינו צריך ולו טיפה אחת של מים. יש בכוח כלי הזהב עצמו להגן על הפרחים ולהצילם מכמישה.

אמנם מחירו של אגרטל זהב הוא יקר ואינו שווה לכל נפש, אולם ייתכן שהמחיר משתלם לאורך זמן, בזכות החיסכון במים לטווח ארוך. ולא רק חסרון במים גרידא יש כאן, אלא גם עצה יעילה לפיתרון בעיית אכסון הפרחים בשבת: הרי כידוע כל עניין תחלופת הפרחים בכלי שיש בו מים בשבת הוא פרובלמאטי מבחינה הלכתית, הן בהכנסת הפרחים לכלי והן בהוספת או בהחלפת מים.

אם יש לפנינו אגרטל פרחים שאינו דורש מים, כיוון שיש בכוח האגרטל עצמו להגן על לחות הפרחים גם בלי שיתנו לתוכו מים, הרי שברור שזו האפשרות המועדפת מבחינה הלכתית בכל הקשור לאכסון פרחים בשבת.

מצאתי בספר כתב יד

חידוש מעניין זה מביא בעל 'מעשה רקח' על דברי הרמב"ם המפרט את סדר הלכות מצות הערבה של חג הסוכות הנהוגה בבית המקדש (הלכות לולב פ"ז כ-כב):

"הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב... כיצד היתה מצותה, בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח, ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין.

חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה. כיצד היו עושין מביאין אותה מערב שבת למקדש ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו העלין, ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום."

שורש הדברים נמצא במשנה במסכת סוכה (דף מה א): "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו" - אם יום שביעי של סוכות חל להיות בשבת שבו לא ניתן לקטוף את ענפי הערבה, היו מקדימים וקוטפים את הערבות כבר מבערב שבת, ומניחים אותם למשמרת עד למחרת שבו היו זוקפים אותם על גבי המזבח.

והנה כל הראשונים על אתר ובראשם רש"י כותבים במפורש שאותם 'גיגיות של זהב' היו 'מלאות מים', והמים הם שהיו מסייעים לשמור על טריות הערבות, וזאת כחוק הטבע הידוע שדבר מן הצומח כמש ובלה אם הוא אינו נמצא בתוך מים.

אולם בעל 'מעשה רקח' מפתיע את המעיינים בספרו כשהוא מביא כאן פירוש מחודש ולא ידוע הקובע כי באותם הגיגיות של זהב שבהם אוכסנו הערבות לא היה מים כלל, לא מיניה ולא מקצתיה:

"בגיגיות של זהב - מצאתי בספר כתב יד משם הר' ישמעאל בן חכמוי ז"ל שפירש כי סגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנין בהם מים דאם כן מאי איריא זהב. ואי משום כבוד, הרי בעל המשנה נתן הטעם כדי שלא יכמושו ולא משום כבוד, ע"כ."

רבי ישמעאל אומר

בעל שמועה זו הוא רבינו ישמעאל בן רבי חכמון מקדמוני חכמי מצרים ומענקי מרביצי התורה שבה, וכותבי תולדות הימים משערים כי אפשר שהיה עוד מבית מדרשו של רבינו הרמב"ם ובני דורו.

הגאון רבי חיד"א מאזכר אותו בספרו 'שם הגדולים' (גדולים מע' ה' אות שפז): "מ"ה ישמעאל ה' חכמון - חיבר חידושים על הש"ס ועל הרמב"ם. והזכיר מחידושו בחידושי הגדולים המועתקים בתחילת ספר 'מעשה רקח' על הרמב"ם חלק ראשון כאשר ענין תחינה."

כהיום הזה כבר נדפסו חידושו על הש"ס על מסכת עירובין ומסכת בבא בתרא ומעט ממסכת גיטין, ושביבים מחידושו על הרמב"ם הועתקו כאמור בספר 'מעשה רקח', אלא שאין הם מובאים שם רק בתחילת ספרו כי אם מפוזרים במקומות רבים במרחבי ספרו הגדול.

במאמרינו זה אנו עוסקים כאמור בפירוש ייחודי לרבינו ישמעאל בן חכמון המפרש את דברי המשנה באופן מקורי ביותר, ועדיין

לא מצאנו לו חבר הן בעצם הפירוש של דברי המשנה - גיגיות של זהב בלי מים בתוכם, והן ביסוד מעניין זה מחכמת הטבע - כלי זהב אינו צריך מים כדי לשמור על טריות הצמחים שבתוכו.

ההוכחה שזה הפירוש האמיתי

מובן שעל עצם היסוד לפיו כלי זהב אינו צריך מים לא היה צריך רבינו ישמעאל בן חכמון להביא ראיה כי לדבריו זו הרי מציאות קיימת הניתנת לבדיקה אצל כל אחד ואחד. גם השלב השני בדבריו, לפיו זה הפירוש במשנה, אינו צריך הוכחה, כי ברור שאם זו המציאות - הרי שהפירוש יכול להיאמר. אולם רבינו ישמעאל בן חכמון בוחר להכריח את דבריו ולהביא ראיה שדווקא פירוש הוא הפירוש הנכון והאמיתי בדברי המשנה:

לא ייתכן - הוא אומר - שאכסנת הערבות בבית המקדש הייתה בגיגיות זהב מלאות מים, כי אם כן לשם מה אנו צריכים שהגיגית תהיה של זהב ולא מסתפקים בגיגיות מחומרים זולים ופשוטים; אם כל מה שמציל את הערבות מלכמוש ושומר להם על הטריות זה המים שבתוך הגיגית, הרי שהמים אפקטיביים באותה מידה בדיוק גם אם הם נמצאים בגיגית נחושת וכיוצא בזה, ולשם מה היו צריכים להניחם דווקא בתוך 'גיגיות של זהב'.

ואל תשיב שה'גיגיות של זהב' הובאו משום כבוד בית המקדש, כי הרי לא כך הוא לשון המשנה (סוכה פ"ד מ"ו): "ומניחים אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו" - ומפורש במשנה שהטעם שהובאו גיגיות שכאלה הוא אינו מפני כבוד בית המקדש אלא מטעם אחר - "כדי שלא יכמושו".

מסיק אפוא רבינו ישמעאל בן חכמון שעל כורחנו צריכים אנו לומר שה'גיגיות של זהב' סגולה עצמית הייתה בהם 'שלא יכמושו' ללא כל צורך במים, שכן בכוח הזהב שהוא חומר הגלם של הכלי לשמור על טריות הצמחים שבו, ולפיכך הונחו הערבות דווקא בתוך גיגית זהב ולא בתוך גיגיות מחומרים אחרים.

הראיה צריכה עיון

לצערי לא זכיתי לירד לסוף דעתו של רבינו ישמעאל בן חכמון בהוכחה זו שהוכיח כאן שה'גיגיות של זהב' לא היו מלאות מים כי אם הזהב לחוד הוא שהגן ושמר על טריות הערבות.

הלוא ברור ופשוט הוא שיש כאן במשנה שני עניינים נפרדים לחלוטין: דבר אחד הוא העניין המהותי והמרכזי של נידון זה - הצורך לשמור את הערבות בטריותם ולהגן עליהם שלא יכמושו, ודבר אחר הוא העניין הצדדי כיצד בדיוק נעשה עניין זה השומר את הערבות בטריותם.

כך שנתנית טעם זו אותה אומר התנא של המשנה "כדי שלא יכמושו" בוודאי שהיא נאמרת כאן כלפי עצם העניין שיש לשמור את הערבות בתנאים מבוקרים וזאת בשביל להגן על טריותם וכדי שלא יכמושו. זהו העניין הראשון בחשיבותו כרגע, ולכן התנא של המשנה שנתן את הטעם אינו נכנס כלל לפרטים אם הערבות נמצאים בגיגיות של זהב או בכלים אחרים, כי זה אינו מעיקר העניין. הסיבה לכך ששמירת טריות הערבות נעשית דווקא ב'גיגיות של זהב' היא עניין צדדי ומשני בחשיבותו ואותו לא צריך התנא של משנתנו לפרט ולהסביר, וברור שהדבר נעשה משום כבוד בית המקדש.

משל למה הדבר דומה למה ששנינו במסכת יומא (פ"ג ט-י): "וקלפי היתה שם ובה שני גורלות של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב והיו מזכירין אותו לשבח... מונבז המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב, הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל, ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה".

התנא של המשנה אינו צריך לטרוח ולפרט את ההסבר שעשיית אבזרים אלו שבבית המקדש מזהב נועדה לכבוד בית המקדש, כי הדבר מובן מאליה. ואף כאן ה'גיגיות של זהב' נעשו דווקא מזהב מחמת כבוד בית המקדש. כך שהטעם אותו נתן התנא לא בא אלא כלפי עיקר המדובר - הצורך להגן על הערבות מכמישה.

ושמא יש ראיה לדבריו

מאידיך גיסא ייתכן שעדיין ניתן להוכיח מדברי המשנה לפירוש זה של רבינו ישמעאל בן חכמון, שכן אם לא נאמר כדבריו יעלה לנו שהעיקר חסר מן הספר, שהרי לכאורה היה מן הראוי שהתנא של המשנה יאמר ויפרש שהערבות הונחו בתוך 'גיגיות של זהב מלאות מים', וממה שלא נאמר כך הרי זה ראיה שאכן הגיגיות לא היו מלאות מים.

אולם האמת היא שאף בראייה זו יש לפקפק כמובן, כי מילתא דפשיטא הוא ואין צריך לומר, ואטו תנא כי רוכלא לפרט שהגיגיות היו מלאות מים, בעוד שהדבר אמור להיות מובן מאליה.

יסוד איתן ליישוב כמה תמיהות

אתה הראת לדעת כי אם לדין יש תשובה, כי יש להשיב על הראיה שהביא רבינו ישמעאל בן חכמון לדבריו כדי להכריח את פירושו בדברי המשנה, כך שפירוש זה אינו מוכרח בדברי המשנה אולם ברור שהפירוש יכול להיאמר על בסיס אותו גילוי מדהים בחכמת הטבע שהזהב שומר על טריות הצומח.

כך שאם קבלה היא נקבל, ואם היה מקובל בידו של רבינו ישמעאל בן חכמון שה'גיגיות של זהב' לא היו מלאות מים אלא הזהב שממנו היו עשויות הגיגיות שמר על הערבות מכמישה - הרי שמי יבוא אחר דבריו.

ולא זו בלבד אלא שזכינו שביסודו זה של רבינו ישמעאל בן חכמון מיושבים כמין חומר כמה קושיות והערות, ומהם שנתחבטו בזה רבותינו האחרונים. וייתכן שעצם הדבר שפירושו של רבינו ישמעאל בן חכמון מיישבם כהוגן הוא הראיה כי נאמנו דבריו.

במאמרנו כאן נציע ונפרוש כשמלה בירורי הלכה התלויים ועומדים על עניין זה שהערבות הונחו בתוך גיגיות של זהב עם מה

שפלפלו המפרשים בהם, ועינינו הרואות כיצד הקושיות יסורו מאליהם עם אותו פירוש מופלא שהגיש לנו רבינו ישמעאל בן חכמון.

קושיית השאגת אריה

בראש ובראשונה יש עמדי להציע קושיה עצומה אשר עדיין לא מצאתיה בספרי המפרשים, ואדניה עומדים על יסוד קושיית רבינו השאגת אריה אשר כארי התנשא לדון במה ששינינו במסכת יומא (דף לט א) אודות הקלפי שבה נעשתה הגורל על שני השעירים ביום הכיפורים, איזה לה' ואיזה לעזאזל: **"אמר רבא: קלפי של עץ היתה, ושל חול היתה... של חול - נקדשה?! - אם כן הוה לה כלי שרת של עץ, וכלי שרת דעץ לא עבדינן. ונעבדה דכסף, ונעבדה דזהב?! - התורה חסה על ממון של ישראל"**.

קלפי זה - קובעת הגמרא - היה של עץ בדווקא, כי התורה חסה על ממון של ישראל, והתורה אינה חפצה שבני ישראל יבזבוז את ממוןם כדי לעשות את הקלפי מכסף או מזהב.

שואל על כך השאגת אריה: מהו החילוק בין האמור כאן שהקלפי הייתה של עץ בדווקא מטעם שהתורה חסה על ממוןם של ישראל, ממה ששינינו במשנה במסכת ראש השנה (דף כו ב) ששופר של ראש השנה היה פיו מצופה זהב ושופר של תעניות היו פיו מצופה כסף. ומסבירה שם הגמרא, שטעם ציפוי שופר של תעניות בכסף הוא מפני שהתורה חסה על ממוןם של ישראל, ולמרות זאת הציפוי של ראש השנה הוא בזהב מחמת כי "כבוד יום טוב עדיף".

אם כך - שבמקרה שיש התנגשות בין הכלל שהתורה חסה על ממוןם של ישראל לבין הכלל שיש לכבד את היום טוב, אנו קובעים כי 'כבוד יום טוב עדיף' ואין אנו חסים על הממון - הרי שבאותה מידה היה ראוי לנהוג כך גם לגבי הקלפי ביום הכיפורים, שאין הכי נמי תמיד אנו אומרים שהתורה חסה על ממוןם של ישראל אבל כאן הרי מדובר בכבוד יום טוב, שהרי הקלפי נועדה לצורך יום טוב, ואם 'כבוד יום טוב עדיף' היה ראוי שלא נחוס כאן על הממון ונעשה את הקלפי בשל זהב.

יסוד דברי הריטב"א והשאגת אריה

בספרו 'גבורת ארי' על אתר אינו טורח השאגת אריה לתרץ את קושייתו מדוע הקלפי אינה נעשית בשל זהב מדין 'כבוד יום טוב עדיף' והוא מסתפק בכך שהוא כותב כי לא דמי הא להא, מבלי לפרט מדוע באמת אין הנידון דומה לראיה. אולם בספרו 'טורי אבן' (ר"ה שם) הוא מסביר ומחלק היטב: **"דקלפי אינו מעיקר מצוה כמו שופר של ראש השנה, דקלפי של גורלות אינן אלא מכשירי קרבן, ולא שייך כבוד יום טוב אלא בגופו של מצוה"**.

העדיפות של כבוד יום טוב מהכלל שהתורה חסה על ממוןם של ישראל נאמר דווקא בדבר מצוה עצמו ולא במכשירי מצוה. לפיכך שופר של ראש השנה מצפים אותו בזהב, כי זה הוא גופו של מצוה שנצטוונו לתקוע בשופר, ואין לנו לחוס בו על הממון שהרי כבוד יום טוב עדיף. ולעומת זאת, הקלפי אינו אלא מכשירי מצוה גרידא, ולכן חוזר אצלו הכלל הקבוע שהתורה חסה על ממוןם של ישראל.

ועד כדי כך שהקלפי שהוא מכשירי מצוה נמצא בדרגה יותר גרועה משופר של תעניות, ששופר התעניות היה מצופה בכסף, ואילו הקלפי - אפילו של כסף הוא לא היה אלא של עץ, שכן כאמור אין הוא אלא מכשירי מצוה.

וכעין זה אך בהרחבה יתירה כבר כתב כן רבינו הריטב"א (יומא שם): **"התורה חסה על ממוןם של ישראל. פירוש: כיון דלאו מידי דעבודה היא כולי האי, ואינו אלא פעם אחת, ואין הקלפי עצמו דאורייתא. ולאפוקי גורלות עצמן שעשאו בן גמלא שהיו מספרין אותו לשבת, דשאני גורל עצמו שהשם כתוב באחד מהן והעלאתם דאורייתא, ולאפוקי נמי ידות הכלים דעבדי בהו עיקר שירות תדיר"**.

ומפורש כאן בדברי הריטב"א שהקלפי יש בו תלתא לגריעותא: אין בו עבודה ממש, אינו אלא פעם אחת בשנה, ואין העבודה בקלפי משום מצוה דאורייתא. שלושה חסרונות אלו הם שהביאו לכך שעלינו להתעלם אצל עשיית הקלפי מכך ש'כבוד יום טוב עדיף' ולומר כלפיו את הכלל הקבוע שהתורה חסה על ממוןם של ישראל, וזו אכן הסיבה שהקלפי הייתה של עץ.

הקושיה על עשיית הגיגיות מזהב

בהתאם לכלל זה הקובע אימתי לא נאמר הדין ש'כבוד יום טוב עדיף', אותו קבעו רבותינו הריטב"א והשאגת אריה על בסיס דברי הגמרא המפורשים שהקלפי הייתה של עץ, בואו ונתבונן מאיזה חומר היה ראוי לעשות את הגיגיות שבתוכם הניחו את הערבות, האם מזהב כדן 'כבוד יום טוב עדיף' או מחומרים זולים ופשוטים מדין שהתורה חסה על ממוןם של ישראל.

ברור שהתשובה תהיה חד משמעית: הגיגיות אינם צריכים להיות כי אם מחומרים פשוטים וזולים כגון נחושת או זכוכית וכיוצ"ב, ולא של זהב, וזאת כדי לחוס על ממוןם של ישראל.

שהרי אם נבדוק את מהות הגיגיות באספקלריה של השאגת אריה הבוחן זאת עם השאלה אם מדובר במצוה או במכשירי מצוה, הרי שיעלה לנו שהגיגיות הם בסך הכול מכשירי מצוה, ואפילו בדרגה יותר פחותה מהקלפי ביום הכיפורים.

אכן הקלפי הוא 'מכשירי מצוה' לקיום הגורל, אבל הגורל לא ייתכן בלעדיו, כי את הגורל אין עושים אלא בקלפי. הגיגיות של הערבה, הם אכן גם מכשירי מצוה, אבל הרי בשנים כתיקונם היו מקיימים את מצות הערבה מבלי להזדקק כלל לגיגיות, שכן זהו פתרון רק לבעיה המתעוררת כשיום שביעי של ערבה חל להיות בשבת.

כך שלפי ביאורו של השאגת אריה בוודאי אינו ראוי שהגיגיות יהיו של זהב, כי אם הקלפי למרות חיוניותה לגורל הייתה רק של עץ כדן 'מכשירי מצוה', בוודאי שהגיגיות לא אמורות להיות משל זהב.

והדברים מתעצמים כשנבדוק את הגיגיות עם שלושת הקריטריונים שקבע הריטב"א, שאז בוודאי נראה שלא ראוי לעשות את

הגיגות של זהב: הלווא עבודה ממש אין כאן (ואם הקלפי' לאו מידי עבודה היא כולי האי' הרי שהגיגות לא מיניה ולא מקצתיה); הלווא אין זה בא לשימוש אלא פעם אחת בשנה (וברוב השנים - אף זה לא); וגם עבודה דאורייתא אין בזה.

מכל זה ברור שבגיגות לא היינו אמורים לומר את הכלל 'כבוד יום טוב עדיף' אותו מצאנו בשופר של ראש השנה, והנה למרות הכול אנו רואים כאן להדיא שהגיגות היו של זהב - אתמהא.

אין עניות במקום עשירות

והאמת תאמר שכלל זה שהבאנו כאן ולפיו התורה חסה על ממנום של ישראל יש להאריך בזה הרבה מאוד, מבלי כל קשר לעניין ש'כבוד יום טוב עדיף', שכן כידוע כלל זה שהתורה חסה עומד בסתירה ברורה ומוחלטת לכלל אחר שקבעו חז"ל ואמרו 'אין עניות במקום עשירות'.

כלל זה של 'אין עניות במקום עשירות' קובע כי בבית המקדש "לא עשו דבר בצמצום" (רש"י שבת דף קב ב) אלא "כל מעשיהם בעושר ובשררה" (המפרש לתמיד דף כט א) - בית המקדש הוא מקום משכנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר לו הכסף ולו הזהב, ואם אמרו שכלום חסר בבית המלך קל וחומר שכן הוא הדבר בבית המקדש שאין לחשב בו חשבונות של דקדוקי עניות אלא יש להתנהג בו בעשירות ובהרחבה.

דוגמא אחת מני רבים שבהם נעשה שימוש בכלל זה ש'אין עניות במקום עשירות' הוא בגמרא במסכת זבחים (דף פח ב) הקובעת כי בגדי כהונה שנתגעלו ונתלכלכו אין מכבסין אותם כל עיקר, לפי שאין עניות במקום עשירות. ההנהגה של 'עשירות' היא לקנות בגדי כהונה חדשים ולא לכבס את הישנים, למרות העלות הכספית הכרוכה ברכישה שכזאת.

על סתירה מוחלטת זו, האם 'התורה חסה על ממנום של ישראל' או ש'אין עניות במקום עשירות' כבר עמד רבינו מהר"ם בן חביב הכותב בספרו 'יום תרועה' (בתוך 'שמות בארץ' ר"ה דף כז א): "ויראה דאיתא להא ולהא, יש דברים דצריך להתיר בהם פיסת יד דאין עניות כו' ויש דברים דצריך לדקדק בהוצאה דהתורה חסה כו', וזה תלוי בשיקול דעת חכמים לתת הפרש בין דבר לדבר".

הוא אכן לא מציע נוסחה ברורה לקביעת הכללים, אולם רבים מרבותינו המפרשים הוגיעו עצמם למצוא פתרון להבין את העומד מאחורי אותו 'שיקול דעת חכמים' ונעשו ניסיונות שונים לנסח את הקריטריון אימתי אומרים כך ואימתי אומרים כך.

הנה בילדותי עמדת

הגאון רבי אלעזר פלקלס בעל 'תשובה מאהבה', תלמידו המובהק של הגאון בעל 'נודע ביהודה' שאף מילא את מקומו ברבנות העיר פראג, הוא הראשון שהעלה על הכתב את רשימת כל המובאות בחז"ל של כללים סותרים אלו, והוא שלח אל רבו שיכתוב לו פשר דבר.

בספרו 'עולת חודש' השלישי (פראג תקנ"ג. 'מילי דהספידא' דרוש ח, עמוד לג ב) מספר הגר"א פלקלס על השתלשלות הדברים שהקדימה לכך: **"הנה בילדותי עמדתי על חקירה אחת: מצינו ארבעה פעמים בענייני כלי מקדש 'התורה חסה על ממנון של ישראל' ולית מאן דפליג בזה, ולעומתם מצינו ארבעה פעמים בהם 'אין עניות במקום עשירות' ולית מאן דפליג בזה - והמה ממש שני ההפכים בנושא אחד, ושני פעמים מצינו פלוגתא בזה.**

ושלחתי חקירה זו לכבוד אדמ"ו הגאון האמיתי רבן של ישראל מו"ה יחזקאל סג"ל אב"ד ור"מ בק"ק פראג נר"ו, וזה לשוני אשר כתבתי אליו אות באות, ותשובתו הרמתה אביא אי"ה לקמן כהוייתה וכצורתה בלשונו הזהב ממש."

בשאלתו הארוכה (שנדפסה בחלקה ב'עולת חודש' שם, ובשלימות בשו"ת 'תשובה מאהבה' ח"א סי' ב-ד) מפרט הגר"א פלקלס את כל אותם המקומות בש"ס שמצאנו לכאן ולכאן, והוא מסיים: "על כל פנים דברי התלמודא צריכים אצלי תלמוד גדול, פעמים מנויה גמורה מפי חכמי התורה 'אין עניות במקום עשירות' ופעמים הסכימו בשפה אחת 'התורה חסה' כו' ופעמים העמידו פלוגתא בזה, ורבינו הגדול סתם וכתב פעם בכה ופעם בכה, והמה כדברים הסותרים זה את זה, והדבר קשה לחלק בין הפרקים - בין פרק קומץ רבה לפרק קומץ זוטא - כלומר בין הפסד להפסד, בהפסד קטן אמרינן 'אין עניות במקום עשירות' ובהפסד גדול אמרינן 'התורה חסה'".

רבו, הגאון בעל 'נודע ביהודה', שקיבל את איגרת תלמידו הפליא את הבקאות שגילה תלמידו בכל המקומות שבהם מצאנו את כללים סותרים אלו, והוא קובע לו את היסוד בעניין זה: "דע לך, שמה שהוא מוכרח בכלי שרת אמרינן ביה אין עניות במקום עשירות", ובהתאם לכלל זה הוא מאריך לסדר את הכל על מכונו.

זו דוגמא אחת לקריטריון המחלק בין הדבקים, ובספרי האחרונים נמצא עוד כהנה וכהנה. והחפץ לעמוד על עיון הדברים ושורשם ימצא משאלתו בספר הנכבד 'בית אהרן' (מגיד, חלק ח ערך 'אין עניות') אשר הפליא עצה והגדיל תושייה להניף את ידו החזקה ולסדר את כל השיטות והחילוקים שנאמרו בזה דבר דבור על מכונו, ומשם תקחנו.

הקושיה על מכונה

וככל אשר היה לאל ידי ללבן מקח זה עלה בידי שאין די בכל החילוקים והיסודות שנאמרו בעניין 'אין עניות במקום עשירות' כדי להסביר מדוע הגיגות שבהם היו מניחים את הערבה עליהם להיות משל זהב, ומהיכי תיתי שלא יאמר בהם שהתורה חסה על ממנום של ישראל ויהיה די בגיגות שעשויים מנחושת וכיוצא בזה.

אף כאן לא הצלחתי למצוא למי מהאחרונים שהאריכו טובא בבירור כללות עניין זה שיתנו את דעתם במפורש גם אל פרט זה לפרש מדוע הגיגות של הערבה היו עשויים משל זהב, והמה לא הזכירו מזה כלום.

ואף אם ניקח את הכללים שהביאו לא יעלה לנו ארוכה. כך למשל בכלל שקבע הנודע ביהודה שרק בכלי שרת אמרינן שאין עניות במקום עשירות ולכן הקלפי שבה נעשו הגורלות ביום הכיפורים הייתה של עץ גרידא; וכמדומה שיכולים אנו לדרוש קל וחומר

בעצמנו ולומר שאם הקלפי כך, בוודאי שהגיגות שבהם הניח את הערבה היה די שייעשו מנחושת וכדומה.

תירוץ שני הקושיות

והנראה לענ"ד דבר נחמד ביישוב שני הקושיות שהעלינו עד כה בעניין זה שעשו את גיגיות הערבה משל זהב ולא חסו על ממונם של ישראל, וכפי שהעלינו לפרש הן מזה שלא היה ראוי לומר בה 'כבוד יום טוב עדיף' והן מזה שלא היה ראוי לומר בה 'אין עניות במקום עשירות', ולומר שקושיות אלו מעיקרא ליתא לפי פירושו המחודש של רבינו ישמעאל בן חכמון.

הבסיס של קושיות אלו מושתת על הנחת היסוד המוקדמת לפיו ניתן היה לאכסן את הערבות מקטיפתם בערב שבת ועד לקיום מצוותם בשבת גם בתוך גיגיות עשויות נחושת או זכוכית - חומרי גלם זולים ופשוטים, ועל כך אכן מתאימה השאלה לשם מה היו צריכים לבזבז ממון ולעשות את הגיגיות מזהב.

אם זו אכן הייתה המציאות, היה באמת מתאים לומר אצל הגיגיות את הכלל שהתורה חסה על ממונם של ישראל, כי הרי 'כבוד יום טוב עדיף' לא שייך כאן (בהתאם לקביעת הריטב"א והשאגת אריה) ואף 'אין עניות במקום עשירות' לא שייך כאן (שהרי אין זה כלי שרת, וכקביעת הנודע ביהודה) - והשאלה הייתה עומדת וגם ניצבת: מדוע נעשו הגיגיות משל זהב.

אולם כעת שלימדנו רבינו ישמעאל בן חכמון שהגיגיות כלל לא היו מלאות במים, אלא הזהב - חומר הגלם שממנו היו עשויות הגיגיות - הוא זה שהגן על טריות הערבות ושמר עליהם שלא יכמושו, הרי שלא עומדת בפנינו כל אלטרנטיבה אחרת מאשר לעשות את הגיגיות של זהב, כי ברור שההגנה הזאת שנתן הזהב לטריות הערבות לא היה לו כל תחליף אחר, ואינו דומה ערבות שנשתמרו בתוך גיגיות של זהב לערבות שנשתמרו בתחליפים אחרים. ואם זוהי האפשרות היחידה הרי שאין ספק שהגיגיות היו אמורות להיעשות משל זהב.

נוי מצוה

הדין של נוי מצוה מוזכר לראשונה בגמרא במסכת שבת (דף קלג ב): "דתניא 'זה אלי ואנוהו' התנאה לפניו במצות; עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין".

ברייטא זו מסיימת ואומרת כלפי הספר תורה שמלבד שהוא עצמו עליו להיות נאה הרי שגם צריך לעטוף אותו בנוי וביופי - 'וכורכו בשיראין נאין'. אלא שנשאלת השאלה, האם גם במצוות אחרות קיים עניין שכזה של הידור מצוה להניח את דבר המצוה בתוך כלי נאה.

מצד אחד הברייטא מדגישה זאת דווקא לגבי ספר תורה ולא לגבי שאר הדברים המנויים בה, כך שלמשל היא לא אומרת שיש להניח את השופר בתוך כלי נאה, ושמא זה ראייה שאכן אין כל הידור מצוה שהשופר יהא בתוך כלי נאה. או שמא השיראין הכורכים את ספר התורה נחשבים כחלק מספר התורה, כך שהברייטא לא מחווה כל דעה בקשר לכלי שבו מניחים את חפץ המצוה. שאלה זו היא מעשית מאוד והיא נוגעת בהרבה מצוות. כך למשל נהגו ישראל קדושים להניח את האתרוג בתוך כלי עשוי כסף, והשאלה היא אם אכן יש בכך הידור מצוה של 'התנאה לפניו במצות'.

הראיה מכלים פחותים

הגאון רבי יאיר חיים בכרך בעל 'חות יאיר' כותב בספרו 'מקור חיים' (סי' כח ס"ב) כלפי נרתיק הטלית והתפילין שעליהם להיות נאים ומהודרים, תוך שהוא קובע כי אף הכלי שמניחים בו את המצוה הוא בכלל מה שאמרו 'התנאה לפניו במצות'.

והוא מביא לכך ראיה ממה שאמרו במסכת סוטה (דף י"ב) שגם רבי יוסי ברבי יהודה המכשיר כלי עץ להיות כלי שרת אינו מכשיר כי אם בכלים חשובים, ואילו בכלים פחותים הוא מודה שהם פסולים מדין 'הקריבהו נא לפחתך'. והרי שם אין מדובר כי אם על הכלי שבו מביאים את המנחה, ומכל מקום מפורש שיש להדרו.

ולא זכיתי להבין דבריו, שכן גם אם נאמר שאין דין הידור מצוה בכלי שבו מניחים את המצוה, אולם ברור שלהניחו בכלי פחות הוא בוודאי ביזוי מצוה. כלומר, הדין של הידור מצוה אינו קשור כלל לדין של ביזוי מצוה, ושפיר ייתכן לומר שגם אם אין בזה אכן מצוה להדרו ולנאותו עדיין אין זה אומר שמותר לבזותו, ומהאי טעמא אמרו שאין להניח את המנחה בכלי פחות ומבזה.

הגיגיות שבהם מניחים את המצוה

ומן הראוי לדון האם יש להביא ראיה לנידון זה גם ממה ששנינו שהיו מניחים את הערבות בגיגיות של זהב. הרי ברור שרק הערבות הם חפץ המצוה, והגיגיות הם אינם אלא כלי שבו מניחים את המצוה, ולכאורה מפורש כאן שהתנאו במצוות ועשו אותם של זהב. אלא שבדומה למה שכבר הארכנו לעיל, הרי שלפי פירושו של רבינו ישמעאל בן חכמון אין כל מקום לראיה זו, שכן הנחת הערבות בגיגיות של זהב לא הייתה מטעם הידור מצוה כי אם כדי לשמור על טריות הערבות שלא יכמושו, שכן הגיגיות של זהב סגולה מיוחדת יש בהם שאינה ניתנת לחיקוי בכל תחליף אחר, כך שהזהב לא היה משום הידור ונוי מצוה אלא כדי לשמור על הערבות גרידא.

ובר מן דין כלל אינו ברור אם ניתן להוכיח מהידורים שנעשו בבית המקדש כלפי כלל דין הידור ונוי מצוה, שכן בבית המקדש היו נוהגים לפאר ולרומם בית אלוקינו בכל מיני הידור (ובדומה למה שכבר הארכנו בעניין 'אין עניות במקום עשירות'), כך שנוי מצוה שנעשה בבית המקדש עדיין אין בו כדי ללמדנו על מכלול המצוות, ובזה גם יש לדון בראיית ה'מקור חיים' דלעיל.

תשמישי קדושה

ולבל יחסר המזג נציין שאם כי בראיות שהבאנו יש לדון לכאן ולכאן, אולם בעיקר הנידון מסתברא מילתא שראוי לכל אדם להדר

ולנאות כפי יכולתו והשגתו גם את הכלי שבו מניחים את המצוה.

והדברים מפורשים אצל רבינו אברהם בן הרמב"ם הכותב בספרו 'המספיק לעובדי ה' (ח"ב פ' לא): "כלי זה המיועד לתפילין שמניחין אותו בו, מתשמישי קדושה הוא, ואין מותר שייעשה בו שימוש על ידי שיניח בו דבר מדברי חול כגון כסף או זולת זה. וצריך שכלי זה של תפילין יהא שמור יקר ומכובד, ושתהיינה התפילין שלא בזמן הנחתן מונחות בכלי שלהן, והכלי שלהן בארון שמור ומכובד כגון ארון כתבי הקודש וכדומה".

מנהגו של החתם סופר בדיון כבוש

היבט מעניין נוסף לחידושו של רבינו ישמעאל בן חכמון שגיגות הזהב שבהם הניחו את הערבות היו ריקות ממים, והזהב בעצמו הוא ששמר על טריות הערבות, נוגע בנידון ההלכתי החשוב של דין כבוש בארבעת המינים בכלל וכבוש בערבה בפרט.

ידוע מה שהעיד הגאון החתם סופר על מנהגו בקודש לשמור את ארבעת המינים שלא יהיו עשרים וארבעה שעות ברציפות בתוך המים כדי שלא יהיו כבושים ויפסלו בכך כדין 'כבוש כמבושל', וכך כתב בתשובתו (יו"ד סוף סימן פא): **"וכן אנו נוהגים בלולב ומיניו בשבת שבחג להסירם מן המים ע"י גוי בסוף היום כדי שלא יהיה כבושים ויפסלו"**.

מנהג מחודש זה של החתם סופר עורר סערה עצומה בעולם ההלכה, כשהראשון שהבחין בכך הוא הגאון בעל 'פתחי תשובה' (יו"ד ס' פז ס"ק יט) שכתב על כך: **"לכאורה לא שמענו כבוש פסול רק באתרוג (באו"ח ס' תרמח סט"ו ובמג"א שם) דהוא דבר מאכל, אבל לא בלולב והדס וערבה (ועיין ברא"ש ריש פרק לולב הגזול) ויש לעיין"**.

גם בעיני יפלא

לא נכנס במסגרת זו לפרטי הלכות כבוש ומבושל בכלל ובדבר שאינו מאכל בפרט, כי אם זאת נענה ונאמר שבדברי רבותינו הראשונים כבר מצאנו כתוב לאמור שגם בהדס וערבה יש לחשוש למבושל, כך שדברי רבינו החתם סופר יש להם על מה שיסמוכו ותליא באשלי רברבי.

אלא שזאת נעשה ובקיצור אמרים נסקור את השתלשלות הדיון בעניין זה שעלה על שולחנם של מלכים מקרב המשפחה הרוממה - צאצאי החתם סופר, ומתוך הדברים נלמד כי מקורו טהור ואכן מן הראוי לחשוש שלא יכבשו ארבעת המינים.

נכדו של החתם סופר הגאון רבי שמואל ערנפלד שבאותם הימים כיהן כרבה של העיר סיחס הוא אשר הפנה את השאלה בדברי החתם סופר אל דודו הגדול הגאון הכתב סופר המעתיק את השאלה בתוך ספרו שו"ת 'כתב סופר' (או"ח ס' קכב):

"והנה ראיתי במכתבך ראה שניה מדברי סופרים, דברים היוצאים ממש ספרא רבה דישאל בספרא דבי רב רבנן כבוד קדושת אבא מאור הגולה זצ"ל מה שכתב על דרך אגב בחתם סופר שיש לנהוג בחג שחל בשבת להוציא הלולב והמינים בתוך מעת לעת מן המים שלא יפסלו על ידי כבישה. ורבים ראו וכן תמהו דלא נמצא ענין כבישה רק בדבר מאכל לעניין איסור והתר, ולעניין מצוה באתרוג דהוא דבר מאכל, אבל בלולב ומינים באגודה אחת אין טעם וריח שיפסול בהם כבישה או בישול".

ממשיך הכתב סופר ומעתיק את דברי בן אחותו השואל כעניין ומראה מקום לראשון השואלים בזה: "ועכשיו הראה לך אחד מתלמידנו הרבני האברך המופלג בתורה ויראה מו"ה אליעזר בלום יחי', כי תמיה זו תמיה של קיימא היא לדורות כי באה בדפוס בפתחי תשובה החדשות (ס' פז), והוא גילה לך סוד זה כי רבים הקמים מאז בתמיה רבה.

ואתה מזקנים התבוננת וטרחת לקיים מילי דאבוהא, אבוהון דכולהון ת"מ - תורת משה אבינו רועינו רבינו זצ"ל ונפשך איותה לשמוע דעתי בזה. ולהיות כי גם בעיני יפלא, והנני מוסיף הפלא ופלא שלא עוררני עד הנה אדם על זה, שמתי עיני ולבי על דבר זה ביום טוב בין הפרקים ובין גברא לגברא להתבונן כל האפשר, גברא רבה אמר מלתא, בוודאי מכוון לדינא הוא אלא שטעמו נעלם מאתנו, וצריכים אנו לטרוח למצוא טעם, גם אם אינו לשבח כל כך, וטרם אענה בדיון זה שלפנינו אבאר קצת עניין פסול כבישה ובישול לעניין מצוה".

כמה עמקו מחשבות

ברבות הימים שאל אחד ממחותניו של החתם סופר - רבי משה עקשטיין את מחותנו את שאלה זו, והחתם סופר השיב לו שכבר היה לעולמים והוא עצמו הציע את הדברים בפני דודו הכתב סופר. וכך הוא כותב אליו בשו"ת 'חתן סופר' (פאקש תרע"ב, ס' לז): "ומה שכתב מעכ"ת בטעם הדבר שהוצרך אאז"ק ז"ל ליטול הד' מינים מהמים שלא יהיה כבוש, ומה שתמהתי על זה כתוב הדר הוא תשובה א' בשו"ת כתב סופר לאדמו"ר רבינו הגאון זצוקלה"ה אלי בעניין זה. ומעכ"ת נ"י כתב ב' טעמים לשבח... - כל הב' טעמים כתבתי אני במכתבי אז לרבינו ז"ל והוא רמז גם כן עליהם קצת בתשובותיו.

והנה אע"ג דאיכא למימר טעם זה לשבח, מכל מקום דבר חדש הוא כמה עמקו מחשבות אאז"ק ז"ל, ומה שפשוט היה אצלו אצלנו צריך באר רחובות".

מקור החתם סופר הוא ברמב"ן

וראה זה פלא שהגאון רבי שמעון סופר בעל 'התעוררות תשובה' אף הוא נדרש לעניין זה בהלכה למעשה, האם מותר להוציא את ארבעת המינים מן המים בשבת כדי שלא יהיה כבוש, אלא שלא הזכיר כלום מדברי זקנו החתם סופר שכתב שכן הוא מנהגו או מדברי אביו הכתב סופר שפלפל בזה, כי אם בנה את יסוד הדבר על דברי הרמב"ן שמהם עולה כך.

וכך כתב (במהדורה הראשונה הוא בח"א ס' יז, ובמהדורה החדשה הוא בח"ג ס' תמד): "לפי מה שהביא הבית יוסף (או"ח ס' תרמה, ד"ה כתוב בא"ח) מהארחות חיים שכתב בשם הרמב"ן ז"ל: וביאר הרמב"ן שיש להוציא מן הכלל הזה הכבוש והשלוק, שבהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה פסולין עכ"ל, דמוכח מזה שערבה והדס כבושין פסולין למצוה, האיק"ש לנהוג בשבת בתוך החג שהלולב עם

ההדס וערבה מונחין במים מערב שבת עד אחר שבת מעת לעת והוי כבוש, אי מותר להוציאו בשבת על ידי אינו ישראל ולהחזירו למוצאי שבת, כדי שלא יעמוד כ"ד שעות רצופים ויהא כבוש".

ותשובתו על כך היא שדבר פשוט הוא להלכה שמותר לצוות לגוי להוציא מהמים ולהחזירו כדי שלא יהיה כבוש, וזאת כאמור על בסיס דברי הרמב"ן המפורשים שגם בהדס וערבה יש לחשוש למבושל.

והנני אומר יישר כותך

בנו של בעל 'התעוררות תשובה', הגאון רבי משה סופר, הוא אשר הראה שדברי החתם סופר מקורם בדברי הרמב"ן. וכך אנו קוראים בשו"ת 'לבושי מרדכי' (מהדו"ת או"ח סי' קפ) את דברי המחבר הגאון רבי מרדכי לייב וינקלר במכתבו הנשלחן אל הגר"מ סופר:

"הנני במודע כי יקרת מכתב כת"ה בא לידי בכמה שאלות וספיקות אשר ענותנותו הרבני לתת עיני עליהם. א - מצא מציאה גדולה והעלה מרגניתא טבא, דברי הרמב"ן (הובא בב"י סי' תרמ"ה) דבהדס וערבה פסול כבוש כמו באתרוג. ובזה השיב על דברי... המתמיה על דברי קדושת זקינו מרן חתם סופר ממה שכתב שנוהג בלולב ומיניו להסיר ביום שבת קודש כשעה חדא ולהחזיר שלא יהיה כבוש מעת לעת ויפסול, ועמד בתימה בפ"ת דלא שמעין כבוש כמבושל רק בדבר מאכל ולא בצמחים ועצים (ועיין בתשו' ק"ז כת"ס סי' קכז באו"ח מ"ש ליישב דבריו).

ועתה ברא כרעא דאבוב - אבוהון של ישראל מצא לו חבר בגדולי הראשונים ה"ה הרמב"ן דגם בהדס וערבה שייך כבוש... והנני אומר יישר כותך שזכה לזה מה שלא זכו גדולי הדור עד הנה, ומשמים קא זכי ליה".

עוד ראה שהגר"מ סופר עצמו כתב בזה בספרו 'יד סופר' (סי' לט אות ג) ושם לא כתב זאת מדיליה, וגם לא משם אביו אשר כבר כתב את יסוד הדבר וכמובא לעיל, אלא זו בלבד שהראה מקום לספר 'תיקון משה' אשר כתב בזה.

ולהשלמת הדברים אעתיק לשונו של הגאון רבי משה פולק מבאניהאד בספרו 'תיקון משה' (ח"ד, פאקש תרנ"ט. עניני חג הסוכות אות נד): **"העולם מתמיהים על רבינו הגדול בחתם סופר שכתב דכבוש פסול בלולב ומיניו, ועיין פתחי תשובה שכתב דבר זה לא שמענו רק באתרוג שהוא מאכל, ובנו כתב סופר האריך ונדחק לקיים מילי דאבות.**

ותמה אנכי מאוד מאוד איך העלימו עיניהם מדברי בית יוסף ריש הלכות לולב שכתב [בשם הרמב"ן דהדס וערבה הכבושים פסולים]... אמנם האמת יורה דרכו דעל כרחק טעות סופר הוא וצריך לומר... כשרים!... אבל אי גרסינן פסולים אין מובן לכל הדברים. יהיה איך שיהיה, על כל פנים הוה ליה לעורר על כל זה. שוב ראיתי בערוך לנר [בביכורי יעקב] סוס"י תרמז בזה הלשון: אכן כמדומה שטעות סופר יש בדברי ב"י".

ראיית בעל 'אפרקסתא דעניא'

עוד רבים וטובים בעולם ההלכה עסקו בדברי החתם סופר על היבטיו השונים, והאם אכן הרמב"ן הוא מקור נאמן לדבריו או שמא טעות סופר יש בו כאמור. אלא שלא באנו לכל זה כי אם מחמת ראייה מפתיעה להיתר אותה הביא הגאון רבי דוד שפרבר רבה של בראשוב שברומניה בספרו שו"ת 'אפרקסתא דעניא' (ח"ב או"ח סי' צט) להוכיח שלא כדברי החתם סופר ולומר שאין לחשוש בהדס וערבה לכבוש וכמבושל.

ואלו דבריו: **"ונראה לע"ד ראייה להיתר מהא דתנן (סוכה פ"ד מ"ו) 'ומניחין אותן בגיגיות של זהב שלא יכמושו' והם כלים מלאים מים. והרי הניחום במים היה בערב שבת כמבואר, ולא התנו על זמן ההנחה וזמן הנטילה משם שלא יהיה מעת לעת, והרי כתב הדרכי משה (סי' תרסד) דכל מה שפוסל בערבה שבלולב פוסל נמי בערבה דהושענא רבה, יעוין שם".**

ראייה ברורה ומקורית מאין כמוה - הערבות שבהם קיימו את המצוה בהושענא רבא בבית המקדש דינם שווה לערבות שבהם מקיימים את מצות ארבעת המינים, ומה שפסול בזה פסול בזה; והרי מפורש שנינו שהיו מניחים את הערבות בבית המקדש בתוך גיגיות של זהב מלאות מים מערב שבת עד לקיום מצוותם בשבת, ואם לא נמצא בשום מקום כל הגבלה על זמן ההנחה עד זמן הנטילה - מוכח שאכן אין הגבלה שכזאת ולא אכפת לנו גם אם הערבות יהיו בתוך המים כל המעת לעת, ואין זה אלא מחמת שאין צורך לחשוש בהם לכבוש כמבושל.

ומכוח ראייה זו ממשיך בעל 'אפרקסתא דעניא' ומסיים שזו אכן הסיבה שכל הפוסקים לא הזכירו ולא כלום מחומרא זה, כי אין כל סיבה לחשוש לכך וכמפורש במשנה זו שאין בערבות כל חשש של כבוש כמבושל.

הגיגיות היו ריקות ממים

ומה ינעם ליישב ולתרץ את דברי רבינו החתם סופר ולהצילו מהשגה זו שהביא עליו בעל 'אפרקסתא דעניא' מדברי המשנה שהיו מניחין את הערבות בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו, שמהם מוכח לכאורה שאין לחשוש לכך הערבות יהיו כבושים במים אף כל המעת לעת.

שכן ברור שכל ראייה זו בנויה דווקא אם נאמר שהגיגיות של זהב היו מלאות מים, שאז אכן יש לדון שהערבות השרויים במים דינם ככבוש, אולם הרי במשנה לא הוזכר ולו מילה אחת שאותם הגיגיות היו מלאות במים, ואכן רבינו ישמעאל בן חכמון כתב מפורשות שהם לא היו מלאות במים אלא הזהב הוא זה שהגן על טריות הערבות.

כך שקושיה מעיקרא ליתא כי גם אם נאמר שהערבות היו מונחות בתוך הגיגיות של זהב יותר מכ"ד שעות לא היה בהם כל בעיה של 'כבוש כמבושל' שכן הגיגיות היו ריקות מכל טיפה של מים.

תורתך שאלתי

פרשיות התורה בדרך שאלה ותשובה

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים
ומחבריהם

משנת כל חי

משניות היא"צ המבוארות

תורתך שאלתי

לימוד פרשיות התורה בדרך שאלות ותשובות
הרה"ג רבי חגי ולוסקי שליט"א

יומא טבא לרבנן, לקראת תחילת הקריאה בפרשיות ספר בראשית, בהוצאתו לאור של הברך הראשון מתוך סדרת הספרים 'תורתך שאלתי'.

החיידוש המיוחד את הספר 'תורתך שאלתי', כרך א – על פרשיות בראשית – וירא, שאוגד כ-1300 שאלות, ועליהן לקט תמציתי של תשובות, ממפרשי התורה – ראשונים, אחרונים וגדולי הדורות, המכילים מגוון דעות ושיטות בהגות ובפרשנות התורה. ספר זה הינו ראשון בסדרת ספרים על התורה, בדרך שאלות ותשובות.

הספר מעומד בהסכמות הרבנים הגאונים: הרה"ג רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, הרה"ג רבי יוסף יקותיאל אפרתי שליט"א, הרה"ג רבי אשר וייס שליט"א.

הספר ערוך באופן המאפשר ומסייע לימוד פסוקי התורה בדרך של שאלות ותשובות, אב עם ילדיו, מורה עם תלמידיו, וכל החפץ בהכנת שיעור או שיחה, כמו גם לימוד הפרשה ופסוקי התורה. הרוצה להעשיר את שולחן השבת, יכול להסתיע בספר, בתצורה של חידון או שאלות למשתתפי הסעודה, תוך לימוד פרשיות התורה והקניית ידע והבנה.

הספר 'תורתך שאלתי' פותח צוהר ללימוד פרשיות התורה באופן יסודי, מקל על המעיין באיתור תשובות לשאלות המרכזיות שבכל פסוק, תוך עיון במשנתם של הפרשנים העיקריים על התורה. עמל רב הושקע בניסוח השאלות והתשובות בתמציתיות רבה, בצורה ראויה ונעימה לעיון וללימוד.

מעיימה קטנה מתוך שאלות הברך הראשון: על הפסוק 'וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ... יִנְחָמֵנוּ מִכָּעֲשָׁנוּ' (ה, כט). מהיכן ידע למך בעת לידת נח שכשיגדל ינחם את בני דורו? על הפסוק 'וַיְהִי בַּהֲיוֹתָם בַּשָּׂדֶה' (ד, ח) מדוע נכתב היכן התנהל הדיבור? על הפסוק 'וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נַעֲרָיו' (כב, יט), מדוע אברהם שב ללא יצחק? על הפסוק 'אֲמָרְיָ נָא אֲחֹתִי אֶת' (יב, יג), האם שרה אכן אמרה זאת למצרים? ועוד שאלות רבות.

הספר היה למראה עיניו של מרן שר התורה, הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א, שעייין בו ואמר שזהו ספר יפה מאד.

הספר מצטרף לסדרת הספרים, שזכו לאהדה רבה וקנו להם שביתה בקרב הציבור וזכו לעלות על שולחנם של ת"ת, מפרי עטו של המחבר, 'כי ישאלך' – הגדה של פסח, 'מה שאלתך' – על מגילת אסתר, 'כי ישאלך' לילדים. ספרים אלו תורגמו לאנגלית ומופצים ברחבי העולם ע"י ארטסקרול.

הפצה ראשית: גיטלר. כמו כן, ניתן להשיג אצל המחבר
058-3213811, ובמייל – a22348577@gmail.com

משנת כל חי

הספר 'משנת כל חי' הוא הספר הנצרך והשימושי בכל בית יהודי. כל אחד מאיתנו רוצה לעשות את המירב והמיטב לעילוי נשמת קרוביו ויקיריו. כל אחד גם יודע שלימוד המשניות הוא המסוגל ביותר לכך. אך דא עקא שלא לכל אחד יש את האפשרות לחקיש את הזמן הנצרך ללימוד המשניות כראוי בכוונה בדעת בהכמה ובתבונה (כלשונו של השד"ח בצוואתו בענין זה).

הספר 'משנת כל חי' בא לתת מענה לכך, לתועלת לחיים ולתועלת המתים למען יוכלו קרוביהם ללמוד לעילוי נשמתם בזמן קצר יחסית ובתבונה ברורה את פרקי המשניות הנהוגים ללומדם ביום היארצייט ובתוך י"ב חודש.

פרקי המשניות שבספר מבוארים על פי המפרשים בשפה ברורה וקלה השווה לכל נפש כאשר הפירוש מוצב מתחת לשורת המשנה בתוספת הקדמות וציורים לפי הצורך למען ירוץ בו הלומד.

בספר נסדרו פרק ז' דמקואות ופרק כ"ד דכלים הידועים כמסוגלים יותר לעילוי נשמת הנפטר, וכן פרקים לפי סדר אותיות הא"ב ללימוד אותיות שם הנפטר כנהוג, פרקים אלו נבחרו בשימת דגש על הפרקים היותר קלים שבש"ס בנומרה לחקל על הלומד להבין בזמן קצר את הפרקים הנדרשים. כמו כן נכפלו בספר שני פרקים שונים לאותיות היותר שכיחות בשמות בני אדם כדי שיוכלו ההפצים בכך ללמוד פרק אחר לאות הנכפלת בשם הנפטר.

סך הכל מכיל הספר בקירבו ל"ז פרקי משניות כולם מבוארים כנ"ל בצמוד מתחת לשורת המשנה. בנוסף, נדפסו בסוף הספר לקט הלכות ליום היארצייט וסדר התפילה על הקבר מבואר ומסודר בדקדוק על פי המקורות ועל פי הדרכתו של מרן שה"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

הספר נדפס ברוב פאר בהוצאת 'צוף', הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני, וניכר כי הושקעו בו מיטב הכוחות על מנת להביא לפני הלומד דבר נאה ומתוק.

את הספר ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות או אצל המחבר בטל' - 058 3203018 (משלוחים / הנחה לכמויות) ניתן להשיג את הספר גם במוקדים דלחלך.

בירושלים: בית וגן – 02-6432839 | הר נוף – 02-6514990 | רמות פולין – 02-5716037 | רמות ד' – 053-3119169 | רמות ג' – 02-5863063 | מנחת יצחק – 050-4141162 | **בני ברק:** גמ"ח רפואה וישועה רח' דסלר 8 – 03-5796741 | סמטת מנשה 3 – 052-7641127 | **אשדוד:** 08-8559486 | **ביתר:** 02-5808213 | **בית שמש:** 02-9911148 | **קרית ספר:** אבני נזר 10 – 050-4168836 | גרין פארק – 08-9799844 | **אלעד:** 052-4036666 | **חיפה:** 053-3107276 | **זכרון יעקב:** 04-6390653 | **כרמיאל:** 077-3009078 | **חצור הגלילית:** 04-6934484 | **רחובות:** 052-7690252

לקבלת דוגמא ניתן לשלוח בקשה לכתובת 203018@gmail.com

עולם התורה

23N ר'פ כח INE

414

שאלת השבוע: ימי הרחמים והסליחות תש"פ-תשפ"א (4)

לכבוד "אלף התורה" plse וברכה,

במסגרת עריכת חשבון נפש על מעשי בשנה החולפת הגעתי למסקנא שנכשלתי באיסורים חמורים וברצוני לשאול אתכם כיצד עלי לחזור בתשובה על כך:

הורגלתי לגנות ולשנוא כל מיני חוגים וקבוצות שסברתי שמוותר לגנותם ולזלזל בהם. טעמי להיתר היו מחמת 2 סיבות: הטעם הראשון היה שסברתי שמכיון שלאנשים אלו ישנם טעויות חמורות בהשקפה הרי דינם כ"פורק מעליו עול מלכות שמים" שמבואר בכלל ד' ס"ז שמותר לדבר עליו לשה"ר.

[הערת המערכת: בסוף הסעיף ובבמ"ח סקל"ב מבואר שצריך לזה ה' פרטים להתיר לדבר עליו, ובלא זה הוי לשה"ר]. אמנם התבוננתי שלפי מה שכתב רבנו בכלל ד' ס"ט שאסור להלעיג ולבזות אדם שאינו יודע את חומר האיסור, הכא נמי בעניננו הרי בודאי הם אינם יודעים את חומר האיסור, וכמו שסיים שם: "אבל עתה דרכו ישרה בעיניו וכמ"ש 'כל דרך איש ישר בעיניו' ע"כ אסור להחזיקו עי"ז לרשע ולילך לספר עליו".

הטעם השני להיתרי היה מפני שסברתי שמכיון שאין זו שנאה 'אישית' כלפי אותם האנשים אלא מחמת שהם משתייכים לאותה קבוצה לכן לא שייך ע"ז לאו דלשה"ר ו"לא תשנא". אולם ראיתי בכלל י' ס"ב שאדם המדבר לשה"ר על עיר שלימה זהו עוון פלילי, והרי שם בודאי אין כוונתו לכל יחיד מאנשי העיר, ומ"מ הדבר אסור.

ברצוני לשאול כיצד אוכל לחזור בתשובה על עבירות אלו?

בברכה מרובה, י. ג. ירלפ

לסיכום: א. האם מותר לדבר לשה"ר על אדם שפרק מעליו עול מלכות שמים? (כלל ד' ס"ז ועיין היטב במ"ח סקל"ב).

ב. האם מותר לדבר ולשנוא אנשים שיש להם טעויות חמורות בהשקפה ומדוע? (כלל ד' ס"ט).

ג. האם מותר לגנות ולזלזל בקבוצה מסוימת כאשר אין לו שנאה אישית כלפי אף אחד מהקבוצה? (כלל י' סעיף י"ב).

ד. כיצד ניתן לחזור בתשובה על עבירות אלו? (רמב"ם פ"ב הל"ב מהלכות תשובה, קונטרס "כבוד שמים" פ"ג ד"ה ואחד שאלני. ספר "שמירת הלשון" הקדמה ד"ה ואעפ"כ, תאריך ה' תשרי).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

כדאי לך להרחיב את אפיק החשיבה שלך - הצטרף לרבות המשיבים - אין חובה לעיין ב'מקורות לעיון'

בחודש זה הגרלות בסך 6,400 ₪ ועוד 200 זוכים! כל תשובה נוספת מגדילה את סיכוייך לזכות. הדף סגור גניזה

שומרים על הפה - שומרים על העולם
מילה טובה - מאירה את העולם

חיים 32 י"א כ"א
ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

אתה הקובע
כיצד תיראה שנת התשפ"א שלך!!!

2NINE INC P1223N

"עיקר עבודתנו בימים אלו
 להתאמץ ולהתחזק במ"ע לדון
 לכל זכות, ולהרבות במ"ע של
 אהבת בניו של הקב"ה.
 והמתאמץ בזה יזכה - מידה
 כנגד מידה - בשנה מלאה
 בשמחה ובריאות ומילוי
 משאלות לבו לטובה."

כשאתה קובע לימוד
קבוע בספר "אהבת חסד"
או "אהבת ישראל" במשך
5 דקות ליום, אתה מעורר
ומפעיל שפע עצום של
חסדים ואהבה מהשי"ת
עליך ועל כלל ישראל.

בחדש זה יוגרלו בעז"ה:

פרס ראשון: 3600 ₪ !!!

פרס שני: 1800 ₪ !!! **פרס שלישי: 1000 ₪ !!!**

פרס רביעי: 25 זוכים בספר "שערי אהבה"

פרס חמישי: 25 זוכים בספר **"חיים של שלום"**

פרס ששי: 25 זוכים בספר "דורש טוב"

פרס שביעי: 25 זוכים בספר "מסוד שיח חסידים"

פרס שמיני: 25 זוכים בספר "באורה צדקה"

פרס תשיעי: 25 זובים בספר "אגרות מרן הגרי"ז"

פרס עשירי: 50 זוכים בסט "אבני מילואים" הגר"י דזימטרובסקי

הגרלת נציגים: 10 זוכים ב-100 ₪ כ"א.

יִישָׁר כּוֹחַ עֲצוֹם לֵאלֹפֵי כּוֹתְבֵי הַתְּשׁוּבוֹת בְּחוֹדֵשִׁים אַחֲרוֹנִים -
הַמִּילָגוֹת לְזוֹכִים וְנִשְׁלַח לְבֵתֵיהֶם.

הזוכה ב"טור השלם" מחודש טבת-שבט תש"פ: שמואל יוסף רבי, ישיבה לצעירים קרית אתא.

שומרים על הפה - שומרים על העולם
מילה טובה - מאירה את

א. ההגרלה על דעת ההנהלה. ♦ ב. כל התשובות שמגיעות – גם באיחור – נכנסות להגרלה החודשית. אם יגיעו לאחר ההגרלה – יכנסו להגרלה בחודש הבא. ♦ ג. אין חובה לעיין ב'מקורות לעיון'. ♦ ד. הבחורים הזוכים מישי"ק יקבלו תלושי קניה לספרים.

המעוניינים לצרף את ישיבתם ל"פרויקט חתנים" יפנו לטל': 03-6562824

הדרך טעון גניזה

מסילות חכמה ומוסר –
ימים נוראים

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים
ומחבריהם

עבודת
חג הסוכות

עוד מסדרת 'מסילות' חכמה ומוסר

מסילות חכמה ומוסר

ימים נוראים

משיחותיו ומאמריו של המשגיח

רבי אליעזר גינזבורג זללה"ה

מנהל רוחני דיישיבת פוניבז'

קובץ אמרים ולימודי אמונה

אשר קביעות העסק התמידי בעניינים אלו יביא בעזרת

התעוררות בעבודת הימים הנוראים.

כולל רשימות 'דרכי העבודה'

רשימות הכנה לעבודת הימים הנוראים

בשער המסילה מכתב הוראות ומעלות המחבר מחבר תלמידי חכמים
המדברים בשבח המשגיח זללה"ה למען ידע הלומד בספר כי היה הרב
דומה למלאך ה' ותורה יבקשו מפייהו

על המכתב התומים הגאון רבי אברהם י. הכהן קוק שליט"א ראש ישיבת
מאור התלמוד – רחובות. הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א ראש ישיבת אור
ישראל – פתח תקוה. הגאון רבי דניאל גינזבורג שליט"א – אחיו של
המשגיח. הגאון רבי דוד לוי מראשי ישיבת רבינו חיים עוזר – ב"ב. והגאון
רבי חיים פרץ ברמן מראשי ישיבת פוניבז' – ב"ב. כמו כן הוסיף בו דברים
המשגיח האון רבי שלמה ברויאר – משגיח דיישיבת בית מתתיהו. והגאון
רבי זאב כהן שליט"א מראשי ישיבת מאור התלמוד ומשגיח דיישיבת
תורה בתפארתה.

נסקור כאן את שער עבודת התשובה הנוגע לימים אלו מתוך המסילות:
בו מתבארים בארוכה עניינים רבים וביניהם: תשובה עבודה ממושכה –
לכל השנה. יסוד התשובה – שני אופנים בעבודת התשובה. מעלת
התשובה – קרבת אלקים, קיום המצוות, חיון התורה והתפילה מכתה.
הקדמה לעבודת התשובה. הרחבה להקדמה הנ"ל. עיקרי עבודת
התשובה. והחרבת עיקרי התשובה.

בשער עבודת יום הכיפורים: מתבארים מעלתם של עשרת ימי תשובה.
התשובה חיון האמונה. ועבודת היום הגדול. וענייני וידידי וקבלה לעתיד.

להשיג בחנות הספרים

וכן ברח' ראב"ד 1 בני ברק

טלפון 03-6164413 email: 036185768@okmail.com

עוד מהסדרה הפופולארית 'עבודת ה' – עבודת המועדים'

עבודת חג הסוכות

כולל פרק מיוחד על עבודת השמחה

מלוקט מספרי יראה ומוסר ומאמרי עובדי ה'

המחבר: רבי יוחנן רוזנברג שליט"א

הסכמות: ראש ישיבת מיר הגרנ"צ פינקל זצוק"ל

המשגיח דכפר חסידים רבי דב יפה זצוק"ל

זכה הרה"ג רבי יוחנן רוזנברג שליט"א להוציא לאור כבר כמה שנים את
סדרת 'עבודת ה' – עבודת המועדים' סדרת קונטרסים מלאים מן אל זן
בעבודת הימים המקודשים והזמנים. זכה בכפלים ונתקבלו דבריו בחבה
בבתי המדרשות, וחיבוריו קנו שביטה אצל רבים מעובדי ה' דבר מועד
במועדו, ללמוד ולהתבונן בגדולת הימים ועבודתם.

נתייחדה ביותר החוכרת על חג הסוכות, אשר לא רבים מוצאים בה את
מהות העבודה הנדרשת, באשר היא באה מתוך ימי בין הזמנים

קונטרס עבודת חג הסוכות

כעבודתו בשאר סדרת עבודת המועדים גם בחיבור זה קיבץ וליקט
בעבודת מחשבת מגדולי בעלי העבודה זצוק"ל עצות והנהגות נכונות
לימים האדירים האלו לתפוס ולהשיג מה שנוגע לעבודת בן זמנינו.

המפורסמות אינם צריכים ראייה

יעידו בשבח המגיע לכתבים כל אלפי הקונטרסים שנכשים לפני כל מועד
על ידי בני התורה ועובדי ה' המבקשים דרך עליה ועבודה וניצול הימים
הקדושים.

בין השאר מתבאר בק' ענייני עבודת המועדים, מהות המועדים, השמחה
בהם, השפעת המועדים על ימי השנה, הימים שין יוה"כ לסוכות, ההכנה
לחג הסוכות, מעלותו, המשכו לימים הנוראים, מצוות הסוכה ומעלתה,
כוונת הישיבה, אושפיזין, דירת עראי, שער ד' מינים מעלתם עניינם
כוונתם, השמחה בהם, סגולתם, ואופן עבודתם. עניין ההושענות,
וההקפות, כוונת התפילות, וענייני ימי חול המועד, הושענה רבא,
שמחת תורה, תפילת הימים וכוונת החלל, ענייני הערבה, ושמיני עצרת.
שער מיוחד בקונטרס הוקדש לעבודת השמחה המיוחדת בימים אלו, וממנו

ניתן לשאוב חופניים של תוכן בעבודת הימים

ניתן לרכוש את החוברת במוקדי המכירה ובבתי כנסת

לפרטים נוספים: y238916711@gmail.com או בטל' 0527623891

ניתן להשיג במוקדי ההפצה. לבירורים: 0527623891
או במייל y238916711@gmail.com

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 16 | חג הסוכות תשפ"א | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"

גדולי ישראל בהתרת נדרים - ערב ראש השנה צילום: שוקי לרד

גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א

רבינו הגדול מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א

מרן ראש ישיבת גייטסהד
רבי אברהם גורביץ שליט"א
במנוח ע"י ביתו בלונדון

מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמח לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com

במעגל השנה

חשוון

תשרי

טבת

כסליו

אדר

שבט

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמח לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת : k.gilyonot@gmail.com

במעגל השנה

אייד

ניסן

תמוז

סיון

אלול

אב

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמה לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת : k.gilyonot@gmail.com

מדרן רשכבה"ג שד התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א מקבל את קהל האלפים בביתו לברכת השנים בערב ראש השנה

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמח לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת : k.gilyonot@gmail.com

יומא טבא לדבנן

שוחרי התורה ומבקשי דרך האמת ולכל המון תלמידיו, עם הוצאת הספר החשוב 'שיעורי רבינו יהושע העשיל' לראש הישיבה הגאון הגדול רבי יהושע העשיל אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת 'יד אהרן', עמ"ס סוכה / כתובות / בבא קמא - מכות.

הנה ידוע שכאשר יצא לאור הספר 'ברכת שמואל' למרנא הגרב"ב, התבטא מן החזו"א בזה"ל, 'מכל ספרי ראשי הישיבות

אני מוקיר ומעריך ביותר את ה'ברכת שמואל', והטעים דבריו שכל הספרים מביאים יסודות משאר מסכתות הש"ס לסוגיא, ואילו הגרב"ב מעמיק בסוגיא עצמה וממנה מוציא את היסוד'.

מתייחד ספר זה בדרך זו, שכן דרכו של רה"י בשיעוריו לחתור בכל סוגיא וסוגיא לשורש הענין שנתחדש בו במקומו, בעמקות ובישרות הסברא, ועיקר יגיעו נותן בענין זה להעביר ולמסור אף את דרכי הלימוד, כיצד להעלות את הדברים מתוך הבנת עומק הסוגיא, בבקשת האמת ובלא לפלפל בסברא בעלמא אשר אינה מוכרחת ממקומה, וכך דרכו בהנחלת התורה לבני הישיבה ומוסר נפשו על ענין זה.

ושמעו תלמידיו מפיו שדרכו של הגר"ח מבריסק בספרו - כפי שהעיד בנו הגרי"ז הלוי, שמעט המקומות שבהם אפשר למצוא את המילה 'לפי"ז' וכן מעט המקומות בהם האריך בראיות וכדו' - אף שכידוע חיבר למעלה מארבעים מהדורות סטנסיל ולבסוף, הוציא את ספרו הידוע 'חידושי רבנו חיים הלוי' אשר רב האיכות ומיעוט הכמות. הטעים הגרי"ז הדברים משום שדרכו היה שכל פעם שלמד פעם נוספת הסוגיא ירד

לעומקם של דברים וחידד וליבן שורש ויסוד הסוגיא וכתב רק אותו, ולא הוסיף בדבריו לתלות בגמרות נוספות וליישב ענינים נוספים, משום שרצה להדגיש ולהעמיד רק את נקודת האמת של הסוגיא.

מפורסם הסיפור שפעם אמר רבי חיים מבריסק לתלמידיו איזו נקודת חידוש, ושאלוהו - 'זאת מנא לך', ענה להם - 'הדבר מוכרח מיניה וביה, מתוך עצמו'.

נדמה שכן דרכו של ראש הישיבה שליט"א בשיעוריו העמוקים והמתומצתים אשר מטרתו להעמיד הסוגיא בדקדוק רב ולא לפלפל בסברא בעלמא אשר אינה מוכרחת ממקומה או להאריך ביישובים שאינם שייכים לגוף הענין, וכך מנחיל לתלמידיו לירד לעומקה של סוגיא, ולבחון מתוך בקשת האמת מה לקרב ומה לרחק.

ותלמידיו אשר זכו שהאיר עיניהם מאור תורתו, ביקשו להעלותם על הכתב להאיר למבקשיהם, וע"כ למען תצא תורה מפוארה ערכו את השיעורים בתוספת עם דברים שמסר רה"י במחזורים קודמים, כאשר היו דברי התורה עשירים יותר במקום אחר.

בתפילה שאור תורתו הייחודי יהיה לעיניים לבני התורה דבכל אתר ואתר, וייהנו לאורו לזכות ולדלות 'מרגניתא טבא' בלימוד בהיר ומושלם, של הסוגיות הנלמדות.

את הספרים ניתן להשיג: בחנויות המובחרות או בפל' 052-7155596 בסיעתא דשמיא נתקבלה תרומה גדולה לחלוקה בבתי מדרשות וישיבות. ניתן לקבל במס' הנ"ל.

כרחיך צבראשית

להתענג בעונג השבת ובחכמת החזרה של חכמי דוראי.
להתעלות בראש טהורה
ולהתחבר לעדות
נאצלות

הופיע ויצא לאור

שולחן שבת עם אוצרותיו
של מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל

פנינים, חידושים נכלאים, חקירות מרתקות, עובדות והליכות
ושיחות מוסר, ומאמרי אגדה על סדר חמשה חומשי תורה

ניתן להשיג בחנויות הספרים או בטל: 052-7680034

קטת
טימור וטימור

חברת מעין השבת

מיכלי מים לכבוד שבת קודש

- כל המיכלים מיצור גויים ללא חשש חילול שבת קודשנו
- המיכלים בעלי תקן ISO-9001
- צבע לבן מבחוץ למניעת התחממות
- צבע שחור מבפנים למניעת התפתחות תולעים
- אחריות למשך 5 שנים על תקינות המיכל

אפשרויות לרכישה קבוצתית:

לקבוצה מעל 5 אנשים
תינתן הובלה חינם
לנקודה אחת בארץ.
לקבוצה מעל 10 אנשים
תינתן הנחה של 10%
על מחיר המיכל.

תכולה	מחיר	רוחב / גובה ס"מ
500 ליטר	₪ 440	82 127
1000 ליטר	₪ 560	106 141
1500 ליטר	₪ 780	123.5 160

טלפון מידע והזמנת מיכלים לכל רחבי הארץ

02-644-71-81

ניתן להתארגן לרכישה קבוצתית דרך המערכת הטלפונית

ניתן לקבל המלצות למתקנים מקצועיים (בטווח של 600-750 ₪)

בכל הארץ עם אחריות של 5 שנים על תקינות ההתקנה

כמו כן למעוניינים להתקין בעצמם ניתנת הדרכה וגמ"ח כלי עבודה נצרכים

